

Львівський державний університет внутрішніх справ

МЕХАНІЗМ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПРАВООХОРОННОЇ
ТА ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

(Осінні читання)

Тези доповідей та повідомлень учасників
Всеукраїнської курсантсько-студентської
наукової конференції

21 листопада 2014 р.

Львів

УДК 34
ББК 67
М52

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 3 від 29 жовтня 2014 р.)*

Упорядник – **О. М. Балинська**
доктор юридичних наук, доцент, полковник міліції,
начальник відділу організації наукової роботи
Львівського державного університету внутрішніх справ

Механізм правового регулювання правоохоронної та право-
захисної діяльності в умовах формування громадянського
М52 суспільства (Осінні читання): тези доповідей та повідомлень
учасників Всеукраїнської курсантсько-студентської наукової
конференції (21 листопада 2014 р.). – Львів: Львівський держав-
ний університет внутрішніх справ, 2014. – 272 с.

Збірник містить тези доповідей та повідомлень, які
внесено до програми традиційних «Осінніх читань», що про-
водитимуться у рамках Всеукраїнської курсантсько-студент-
ської наукової конференції на тему «Механізм правового ре-
гулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в
умовах формування громадянського суспільства» у Львів-
ському державному університеті внутрішніх справ 21 листо-
пада 2014 р. Учасники конференції – курсанти, студенти, магі-
странти вищих навчальних закладів України.

Тези опубліковано в авторській редакції.

УДК 34
ББК 67

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2014

НЕОДНОЗНАЧНІСТЬ ПІДХОДІВ ДО ПРАВООХОРОННОЇ ТА ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Львівський державний університет внутрішніх справ радо вітає молодих науковців, які вже вкотре збираються на осіннє читання з проблем правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства. Ця тема обирається для наукових дискусій не вперше, але щороку окреслюються нові аспекти, моделюються нові перспективи вирішення проблемних моментів функціонування нашої держави, проєктуються шляхи подолання кризових ситуацій і пропонуються нові підходи до вивчення державотворчих процесів.

Таке новаторство абсолютно закономірне, адже до обговорення окреслених питань не тільки залучаються нові особистості, а й розширюється галузеве коло учасників: крім майбутніх юристів, про проблеми Української держави готові дискутувати економісти, психологи, філологи.

Якою має бути ідеальна держава, в якій хоче жити нове покоління українців; як розвивати державотворчі процеси і підтримувати життєдіяльність суспільства; де завершуються межі державного впливу на людину і розпочинається приватне та чи можливо ізолювати це приватне від суспільного; в чому сутність новітньої людини –могутнього громадянина Всесвіту чи безпомічної дитини природи; як захистити людину, спільноту, державу від свавілля і зберегти впорядковану світобудову; яке місце у цьому безмежжі питань відводиться праву як системі норм і правил співіснування?..

Можна ставити ще безліч питань, які тільки підтверджують неоднозначність і складність обраної теми конференції. Але всі вони продиктовані часом і за різних соціально-політичних

умов отримують різні відповіді. Така неоднозначність пояснюється неоднаковим сприйняттям одних і тих самих державно-правових явищ, а також складністю й багатовимірністю феноменів держави, суспільства та людини.

Правоохоронну і правозахисну діяльність держави також можна вважати неоднозначною: з позиції права – як чіткий механізм збереження правопорядку; з точки зору економіки – як гарантування матеріального балансу; з психологічного погляду – як процедуру організації впорядкованого спільного проживання; на думку соціологів – як певну соціальну реальність, у якій взаємодіють соціальні спільноти; навіть природничі науки дають своє трактування правоохорони – як функціонування єдиного живого організму, де злагоджено взаємодіють усі складові (органи) і забезпечують благополуччя одне одного.

Тож завдання сьогоденної наукової конференції – долучитися до обговорення відомих сучасній науці теоретичних напрацювань і зіставлення їх із реаліями. Нехай орієнтиром у конструктивному діалозі буде прагнення до побудови в Україні правової демократичної держави та формування міцного громадянського суспільства.

Бажаю учасникам цього річного курсантсько-студентського наукового форуму плідної співпраці та цікавих дискусій, а надалі – творчої наснаги для нових звершень.

Валерій Серета,

ректор

Львівського державного університету

внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент,

полковник міліції

ПОНЯТТЯ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ

Агропромислова інтеграція – це спосіб, механізм господарювання, за яких відбувається процес зближення і поєднання галузей сільського господарства та промисловості для стрімкого зростання обсягів виробництва і забезпечення ефективної кооперації праці робітників міста й села.

Агропромислова інтеграція – певне організаційне поєднання сільськогосподарського і технологічно пов'язаного з ним промислового виробництва з метою одержання кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини і досягнення більшої економічної вигоди завдяки взаємній матеріальній заінтересованості і відповідальності всіх учасників агропромислового виробництва за кінцеві результати господарювання. Свого часу агропромислова інтеграція активно пропагувалась в період СРСР, щоб подолати спад виробництва та максимально забезпечити продовольчу безпеку радянської держави. Водночас, агропромислова інтеграція є невід'ємною складовою економіки ЄС, де вона досягла значних успіхів, і реалізується, зокрема, через інтегрований підхід «від лану до столу».

Поширеною є вертикальна інтеграція. Вона може організаційно поєднувати всі або основні стадії агропромислового виробництва й обігу, зокрема виробництво сільськогосподарської сировини, її транспортування, зберігання, переробку і реалізацію кінцевого продукту [1, с. 89–94].

У сільському господарстві розвивається і горизонтальна інтеграція як форма міжгосподарського співробітництва, за якої досягається вищий економічний ефект і нерідко здійснюється поглиблення спеціалізації на окремих стадіях єдиного технологічного процесу. Така інтеграція розвивається, наприклад, у зерновиробництві шляхом встановлення організаційно-економічних зв'язків між елітно-насіненними репродуктивними підприємствами та підприємствами по виробництву товарного зерна. Різновидом такої інтеграції є науково-виробничі системи, які вперше стали створюватися в 1986–1987 рр. з метою одержання їх учасниками – сільськогосподарськими підприємствами кваліфікованої допомоги від головного підприємства – науково-дослідної установи у впровадженні в практику прогресивних технологій, інших

досягнень НТП і передового досвіду, а також в удосконаленні форм і методів організації праці і виробництва. По суті, будь-яке кооперування сільськогосподарських товаровиробників є проявом горизонтальної інтеграції [1, с. 90–96].

Організаційною формою агропромислової інтеграції є агропромислові формування. Розрізняють два типи існуючих нині в Україні агропромислових формувань: регіональні і господарські. Регіональні агропромислові формування представлені переважно агропромисловими асоціаціями, а господарські – агропромисловими підприємствами і агрофірмами.

Аналіз складних проблем щодо інтеграції національної економіки з ЄС передбачає широке застосування методів наукової абстракції та логіки. В контексті цього, прояв загальних закономірностей євроінтеграційних процесів здійснюється в різних країнах по-різному, тому необхідно пристосовувати існуючий досвід та моделі інтеграції для України.

В умовах реальної інтеграції сільськогосподарського і промислового виробництва створюється додатковий синергетичний ефект, що проявляється у вищій економічній ефективності інтегрованого виробництва порівняно з відокремленням.

Джерелами одержання агропромисловими формуваннями синергетичного ефекту є:

- істотне зменшення втрат сільськогосподарської продукції, передусім тієї, що швидко псується, за рахунок зведення до мінімуму розриву між її збиранням і промисловою переробкою;

- збільшення обсягу виробництва кінцевої продукції за рахунок утилізації нестандартної сільськогосподарської продукції та побічних відходів, які без інтегрованого виробництва повністю пропадають або використовуються нерационально (так, тваринам нерідко згодують нестандартні овочі, фрукти тощо).

Одержуючи більше доходів порівняно із звичайними аграрними підприємствами, агропромислові формування успішніше вирішують господарські та економічні питання, забезпечують вищу соціальну захищеність своїх працівників, що є важливою ознакою соціально орієнтованої ринкової економіки.

Агропромислові формування створюють працівникам широку технологічну базу прикладання кваліфікованої праці і тим самим забезпечують повнішу зайнятість працівникам протягом року, а також нерідко пом'якшують сезонність виробництва.

В цілому основними ознаками вертикального інтегрованого агроформування, яке організаційно оформлено у переважній більшості як агрохолдинг, є:

1) правовий статус агрохолдингу (діє в організаційно-правовій формі акціонерного товариства);

2) вихідна фінансово-економічна мета (покращання фінансово-економічного становища сільськогосподарських підприємств, прагнення до керівництва усіма ланцюжками виробництва, диверсифікація виробництва);

3) основні продовольчі ланцюжки діяльності агроформування та масштаб діяльності (зерновий, молочний, м'ясний тощо);

4) масштаб діяльності агрохолдингу (район, область, держава);

5) можливість частки держави в статутному капіталі агрохолдингу [2, с. 39].

До інших ознак агрохолдингу, які характеризують внутрішні зв'язки між різними елементами об'єднання, можна вважати наступні:

1) кількість учасників агрохолдингу;

2) рівень контролю господарської діяльності окремих товариств, які входять до агрохолдингу;

3) рівень господарської самостійності товариств-учасників тощо [2, с. 40].

Узагальнення показує, що найбільший вплив на ефективність інтегрованого формування має якість складу засновників, їх мотивація у створенні і діяльності, заходи із розвитку раціональних форм взаємовідносин між господарюючими суб'єктами, органами державного управління.

Для розвитку інтеграційного процесу велике значення мають вибір головного підприємства і створення на його базі управляючої компанії, яка не тільки консолідує матеріальні ресурси і виробничий капітал, але і здійснює, при певній відповідності централізації і децентралізації функцій управління, ефективну взаємодію всіх структурних одиниць, направлених на рішення загальних задач по розвитку інтегрованого формування.

1. Нестерчук Ю. О. Вертикальна інтеграція у системі стратегічних цілей аграрної політики держави / Ю. О. Нестерчук // Актуальні проблеми економіки АПК: колективна монографія / за ред. Д. К. Семенди, О. І. Здоровцова. – Умань: Сочинський, 2009. – С. 75–135.

2. Родионова О. А. Институциональные преобразования и развитие интеграционных процессов в АПК / О. А. Родионова, Е. В. Дацкова // Экономика сельскохозяйственных предприятий. – 2005. – № 5. – С. 39–42.

3. Агропромислова інтеграція. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

4. Брезвін М. Організаційно-методологічні засади інтеграції виробництва в АПК / М. Брезвін // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 15–17.

ДО ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОСОБИСТЕ СЕЛЯНСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО»

Особисте селянське господарство – новий та особливий суб'єкт земельних та аграрних відносин в Україні. Його основою є Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 р. (далі – ОСГ), у якому закріплені основні положення щодо функціонування ОСГ, зокрема, дається легальне визначення його поняття:

«Особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму» [3, ст. 1].

Цей Закон фактично передбачив нову форму реалізації суб'єктами аграрного права своїх, на законодавчому рівні закріплених, можливостей, а саме: здійснення товаровиробництва та інших форм господарювання без реєстрації суб'єкта господарювання як фізичної особи-підприємця чи юридичної особи, закріпивши новий правовий інститут аграрного права. Проте, чи має вищезгаданий інститут реальне законодавче підґрунтя? На це питання намагалися дати відповідь вітчизняні вчені-правники: В. А. Белянов, М. Л. Кокорев, М. Г. Кондратьєв, В. І. Лебідь, А. Н. Попов, З. Н. Шукліна та ін.

У Господарському кодексі України зазначено, що *суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [1, ст. 55].* Виділяючи при цьому серед суб'єктів лише фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб. Похідним від цього положення є визначення поняття господарської діяльності, що *розуміється як діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначе-*

ність [1, ст. 3]. Отже, порівнюючи ці визначення, можна дійти висновку некоректності нормативних положень нового інституту, оскільки, згідно з законодавчим визначенням ОСГ здійснює господарську діяльність, проте не належить до її суб'єктів.

В. І. Лебідь зазначає, що у Законі України «Про особисте селянське господарство» юридично некоректно подано поняття суб'єкта особистого селянського господарства. Вочевидь, як зазначає дослідник, йдеться про те, що це не «господарська діяльність», а фізична особа або кілька фізичних осіб, які ведуть сільськогосподарську діяльність. А також підкреслює, що в Законі йдеться про «майно особистого селянського господарства», що є ознакою саме юридичної особи. Більш правильне трактування цього положення дає ст. 6 Закону, використовуючи термінологію «майно, яке використовується для ведення особистого селянського господарства» [9, с. 5–9]. А якщо майно і належить фізичним особам-членам, то закон не передбачив на якому праві воно у них знаходиться (спільна часткова чи сумісна власність).

У Законі також вказано, що господарювання може здійснюватися одноособово або носити сімейний чи родинний характер з обов'язковою умовою – спільним проживанням. Але сам закон «Про особисте селянське господарство» не містить переліку членів сім'ї та родичів, що мають право на участь у ОСГ.

Законодавець відобразив ці положення у ст. 3 Сімейного кодексу України: «Сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки [2, ст. 3]. Судова практика також розрізняє поняття «родичі» та «члени сім'ї». Поняттям «родичі» охоплюються такі особи: баба, дід, прабаба, прадід, повнорідні брат і сестра. «Членами сім'ї» є мачуха, вітчим, які проживають однією сім'єю з малолітніми або неповнолітніми пасинком, падчеркою [5, ч. 4]. Більш близьким до господарської діяльності є перелік членів сім'ї та родичів, передбачений для ЗУ «Про фермерське господарство», але з позначкою «для цілей цього закону» [4, ст. 3].

Закон передбачає, що основною метою діяльності ОСГ є задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, та надання послуг з використання майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму, а також вказує про неналежність діяльності, що пов'язана з веденням особистого селянського господарства, до підприємницької діяльності. Щодо цього питання було висунуто дві протиставлені думки.

Так, А. Н. Попов, М. Г. Кондратьев та В. А. Белянов схиляються до того, що ОСГ відношення до підприємницької діяльності не мають, бо не виконуються дві із чотирьох умов, обов'язкових для такої діяльності – виробництво не спрямоване на систематичне одержання прибутку і його розподіл між членами як «дохід за виконану роботу» та ці господарства не підлягають обов'язковій державній реєстрації як суб'єкти підприємництва.

Також подається позиція, що ОСГ має за основну мету саме задоволення особистих потреб осіб, що беруть участь у особистому сільському господарстві, а звернення до ринку має побічний (необов'язковий) характер – лише в міру утворення надлишкового продукту і лише для того, щоб забезпечити ефективне не збиткове провадження с/г діяльності.

В. І. Лебідь підтримав ці твердження вказуючи, що власник ОСГ при виборі культури для вирощування на власній земельній ділянці використовує інформацію про стан ринку того чи іншого сільськогосподарського продукту, керуючись основним правилом – «вирощувати ті культури, які коштують дорого або без яких неможливо обійтись».

При цьому зазначає, що за своєю економічною сутністю особисте господарство є натуральним [10, с. 8–9; 8, с. 254–289; 6, с. 45–53; 9, с. 5–9].

Протилежної думки дотримуються З. Н. Шукліна та М. Л. Кореєв окреслюючи особисте селянське господарство як діяльність, що припускає наявність умінь, знання, обмірковування й ухвалення ризикованого рішення; заповзятливість з урахуванням інформації щодо наявності прийнятного середовища для своєї справи (ринкової й економічної ніші), що є ознаками підприємництва. Інтуїція та ретельний аналіз ринкової кон'юнктури допоможуть оцінити майбутніх споживачів і передбачити дії конкурентів [11, с. 119–121; 7, с. 64–72].

Відстоюється позиція вільного підприємця, що на свій страх і ризик веде виробництво продукції, керується економічною вигодою. Автори дотримуються думки, що в умовах ринку ОСГ здійснюють підприємницьку діяльність, тому що підприємництво розглядається як тип господарської поведінки людей, для яких характерне новаторство, пошук ефективних методів використання ресурсів гнучкість і готовність ризикувати.

Підтримати підприємницьке підґрунтя ОСГ можна, звернувшись до юридичної сутності «зеленого туризму», послуги з якого входять у комплекс повноважень особистого селянського господарства.

Зайняття сільським зеленим туризмом, входить до сфери підприємницької діяльності, а тому не вписується в назву ст. 1 про те, що «діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не відноситься до підприємницької діяльності».

Отже, можна зазначити, що у законодавстві існує певна нормативна плутанина, що спотворює загальний вид новоствореного інституту та породжує чисельні протиріччя під час теоретичного аналізу закону (мається на увазі невідповідність термінів їх застосуванню), а також недостатня конкретизація положень про ОСГ (наприклад, немає конкретного переліку осіб, які мають право бути членами господарства).

1. Господарський кодекс. Затверджений від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 1.

2. Сімейний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс: Закон України: офіц. текст: за станом на 04.08.2013 від 10.01.2002 № 2947-III.

3. Про особисте селянське господарство: Закон України: офіц. текст: за станом на 09.12.2012 // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 29.

4. Про фермерське господарство: Верховна Рада України: Закон України: офіц. текст: за станом на 09.12.2012 від 19.06.2003 № 973-IV.

5. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства: Пленум Верховного Суду України // Верховний Суд; Постанова від 15.05.2006 № 3.

6. Белянов В. А. Личные подсобные хозяйства при социализме / В. А. Белянов. – М.: Экономика, 1970. – 184 с.

7. Кокорев М. Л. Личные подсобные хозяйства: проблемы развития / М. Л. Кокорев. – Оренбург: Издательский центр ОГАУ, 1996. – 168 с.

8. Кондратьев Н. Д. Избранные сочинения / Н. Д. Кондратьев. – М.: Политиздат, 1982. – 534 с.

9. Лебідь В. І. Правове становище особистих селянських господарств в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук: спец.12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право / В. І. Лебідь // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2002. – 26 с.

10. Попов А. Н. Фермерство или община / А. Н. Попов // Земля сибирская, дальневосточная: соб. науч. труд. – Новосибирск, 1992. – № 5–6. – С. 8–9.

11. Шуклина З. Н. Об оценке сравнительной эффективности личного подсобного хозяйства / З. Н. Шуклина // Аграрная экономика и политика: история и современность: собрание научных трудов. – М., 1996. – С. 119–121.

Ю. К. Бишевич

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СУТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ ЯК ЗАСОБУ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Апарат державного примусу був здавна відомий і застосований до мас населення.

Першими були античні держави, адже з самого початку родова община обирала старосту за принципом старшого і мудрішого в племені.

Навіть зараз апарат державного примусу існує для того, щоб примусити народ підкорятися закону. На сьогодні створено цілу сітку важелів впливу на громадянина, аби той дотримувався усіх приписів законодавства.

Поки що ж розглянемо вже існуючі варіанти впливу на свідомість і поведінку сучасного громадянина.

Перший варіант впливу – спонукання – це метод соціального регулювання, коли вплив звернено до суспільного або індивідуальній свідомості, до громадської або особистої психології (почуттів, звичок, словом, до емоцій);

Другий варіант впливу примушування – це метод регулювання, коли в основі впливу лежить матеріальне стимулювання, встановлена матеріальна чи інша вигода;

Останній варіант впливу, примус – це спосіб впливу, коли соціально необхідна або бажана поведінка досягається, забезпечується можливістю застосування насильства, заподіяння особам, що відхиляється від встановлених правил поведінки, фізичних чи психічних страждань [1, с. 189].

Слід зазначити, що на вітчизняному етапі основну увагу приділяли методу примусу, пов'язуючи з ним класовий підхід до соціального регулювання, необхідність класового насильства при боротьбі з класовими супротивниками. Але реальне розмаїття методів регулювання спонукало деяких вітчизняних вчених-юристів зайнятися вивченням і інших способів впливу на суспільні відносини, в тому числі методів заохочення та стимулювання.

Для більшості авторів типовим було змішання державного примусу або з переконанням, або з вихованням, як психологічним засобом.

При визначенні поняття примусу підкреслювався вольовий момент психічного і фізичного впливу.

Застосування методу примусу в державному управлінні насамперед пов'язано в основному з пропагандою, закликами і моральним стимулюванням бажаної поведінки суб'єктів управління.

Сутність і призначення адміністративного примусу полягає в механізмі забезпечення особистої безпеки, у регулюванні широкого кола суспільних відносин, включаючи відносини, що посягають на права і здоров'я громадян, санітарно-епідеміологічне становище суспільства і суспільну моральність, на інститути державної влади, громадський порядок і громадську безпеку, на правопорушення в галузі дорожнього руху, охорони власності та багато інших видів примусу в боротьбі з адміністративними правопорушеннями [2, с. 13].

Сам факт звернення до засобів примусового характеру, які застосовуються не тільки як покарання за правопорушення, але і для їх попередження, означає, що адміністративний примус в забезпеченні особистої безпеки слід розуміти значно ширше, ніж реалізацію санкцій адміністративно-правових норм [3, с. 60–61].

Єдиною підставою для застосування заходів адміністративного примусу може бути відмова особи від добровільного виконання приписів, що містяться у правовій нормі.

Заходами адміністративного примусу можуть застосовуватися в умовах стихійних лих, в інших надзвичайних ситуаціях, а також у звичайних умовах з метою підтримки необхідного режиму безпеки людей, виявлення загрози безпеці особистості, виявлення правопорушень (наприклад, оперативно-розшукові заходи, контрольні перевірки та ін.), у зв'язку з протиправною поведінкою особи і з метою його припинення, усунення шкідливих наслідків, а також виховання винного.

1. Бахрах Д. Н. Адміністративне право: підручник. Загальна частина / Д. Н. Бахрах. – М.: Бек, 2001. – 640 с.

2. Ключниченко А. П. Меры административного принуждения, применяемые милицией (Особенности. Классификация. Системовыражение): учебное пособие / А. П. Ключниченко. – К.: КВШ МВД СССР, 1979. – 87 с.

3. Веремеенко И. И. Административно-правовые санкции / И. И. Веремеенко. – М.: Юридическая литература, 1975. – 192 с.

І. О. Блавацька

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНОГО ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Аграрне право як галузь законодавства і права є характерною рисою правових систем багатьох зарубіжних країн. Для України як аграрної держави важливий досвід зарубіжних країн щодо формування та удосконалення основних правових інститутів аграрного права в умовах реформування економіки країни на нових ідеологічних засадах. Як критерій для порівняння нами обрані США та окремі європейські країни, в структурі економіки яких аграрні правовідносини мають визначальний характер.

Так, створення законодавчої бази для розвитку сільського господарства посідає важливе місце в економічній політиці США, і саме тому тут раніше, ніж в інших країнах світу, проявився суттєвий вплив держави на аграрну сферу діяльності. У 1980 році сільськогосподарське законодавство вийшло на перше місце, оскільки йому приділялося найбільше уваги з боку держави [2, с. 180–182].

Переважає більшість аграрників-юристів у США сходяться на тому, що до аграрного права відносяться три правові категорії:

– загальні правові акти і норми, які традиційно стосуються чотирьох основних правових джерел: конституційного права, писаних законодавчих актів, судових рішень і, нарешті, адміністративного або відомчого законодавства, що застосовуються й в інших галузях (наприклад, регулюючі права придбання ферми), така більшість норм Уніфікованого торгового кодексу США;

– спеціалізовані правові норми призначені для регулювання відносин сільськогосподарських виробників, які визнаються винятком у системі загальних норм права;

– спеціальні правові норми, що становлять систему державного регулювання сільського господарства.

До сфери регулювання аграрного права перш за все відносять рільництво та тваринництво. Крім того, сюди часто включають рибальство та лісове господарство, полювання, транспортування, переробку і збут сільськогосподарської продукції, що здійснюється самими виробниками [1, с. 650–659].

Подібно й у Великій Британії спостерігається тенденція поєднання аграрного сектора з промисловим капіталом; створюються

великі формування агропромислового комплексу; практикуються концентрації виробництва окремих продовольчих товарів. У розвитку аграрних відносин у Великій Британії беруть участь фермери, землевласники, наймані працівники. Найчастіше британська ферма являє собою сімейний бізнес. Фермери об'єднуються в кооперативи. В цій країні кооперація здійснюється в таких основних формах:

- 1) кредитні кооперативно-державні системи, представлені традиційними кооперативами по збуту та переробці сільськогосподарської продукції і постачання господарствам засобів виробництва;
- 2) великі кооперативні об'єднання універсального характеру;
- 3) кооперативні об'єднання на основі вертикальної та горизонтальної інтеграції, які мають національне регіональне значення;
- 4) виробничі кооперативи на основі партнерства (товариства).

Загалом, англо-американське аграрне право включає, крім статутного законодавства, велику кількість судових прецедентів. Воно менш кодифіковане, але в цілому досить добре систематизоване в рамках статутного законодавства, де аграрне законодавство виділяється окремими великими розділами [1, с. 650–659].

У французькому сільському господарстві набули найбільшого поширення два основних способи ведення господарства: прямий, коли земля сільськогосподарського призначення оброблюється її власником, і непрямий, коли обробіток землі здійснюється особою, яка орендує господарство в одного або кількох власників, протягом останнього століття половина сільськогосподарських площ оброблялася методом прямого ведення господарства [2, с. 180–182].

На думку проф. Ж. Мегре, центральну і основоположну групу у французькому аграрному праві утворює сільськогосподарське право. Сюди відноситься перш за все право власності на землю, що обробляється, і відповідні інститути: про збільшення земельних ділянок, законодавство про землі, про сільськогосподарські об'єднання, лісові ділянки, товариства з освоєння земель, про полювання.

Сюди ж він відносить законодавство про тваринництво і сільськогосподарську продукцію, соціальне законодавство й законодавство, що регулює виробничі відносини всередині селянської сім'ї, законодавство про сільськогосподарські кооперативи, приватні акціонерні товариства у сільському господарстві, об'єднання сільськогосподарських виробників, різні товариства, які мають економічні інтереси у сільському господарстві, в тому числі й у галузі ринкових відносин щодо збуту сільськогосподарської продукції, страхування від стихійного лиха, законодавство про працю у сільському господарстві, про організацію управління сільським господарством.

Основу французького аграрного законодавства становлять Сільськогосподарський, Лісовий та Цивільний кодекси, які регулюють питання сільськогосподарської власності, оренди, трудових відносин, кредитування та ін. Аграрне законодавство Франції зосереджує свою увагу на регулюванні питань структури сільськогосподарської власності, удосконалення орендних відносин, створенні сільськогосподарських спілок та органів управління сільським господарством [1, с. 650–659].

Отже, аграрним законодавством і правом зарубіжних країн визначається законною вимога цільового використання сільськогосподарських земель, обов'язковість їх обробітку (обов'язок належним чином використовувати свою власність) під загрозою експропріації. Великого поширення набули інститути неподільності сільськогосподарських земель, недопущення їх надмірної експлуатації, принципи придбання права власності на землю за давністю їх володіння або користування. Важливого значення надає законодавство та право цих країн участі держави в здійсненні аграрних реформ [3]. Усе це свідчить про те, що аграрне законодавство зарубіжних країн має ряд новел порівняно з аграрним законодавством України, яке перебуває на стадії розвитку.

1. Янчук В. З. Аграрне право України: підручник / В. З. Янчук, В. І. Андрейцев, С. Ф. Василюк та інші; за ред. В. З. Янчука. – 2-е вид. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 720 с.

2. Гайворонський В. М. Аграрне право України: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В. М. Гайворонський, В. П. Жушман, В. М. Корнієнко та ін.; за ред. В. М. Гайворонського та В. П. Жушмана. – Х.: Право, 2003. – 240 с.

3. Аграрне право зарубіжних країн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-referat.com/Аграрне_право_зарубіжних_країн

О. Я. Боднар

*(Інститут післядипломної освіти
та доуніверситетської підготовки
Львівського національного університету
імені Івана Франка)*

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ШЛЮБУ

Шлюб – один з найдавніших правових інститутів, чим і пояснюється існування на сьогодні різних теорій визначення його правової природи. Виділяють три основні концептуальні точки зору на шлюб з тих, які існують за кордоном: 1) шлюб – договір (найбільш поширена концепція); 2) шлюб – статус; 3) шлюб – партнерство [1, с. 50].

Відповідно до ст. 21 СК України [2] шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя. Ознаками шлюбу є: добровільність, тобто наявність вільної згоди обох з подружжя (ст. 24 СК); досягнення шлюбного віку жінкою та чоловіком, що вступають в шлюб (ст. 22 СК); реєстрація шлюбу у встановленому законом порядку органом, визначеним Сімейним кодексом; спрямованість на утворення особистого сімейного союзу чоловіка і жінки [3, с. 45–50].

У законодавчому визначенні поняття шлюбу сформульовані основні його риси (обов'язкові ознаки шлюбу):

1) це сімейний союз (відповідно до частини 4 статті 3 СК України шлюб є підставою створення сім'ї, тобто перебування в шлюбі як правовий стан передбачає спільне проживання, спільний побут і пов'язаність взаємними правами та обов'язками подружжя. Однак абзац 2 ч. 2 ст. 3 СК України містить застереження, що подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Натомість народження дітей не є конститутивною ознакою шлюбу, оскільки з юридичної точки зору сім'я існує за наявності чи відсутності дітей у подружжя, і статус батьків не є складовою частиною статусу подружжя);

2) це моногамний союз (на відміну від законодавства мусульманських країн, де допускається полігамія, національне сімейне законодавство не дає особі права на перебування в двох чи більше зареєстрованих шлюбах одночасно);

3) це різностатевий союз (укладати шлюб можуть лише жінка та чоловік);

4) це рівноправний союз (подружжя мають рівні права та обов'язки, шлюб не може бути підставою для надання особі пільг чи переваг);

5) це союз, зареєстрований органами державної реєстрації актів цивільного стану [4, с. 47 – 48].

Шлюб вважається універсальним способом створення сім'ї, який постійно еволюціонує. До факультативних ознак шлюбу можна віднести:

1) спрямованість на народження та виховання дітей. В. І. Резникова зазначає, що у переважній більшості випадків шлюбні відносини виникають саме з метою народження дітей. До того ж народження дітей, як правило, цементує шлюб, робить його більш міцним, стійким і щасливим. Суспільство бере під особливий захист та всіляко заохочує той шлюб, де народжуються діти, але водночас визнає шлюбом

і такий союз чоловіка і жінки, де немає дітей. Справжня мета шлюбу (союзу) – забезпечення стійких відносин між чоловіком і жінкою, які спрямовані на народження та виховання дітей [5, с. 86];

2) довічний характер – шлюб укладається довічно, але з правом подружжя розірвати його в будь-який момент, окрім випадків, встановлених законодавством.

Досвід історії свідчить, що шлюб залишається єдиною найдосконалішою формою організації сімейного життя чоловіка і жінки та здійснення важливих соціальних функцій [6, с. 79 – 82].

Таким чином шлюб – це вільний, рівноправний і, в принципі, довічний союз жінки і чоловіка, який укладається у встановленому законом порядку, має метою створення сім'ї, характерними особливостями якого є взаємна любов, моральна і матеріальна підтримка, спільне народження та виховання дітей.

1. Дякович М. М. Сімейне право України: навчальний посібник / М. М. Дякович. – К.: Правова єдність, 2009. – 350 с.

2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року зі змінами // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22.

3. Гопанчук В. С. Сімейне право України: підручник / В. С. Гопанчук. – К.: Істина, 2002. – 45–50 с.

4. Сімейне право України: навч. посібник / С. М. Лепех. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – С. 47–48.

5. Резникова В. І. Поняття шлюбу та сім'ї в новому Сімейному кодексі України / В. І. Резникова // Вісник. – Д., 2004. – Вип. 2. – С. 86–88.

6. Сімейне право України: підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова та І. В. Жилінкової. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 79–82.

М. М. Бондарчук, Л. І. Чекаловська

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ МІЛІЦІЇ

Адміністративно-наглядова діяльність міліції постійно перебуває в полі зору громадськості й вимагає від ОВС неухильного дотримання конституційних принципів верховенства права та законності, прав людини й громадянина.

Органічно входячи до системи засобів забезпечення законності в державному управлінні, адміністративний нагляд міліції як юридичне явище є самостійним структурним елементом інституту адміністративного нагляду. Останній, у свою чергу, є складовою частиною галузі адміністративного права України.

Слід зазначити, що корисним і цінним з указаних позицій буде аналіз загальнометодологічних підходів до розуміння поняття «адміністративний нагляд».

Учені-адміністративісти звертають увагу на те, що в багатьох випадках заради забезпечення свободи фізичних і юридичних осіб, їхнього захисту від надмірної державної опіки контрольні повноваження суб'єктів влади обмежуються правовими актами, які дають останнім можливість здійснювати лише нагляд. А коли між перевіряючим і тим, кого перевіряють, немає організаційної підпорядкованості, зведення контролю до нагляду є необхідним для запобігання втручанням в оперативну діяльність суб'єктів, які не несуть відповідальності за її наслідки [1, с. 148].

Тобто держава з власної ініціативи встановлює нормативні застави, які визначають перехід від контролю до нагляду в державному управлінні, що відповідає утвердженню та реалізації конституційного принципу верховенства права.

Так, Х. П. Ярмачі акцентує увагу на тому, що контрольно-наглядову діяльність доцільно характеризувати або з управлінської, або з юридичної точок зору.

У першому випадку має йтися про функцію управління, стадії управлінського циклу, реалізацію принципу «зворотного зв'язку» в державному управлінні.

У другому – про засіб забезпечення законності в реалізації виконавчої влади [2, с. 9].

З цим твердженням погоджується Д. П. Цвігун, який вважає, що з управлінської (функції, цикл управління, зворотний зв'язок) точки зору для змісту контролю та нагляду, у тому числі й адміністративного, – стверджує правник, – указані види діяльності цілком збігаються [3, с. 26–27]. З огляду на це адміністративний нагляд можна охарактеризувати як зовнішній контроль, тобто констатувати, що між наглядовим органом і піднаглядним об'єктом відсутні відношення організаційної співпідпорядкованості.

При дослідженні сутності й значення адміністративного нагляду в державному управлінні ознаку відсутності організаційної підпорядкованості між суб'єктами правовідносин адміністративного нагляду в якості методологічної основи вперше в 1963 році використав Ф. С. Разарьонов.

Це дозволило вченому дійти висновку, що адміністративний нагляд як самостійний, організаційно-правовий засіб забезпечення законності в державному управлінні становить систематичний нагляд за точним і неухильним дотриманням законів, а також актів, заснованих на законі, який здійснюється органами державного управління стосовно підвідомчих їм питань і спрямований на попередження, виявлення та припинення порушень, притягнення правопорушників до відповідальності [4, с. 71–74].

Таким чином, Ф. С. Разарьонов акцентує увагу на головних цілях адміністративного нагляду в державному управлінні, а саме – попередженні, виявленні та припиненні правопорушень, а також притягненні винних до відповідальності [4, с. 74–76].

У 1966 році законодавець зазначив, що адміністративний нагляд установлюється з метою спостереження за поведінкою осіб, звільнених з місць позбавлення волі, попередження з їхнього боку злочинів і здійснення на вказаних деліквентів необхідного виховного впливу [5].

До аналізу змісту адміністративного нагляду в 1970 році звернулася Н. Г. Саліщева. Учена розглядає його як специфічну форму надвідомчого контролю, як метод діяльності органів зовнішнього державного контролю. Вона відзначала, що його зміст полягає в перевірці виконання встановлених державою правил і норм, що забезпечують нормальне функціонування державного управління. Для адміністративного нагляду – характерне також те, що здійснюючий його державний орган не перевіряє всю роботу підконтрольного об'єкта, а зосереджує свою увагу лише на виконанні порівняно незначної кількості норм і правил.

Органи адміністративного нагляду мають право давати обов'язкові до виконання розпорядження, робити перевірки й обстеження, видавати дозволи, розробляти спеціальні норми і правила [6, с. 180–186].

Професор В. К. Колпаков обґрунтовує точку зору, згідно з якою адміністративний нагляд є самостійним видом діяльності органів виконавчої влади.

Правник визначає його як здійснення спеціальними державними структурами цільового нагляду за дотриманням виконавчо-розпорядчими органами, підприємствами, установами, організаціями та громадянами правил, передбачених нормативними актами [7, с. 675].

Особисту точку зору з приводу адміністративного нагляду має також В. М. Гаращук. Сутність указанного адміністративно-правового

інституту автор розкриває за допомогою визначення його цільового призначення.

Учений стверджує, що адміністративний нагляд повинен мати за мету не лише попередження протиправних дій, усунення причин і умов, що сприяють скоєнню правопорушень, а й застосування заходів адміністративного примусу, у тому числі адміністративної відповідальності в разі виявлення порушень загальнообов'язкових правил [8, с. 223].

Слід також відзначити, що в науковій літературі репрезентовано позицію, відповідно до якої поряд з контролем і наглядом як самостійний спеціальний спосіб забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні виділено контрольно-наглядову діяльність.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що розбіжності серед адміністративістів, які досліджували контрольно-наглядову діяльність, спостерігаються лише у відповідях на запитання: чи є адміністративний нагляд різновидом контролю або це самостійні адміністративно-правові інститути.

1. Ярмакі Х. П. Адміністративний нагляд міліції / Х. П. Ярмакі // Актуальні проблеми держави і права. – 2003. – № 19. – С. 148 – 153.

2. Ярмакі Х. П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні: монографія / Х. П. Ярмакі. – Одеса: Юридична література, 2006. – 336 с.

3. Цвігун Д. П. Адміністративний нагляд органів внутрішніх справ у сфері забезпечення громадського порядку і громадської безпеки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Цвігун Дмитро Петрович. – Київ: Національна академія внутр. справ України, 2002. – 169 с.

4. Разаренов Ф. С. О сущности и значении административного надзора в советском государственном управлении / Ф. С. Разаренов // Вопросы административного права на современном этапе. – М.: Госюриздат, 1963. – С. 69 – 78.

5. Положение об административном надзоре органов милиции за лицами, освобожденными из мест лишения свободы: Утверждено Указом Президиума Верховного Совета СССР 26 июля 1966 года // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1966. – № 30. – Ст. 597.

6. Салищева Н. Г. Гражданин и административная юрисдикция в СССР / Н. Г. Салищева [отв. ред. А. Е. Лунев]; Академия наук СССР. Институт государства и права. – М.: Наука, 1970. – 164 с.

7. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник / В. К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 736 с.

8. Адміністративне право України: підручник [для юридичних вузів і факультетів] / [за ред. Ю. П. Битяка]. – Х.: Право, 2013. – 520 с.

О. Р. Бориславська

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ»

Вперше в історії незалежної України законодавче унормування одного з основних прав людини – права на об'єднання – було здійснене Законом України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 року № 2460-ХІІ, основні положення якого у подальшому були закріплені в Конституції України 1996 року (зокрема, у статтях 36 і 37).

Вказаний закон відіграв певну позитивну роль в інституційній розбудові українського громадянського суспільства, проте з часом був визнаний застарілим та таким, що не відповідає сучасним європейським стандартам, викладених в «Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі», прийнятій у 2007 році [1]. До того ж, рішення Європейського Суду з прав людини від 3 квітня 2008 року в справі № 40269/02 «Корецький та інші проти України» зобов'язало Україну, окрім іншого, змінити законодавство у цій галузі, так як воно порушує статтю 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на свободу об'єднань і мирних зборів) [2].

Після кількох років розробки нових законопроектів, їх експертного та громадського обговорення, 22 березня 2012 року Верховна Рада України, прийняла новий базовий Закон України «Про громадські об'єднання». За прийняття цього Закону проголосувала конституційна більшість – 334 народних депутати, як представників парламентської більшості, так і опозиції [3, с. 58]. Новий Закон України «Про громадські об'єднання» принципово відмінний від попередніх законодавчих актів. Він визначає громадське об'єднання як «добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів»; передбачає дві організаційно-правові форми громадських об'єднань: громадську організацію та громадську спілку [4].

Закон, на відміну від попереднього, відповідає зазначеним вище стандартам Ради Європи щодо неурядових організацій, адже містить низку юридичних новацій, найбільш принциповими з яких є такі:

- зняття обмежень щодо захисту інтересів виключно своїх членів; надання права діяти на всій території України;
- спрощення державної реєстрації громадських об'єднань та її здешевлення;
- приведення положень з контролю за діяльністю громадських об'єднань до європейських стандартів;
- спрощення ведення громадською організацією господарської діяльності для реалізації своїх статутних завдань);
- обмеження підстав відмови в реєстрації громадських об'єднань та скорочення терміну їх реєстрації до семи робочих днів;
- можливість здійснення діяльності громадськими організаціями та громадськими спілками як юридичними особами приватного права, так і без статусу юридичної особи;
- уточнення вичерпного переліку підстав для ліквідації (розпуску) громадських організацій [5, с. 34].

На відміну від статті 13 Закону «Про об'єднання громадян» 1992 року, стаття 11 новоприйнятого Закону розширює перелік відомостей, які повинні бути включені до статуту (повноваження керівника, вищого органу управління, інших органів управління (далі – керівні органи) громадського об'єднання, порядок їх формування та зміни складу, термін повноважень, а також, для громадських об'єднань, що не мають статусу юридичної особи, порядок визначення особи, уповноваженої представляти громадське об'єднання, та її заміни; періодичність засідань і процедуру прийняття рішень керівними органами громадського об'єднання, у тому числі шляхом використання засобів зв'язку; порядок звітування керівних органів громадського об'єднання перед його членами (учасниками); порядок оскарження рішень, дій, бездіяльності керівних органів громадського об'єднання та розгляду скарг [4].

Завдяки вищевказаним нововведенням, новий Закон України «Про громадські об'єднання» отримав майже виключно позитивні оцінки як вітчизняних, так і зарубіжних експертів, громадських активістів як такий, що суттєво наблизив українське законодавство до європейських стандартів нормотворчості. Після прийняття нового Закону України «Про громадські об'єднання» офіційні статистичні дані свідчили про позитивну динаміку зростання щорічно кількості зареєстрованих громадських об'єднань.

Саме максимальному задоволенню суспільного запиту на спрощення та прискорення реєстраційних процедур послугують положення Закону, спрямовані на чітке розмежування повноважень органів реєстрації різного рівня. Компетенція реєстраційних служб міських,

міськрайонних, міжрайонних, районних у містах управлінь юстиції за місцезнаходженням громадських об'єднань являє собою первинну реєстрацію (або ж прийняття повідомлення про утворення), прийняття повідомлення про зміни до статуту, місцезнаходження, складу керівних органів громадських об'єднань, їх припинення, видача дублікатів оригіналів документів. Компетенція ж Державної реєстраційної служби України як центрального органу виконавчої влади полягає у підтвердженні всеукраїнського статусу громадських об'єднань, реєстрації їх символіки, акредитації в Україні відокремлених підрозділів іноземних неурядових організацій.

Аналіз статистичних даних щодо реєстрації громадських об'єднань за період з часу введення в дію нового Закону підтверджує його позитивний вплив на інституційний розвиток громадянського суспільства в Україні.

Особливо показовим щодо дієвості нового Закону є порівняння пропорційної частки відмов у реєстрації щодо загального числа заявників. Як свідчить аналіз звітності Міністерства юстиції України та Державної реєстраційної служби України, якщо за часів дії попереднього закону частка відмов у реєстрації складала у середньому 30-40 %, то сьогодні вона складає у середньому лише 5-10 %.

Перший досвід застосування Закону висвітлив низку проблем, що заважають успішній реалізації його норм. Серед них варто виокремити наступні.

1. Недосконалість деяких норм самого Закону. Численні нарікання представників громадськості викликає те, що Законом не врегульовані питання діяльності (проведення змін керівництва та місцезнаходження) місцевих осередків зі статусом юридичної особи, до приведення їх статусу відповідно до цього Закону (Законом для цього відводиться термін протягом 5-ти років) [5, с. 34].

Також необхідно вказати на те, що не завжди чітко визначені межі застосування Закону. Адже, попередній закон «Про об'єднання громадян», на відміну від чинного, поширювався і на професійні спілки та на політичні партії (останні, разом з громадськими організаціями, також охоплювалися поняттям «об'єднання громадян»), що, у свою чергу, актуалізує необхідність більш чіткого узгодження норм Закону із законодавчими актами, які регулюють діяльність професійних спілок та політичних партій [6, с. 15].

2. Незавершеність процесу внесення змін до інших законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону.

Для практичної реалізації норм Закону та максимальної ефективності використання законних прав та інтересів громадян потрібно

вирішити низку виявлених проблем, в т. ч. й забезпечення належного функціонування Реєстру громадських об'єднань.

З цією метою відділ стратегій розвитку громадянського суспільства, національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України висунув низку заходів, які потрібно здійснити Міністерству юстиції України спільно з Координаційною радою з питань розвитку громадянського суспільства розглянути доцільність внесення деяких змін до Закону, зокрема тих, що стосуються врегулювання питання діяльності (або ж її припинення) місцевих осередків всеукраїнських громадських організацій зі статусом юридичної особи; Кабінету Міністрів України забезпечити належне виконання «Прикінцевих та перехідних положень» Закону, зокрема щодо підготовки та внесення на розгляд Верховної Ради України пропозиції про внесення змін до інших законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону; запропонувати Конституційній асамблеї узагальнити та прийняти до відома при розробці проєктів внесення змін до Конституції України пропозиції щодо необхідності приведення деяких її статей відповідно до норм Закону України «Про громадські об'єднання»; державній реєстраційній службі України, на основі здійснення аналізу та узагальнення пропозицій громадських об'єднань, розробити програму конкретних заходів щодо удосконалення функціонування Реєстру громадських об'єднань та усунення недоліків в його роботі [7, с. 16].

Не дивлячись на існуючі зауваження до нового Закону України «Про громадські об'єднання», можемо говорити про вдосконалення нормативно-правового регулювання створення та діяльності громадських організацій в Україні, що є позитивним кроком на шляху до розвитку громадянського суспільства в нашій державі.

1. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі № СМ / Рес (2007) 14 (Прийнято Комітетом Міністрів 10 жовтня 2007 р. на 1006-му засіданні заступників Міністрів). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

2. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Корецький та інші проти України» від 3 квітня 2008 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/>

3. Колодій А. М. Належна реалізація положень Закону України «Про громадські об'єднання» є запорукою демократичного розвитку громадянського суспільства в Україні / А. М. Колодій. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – С. 79.

4. Про громадські об'єднання Закон України від 22.03.2012 р. (редакція від 02.03.2014 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

5. Шимчук А. О. Правова допомога щодо створення та регулювання діяльності громадських об'єднань відповідно до нового законодавства / А. О. Шимчук. – Х.: Ір Ко., 2012. – С. 39.

6. Литвинець Г. М. Громадські об'єднання – складова демократичного суспільства в Україні / Г. М. Литвинець. – К.: Ін Юре., 2012 – С. 47.

7. Могилянська В. Закон України «Про громадські об'єднання» в запитаннях та відповідях / В. Могилянська. – К.: Елібукр., 2012. – С. 34.

В. В. Бучинський

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЖІНКА ЯК ЖЕРТВА ЗЛОЧИНУ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний стан розвитку суспільства потребує ефективнішої охорони гарантованих Конституцією України прав, свобод та законних інтересів громадян. Саме тому зростає роль та значення профілактики з боку держави, як регулятора відносин в суспільстві, злочинних посягань.

Для забезпечення всебічної допомоги у попередженні конкретних злочинів і профілактиці злочинності вважається за необхідне разом із вивченням особи злочинця і злочинності повинні бути вивчені на такому ж рівні відповідно жертви злочинів.

Роль жертв у виникненні й розвитку ситуацій злочинів часто дуже значна, тому потрібний аналіз кримінологічно-значних ролей жертв і облік усіх віктимологічних обставин, як вихідної бази для конкретних висновків і узагальнень [1, с. 12].

Вчення про жертву злочину розвивалося у працях таких вчених, як: Ю. М. Антонян, В. В. Голіна, І. М. Данышин, О. М. Джужа, А. І. Долгова, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. М. Костенко, Н. Ф. Кузнєцова, В. С. Мінська, Д. В. Рівман, В. О. Туляков, Л. В. Франк, Г. Хентіг, О. Ю. Юрченко та інші.

На думку В. І. Полуbinsького жертвою злочину є будь-яка особа, що понесла моральну, фізичну чи матеріальну шкоду від протиправного діяння [4, с. 20].

У структуру особистості жертви входять три основні компоненти, так звані підсистеми: соціально-демографічні якості (стать, вік, освіта, сімейний стан тощо); соціальні ролі особи, включаючи сукупність видів її діяльності в системі суспільних відносин як громадянина чи члена трудового колективу, сім'янина; морально-психологічна

характеристика, що відображає ставлення особи до соціальних цінностей і соціальних функцій, які вона виконує [1, с. 13].

Дані компоненти становлять поняття «індивідуальна віктимність», що, на думку В. І. Полубинського, є рисою конкретної людини, яка обумовлена його соціальними, психологічними або біофізичними якостями (або їх сукупністю), як допомагає в певні життєві ситуації формуванню умов, за яких виникає можливість спричинення їй шкоди протиправним актом. Іншими словами, віктимність конкретного індивіда представляє собою потенційну схильність опинитися в ролі жертви злочину в результаті негативної взаємодії його особистості із зовнішніми факторами. Злочином лише реалізується така риса, об'єктивується дана схильність, так би мовити можливість перетворюється в дійсність [4, с. 32].

Особливу увагу привертають жертви злочинів – жінки, оскільки у них жінок, як правило, менші зріст, вага, розмір мускулатури, об'єм та життєва місткість легенів, відносна слабкість серцево-судинної системи, яка менш стійка, серце легше, стінки його тонші, пульс частіший, кров питомо легше. Це доводить, що жінка за анатомо-фізіологічними особливостями первісно біологічно слабка істота, обмежена у своїх фізичних можливостях, що зумовлює її певні звички, прагнення, інтереси, позначається на варіантах вибору поведінки, способах, мотивах дій, робить уразливішою у конфліктних (кризових) ситуаціях, під час нападу, застосування психічного насилля, збільшує небезпеку таких діянь, тяжкість яких пов'язана із наявністю фізичних можливостей (опір, протидія неправомірним діям) [3, с. 13].

Крім цього матеріалами досліджень і дані кримінально-правової статистики свідчать, що значна кількість протиправних діянь зумовлені поведінкою самої жінки, як жертви злочину. Яка може носити конфліктний, провокаційний або легковажний характер [2, с. 110].

Не можна відкидати також вплив конкретної ситуації на формування злочинного умислу і його реалізацію. Виділяють чотири групи віктимогенних ситуацій, в якій найбільш чітко відображаються особливості поведінки злочинця, жінки-жертви злочину, а також ставлення оточуючих до вчиненого: ситуації, викликані провокуючим характером поведінки жінки-жертви злочину; ситуації, викликані нейтральним характером поведінки жінки-жертви та активними діями злочинця, направленими на створення сприятливих умов для вчинення злочину; ситуації, викликані нейтральною поведінкою жінки-жертви злочину та пасивністю оточуючих, що сприймається злочинцем як сприятлива умова та використовується ним на свою користь; ситуації, пов'язані з активними діями всього суспільства, в тому числі потен-

ційних і реальних жертв злочинів, що спрямовані на унеможливлення вчинення злочинного посягання [5, с. 9].

Виходячи з вище наведеного можна стверджувати, що вивчення віктимологічних особливостей жінок та їх поведінки в процесі вчинення злочинних посягань відіграє важливу роль у профілактиці злочинів, потерпілими від яких виступають жінки.

1. Джужа О. М. Проблеми потерпілого від злочину (кримінологічний та психологічний аспекти): навчальний посібник / О. М. Джужа, Є. М. Моїсєєв. – К.: Українська академія внутрішніх справ, 1994. – 51 с.

2. Іванов Ю. Ф. Кримінологія: навч. посібник / Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа. – К.: Вид. ПАЛІВОДА А. В., 2006. – 264 с.

3. Меркулова В. О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності: Автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08 / В. О. Меркулова; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2003. – 33 с.

4. Полубинський В. И. Виктимологические аспекты профилактики преступлений: учебное пособие / В. И. Полубинський. – М.: Акад. МВД СССР, 1980. – 77 с.

5. Чеханюк Л. В. Профілактика віктимної поведінки жінки як жертви злочинного посягання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 / Л. В. Чеханюк; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2010. – 20 с.

І. М. Варениця

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СТВОРЕННЯ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Фермерське господарство – одна з перспективних організаційно-правових форм ведення сільського господарства, яка сприяє самостійності й зацікавленості виробника в кінцевих результатах роботи. Існування фермерства в Україні пов'язане передусім із виникненням інституту приватної власності на землю, а відповідно – зі зміною юридичної природи майнових відносин на селі.

Тобто воно стосується найважливіших положень аграрної реформи в Україні й формує нового та перспективного суб'єкта аграрно-правових відносин.

Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподар-

ську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства.

Фермерське господарство є юридичною особою. Воно може бути створене одним або кількома громадянами України, які є родичами або членами сім'ї (Закон України від 19 червня 2003 р. «Про фермерське господарство» ст. 1).

Фермерське господарство має своє найменування, печатку та штамп і діє на основі Статуту. У Статуті зазначаються найменування господарства, його місцезнаходження, адреса, предмет і мета, порядок формування майна (складеного капіталу), органи управління, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до господарства та виходу з нього та інші положення, що не суперечать чинному законодавству (Закон України від 19 червня 2003 р. «Про фермерське господарство» ст. 1) [1, с. 287].

Фермерське господарство є рівноправним учасником аграрного ринку. Воно має право бути засновником або членом асоціацій, консорціумів, корпорацій, акціонерних товариств, інших об'єднань, кооперативів, спільних підприємств з виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, які обслуговують агропромисловий комплекс, а також несільськогосподарських підприємств та організацій, в тому числі за участю іноземних партнерів, брати участь у створенні комерційних банків або бути їх членом.

Щодо створення фермерського господарства то право на створення фермерського господарства має кожний дієздатний громадянин України, який досяг 18-річного віку, виявив відповідне бажання, має документи, що підтверджують його здатність займатися сільським господарством, і витримав професійний відбір. Першочергове право на створення такого господарства надається громадянам, які проживають в сільській місцевості, мають відповідну кваліфікацію або досвід роботи в сільському господарстві.

Державна реєстрація фермерського господарства проводиться з 22 квітня 2011 року, згідно з вимогами Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». Основною підставою, яка відрізняє реєстрацію фермерського господарства, від реєстрації інших юридичних осіб є те, що для проведення державної реєстрації господарства фермер подає державному реєстратору крім обов'язкових для всіх документів (зазначених в статті 24 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізич-

них осіб – підприємців»): копію Державного акта на право приватної власності засновника на землю або копію Державного акта на право постійного користування землею засновником, або нотаріально посвідчену копію договору про право користування землею засновником, зокрема на умовах оренди [2, ст. 24].

Однак, у відповідності з пунктом 3 глави 7 розділу 11 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України 22 лютого 2012 року за № 296/5, нотаріус не вправі засвідчити вірність копій договорів оренди земельної ділянки, укладених засновником господарства, оскільки підписи фізичної особи на оригіналі цього документа не засвідчена нотаріусом або посадовою особою відповідного органу місцевого самоврядування. Отже, у випадку не нотаріального посвідчення договору оренди земельної ділянки, копія такого договору не буде засвідчена нотаріусом, а відповідно засновник господарства не в змозі представити її реєстратору.

Я погоджуюсь з думкою М. С. Долинської про виділення трьох етапів фермерського господарства. [3, с. 297]

Згідно з частиною п'ятої статті 8 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», установчі документи фермерського господарства викладаються письмово, прошиваються, пронумеровуються та підписуються засновниками, без засвідчення підписів засновників в нотаріальному порядку.

Висновки. Відродження українського села і селянства є одним з найважливіших завдань нашої молоді незалежної держави. Важливим елементом цього відродження є створення фермерських господарств, які є важливою частиною ринкового шляху розвитку українського сільського господарства.

1. Аграрне право України: підручник / за ред. О. О. Погрібного. – К., 2004. – С. 288–357.

2. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 22 квітня 2011 року.

3. Долинська М. С. Створення фермерських господарств в нотаріальному процесі України / М. С. Долинська // Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин (м. Хмельницький, 17–18 травня 2013 року): Міжнародна науково-практична конференція. – Хмельницький, 2013. – С. 296–298.

СПЕЦІАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРАВА НА ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ У СПРАВАХ ПРО НАДАННЯ ПРАВА НА ШЛЮБ

Можливість реалізації права на звернення до суду залежить від умов, що визначають наявність права на звернення до суду (передумови права на звернення до суду) та умов, що визначають належне здійснення права на звернення до суду (умови реалізації права на звернення до суду).

Передумови права на звернення до суду – це коло встановлених законом обов’язкових обставин, з наявністю або відсутністю яких в особи виникає право на звернення до суду. Передумови права на звернення до суду повинні існувати не тільки на момент подання заяви до суду, але й протягом розгляду справи.

Зникнення будь-якої з передумов, на основі якої виникло право на звернення до суду, під час розгляду справи є перешкодою для продовження її розгляду.

Враховуючи особливості справ про надання права на шлюб передумови права на звернення до суду можна поділити на загальні (ті, які притаманні для всіх цивільних справ) та спеціальні (ті, які притаманні для окремих категорій цивільних справ, зокрема для справ про надання права на шлюб).

В науковій літературі до загальних передумов права на звернення до суду відносять такі обставини як: 1) цивільна процесуальна правоздатність; 2) юридична заінтересованість; 3) юрисдикція; 4) наявність правового характеру вимоги заявника; 5) відсутність рішення суду або ухвали суду про відмову у відкритті провадження або закриття провадження у справі, які набрали законної сили, з того ж предмета і підстав і між тими ж суб’єктами, тобто відсутність тотожного рішення чи ухвали; 6) відсутність у провадженні цього чи іншого суду справи між тими самими суб’єктами, про той самий предмет і з тих самих підстав [1, с. 38; 2, с. 78; 3, с. 15].

Недотримання загальних передумов права на звернення до суду є підставою для відмови у відкритті або закриття провадження у справі відповідно до ч. 2 ст. 122 та ст. 205 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України.

Спеціальні передумови права на звернення до суду визначаються залежно від конкретної справи. Зокрема, у справах про надання права на шлюб передумовою права на звернення до суду є досягнення заявником 16 років. До прийняття 15 березня 2012 року змін до Сімейного кодексу (надалі – СК) України право звернутися до суду із заявою про надання права на шлюб мала особа, яка досягла 14 років. Проте, встановлення шістнадцятирічного віку зумовлене насамперед тим, що можливість осіб, які не досягли 16 років, на створення сім'ї викликає значні сумніви. Крім того, реєстрація шлюбу до досягнення шлюбного віку призводить до надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності, якою ці особи не завжди можуть правильно скористатися у такому ранньому віці.

В юридичній літературі обґрунтовано думку про те, що зверненню до суду із заявою про надання права на шлюб особи, яка не досягла шлюбного віку, має передувати її звернення за дозволом до батьків, а в разі, якщо така згода не буде надана останніми, то це питання має вирішувати суд [4, с. 301; 5, с. 22].

З цією думкою важко погодитися, оскільки тільки суд може надати об'єктивну оцінку ситуації, що склалася, батьки ж, приймаючи рішення, керуються суб'єктивним чинником. Крім того, рішення суду є загальнообов'язковим, а отже, породжує правові наслідки. Волевиявлення батьків не має такого юридичного значення, а тому звернення до суду є необхідним, навіть якщо батьки дають згоду на реєстрацію шлюбу.

Щодо справ про надання права на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною або між дітьми, які були усиновлені ним, то передумовою права на звернення до суду у цих категоріях справ є обізнаність осіб, які бажають зареєструвати шлюб, про те, що вони не є рідними братами й сестрами.

Спеціальні передумови права на звернення до суду у цих категоріях справ не закріплені в ЦПК України, а відповідно і не зазначені процесуальні наслідки їх недотримання. Вважаємо, що недотримання цих передумов має наслідком відмову у відкритті чи закритті провадження по справі на тій підставі, що заява не підлягає розгляду в суді в порядку цивільного судочинства (п. 1 ч. 2 ст. 122 чи п. 1 ч. 1 ст. 205 ЦПК України).

1. Кондратьєва Л. Особливості підвідомчості справ, що виникають із сімейних правовідносин з участю неповнолітніх / Людмила Кондратьєва // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 9. – С. 37–39.

2. Пушкаръ Е. Г. Конституционное право на судебную защиту (гражданско-процессуальный аспект): монография / Е. Г. Пушкаръ. – Львов: Выща школа, 1982. – 214 с.
3. Пушкаръ Е. Г. Наслідки порушення передумов права на позов: конспект лекцій / Е. Г. Пушкар. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1972. – 63 с.
4. Бикова О. Ю. Укладення шлюбу за Сімейним кодексом України / О. Ю. Бикова // Держава і право: зб. наук. праць. – К.: ІДіП НАНУ, 2004. – Вип. 23. – С. 297–303.
5. Самойлов С. А. Брак. Развод: Условия, порядок оформления / С. А. Самойлов, В. Е. Сидоров. – М.: Олимп; ООО «Фирма «Издательство АСТ», 1999. – 192 с. – (Советы юриста на все случаи жизни; вып. 5).

Т. О. Веремієнко

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЦЕНТРИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ТА ЇХ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Людина, її права та свободи в Україні визнані головною соціальною цінністю, а головним завданням публічної адміністрації визначено саме надання якісних адміністративних послуг громадянам [1, с. 262].

Адміністративна послуга – це правовідносини, що виникають при реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи за їх заявою в процесі публічно-владної діяльності адміністративного органу для отримання певного результату.

Адміністративні послуги надаються центрами надання адміністративних послуг. Згідно із Законом України «Про адміністративні послуги», центри надання адміністративних послуг – це постійно діючий робочий орган або структурний підрозділ виконавчого органу міської, селищної ради або Київської, Севастопольської міської державної адміністрації, районної, районної у містах Києві, Севастополі державної адміністрації, в якому надаються адміністративні послуги через адміністратора шляхом взаємодії з суб'єктами надання адміністративних послуг.

Центри надання адміністративних послуг утворюються при міських радах (їх виконавчих органах) міст обласного та/або республі-

канського Автономної Республіки Крим значення, Київській, Севастопольській міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністраціях.

У населених пунктах, які є адміністративними центрами областей, районів і Автономної Республіки Крим, а також у містах Києві та Севастополі центри надання адміністративних послуг утворюються за рішенням відповідних селищних або міських рад і можуть забезпечувати надання адміністративних послуг, у тому числі відповідними обласними, районними та міськими державними адміністраціями, на основі узгоджених рішень.

З метою забезпечення належної доступності адміністративних послуг можуть утворюватися територіальні підрозділи центру надання адміністративних послуг [2].

Рішення щодо утворення, ліквідації або реорганізації центру як постійно діючого робочого органу або структурного підрозділу місцевої держадміністрації або виконавчого органу місцевої ради приймається головою відповідної держадміністрації, міською або селищною радою, а у м. Києві та Севастополі – Київською та Севастопольською міською радою відповідно.

Центр надання адміністративних послуг у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, рішеннями центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, положенням про центр.

Основними завданнями центру є:

- 1) організація надання адміністративних послуг у найкоротший строк та за мінімальної кількості відвідувань суб'єктів звернень;
- 2) спрощення процедури отримання адміністративних послуг та поліпшення якості їх надання;
- 3) забезпечення інформування суб'єктів звернень про вимоги та порядок надання адміністративних послуг, що надаються через адміністратора.

Центром забезпечується надання адміністративних послуг через адміністратора шляхом його взаємодії із суб'єктами надання адміністративних послуг [3].

Інформаційне забезпечення Центру надання адміністративних послуг здійснюється за допомогою інформаційної картки адміністративної послуги, інформаційних стендів, консультативної допомоги, веб-сторінку центру надання адміністративних послуг. Необхідно приділити увагу доступу до інформації осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Статтею 8 Закону України «Про адміністративні послуги» передбачається, що у інформаційній картці зазначається інформація про:

1) суб'єкта надання адміністративної послуги та/або центр надання адміністративних послуг (найменування, місцезнаходження, режим роботи, телефон, адресу електронної пошти та веб-сайту);

2) перелік документів, необхідних для отримання адміністративної послуги, порядок та спосіб їх подання, а у разі потреби – інформацію про умови чи підстави отримання адміністративної послуги;

3) платність або безоплатність адміністративної послуги, розмір та порядок внесення плати (адміністративного збору) за платну адміністративну послугу;

4) строк надання адміністративної послуги;

5) результат надання адміністративної послуги;

6) можливі способи отримання відповіді (результату);

7) акти законодавства, що регулюють порядок та умови надання адміністративної послуги [2].

У процесі забезпечення належної роботи Центру надання адміністративних послуг варто звернути увагу на проблему належного інформаційного забезпечення осіб із обмеженими фізичними можливостями.

Зазначені особи через ураження опорно-рухового апарату та органів чуття дуже часто позбавлені можливості користуватися традиційними способами інформування споживачів, які використовуються в системі публічної адміністрації України (інформаційні стенди, довідники, інформаційні картки).

Запровадження в Центрі надання адміністративних послуг електронного урядування спроможне максимально повно задовольнити інформаційні потреби із порушеннями опорно-рухового апарату та слуху, адже дасть можливість підтримувати контакт із Центром без особистого візиту до нього.

Так само й потреби глухонімих відвідувачів установи значною мірою забезпечуватимуть ресурси електронного врядування: електронні термінали, веб-сайт, файлоосховища із відсканованими довідниками та збірками інформаційних карток, засоби електронної пошти, а також програми текстового спілкування зі споживачем у режимі реального часу.

Для Центру надання адміністративних послуг у великих містах бажаним є кадрове забезпечення установ сурдоперекладачами.

Істотно складнішим в організаційно-технічному сенсі є забезпечення належного доступу до послуг для сліпих або слабозорих осіб.

Відомо, що сліпі люди сприймають інформацію про довколишній світ за допомогою слуху та дотику. Дещо більш сприятливим є становище людей із частковою втратою зору, які не цілком позбавлені можливості візуально сприйняти потрібну їм інформацію із традиційних її носіїв за умов належної їх адаптації (спеціальний шрифт, освітлення тощо). Саме тому захист інтересів споживачів із проблемами зору в технічному сенсі може бути реалізовано за допомогою таких засобів: аудіозасобів; носіїв інформації, надрукованих спеціальними рельєфними буквами або рельєфно-крапковим шрифтом (шрифтом Брайля).

Іншим надзвичайно поширеним у світі засобом інформування сліпих людей є видання літератури, створеної за допомогою рельєфно-крапкового шрифту (як правило, це шрифт Брайля).

Так само бажаним є додаткове пристосування існуючої сукупності інформаційних носіїв у Центрі надання адміністративних послуг для осіб зазначеної категорії.

Зокрема особам із частковими порушеннями зору істотно допомагатиме отримати необхідні відомості з інформаційних стендів належне їх освітлення, а також написання назви стендів яскравим кольором та люмінесцентною фарбою, друк основної інформації збільшеним шрифтом так, щоб найбільш значущі написи були чіткими та помітними.

Доречним було б і видання листівок та інформаційних карток, надрукованих збільшеним шрифтом. У контексті забезпечення орієнтації сліпих, слабозорих людей у Центрі надання адміністративних послуг при пошуку інформації не можна забувати й про зручності для полегшення їх пересування, наприклад, електронні пристрої для орієнтації й виявлення перешкод та палиці для пересування [4, с. 42–44].

1. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпачков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко [та ін.] / за ред. В. В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 808 с.

2. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 32. – Ст. 409.

3. Про затвердження Примірного положення про центр надання адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2013 року № 118.

4. Адміністративні послуги: посібник / В. Тимошук; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К.: ТОВ «Софія-А», 2012. – 104 с.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Ділова репутация має для фізичної особи визначальне значення, оскільки суспільна оцінка її професійної діяльності безпосереднім чином впливає на її результат. Свідомо сформований роками імідж може бути знищено єдиною публікацією в авторитетному ЗМІ або негативними чутками, поширеними конкурентами, або просто недоброзичливцями. Тому захист ділової репутації для фізичної особи є однією з нагальних та життєво необхідних потреб.

Відповідно до ст. 299 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) фізична особа має право на недоторканність своєї ділової репутації [2].

Поняття ділової репутації визначається, як відомості, зібрані Національним банком України, про відповідність діяльності юридичної або фізичної особи, у тому числі керівників юридичної особи та власників істотної участі у такій юридичній особі, вимогам закону, діловій практиці та професійній етиці, а також відомості про порядність, професійні та управлінські здібності фізичної особи (стаття 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність») [3].

Підставами виникнення правовідносин щодо захисту ділової репутації фізичної особи є наступні юридичні факти: 1) інформація (відомості), яка поширена; 2) інформація (відомості), яка порочить ділову репутацію особи чи завдає шкоди її інтересам; 3) інформація (відомості) недостовірна, або така, яка не відповідає дійсності чи викладена неправдиво [7, с. 12].

Відповідно до Закону України «Про інформацію» кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Цей же Закон вказує, що інформація – це будь-які відомості та (або) дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [4].

Поширення інформації – це доведення її до відома третьої особи у будь-який спосіб за умови здатності сприйняття нею її змісту. При цьому має значення не форма поширення інформації (вербальна – усна чи письмова або невербальна – за допомогою міміки, жестів, конклюдентних дій тощо) [5].

дентних дій, творів мистецтва тощо), а те, щоб вона була сприйнята іншими (третіми) особами [6, с. 110].

Так, Керченський міський суд розглянув у відкритому судовому засіданні цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про захист честі, гідності і ділової репутації, стягненні моральної шкоди, де позивачка ОСОБА_1 просила стягнути з відповідача ОСОБА_2 моральну шкоду у сумі 1700 грн., що виразилась в приниженні її честі, гідності і ділової репутації.

Вимоги мотивувала тим, що 27. 04. 2009 року вона з відповідачем уклала договір позики, по якому ОСОБА_2 дав їй у позику гроші у сумі 6000 грн. З поважної причини вона не могла в строк повернути відповідачу борг, у зв'язку з чим відповідач почав умисне розповсюджувати про неї недостовірні відомості, на ринку «Блискавка» публічно в присутності інших власників торгових місць і постачальників ображати її, називати «аферисткою, з якою не можна мати справу», що вона ніколи не повертає борги, що привело до відмови від співпраці з нею ділових партнерів, їй перестали відпускати товар під реалізацію. Вона була вимушена припинити торгівлю на ринку, чим їй була причинна моральна шкода, яку вона оцінює у 1700 грн. Вказану суму вона просить стягнути з відповідача.

В даному випадку, суд вирішив у позові відмовити через відсутність належних доказів [8].

Наступною підставою є поширення недостовірної інформації, тобто такої, що не відповідає дійсності чи викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких не відбувалося взагалі або яких не існувало, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або перекручені).

Законодавець у ч. 3 ст. 277 ЦК наголошує, що негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила не доведе протилежного (презумпція добропорядності) [6, с. 110].

І ще однією підставою виникнення правовідносин щодо захисту ділової репутації фізичної особи виступає поширення інформації, яка порушує таке особисте немайнове право, тобто вона або завдає шкоди відповідному особисто немайновому благу, або перешкоджає особі повно та своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право, наприклад створювати загрозу для його порушення, оспорювати його чи не визнавати взагалі.

Для захисту особистого немайнового права від протиправного посягання інших осіб фізична особа відповідно до законодавства може застосувати загальні способи захисту цивільних прав та інте-

ресів, перелік і способи застосування яких визначено у гл. 3 ЦК (визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення тощо) та спеціальні способи захисту, які встановлюють для певної категорії прав, у цілому та для конкретного права, зокрема.

Серед спеціальних способів захисту ділової репутації важливе місце займає право на спростування недостовірної інформації. Право на спростування недостовірної інформації – це право фізичної особи вимагати від особи, яка порушила її особисте немайнове право поширення недостовірної інформації, визнання цієї інформації неправдивою у формі, ідентичній формі її поширення.

Схожим інститутом до спростування недостовірної інформації є право на відповідь – це право на висвітлення власної точки зору щодо поширеної інформації та обставин порушення особистого немайнового права.

Ці способи захисту застосовують тоді, коли особисті немайнові права особи було порушено внаслідок поширення інформації, однак між ними є принципова відмінність: відповідь передбачає внесення пояснення щодо поширених відомостей, а спростування зводиться до визнання попередньо поширених відомостей неправдивими; відповідь дає особа, стосовно якої було поширено відомості, або хтось із членів її сім'ї, спростування – особа, яка поширила ці неправдиві відомості [6, с. 109].

З урахуванням специфіки порівняно із загальними способами захисту усіх цивільних прав до спеціальних способів захисту честі, гідності та ділової репутації необхідно віднести поновлення порушеного особистого немайнового права (ст. 276 ЦК), а також заборону поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (ст. 278 ЦК).

Отже, право на недоторканність ділової репутації належать до тих прав людини, що зумовлені її природою та визначаються в міжнародній практиці як фундаментальні і такі, що вимагають ефективного захисту. А ефективний захист таких прав можливий лише за умови їх закріплення та позитивного регулювання.

1. Конституція України: Основний закон від 28 червня 1996 р. № 254к // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.

4. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

5. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Беліков О. Право на захист гідності та честі / О. Беліков // Юридичний журнал. – 2009. – № 11. – Ст. 108–111.

7. Саприкіна І. В. Поняття захисту честі, гідності, ділової репутації у сучасному цивільному законодавстві / І. В. Саприкіна // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. Випуск 3. – 2009. – № 3. – Ст. 137–142.

8. Рішення Курчинського міського суду від 19 квітня 2010 року // Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9128579>

О. Р. Гадовська

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ ТА ЦЕРЕМОНІАЛ В УКРАЇНІ

Поняття «дипломатичний протокол» бере свій початок від Віденського конгресу 1815 року, який, виходячи з засад легітимності, прийняв цілу низку надзвичайно важливих рішень щодо встановлення в Європі нового порядку, порушеного французькою революцією та наполеонівськими війнами. У засіданнях Конгресу брала участь велика кількість гостей: видатні політичні діячі, представники аристократії та генералітету, дипломати найвищих рангів. Щоб уникнути непорозумінь щодо місця і першості тих чи інших осіб, було встановлено єдиний порядок першості, який, на відміну від попереднього, базувався здебільшого на звичаєвості та був оформлений у вигляді протоколу. З того часу в дипломатію ввійшов термін «дипломатичний протокол» [1, с. 11].

Якщо заглибитись у значення слова «протокол», то потрібно зазначити, що ввійшовши в дипломатичну практику це поняття розуміється не тільки як оформлення документів, воно охоплює також поняття етикету та церемоніалу, що є важливими складовими частинами дипломатичного протоколу. Отже, дипломатичний протокол – це сукупність загальноприйнятих у міжнародних відносинах правил, що визначають порядок здійснення різноманітних дипломатичних актів,

форми зносин між дипломатами та керівними державними діячами різних країн [2, с. 13].

Окремі норми дипломатичного протоколу мають особливо урочистий характер і називаються церемоніалом: наприклад, церемоніал вручення вірчих грамот, церемоніал зустрічі і провідів офіційної делегації, церемоніал підписання міжнародних договорів тощо. Церемоніал – це офіційно прийнятий розпорядок (протокол) проведення урочистостей, прийомів, процесій, та інших заходів. Відповідно, церемонією називають урочисту офіційну акцію, прийом високих посадових осіб згідно з існуючим етикетом, правилами й етичними нормами [3, с. 5].

Також, не потрібно забувати й про етикет, який також є вагомим у дипломатичних відносинах. Дипломатичний етикет являє собою сукупність норм, правил поведінки учасників дипломатичних зносин, які є обов'язковими для виконання. На сьогодні, міжнародно-правовим документом, на якому базуються правові акти, які регулюють правила дипломатичного протоколу та церемоніалу є «Віденська конвенція про дипломатичні зносини» 1961 року. У 1964 році була ратифікована Україною Указом Президії ВР СРСР, чим зобов'язалась діяти у межах цього нормативно-правового акту.

Українське законодавство також врегульовує питання дипломатичного протоколу. Зокрема, правовою основою виступає Положення «Про Державний Протокол та Церемоніал України» затверджене Указом Президента України від 22.08.2002 року.

Це положення визначає основні засади і правила Державного Протоколу та Церемоніалу України і засади забезпечення їх додержання і дає його вичерпне поняття. Так, Державний Протокол та Церемоніал України – це сукупність вимог щодо забезпечення єдиного порядку проведення офіційних заходів за участю Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, Міністра закордонних справ України, інших вищих посадових осіб України з урахуванням загальноприйнятих міжнародних норм, правил і традицій, а також національних традицій України [4].

Порядок прийому в Україні глав іноземних держав, глав парламентів, глав урядів, міністрів закордонних справ, інших високих посадових осіб, представників іноземних держав в Україні є чітко визначеним. Вони мають загальний поділ на державні, офіційні, робочі візити, візити проїздом, неофіційні візити, візити у статусі особистого гостя. Задля точного виконання усіх вимог складається програма візиту, де чітко передбачаються умови проведення переговорів, зустрічей та бесід, офіційного обіду (сніданку, вечері) на честь особи, яка очолює іноземну делегацію (на честь делегації), на прохання глави іноземної делегації – відвідання театру, а також інших заходів з урахуванням

побажань глави делегації, рівня та складу делегації. Також регулюються питання офіційної церемонії зустрічі в аеропорту, автотранспортування, церемонії покладання вінка на могилу Невідомого солдата в місті Києві, тощо. Ці всі та інші питання регулюються відповідним положенням.

Отже, підбиваючи підсумки потрібно зазначити, що останнім часом у міжнародній протокольній практиці спостерігається тенденція до раціоналізації і спрощення деяких елементів церемоніалу. Цей процес сприяє подальшій уніфікації правил протоколу в єдиний кодифікований нормативний акт, що є позитивним явищем взагалі. На мою думку, дипломатичний протокол та церемоніал повинні відповідати умовам сьогоденного суспільства але і не суперечити традиціям минулих століть, адже це маленька частинка історії. Як говорить східна мудрість, церемоніал – фіміам дружби, і багатство породжує церемонії. І справді, дипломатичний протокол слугує не лише для вирішення важливих питань, але й для демонстрації статусу, різноманітних почесностей та певних «обрядів» у міжнародній дипломатії.

1. Сагайдак О. П. Дипломатичний протокол та етикет: підручник / О. П. Сагайдак. – К.: Знання, 2012. – 256 с.

2. Бибик С. П. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів: навчальний посібник / С. П. Бибик, І. Л. Михно, Л. О. Пустовіт. – К., 1998. – 503 с.

3. Шайда О. Є. Діловий та дипломатичний протокол: конспект лекцій / О. Є. Шайда. – Л.: Вид-во Львівської комерційної академії, 2014. – 256 с.

4. Про Державний Протокол та Церемоніал України: Указ Президента України від 22.08.2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

А. В. Галба

*(Інститут права та психології
Національного університету
«Львівська політехніка»)*

ПРИРОДА ПРИНЦИПУ ДИСПОЗИТИВНОСТІ ТА ЙОГО ЗАКРІПЛЕННЯ В ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАЛУЗЯХ ПРАВА

Принципи є найбільш узагальненою категорією науки цивільного процесуального права, вони відображають суттєві риси цивільного процесу [1, с. 109].

Диспозитивність – один з основних принципів цивільного судочинства, оскільки він забезпечує: виникнення (подання заяви, апеляційної скарги тощо), розвиток (заміна неналежної сторони, зміна підстави чи предмету позову і т. д.), закінчення цивільної справи (відмова від позову, мирова угода). Його можна назвати рушійною силою цивільного процесу. Термін походить від лат. *dispone*, що означає розпоряджатися. Отже, диспозитивність – це можливість вільно розпоряджатися своїми правами. Проте, О. Т. Боннер вважає, що «розпорядження» можна застосувати лише до таких прав: відмова від позову, визнання позову, закінчення справи мировою угодою. Натомість до права подання позовної заяви, оскарження рішення суду першої інстанції тощо підійде радше термін «здійснення» права [2, с. 27].

Принцип диспозитивності характеризує динаміку, рух цивільного судочинства: цивільні процесуальні правовідносини як правова форма цивільного судочинства виникають, розвиваються, припиняються за волею й ініціативою сторін правового спору в результаті розпорядження своїми матеріальними та процесуальними правами. «Немає судді без позивача», «ніхто не може бути примушений до пред'явлення позову проти своєї волі» – це ті процесуальні аксіоми, на яких, по суті, будується судовий процес у сфері цивільної юрисдикції, і які віддзеркалюють сутність принципу диспозитивності.

Традиційно вважають, що принцип диспозитивності обумовлений природою цивілістичних справ (цивільних, сімейних, трудових), які є об'єктом правового захисту і характеризуються певною автономією, оскільки від суб'єкта цих прав залежать форми їхньої реалізації, у тому числі і шляхом звернення до суду.

В основі цивільних прав лежать дві ознаки: свобода та винятковість. Перша полягає в тому, що ніхто не може бути примушений користуватися чи не користуватися своїм суб'єктивним правом, та сам суб'єкт визначає спосіб його реалізації. Друга – тільки носій, суб'єкт цього права може користуватися своїм правом, ніхто інший без його згоди не може цього робити. Основна думка такого підходу до походження принципу диспозитивності цивільного судочинства зводиться до того, що оскільки цивільний процес є формою захисту суб'єктивних цивільних прав, право осіб цивільних правовідносин вільно розпоряджатися своїми правами має трансформуватися у процедурах цивільного судочинства через законодавче закріплення можливості зацікавлених осіб розпоряджатися матеріальними правами та процесуальними засобами їх здійснення. Природа цього принципу визначається характером правосуб'єктності як базової передумови правоволодіння та реалізації тих і інших прав, свобод, правомочностей суб'єкта права. А за

своїм походженням ґрунтується на заінтересованості суб'єкта права не лише у тій чи іншій сфері матеріальних правовідносин, а й у сфері процесуального права при реалізації права на судовий захист як права процесуального.

Диспозитивність цивільного судочинства має будуватись на правових механізмах, які відображають цей суттєвий чинник, і належному процесуальному інструментарії – сукупності певних процесуальних процедур та процесуальних прав заінтересованих у розгляді справи осіб.

Не можна також не зазначити, що принцип диспозитивності у цивільному судочинстві обумовлюється не лише автономією суб'єктів права, а й пріоритетністю прав людини та гарантіями їх судового захисту, що притаманно сучасним процесуальним та правовим системам. Не випадково, що в більшості Конституцій у тій чи іншій формі закріплюється право на судовий захист як право конституційне.

Визначально принцип диспозитивності виявляється в двох аспектах: – суд може відкрити провадження у справі лише за заявою сторони; – предмет судового провадження, його подальша модифікація визначається тільки стороною.

Не зважаючи на те, що принцип диспозитивності є основним принципом цивільного процесу та відрізняє за характером цивільний процес від інших форм судочинства, зокрема кримінального, засада диспозитивності зазначена також в ст. 26 Кримінального процесуального кодексу України, яка передбачає, що суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість створює і забезпечує сторонам необхідні і рівні умови для виконання ними їхніх процесуальних функцій і здійснення наданих їм прав [4, с. 32].

Сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав у межах та у спосіб, передбачених КПК. Відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення тягне за собою закриття кримінального провадження, крім випадків, передбачених КПК. Слідчий суддя, суд у кримінальному провадженні вирішують лише ті питання, що винесені на їх розгляд сторонами та віднесені до їх повноважень КПК.

Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого. Відмова потерпілого, а у випадках, передбачених КПК, його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

Відповідно до ч. 2 ст. 11 Кодексу адміністративного судочинства України суд розглядає адміністративні справи не інакше як за

позовною заявою, поданою відповідно до цього Кодексу, і не може виходити за межі позовних вимог. Суд може вийти за межі позовних вимог тільки в разі, якщо це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять [3, с. 49].

Принцип диспозитивності безпосередньо не закріплений у господарському законодавстві, хоча його дія в господарському судочинстві не викликає сумнівів і заперечень. Зазначений принцип певним чином отримав свій розвиток у господарському процесуальному законодавстві, що закріплює право сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, вільно здійснювати в господарському суді свої матеріальні і процесуальні права [5, с. 40].

Вважаємо за необхідне закріпити принцип диспозитивності в окремій статті ГПК.

Отже, в усіх процесуальних галузях права зміст принципу диспозитивності полягає у наданні сторонам, іншим особам, які беруть участь у справі, можливості вільно здійснювати і розпоряджатись матеріальними правами щодо предмета спору та процесуальними засобами їх захисту.

Умовою реалізації диспозитивних повноважень є те, що ці правомочності мають бути реалізовані в суді і виражені в адресованих суду заявах.

Принцип диспозитивності сприяє правильному пізнанню та застосуванню норм процесуального права, виступає основою для законодавчої практики, підготовки, розробки і прийняття відповідних йому за змістом правових норм та подальшого їх удосконалення, характеризує суть та значення права як регулятора суспільних відносин у галузі здійснення правосуддя в справах, його соціальну цінність.

1. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В. В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352 с.

2. Цивільне процесуальне право: навч. посібник / С. В. Сенік, Р. Я. Лемик. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 424 с.

3. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України. – Х.: Фактор, 2011. – 800 с.

4. Кримінальний процес України: посібник для підготовки до іспитів / В. В. Назаров, О. В. Шпотаківська, В. В. Зарубей; за заг. ред. В. В. Назарова. – К.: Ліпкан О. С., 2010. – 200 с.

5. Господарський процес України: навчально-практичний посібник. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – 336 с.

МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення розглядають як врегульовану нормами адміністративного права сукупність юридично значущих примусових дій, що застосовується компетентними органами публічної адміністрації, які є способами здійснення встановленого порядку адміністративно-деліктного провадження, реалізації його завдань, а також процесуальних обов'язків і повноважень учасників провадження [1, с. 35].

На законодавчому рівні визначено основні види та мету застосування заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення (стаття 260 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Зокрема таким заходами є адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, ліцензійної картки на транспортний засіб, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Кожен із таких заходів характеризується певними процесуальними особливостями, однак спільна мета та завдання застосування дозволяють розглядати ці заходи у системному розумінні.

Мета застосування заходів забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення є подвійною, по-перше, припинення адміністративного правопорушення, коли вичерпано інші заходи впливу; по-друге, притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Завданнями заходів забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення є: по-перше, встановлення особи правопорушника, складення протоколу про адміністративне правопорушення, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справи, виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення; по-друге, зібрання, оцінка та закріплення доказів у справі та інше

створення умов для притягнення порушника до адміністративної відповідальності [2, с. 157].

Групи завдань мають різне нормативно-правове закріплення. Так, стаття 260 Кодексу України про адміністративні правопорушення прямо передбачає завдання застосування таких заходів як встановлення особи правопорушника, складення протоколу про адміністративне правопорушення, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справи, виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення.

Що стосується другого – зібрання, оцінка та закріплення доказів у справі, то воно нормативно не визначено хоча має місце і охоплюється правовою природою та змістом такої категорії заходів.

Мета та завдання застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні значною мірою визначають й особливості таких заходів.

До цих особливостей слід віднести:

1) вони нерозривно пов'язані з адміністративно-деліктним провадженням, поза межами якого не можуть бути застосовані у законний спосіб;

2) законодавчо визначеною метою їх застосування є припинення адміністративних правопорушень, встановлення особи, складання протоколу про адміністративне правопорушення, створення належних умов для здійснення адміністративно-деліктного провадження для притягнення винної особи до адміністративної відповідальності;

3) підставами застосування є вчинення особою адміністративного правопорушення і неможливість припинення його іншими засобами, потреба здійснення певних процесуальних дій;

4) застосування таких заходів має чітко визначене спрямування на особу на особу, яка вчинила правопорушення, і щодо якої здійснюється провадження;

5) чітко визначені процесуальні межі застосування. Вони застосовуються або в процесі вчинення правопорушення, або після його вчинення. В обох випадках вже є докази, які за допомогою застосування відповідних заходів можливо виявити, закріпити та використати для правильного розгляду справ про адміністративні правопорушення. Виходячи із філософської концепції про відтворення об'єктів і явищ матеріальної дійсності та їх пізнання, а також враховуючи відповідні положення теорії судових доказів, слід визнати, що будь-які дії, належ-

ним чином процесуально закріплені, які здійснюються після вчинення правопорушення або в процесі його вчинення, не можуть не сприяти виявленню та закріпленню вже наявних доказів. У цьому зв'язку розвиток законодавства, яке регулює провадження в справах про адміністративні правопорушення, неминуче буде йти шляхом процесуальної регламентації все більшої кількості дій, які здійснюються посадовими особами державних органів при виявленні правопорушення, в тому числі й щодо заходів адміністративно-процесуального примусу [2, с. 159];

б) обов'язковість оформлення таких заходів у визначені законодавством процесуальній формі.

1. Борзняк Д. Ф. Сутність, мета і види заходів провадження у справах про адміністративні правопорушення / Д. Ф. Борзняк // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1 (169). – С. 33–36.

2. Галабурда Н. А. Заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення в системі адміністративно-правових засобів, застосовуваних міліцією / Н. А. Галабурда // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2008. – № 4 (40). – С. 155–163.

Н. О. Гапка

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СУТЬ І ЗНАЧЕННЯ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЗВ'ЯЗКУ З НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Відповідно до ч. 1 ст. 361 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) рішення або ухвала суду, якими закінчено розгляд справи, що набрали законної сили, а також судовий наказ можуть бути переглянуті у зв'язку з нововиявленими обставинами. Такий перегляд є процесуальним засобом, що забезпечує їх законність і обґрунтованість, захист прав та охоронюваних законом інтересів громадян, юридичних осіб і держави, а, отже, й виконання завдань і досягнення мети цивільного судочинства.

Перегляд рішення за нововиявленими обставинами – це факультативна стадія цивільного процесу під час якої суд, який ухвалив судове рішення, після набрання ним законної сили, переглядає його з ініціативи осіб, які брали участь у справі у зв'язку із виявленням істотних обставин, що існували але не були їм відомі на час вирішення справи.

Визначення поняття «нововиявлених обставин» в ЦПК не сформульоване, що викликає дискусії з цього приводу в науці і різне тлумачення його в практичній діяльності. В літературі поняття «нововиявлені обставини» розкривається через перелік їх ознак, до яких належать: їх невідомість суду з причин, що від нього не залежать; їх суттєве значення для справи; присутність в об'єктивній дійсності до винесення рішення; неможливість урахування під час провадження у справі та винесення рішення; їх виявлення після набрання рішенням законної сили. Враховуючи вищенаведені ознаки, можна сформулювати наступне визначення нововиявлених обставин: це юридичні факти, які мають істотне значення для розгляду справи та існували на час розгляду справи, але не були і не могли бути відомі заявнику, а також обставини, які виникли після набрання судовим рішенням законної сили та віднесені законом до нововиявлених обставин.

На відміну від перегляду судового рішення в порядку апеляційного та касаційного оскарження, підставою такого перегляду є не недоліки розгляду справи судом (незаконність та (або) необґрунтованість судового рішення чи ухвали, неправильне застосування судом норм матеріального права, порушення норм процесуального права), а те, що на час ухвалення рішення суд не мав можливості врахувати істотну обставину, яка могла суттєво вплинути на вирішення справи, оскільки учасники розгляду справи не знали про неї та, відповідно, не могли надати суду дані про неї [1].

Тут важливо звернути увагу на те, що вирішуючи питання про наявність нововиявлених обставин, необхідно вміти розмежовувати нововиявлені обставини та нові обставини. Обставини, що обґрунтовують вимоги або заперечення сторін чи мають інше істотне значення для правильного вирішення справи, існували на час ухвалення судового рішення, але залишилися невідомими особам, які беруть участь у справі, та стали відомими тільки після ухвалення судового рішення, є нововиявленими обставинами, а обставини, які виникли чи змінилися тільки після ухвалення судового рішення і не пов'язані з вимогою в цій справі, а тому не могли бути враховані судом при ухваленні судового рішення, є новими обставинами і можуть бути підставою для пред'явлення нової вимоги, що тягне за собою відкриття зовсім іншого провадження [2].

Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ наголошує також на тому, що судам необхідно розрізняти нові докази та докази, якими підтверджуються нововиявлені обставини. Так, тут важливо звернути увагу на те, що законодавець говорить про обставини чи факти, які можуть вплинути на прийняття рішення у справі, а не докази, виявлені після винесення рішення, які суд неправильно оцінив. Тобто, не є підставою для перегляду справи виявлення після винесення рішення доказів, які підтверджують або спростовують факти, дослідженні судом невірною.

Нові докази можуть слугувати підставою для перегляду рішення в апеляційному або касаційному порядку, але не у зв'язку з нововиявленими обставинами [3].

Тому, для вирішення питання про скасування рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами не потрібно перевіряти правильність застосування судом матеріального закону, правильність оцінки доказів, що характерно для розгляду справ в апеляційному чи касаційному порядку. Головне полягає у встановленні наявності або відсутності нововиявлених обставин.

Таким чином, перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами в цивільному процесі України – є самостійним видом перевірки судових рішень.

Цей спосіб вводить в процес судового розгляду нововиявлені обставини, які не були його предметом з незалежних від суду та осіб, які брали участь у справі, причин для встановлення можливого впливу на результати розгляду справи і скасування судових рішень, що не відповідають об'єктивній істині, правам і обов'язкам сторін.

Тобто перегляд справи у зв'язку з нововиявленими обставинами має на меті не усунення судових помилок, а лише перегляд вже розглянутої справи з урахуванням обставини, про існування якої стало відомо після ухвалення судового рішення.

1. Сьоря С. І. Узагальнення судової практики перегляду рішення за нововиявленими обставинами / С. І. Сьоря. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kr.pl.court.gov.ua

2. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ: «Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами» від 30 березня 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua

3. Бородін М. Перегляд рішень, що набрали законної сили, у зв'язку з нововиявленими обставинами за новим ЦПК України / М. Бородін // Право України. – 2004. – № 11. – С. 42–45.

ЕВТАНАЗІЯ: НЕОБХІДНІСТЬ ЧИ ЗЛОЧИН?

В українському суспільстві людину, її життя, честь та гідність проголошено найвищими соціальними цінностями (ст. 3 Конституції України). Більше того, право на життя визнано природним правом людини: «Кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Кожен має право захищати своє життя і здоров’я, життя і здоров’я інших людей від протиправних посягань» – проголошує конституційна норма (ст. 27 Конституції України) [1].

Аналогічні положення знаходимо й у ст. 281 Цивільного кодексу України: «Фізична особа має невід’ємне право на життя» і вона «не може бути позбавлена життя» [3]. Проте постає питання: чи має право невиліковно хвора людини самостійно розпоряджатися своїм життям, в тому числі, право на евтаназію.

Евтаназією – (від грецьких слів «eu» (добре) і «tha’natos» (смерть) – прийнято називати наближення смерті хворого на його прохання будь-якими діями або засобами, в тому числі припиненням штучних заходів для підтримання життя. У теорії виділяються два види евтаназії: пасивна евтаназія (навмисне припинення медиками підтримуючої терапії хворого) і активна евтаназія (введення вмираючому лікарських засобів або інші дії, які тягнуть за собою швидку смерть). До активної евтаназії часто відносять і самогубство з лікарською допомогою (надання хворому на його прохання препаратів, що скорочують життя).

Пасивна евтаназія виражається в тому, що припиняється надання спрямованої на продовження життя медичної допомоги, що прискорює настання природної смерті. Поряд з цим необхідно розрізняти добровільну і недобровільну евтаназію. Добровільна евтаназія здійснюється на прохання хворого або з попередньо висловленої ним згоди, а недобровільна – без згоди хворого котрий, як правило, знаходиться в несвідомому стані [5].

В Україні евтаназія заборонена законом. У положенні ст. 52 «Основ законодавства України про охорону здоров’я» (далі – Основ), зазначено, що медичним працівникам заборонено здійснювати евтаназію – навмисне прискорення смерті або умиртвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань [4], хоча самого поняття

«евтаназія» у вітчизняному законодавстві немає. Дане нормативне положення зумовлює необхідність зупинитися на двох його моментах. По-перше, на моменті, котрий стосується кола суб'єктів заборони. Ми погоджуємося з думкою, що неправильним є підхід, коли пряма заборона здійснення евтаназії стосується лише медичних працівників, а про фармацевтичних працівників та інших осіб жодного слова не мовиться. Така формальна заборона має стосуватися всіх без винятку суб'єктів. По-друге, в згаданій нами вище ч. 3 ст. 52 Основ відсутня будь-яка вказівка на юридичну відповідальність за порушення заборони евтаназії [4].

В Україні евтаназія вважається вбивством та переслідується законом відповідно за статтею 115 Кримінального кодексу України (далі – КК) [2].

Самогубство або замах на самогубство вбивством не визнається, оскільки об'єктом вбивства може бути тільки життя іншої людини відносно вбивці. Але сприяння самогубству чи допомога самогубцеві в досягненні ним мети визнаються як сприяння вбивству, бо в цьому випадку йдеться про заподіяння смерті іншій людині, що має кваліфікуватися за ст. 27 та ч. 1 ст. 115 чи ч. 2 ст. 115 КК 2001 року [6].

Відповідальність за простий склад вбивства передбачена ч. 1 ст. 115 КК України. Умисні вбивства за обтяжуючих обставин перелічені у ч. 2 ст. 115 КК України, а за пом'якшуючих обставин – ст.ст. 116–118 КК України. Вчинення вбивства за інших обтяжуючих чи пом'якшуючих обставинах, які не вказані в ч. 2 ст. 115 та ст.ст. 116–118 КК України, а також незалежно від мотивів та цілей, кваліфікується за ч. 1 ст. 115 КК.

Оскільки для кваліфікації злочину за ч. 1 ст. 115 КК не потрібна обов'язкова наявність мотивів, зазвичай евтаназію кваліфікують саме за ч. 1 ст. 115 КК України.

Суперечливі погляди на евтаназію знайшли своє відображення в законодавствах різних країн. Більшість країн притримується позиції, що евтаназія є злочином. Однак деякі країни все ж закріпили право на смерть.

Так, перший в світі закон «Про право людини на смерть» прийнято у 1977 році у штаті Каліфорнія (США). В 2002 році в Нідерландах прийнято «Закон про припинення життя за бажанням чи допомогою в самогубстві».

Слід зауважити, що Нідерланди є єдиною державою в світі, де відкрито виконують як самогубство за допомогою лікаря, так і добровільну активну евтаназію (лише в 2000 р. в Нідерландах офі-

ційно зареєстровано 2216 випадків евтаназії) [8]. Аналогічний закон прийнято в Бельгії. У Швеції і Фінляндії, Швейцарії пасивна евтаназія шляхом «припинення безкорисної підтримки життя» не вважається протизаконною.

В Англії навпаки, після довгих обговорень прийнято закон про безумовну заборону будь-якої евтаназії. У кримінальному законодавстві деяких держав містяться спеціальні, привілейовані норми про відповідальність за евтаназію, у яких передбачено більш м'які покарання, ніж за просте умисне вбивство (Австрія, Франція, Данія, Польща, Азербайджан, тощо). У КК цих держав передбачена обов'язкова ознака евтаназії – категоричне прохання невиліковно хворого позбавити її життя.

Підсумовуючи все вище сказане, я вважаю, що Розділ II Особливої частини КК України слід доповнити статтею, яку розташувати після чинного переліку норм, які встановлюють кримінальну відповідальність за умисне вбивство при пом'якшуючих обставинах (наприклад, ст. 118-1), де й закріпити привілейовану норму про евтаназію. Оскільки на мою думку кваліфікація за ч. 1 ст. 115 КК порушує принцип справедливості, тому що просте вбивство – це насильницьке позбавлення життя людини проти її волі, а евтаназія вчиняється лише на прохання потерпілого з мотивів співчуття невиліковно хворій людині.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – № 25–26. – Ст. 131.

3. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – № 40–44. – Ст. 356.

4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – № 2801–XII.

5. Шеховцова Л. І. Питання про евтаназію: «за» і «проти» / Л. І. Шеховцова // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 2. – С. 150–153.

6. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів проти особи та власності / М. Й. Коржанський. – К., 1996. – 144 с.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл. та доповн. / [за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2007.

8. Право на гідну смерть / О. Довбуш // Право України: Респ. юрид. журнал. – 2002. – № 10. – С. 122–125.

Р. Р. Годовський,

В. О. Литвиненко

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ІНСТАНЦІЙНА ПІДСУДНІСТЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Стаття 13 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) передбачає, що особам, які беруть участь у справі, а також особам, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, забезпечується право на апеляційне та касаційне оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, встановлених цим Кодексом. До яких апеляційних та касаційних інстанцій звертатися особі визначають правила інстанційної підсудності адміністративних справ. Р. В. Ватаманюк відзначає, що інстанційна підсудність дозволяє розмежувати компетенцію адміністративних судів різних рівнів (першої, апеляційної та касаційної інстанцій) [1, с. 9].

Сучасну систему адміністративних судів в Україні віднесено до триланкової, оскільки існують місцеві, апеляційні адміністративні суди та Вищий адміністративний суд України як суд касаційної інстанції та суд першої інстанції по окремих категоріях адміністративних справ. Крім того, передбачено перегляд судових рішень Верховним Судом України. Така система адміністративних судів заснована на європейському досвіді організації адміністративної юстиції, якою передбачена переважно судова форма захисту прав і свобод людини і громадянина у сфері державного управління [2, с. 8].

Ч. 1 статті 20 КАС України передбачає, що як суди першої інстанції вирішують адміністративні справи місцеві адміністративні суди (місцеві загальні суди як адміністративні суди та окружні адміністративні суди) та Вищий адміністративний суд України у випадках, встановлених КАС України. Особлива частина КАС України передбачає випадки, коли як суди першої інстанції виступають також апеляційні адміністративні суди. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 183-1 КАС України адміністративні справи про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності розглядаються та вирішуються апеляційним адміністративним судом за місцем розташування нерухомого майна, що підлягає примусовому відчуженню. А ч. 3 ст. 172 КАС України передбачає, що як суд першої інстанції виступає Київський

апеляційний адміністративний суд, оскільки усі рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії (крім тих, що стосуються встановлення результатів виборів або всеукраїнського референдуму), члена цієї комісії оскаржуються до Київського апеляційного адміністративного суду.

Місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні: 1) адміністративні справи, у яких однією зі сторін є орган чи посадова особа місцевого самоврядування, посадова чи службова особа органу місцевого самоврядування, крім тих, які підсудні окружним адміністративним судам; 2) усі адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності; 3) усі адміністративні справи щодо спорів фізичних осіб з суб'єктами владних повноважень з приводу обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацевдатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг; 4) адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання ними рішень судів у справах, передбачених попередніми пунктами; 6) адміністративні справи щодо примусового повернення в країну походження або третю країну та примусового видворення іноземців та осіб без громадянства за межі території України.

Окружним адміністративним судам підсудні адміністративні справи: 1) однією зі сторін в яких є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, обласна рада, Київська, Севастопольська міська рада, їх посадова чи службова особа, крім випадків, передбачених цим Кодексом, та крім справ щодо їх рішень, дій чи бездіяльності у справах про адміністративні проступки та справ, які підсудні місцевим загальним судам як адміністративним судам; 2) про застосування у випадках, передбачених законом, заходів реагування щодо державного нагляду (контролю), дозвільної системи у сфері господарської діяльності, якщо вони можуть бути застосовані виключно за судовим рішенням; 3) щодо підтвердження обґрунтованості вжиття суб'єктами владних повноважень заходів реагування під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

Вищому адміністративному суду України як суду першої інстанції підсудні справи щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму, справи про

дострокове припинення повноважень народного депутата України, а також справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Як суди апеляційної інстанції переглядають судові рішення місцевих адміністративних судів (місцевих загальних судів як адміністративних судів та окружних адміністративних судів), які знаходяться у межах їхньої територіальної юрисдикції, апеляційні адміністративні суди. Крім того, Вищий адміністративний суд України переглядає в апеляційному порядку як суд апеляційної інстанції судові рішення Київського апеляційного адміністративного суду прийняті у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності Центральної виборчої комісії чи окремих членів цієї комісії (крім тих, що стосуються встановлення результатів виборів або всеукраїнського референдуму). Крім того, Вищий адміністративний суд України вважється судом апеляційної інстанції у справах про примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності, рішення якого є остаточним і оскарженню не підлягає.

Однак основне призначення Вищого адміністративного суду України є здійснення правосуддя як суду касаційної інстанції. Саме до Вищого адміністративного суду України сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та обов'язки, мають право оскаржити в касаційному порядку судові рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції повністю або частково.

Верховний Суд України у випадках, установлених КАС України, переглядає судові рішення адміністративних судів після їх перегляду в касаційному порядку.

Заява про перегляд Верховним судом України судових рішень в адміністративних справах може бути подана виключно з мотивів:

1) неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах;

2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом;

3) порушення норм матеріального чи процесуального права, що призвело до ухвалення Вищим адміністративним судом України незаконного судового рішення з питань, передбачених ст. 171-1 КАС

України (щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, а також рішень, дій чи бездіяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України).

1. Ватаманюк Р. В. Інститут підсудності в адміністративному судочинстві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Р. В. Ватаманюк. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 17 с.

2. Вовк П. В. Захист прав, свобод та інтересів громадян в адміністративних судах першої інстанції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / П. В. Вовк. – Одеса: Одеська національна юридична академія, 2009. – 18 с.

Р. М. Грига

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЦИВІЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІЄЗДАТНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ, ЯКА ЗДІЙСНЮЄ ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ, АБО УЧАСНИК (ЗАСНОВНИК) ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Після подій «європейської революції» в Україні постає питання євроінтеграції нашої держави. В Європі звичне місце займає підприємницька діяльність серед неповнолітніх, як особливість європейських цінностей саморозвитку європейської молоді, де основним правилом є «взьми і зроби», в Європейських державах парламентарі створюють плацдарм для розвитку молоді.

Для нашої держави дана тематика є непоширеною і нерозвиненою, внаслідок застарілих стереотипів розвитку молоді за «радянськими» принципами.

З метою розвитку та вирішення даного питання, темою дослідження буде набуття повної цивільної процесуальної дієздатності неповнолітніх осіб у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, через бажання займатися підприємницькою діяльністю або бути учасником (засновником) юридичної особи.

За загальним правилом неповнолітня особа має неповну цивільну дієздатність, яка передбачається ст. 32 ЦК України, де вона

вправі самостійно здійснювати наступні правочини: розпоряджатися своїм заробітком (стипендією або іншими доходами); здійснювати право на результатами інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняється законом; бути учасником (засновником) юридичних осіб; самостійно здійснювати діяльність пов'язану з банківськими рахунками [1].

Варто звернути увагу, що цивільна дієздатність не завжди співпадає із цивільною процесуальною дієздатністю, адже неповнолітня особа, яка є учасником (засновником) юридичної особи відповідно до ЦПК України визначається, як цивільною процесуально дієздатною особою. Тобто здатною особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді [2].

Особа, яка заснувала юридичну особу, або представляє її в суді будучи неповнолітньою.

В повному обсязі користується цивільною та цивільною процесуальною дієздатністю відповідно за чинного законодавства. Даний факт підтверджується ст. 35 ЦК України (Надання повної цивільної дієздатності).

Юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Відповідно до ст. 80 ЦК України юридична особа наділяється цивільною дієздатністю, може бути позивачем і відповідачем у суді.

В ч. 3 ст. 35 ЦК України передбачається, що повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю.

Слід зауважити, що у разі припинення фізичною особою підприємницької діяльності надана їй повна цивільна дієздатність зберігається.

В свою чергу нам потрібно визначити що ж таке підприємницька діяльність – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Така особа вправі самостійно розпоряджатися майном, яке знаходиться у її власності відповідно до здійснення нею підприємницької діяльності, чи на балансі у юридичної особи членом (засновником) якої вона є.

Варто розмежовувати відповідно до ч. 1 ст. 54 ЦК України, де передбачається, що орган опіки та піклування може призначати управителя на майно, яке використовувалося у підприємницькій діяльності, власником якого стала неповнолітня особа. Це передбачається у тих

випадках коли неповнолітній не є суб'єктом підприємництва, а лише його власником.

Порядок надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності визначається главою 3 (ст.ст. 242–245) ЦПК України.

Важливо зазначити, що коли неповнолітня особа набуває статусу повної цивільної процесуальної дієздатності вона вже не може користуватися правами наданими їй ст. 27-1 ЦПК України (Забезпечення захисту прав малолітніх або неповнолітніх осіб під час розгляду справи), а також мати законних представників відповідно до ч. 2 ст. 39 ЦПК України (Законні представники).

Цікавим постає питання стосовно того що такі особи втрачають захист від приводу як свідка відповідно до ч. 4 ст. 94 (Привід свідка), і несуть відповідальність вже як повноцінні суб'єкти цивільного судочинства.

Такі особи також втрачають переваги стосовно їхнього допиту, як свідків.

Суд не вправі застосовувати ст.ст. 221–222 ЦК України до даних осіб стосовно вчинення ними різних правочинів, як неповнолітніх осіб.

Тому варто зазначити, що за загальним правилом особа віком від шістнадцяти років вправі здійснювати будь-яку не заборонену законом підприємницьку діяльність для задоволення своїх потреб. Вправі засновувати, або ставати повноправним учасником юридичної особи, брати участь у цивільному судочинстві як суб'єкт наділений повною цивільною процесуальною правоздатністю. Але при отриманні повної дієздатності особа втрачає надані їй переваги як неповнолітньої особи.

1. Цивільне право України: підручник: в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. – Львів: Новий Світ-2000, 2014. – 444 с.

2. Цивільний процес України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. – С. 384.

3. Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство України зі змінами та доповненнями станом на 3 вересня 2014 р. (відповідає офіційному текстові). – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 160 с.

4. Цивільний кодекс України: чинне законодавство України зі змінами та доповненнями станом на 20 вересня 2014 р. (відповідає офіційному текстові). – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 318 с.

5. Господарський кодекс України: чинне законодавство України зі змінами та доповненнями станом на 20 вересня 2014 р. (відповідає офіційному текстові) – К.: Центр учбової літератури, 2014.

РЕОРДИНАЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЛЮДИ- НОЦЕНТРИЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Одним із завдань досягнення мети адміністративної реформи у процесі її проведення є запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади та місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних і громадських послуг. Із виконанням зазначеного завдання пов'язана суспільна необхідність реалізації особливості державного управління про те, що об'єкт не тільки підпорядковується, а й відповідним чином впливає на органи влади [1, с. 164]. Встановленню нового режиму взаємовідносин має сприяти певне переосмислення методу регулювання адміністративного права і забезпечення реордінації у відносинах органів виконавчої влади та їх посадових осіб з фізичними і юридичними особами.

Реордінація, незважаючи на те, що існує стільки ж скільки існує держава та державне управління, за винятком історичного періоду режиму деспотії, феодальних відносин середніх віків і поліцейської держави новітнього часу, вважається доволі новим явищем. Обґрунтувати це можна тим, що із розвитком суспільних потреб відбулася деформація поглядів у науковому пізнанні щодо власне місця й ролі державного управління, його призначення в соціумі.

Історична парадигма іще із давніх-давен пам'ятає зворотність зв'язків у відносинах «держава – громадянин» через категорію «суб'єктивне публічне право індивіда». Так, Рим, визнавши потребу примирення суспільних і приватних інтересів із державними, створив у системі інститутів публічного права так зване право провокацій. Зазначене право було складовою суб'єктивного права римського громадянина рівною мірою захищати свої права [2, с. 25]. У світлі розвитку природно-правових течій XVIII–XIX ст. створювалися такі правові статуси, як негативний (є для індивіда сферою свободи від держави), позитивний (виявляється у правовій здатності індивіда вимагати від держави) й активний (правова здатність індивіда діяти для держави) [3, с. 121–122].

Останнім часом серед вчених-адміністративістів дедалі більше поширюється принципово новий погляд на суспільне призначення

адміністративного права, який ґрунтується на визначенні Конституцією України головного обов'язку держави «утворення і забезпечення прав і свобод людини» та утвердженні принципу, згідно з яким саме «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави». Як правильно зазначає професор В. Б. Авер'янов, сама Конституція України закріпила перехід від керівної в минулому і домінуючої дотепер ідеології «панування держави» над людиною до нової ідеології «служіння» держави інтересам людини. Про це свідчать положення ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [4, с. 13].

І саме тому, одним із напрямків демократизації взаєностосунків громадян і держави є так звані реординаційні відносини. Зміст цих відносин полягає в тому, що громадянам як підвладним об'єктам надається право вимагати від суб'єктів влади належної поведінки щодо реалізації їх прав і свобод (ознака диспозитивного методу); з іншого – на суб'єктів влади законом покладаються чіткі обов'язки щодо неухильного виконання захисних, право відновлюваних, право реалізаційних вимог (ознака імперативного методу). Наприклад, для того, щоб громадянин міг своєчасно отримати паспорт громадянина України, він не тільки зобов'язаний зібрати необхідні документи, подати заяву до територіального підрозділу ДМС України за місцем проживання, але й з боку цих органів повинні бути забезпечені: достатня кількість працівників для прийняття документації, роз'яснення умов надання послуг, відповідний режим роботи підрозділів. Відсутність таких умов, у свою чергу, може призвести до вчинення особою адміністративного правопорушення. Такий режим відносин забезпечується засобами адміністративного оскарження та судового захисту порушених прав і свобод громадян. Відповідно до ст. 40 Конституції України усі мають право звертатися до органів державної влади, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Крім зазначеного, режим реординаційних зв'язків перебуває в основі надання органами виконавчої влади адміністративних (управлінських) послуг громадянам, оскарження громадянами незаконних актів виконавчої влади, відкритості (доступності) діяльності органів виконавчої влади. Що ж стосується останнього, то реординаційні відносини і принцип доступу громадян до інформації тісно переплітаються між собою. Тим самим створюється якісно відмінний від колишньо-

го адміністративно-правового режиму регулювання режим відносин між державою, її органами та посадовими особами і громадянами, де останні мають стати в певному сенсі «рівноправними» учасниками стосунків з державою [5, с. 43]. Забезпечення подібної «рівноцінності» має становити стрижень сучасної адміністративної правотворчості і правозастосування, що потребує комплексного реформування багатьох інститутів українського адміністративного права. І, як свідчить світовий досвід, саме ця риса притаманна демократичним державам.

1. Малиновський В. Я. Державне управління / В. Я. Малиновський. – К., 2003. – 576 с.

2. Берендтс Э. Н. Обзор истории административного права и истории его литературы / Э. Н. Берендтс // Опыт системы административного права. – Ярославль: Тип. Э. Г. Фальк, 1898. – Т. 1 из Вып. 1. – 265 с.

3. Елистратов А. И. Основные начала административного права / А. И. Елистратов. – М.: Г. А. Леман и С. И. Сахаров, 1917. – 305 с.

4. Авер'янов В. Б. Українське адміністративне право на етапі реформування: питання нової доктрини Актуальні проблеми держави і права / В. Б. Авер'янов. – 2005. – № 1. – С. 10–16.

5. Авер'янов В. Європейські стандарти належного урядування та напрями їх запровадження у сфері виконавчої влади України / В. Авер'янов, В. Дерещ, А. Пухтецька // Вибори та демократія. – 2006. – № 3 (9). – С. 42–45.

Н. О. Гулька

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ КРАЙНЬОЇ НЕОБХІДНОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогодні інтерес до інституту крайньої необхідності, особливо це торкається його розвитку та становлення на теренах України, привертає пильну увагу не тільки науковців національного, а й зарубіжного права,

Даний правовий інститут має тривалу історію. Так, за часів Стародавнього Риму право на заподіяння шкоди в стані крайньої необхідності і поряд з необхідною обороною вважалось одним з природних прав кожної людини [1, с. 9]. У давньонімецькому праві крайня необхідність передбачала уникнення покарання за діяння у стані необхід-

ності, який був зумовлений фізіологічними станами людини. Крім того, цей інститут не був наслідком колізії інтересів, а виходив з морального принципу необхідності надання допомоги тому, хто її потребує. Тому, як слушно зазначає Н. Розін, крайня необхідність в стародавніх німців сприймалася через призму моральної, а не правової норми (правила поведінки) [2, с. 50].

Під впливом доктрини природного права відбувається подальший розвиток вчення про крайню необхідність. Крайній необхідності присвячують свої праці Гроцій, Пуффендорф, Томазія, Матей та інші. У творах названих науковців право розглядається як продукт суспільного договору між людьми.

В XVIII–XIX століттях проблеми крайньої необхідності досліджуються в рамках філософії права. Концепція крайньої необхідності висвітлюється в працях представників німецької класичної філософії Фіхте, Гегеля, Канта, Фейербаха. Крайня необхідність у поглядах Фіхте є право свавілля. Викладені уявлення отримали назву теорії «екземпції». «Право крайньої необхідності, – писав Фіхте, – можна визначити як право вважати себе незалежним від будь-якої правової сфери. Теорія «екземпції» зовсім усувала крайню необхідність зі сфери права: дія, вчинена в стані крайньої необхідності, не є дію ні правомірною, ні безправною, воно є дія для права зовсім «байдужою» [3, с. 133].

В адміністративному праві, яке діяло на території українських земель, крайня необхідність як обставина, що виключає адміністративну відповідальність з'являється лише в останній чверті XX ст. разом з прийняттям 7 грудня 1984 р. КУпАП. В кримінальному та цивільному законодавствах на відміну від адміністративного законодавства ця обставина була закріплена набагато раніше.

Так, як слушно зазначає Н. Лісова найбільш значущою тенденцією у розвитку кримінально-правового регулювання крайньої необхідності до початку XX століття стало розширення випадків правомірного заподіяння шкоди охоронюваним законом правам та інтересам – від окремих приватних випадків до закріплення широкого кола юридичних фактів виникнення стану крайньої необхідності та встановлення критеріїв допустимості шкоди, заподіяної в стані крайньої необхідності. Така тенденція збереглась і в законодавстві радянського періоду [1, с. 9–10]. А в другій половині XX ст. поняття крайньої необхідності було вміщене у ст. 16 Кримінального кодексу УРСР 1960 р. [4].

В наш час витоки крайньої необхідності є в Основному Законі України. Так, положення Конституції України про можливість «будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права

і свободи від порушень і протиправних посягань» (ч. 5 ст. 55), може бути реалізоване не тільки при відображенні суспільно небезпечного посягання, але і при усуненні небезпеки іншого роду [5]. Інститут крайньої необхідності також припускає заподіяння шкоди в якості інструменту захисту як власних, так і інших, соціально значущих благ. При цьому за своїм змістом захисні дії можуть бути тотожні передбаченому адміністративним законодавством складу адміністративного проступку.

В іншому випадку не мало б сенс вести мову про крайню необхідність як про обставину, що виключає адміністративну відповідальність.

Таким чином, право на протидію будь-якому порушенню (і не лише адміністративному та такому, що карається у кримінальному порядку) є конституційним правом особи.

Значення крайньої необхідності полягає в тому, що цей інститут покликаний сприяти підвищенню соціальної активності учасників суспільних відносин, є гарантією правового захисту людини, що бере участь у запобіганні шкоди правам громадян, інтересам держави й суспільства [6, с. 39].

В сучасній українській адміністративно-правовій науці є думки науковців, які дають визначення поняття крайньої необхідності, що частково відрізняються від законодавчої визначення її сутності. Так, професор Т. Коломоець зазначає, що крайня необхідність – це випадок зіткнення двох інтересів, які рівною мірою охороняються законом, і при якій заради збереження більш важливого інтересу, заподіюється шкода меншому інтересові [7, с. 152]. Звісно на першу думку це визначення є оригінальним та лаконічним, проте в цьому визначенні є певні суперечності. Так, науковець спершу зазначає, що «два інтереси рівною мірою захищаються законом», а потім їх диференціює на «більш важливий інтерес» і «менший інтерес», що на нашу думку видається не зовсім правильним.

На відміну від адміністративного права, в наш час більшу увагу визначенню поняття крайньої необхідності приділялось у науках цивільного та кримінального права.

Отже, можливість здійснення в стані крайньої необхідності дій, які в звичайних умовах спричиняють не лише адміністративну, але й кримінальну та цивільну відповідальність, – один із серйозних аргументів того, що цей інститут не є виключно адміністративно-правовим.

Це в свою чергу дає підставу вважати крайню необхідність міжгалузевим правовим інститутом. За допомогою інституту крайньої

необхідності відбувається кореспонденція норм адміністративно-правового, кримінального, цивільного законодавства, міжгалузевих законодавчих актів.

1. Лісова Н. В. Крайня необхідність як обставина, що виключає злочинність діяння: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Н. В. Лісова. – К., 2007. – 23 с.

2. Розин Н. Н. О крайней необходимости: уголовно-юридическое исследование / Н. Н. Розин. – СПб., 1899. – 251 с.

3. Паше-Озерский Н. Н. Необходимая оборона и крайняя необходимость / Н. Н. Паше-Озерский. – М., 1962.

4. Кримінальний кодекс Української РСР: Закон Української РСР від 28 грудня 1960 р. // Кодекси України. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – Кн. 3. – С. 4–147.

5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: науково-практичний коментар / Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 781 с.

7. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – К.: Істина, 2008. – 219 с.

**Н. О. Гулька,
Н. О. Гаврилюк**

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕВОЛЮЦІЮ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ В ПРАВІ

Щоб зрозуміти зміст гуманізму варто порівняти погляди різних вчених, щодо визначення поняття «гуманізм» та особливостей його історичного розвитку.

Видатний італійський гуманіст Леонардо Бруні визначав гуманізм як «пізнання тих речей, які стосуються життя і звичаїв, які вдосконалюють та прикрашають людину». Головною є здатність людини робити вибір між добром і злом і слідувати добру [1, с. 127].

Гуманізм – це філософський і етико-соціологічний принцип відношення до людини як до вищої цінності. Як духовно-культурне явище гуманізм є головним змістом цивілізаційного процесу, в ході якого він проявляється у різноманітних якість: етична норма, соціальний

ідеал, духовна цінність, свобода волі, взаємодопомога і співробітництво, повага до прав і гідності особистості, рівність і рівноправність, справедливість, захист від зла і насилля.

Термін «гуманізм» ввів у науковий обіг у 1808 році німецький педагог Ф. Нітхаммер [2, с. 9].

Під гуманізмом, на думку В. М. Ярошенко, необхідно розуміти кардинальну зміну в саморозвитку суспільних відносин, пов'язаних з тим, що підставою для визначення дійсності стає не зовнішній світ, а розвинений суспільний суб'єкт [4, с. 4].

З наведених визначення гуманізму можна визначити основні характеристики зазначеного явища як в історичному розрізі, так і в суспільному житті на сучасному етапі.

Вперше термін «гуманізм» у значенні певного погляду на життя, особистої філософії з'явився у данського філософа Габрієля Сібберна, в роботі «Про гуманізм» (1858). Його ідейні витоки сягають ще часів давніх Греції і Риму.

Зародження гуманізму, пов'язане з поняттями рівності, справедливості, честі, гідності, відбулося ще у первісному суспільстві.

У розвитку гуманізму особливу роль відіграють три історичних періоди – античність, епоха Відродження і капіталізму [3, с. 217].

В античній філософській думці домінувало переконання про те, що людина може мати незалежні і самостійні судження, якими вона керується у своєму житті і, відповідно, людина може бути вище всіх загальноприйнятих правил, традицій, думок.

У період Середньовіччя гуманістичні погляди розроблялися в рамках релігійних вчень. В епоху Відродження гуманізм вперше формується як ідеологічно-синтетична концепція, що ґрунтується на розвитку всієї системи гуманітарного знання. Гуманізм стає ідейною основою всіх форм духовної культури. В епоху Відродження вперше висувається ідея людяності.

Марксизм багато в чому залишився під впливом класичної філософії, з її прагненням побудувати універсальні, всеохоплюючі системи [5, с. 309].

У сталінський період «пролетарський гуманізм» ґрунтується на насильстві над особистістю, нещадній боротьбі з опозиційними верствами населення буцімто за побудову безкласового суспільства [5, с. 2].

Стрижневими етичними ідеями сучасного гуманізму є:

– визнання гідності та незалежності особистості головною соціальною цінністю;

– максимізація свободи вибору людини (зокрема, свободи слова і совісті, права на особисту думку і незалежне дослідження, права кожної особистості на власний спосіб життя), яка має поширюватися настільки далеко, наскільки це не завдає шкоди іншим.

Викладене вище дає нам можливість зробити висновок, що гуманізм – це система поглядів на людину як найвищу цінність, що характеризується такими ознаками:

- повага до свободи та гідності кожної людини;
- врахування інтересів, потреб та індивідуальних особливостей кожної людини;
- благополуччя людини;
- турбота про щастя людини;
- надання людям рівних можливостей для розвитку;
- самовдосконалення особистості;
- високоморальні відносини між людьми.

1. Брагина Л. М. Итальянский гуманизм. Этические учения XIV–XV веков / Л. М. Брагина. – М.: Высшая школа, 1977. – 254 с.

2. Вершинина Е. М. Непрерывное воспитание и гуманизация в системе образования – суть социально-экономического и духовного возрождения общества: Концепция / Е. М. Вершинина. – Х.: Регион-информ, 2004. – 430 с.

3. Гуманізм і духовність / за ред. Й. М. Гаха. – Івано-Франківськ: ІМЕ, 2002. – 364 с.

4. Федорова Т. Д. Гуманизм как проблема философии (в онто-метафизических и гносеологических контекстах) / Т. Д. Федорова. – Саратов: СЮИ МВД России, 2000. – 156 с.

5. Андрущенко В. П. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія / В. П. Андрущенко, Л. В. Губернський, М. І. Михальченко. – К.: Генеза, 2006. – 656 с.

Р. В. Гумен

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ ДОРУЧЕНЬ ЗАКОРДОННИМИ ДИПЛОМАТИЧНИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ

Судове доручення про вручення документів громадянину України, який проживає на території іноземної держави, може бути

виконано працівниками дипломатичного представництва чи консульської установи України у відповідній державі. Такі документи особа отримує добровільно. Вручення документа здійснюється під розписку із зазначенням дати вручення, підписується посадовою особою та скріплюється печаткою відповідної закордонної дипломатичної установи України.

Доручення суду про виконання певних процесуальних дій стосовно громадянина України, який проживає на території іноземної держави, може бути виконано працівниками дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, якщо це передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. У разі вчинення певних процесуальних дій складається протокол, що підписується особою, стосовно якої вчинено процесуальні дії, та особою, яка вчинила процесуальні дії, і скріплюється печаткою відповідної закордонної дипломатичної установи України. У протоколі зазначаються день, час і місце виконання доручення.

Під час виконання судового доручення застосовується процесуальний закон України. Для виконання доручення не можуть застосовуватися примусові заходи [1, с. 450].

У випадках, передбачених міжнародним договором України, з метою вручення документів, отримання доказів чи вчинення інших процесуальних дій відносно громадянина України, який проживає на території іноземної держави, суд України може направити доручення через Міністерство закордонних справ України для виконання консульською установою України на території відповідної іноземної держави, де проживає така особа.

Консул виконує доручення судів України про надання правової допомоги в цивільних справах з додержанням чинного процесуального законодавства України.

Мінська Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах встановлює, що договірні сторони мають право вручати документи власним громадянам і допитувати їх через свої дипломатичні представництва або консульські установи (ст. 12).

Гаазькою конвенцією з питань цивільного процесу 1954 р. також передбачається, що вручення документів у цивільних або торговельних справах особам, які перебувають за кордоном, здійснюється у договірних державах на прохання консула запитуваної держави [2].

Всі труднощі, які виникають у зв'язку з таким проханням, вирішуються дипломатичним шляхом (ст. 1).

Гаазька конвенція закріпила визначений внутрішнім законодавством континентальної Європи порядок, згідно з яким доручення про надання правової допомоги виконується, якщо інше не передбачено іншими договорами, при одержанні його дипломатичним шляхом на умовах взаємності за законом своєї країни.

Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах 1965 р. допускає можливість пересилки документів дипломатичним шляхом, а також їх вручення особам, які проживають за кордоном, через дипломатичні представництва та консульські установи.

Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах 1970 р. передбачає надання правової допомоги через дипломатичні представництва або консульські установи, а також через спеціально призначених уповноважених держави і сприяння їм установами держави місця вчинення процесуальних дій.

Консули та уповноважені можуть здійснювати усі процесуальні дії, якщо вони не суперечать праву держави місця виконання таких дій або дозволу, одержаному від компетентного органу. Вони можуть з додержанням цих умов приводити до присяги або застосовувати інші підтвердження. Процесуальні дії можуть здійснюватися в одній з форм, передбачених правом держави суду, в якому ведеться основний процес, якщо право держави місця виконання дій не забороняє цього.

1. Науково-практичний коментар Господарського процесуального кодексу України / за ред. О. І. Харитонові. – К., 2006. – 574 с.

2. Конвенція з питань цивільного процесу ООН; Конвенція, Міжнародний документ, Нота від 01.03.1954.

Н. Б. Гураль

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО В СІМ'І НАД ДІТЬМИ

У нових незалежних країнах, які з'явилися на політичній карті в останні роки, відбуваються кризові процеси, спостерігається соціально-економічна та політична нестабільність, що призводить до появи багатьох негативних суспільних явищ, до зростання злочинності та

насильства. На жаль, саме насильство є однією з характеристик сучасного суспільства.

Насильство особливо торкнулося сімейних правовідносин. Як казав Аристотель, «кожна сім'я – частина держави». Але насильство в сім'ї набуло таких масштабів і глибин, що вже занадто загрожують безпеці особи, суспільства та держави загалом.

В Україні теми насильства у родині стали предметом публічного обговорення.

Для того, щоб перемогти реальне зло, його треба зазнати, відкрито обговорити проблему та шукати шляхи вирішення. Найбільш гостро проблема насильства в сім'ї постає перед неповнолітніми громадянами.

Це пов'язано здебільшого з вразливістю та необізнаністю дітей.

Насильство над дитиною – це дії, що приносять шкоду дитині з боку людей, на яких покладено догляд та опіку над ним.

Відповідно до Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», психологічне насильство в сім'ї – це насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдатися або завдається шкода психічному здоров'ю [1].

Психологічне насильство в сім'ї проявляється в образах із використанням лайливих слів та криків, які принижують честь і гідність члена сім'ї, образливих жестах із метою приниження члена сім'ї або тримання його в атмосфері страху. Психологічне насильство проявляється також у брутальному ставленні до родичів чи друзів члена сім'ї; шкоди, що її спричинено домашнім тваринам; у знищенні, пошкодженні, псуванні або приховуванні особистих речей, предметів, прикрас тощо.

Ознаками такого насильства над дітьми можуть слугувати: замкнутість; невірноважена поведінка; демонстрація повної відсутності страху; агресивність, схильність до нищення й насильства; уповільнене мовлення, нездатність вчитися; надто висока зрілість та відповідальність у порівнянні зі звичайними для цього віку; страх фізичного контакту, острах іти додому; депресія, спроби самогубства; уживання алкоголю або наркотиків; психосоматичні хвороби, на кшталт болю в животі (неврастенії); нав'язливі страхи (фобії); насильство по відношенню до свійських тварин, та взагалі до більш слабших істот; почуття провини за отримання фізичних ушкоджень; уникання одноліт-

ків, бажання гратися лише з маленькими дітьми; занижена самооцінка; тривожність.

Крім того, до різновидів психологічного насильства над дітьми, зокрема, належать використання «привілеїв» дорослих та залякування. Під використанням «привілеїв» дорослих розуміється поводження з дітьми як із рабами чи слугами; покарання, поводження як із підлеглими; поводження як із своєю власністю; відмова повідомляти про рішення, що стосуються відвідин та опікунства.

Щодо залякування, то під цим підвидом психологічного насильства над дітьми розуміється навіювання страху за допомогою розповідей, дій, поглядів, погрози розлюбити дитину, приниження, використання скарг для тиску на дитину, використання дітей у якості довірених осіб, непослідовність, присоромлення дитини, використання своїх переваг – росту, розмірів та сили, крики, стресогенна поведінка, жорстокість щодо інших істот, погрози покинути дитину, самогубства, заподіяння фізичної шкоди чи заподіяння шкоди іншим людям, тваринам, рослинам тощо [2].

Отже, проблема насильства над дітьми в сім'ї є досить актуальною.

Глибокі зміни, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя, впливають на формування якісних характеристик сім'ї та її соціальний статус.

Разом з тим від духовного, фізичного здоров'я та матеріального забезпечення окремих сімей залежить рівень морально-психологічних відносин між членами родини, а особливо дітей. Тому проблеми сім'ї не є особистими і їхнє вирішення можливе лише за активної участі держави і всіх соціальних інститутів.

Учителі та психологи повинні вивчати сім'ю, щоб спрямовувати сімейне виховання на всебічний розвиток дитини; надавати допомогу батькам у визначенні методів і прийомів виховання; спонукати батьків до педагогічної самоосвіти; за необхідністю коректувати виховні зусилля сім'ї, нейтралізувати негативні впливи; здійснювати на практиці диференційований та індивідуальний підхід до родин, систематично й цілеспрямовано надавати різноманітну психолого-педагогічну допомогу родинам.

1. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.

2. Миколаївського управління юстиції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mukolaivjst.at.ua/>

О. Р. Дахович
*(Інститут післядипломної освіти
та заочного навчання
Львівського державного університету
внутрішніх справ)*

ЗГОДА ПОЗИВАЧА НА ЗАОЧНИЙ РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ – ОДНА З УМОВ ЗАОЧНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Останньою із умов заочного провадження законодавець зазначає – відсутність заперечень з боку позивача на розгляд справи у заочному провадженні (ст. 224 ЦПК України).

У науковій літературі зазначається, що йдеться не просто про відсутність заперечень з боку позивача проти заочного розгляду справи, а про фактично його згоду [1, с. 125].

Насамперед необхідно зазначити, що при неявці в судове засідання відповідача належним чином повідомленого, суддя повинен роз'яснити позивачеві право на розгляд справи як у звичайному порядку, так і у заочному провадженні. При цьому суду обов'язково слід вказати йому на особливості та правові наслідки того чи іншого провадження, оскільки це його обов'язок щодо створення дійсно змагального процесу. На практиці суди лише повідомляють позивача про можливість заочного розгляду справи, запитуючи про це їх згоду, але нічого не вказуючи про правові наслідки ухвалення заочного рішення.

Право вибору порядку розгляду справи залежить лише від позивача і таке волевиявлення повинно бути виражене чітко і ясно. Це пов'язано з правовими наслідками ухвалення заочного рішення, оскільки позивачу не надано право просити про перегляд заочного рішення.

Крім того, суд повинен попередити позивача про певні обмеження, з якими пов'язується винесення заочного рішення, зокрема про те, що він не може в межах заочного провадження змінити предмет або підставу позову, а також змінити розмір позовних вимог.

Це положення є специфічним, не характерне для змагального провадження, суттєво звужує межі можливостей позивача розпоряджатися своїми позовними вимогами. Адже, як зазначає ч. 2 ст. 31 ЦПК України, позивач має право протягом усього часу розгляду справи змінити підставу або предмет позову, збільшити або зменшити розмір позовних вимог. Це права, пов'язані з реалізацією принципу диспозитивності цивільного процесу, тому позивач не взагалі позбавляється

їх, а лише обмежується в користуванні ними. Відповідна можливість у позивача є, однак тоді суд повинен відкласти судовий розгляд для повідомлення про це відповідача.

На думку більшості вчених, положення ч. 3 ст. 224 ЦПК є обґрунтованим з огляду на те, що відповідач, повідомлений про час і місце розгляду справи, захищається проти первісної вимоги позивача за пред'явленим до нього позовом, та відповідно має право на надання додаткового часу для підготовки заперечень проти додаткових (чи змінених) вимог та збору і подання доказів на обґрунтування своїх заперечень проти позову. Тому такі обмеження захищають права відповідача, який не з'явився у судове засідання і ознайомлений лише з первісними вимогами позивача [2, с. 620; 3, с. 576]. Тобто зберігається певний баланс сил сторін у цивільному процесі: позивач не позбавляється своїх розпорядчих прав, а відповідач є обізнаним з пред'явленими до нього додатковими (зміненими) позовними вимогами, тобто його право на судовий захист не порушується. З іншого боку, суд задовольняє позов лише тоді, коли заявлені позивачем позовні вимоги доведені.

Згода позивача на розгляд справи в порядку заочного провадження повинна бути висловлена чітко. В силу того, що ЦПК України не визначає способів висловлення та фіксації цієї згоди, вбачається, що на практиці усна заява позивача, зроблена у підготовчій частині судового засідання, повинна фіксуватися у журналі судового засідання.

Якщо позивач, що з'явився у судове засідання, не погоджується на розгляд справи в порядку заочного провадження за відсутності відповідача, суд відкладає розгляд справи та направляє відповідачеві, що не з'явився, повторне повідомлення про час та місце нового судового розгляду. Пояснюється це тим, що позивачеві можуть бути відомі поважні причини неявки відповідача у судове засідання, що тягнутиме скасування заочного рішення та затягне розгляд справи в цілому.

За загальним правилом, присутність позивача в судовому засіданні є обов'язковою. Проте, позивач, як і відповідач, вправі просити суд про розгляд справи за його відсутності в силу ч. 2 ст. 158 ЦПК. Отже, як уже зазначалось, за умови надходження до суду такої заяви сторона вважається де-юре присутньою у залі судового засідання. Постає питання чи можливий заочний розгляд в даній ситуації. У цивільній процесуальній літературі немає єдиної точки зору з приводу поставленого питання.

Так, І. І. Черних зазначає, що позивач заявивши заяву про розгляд справи за його відсутності «...свідомо відмовляється від вигод особистої участі у розгляді справи, покладаючись на достатність нада-

них ним доказів, або на мудрість судді. А тому наслідки прийняття рішення повинні бути несуттєвими для позивача, оскільки він впевнений, що ухвалене рішення, яке б воно не було, буде правильним, навіть будучи ухвалене без його особистої участі» [4, с. 49].

Але така позиція не знайшла широкої підтримки в науці цивільного процесуального права і була піддана критиці. Так, І. В. Уткина вважає, що представленні аргументи І. І. Черних недостатньо переконливі, оскільки в цьому випадку відсутня одна із умов розгляду справи в порядку заочного провадження та ухвалення заочного рішення, а саме чітко виражена згода позивача на таке провадження. У випадку надходження заяви від відповідача про розгляд справи за його відсутності, суд вправі розглянути справу лише в порядку звичайного провадження, оскільки про можливість заочного провадження та наслідках ухвалення заочного рішення позивачу може бути невідомо [5, с. 105].

На нашу думку, більш аргументованою і переконливою є позиція науковців, які стверджують, що недопустимо ухвалювати заочне рішення, якщо від позивача надійшло прохання про розгляд справи за його відсутності, а відповідач не з'явився, оскільки неможливо позивачу роз'яснити наслідки розгляду справи в заочному провадженні й з'ясувати його волевиявлення.

Однак, якщо позивач просить розглянути справу за його відсутності і одночасно припускає, що відповідач не з'явиться, й у цій заяві дає згоду на ухвалення заочного рішення немає перешкод для його ухвалення [2, с. 619; 3, с. 575]. Адже, якщо позивач подає суду клопотання про проведення заочного розгляду справи то, очевидно, що він погоджується із заочним розглядом. У такому випадку його згоду окремо запитувати не потрібно.

1. Луспенік Д. Заочне рішення у цивільному судочинстві: перші узагальнення судової практики / Д. Луспенік // Юридичний журнал. – 2006. – № 11. – С. 123–130.

2. Кравчук В. М. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / В. М. Кравчук, О. І. Угриновська. – К.: Істина, 2006. – 944 с.

3. Фурса С. Я. Цивільний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т. / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. В. Щербак; за заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я.; КНТ, 2006. – Т. 1. – 912 с.

4. Черных И. И. Заочное производство в гражданском процессе / И. И. Черных. – М.: Городец, 2000. – 128 с.

5. Уткина И. В. Заочное решение в гражданском процессе / И. В. Уткина. – М.: Городец-издат, 2003. – 192 с.

ОСОБЛИВОСТІ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І ТА ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЙОГО ВЧИНЕННЯ

У відповідності до Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 року (далі – Закон) насильством у сім'ї є будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [1].

Фізичне насильство в сім'ї – це навмисне нанесення побоїв, тілесних ушкоджень одного члена сім'ї іншим, яке може призвести чи призвело до порушення нормального стану фізичного чи психічного здоров'я або навіть до смерті постраждалого, а також до приниження його честі та гідності.

Сексуальне насильство в сім'ї – це примушування до небажаних статевих стосунків у родині, а також сексуальні дії щодо неповнолітнього члена сім'ї. Психологічне насильство в сім'ї – це насильство, пов'язане з тиском одного члена сім'ї на психіку іншого через навмисні словесні образи або погрози, переслідування, залякування, які доводять постраждалого до стану емоційної невпевненості, втрати здатності захистити себе і можуть заподіяти або заподіяли шкоду психічному здоров'ю.

Економічне насильство в сім'ї – це навмисні дії одного члена сім'ї щодо іншого, спрямовані на те, щоб позбавити постраждалого житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які він має законне право. Такі дії можуть заподіяти шкоду фізичному чи психічному здоров'ю, або навіть призвести до смерті постраждалого [2].

Жертвою домашнього насильства може стати будь-хто: жінка, яку постійно лає і б'є її чоловік, дівчинка-підліток, що страждає від сексуальних переслідувань свого вітчима, хлопчик, якого лупцює мати-алкоголичка, старенька бабуся, що її ненавидять власні діти. Проте ніхто, ніколи і ні за яких обставин не має стати жертвою домашнього насильства, бо насильство – це злочин. У суспільстві утвердилися й багато інших стереотипів щодо насильства, які перешкоджають подоланню цього явища. А, мабуть, найбільше згубно впливають на

суспільну думку уявлення про те, що поодинокі випадки агресії не є насильством.

Насправді це не так. Прояви домашнього насильства мають циклічний характер: випадок насильства – примирення – заспокоєння – посилення напруги – і знову насильство. Кожного наступного разу цей цикл може скорочуватися в часі, а насильство – ставати більше інтенсивним та жорстоким [3].

Найбільш гостро проблема насильства в сім'ї постає перед неповнолітніми громадянами. Це пов'язано здебільшого з вразливістю та необізнаністю дітей. Вразливість дітей до насильства пояснюється їх фізичною, психічною та соціальною незрілістю, а також залежним (підлеглим) становищем по відношенню до дорослих, незалежно від того, чи це є батьки, опікуни, вихователі, вчителі. Нерідко буває важко виявити, чи мало місце в ситуації насильства в сім'ї психологічне насильство, чи справа обмежувалася лише фізичним або економічним насильством [4].

Стаття 68 Конституції України декларує, що кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [5]. Особи, які вчинили насильство в сім'ї, несуть адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність. Так, стаття 173² Кодексу України про адміністративні правопорушення за вчинення насильства в сім'ї передбачає настання адміністративної відповідальності у вигляді штрафу, виправних робіт та адміністративного арешту [6]. За вчинення легких тілесних ушкоджень при прояві насильства в сім'ї може настати кримінальна відповідальність. Згідно статті 125 Кримінального кодексу України передбачено такі види відповідальності як штраф, громадські роботи або виправні роботи, адміністративний арешт до 6-ти місяців та обмеження волі [7].

Здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї в межах наданих їм повноважень покладається на відповідні підрозділи органів внутрішніх справ; органи опіки і піклування; спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї. Отже, профілактика і подолання будь-якого прояву домашнього насильства є актуальною проблемою, яка стоїть перед органами влади, особливо перед органами внутрішніх справ.

1. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.

2. Громадська програма запобігання насильству в сім'ї. – Проект «Гармонія». – Львів, 2004. – 95 с.

3. Говорун Т. Стать та сексуальність: психологічний ракурс: навч. посібник / Т. Говорун, О. Кікіненді. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1999. – 384 с.

4. Психологічне насильство над дітьми, як один із видів насильства у сім'ї. Офіційна веб-сторінка Дарницької районної в м. Києві Державної адміністрації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://darn.kievcity.gov.ua/news/1949.html>.

5. Конституція України від 28.06.1996. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

О. І. Демкович

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ІНСТИТУТУ ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ ПОДРУЖЖЯ

Інститут окремого проживання подружжя має давню історію. У 1563 році Тридентський собор Римської католицької церкви заборонив розірвання шлюбу, ввівши одночасно *separatio a mensa et thoro* – відлучення від стола і ложа, або сепарацію, як його зараз називають у світі. Відлучення від стола і ложа, як правовий інститут, був передбачений у цивільному законодавстві багатьох європейських держав [1, с. 258–259]. Суть такого відлучення полягала у дозволі подружжю жити окремо, але формально залишаючись у шлюбі, жінка та чоловік могли отримати право не підтримувати шлюбних стосунків між собою. Відлучення від стола означало припинення майнових відносин між ними, зокрема звільнення чоловіка від обов'язку утримувати дружину.

Інститут сепарації згодом був введений у цивільні кодекси європейських держав, у тому числі й Російської імперії. Ще у Російській Імперії розлучення допускалося за спеціальними підставами і здійснювалося духовним судом. В законі були строго обмежені причини, за якими могло статися розлучення (перелюбство, позбавлення всіх прав стану).

Під натиском суспільної думки 12 березня 1914 року було прийнято Закон, яким було доповнено Звід Законів Російської Імперії

положеннями про особисті і майнові права заможної жінки та про відносини подружжя між собою і щодо дітей. Зокрема, цей Закон надавав можливість встановлення окремого проживання подружжя – вимога одного з подружжя про відновлення спільного життя може бути відхилена іншим з подружжя, якщо спільне проживання було для нього нестерпним (жорстоке поводження з ним або дітьми, явне зловживання належними йому в силу шлюбу правами, безчесна або порочна поведінка, тяжка хвороба тощо) [2, с. 41].

Зміни, які відбулися в Україні як частині Російської Імперії після жовтня 1917 року, супроводжувалися прийняттям декретів в сфері регулювання шлюбно-сімейних відносин. Так, було прийнято Декрети РНК УРСР «Про громадянський шлюб і про ведення книг актів громадянського стану» від 20 лютого 1919 р., «Про розлучення», «Про організацію відділів ЗАЦСу». Названі декрети принципово по-новому вирішували найбільш істотні питання правового регулювання шлюбно-сімейних відносин. Зокрема, Декретом РНК УРСР «Про громадянський шлюб і про ведення книг актів громадянського стану» було встановлено найважливіші правила укладення шлюбу, перелік перешкод до вступу у шлюб, а також процедуру державної реєстрації шлюбу в органах ЗАЦСу.

Чинні в Україні в період існування Радянського Союзу Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і про акти громадянського стану 1926 р. і Кодекс законів про шлюб та сім'ю УРСР 1969 р., врегульовуючи розлучення, не містили норм про встановлення режиму окремого проживання подружжя. Водночас на практиці при розгляді справ про розлучення в суді брався до уваги строк фактичного окремого проживання подружжя [2, с. 42–43].

Тільки з прийняттям нового Сімейного кодексу України (далі – СК України) інститут окремого проживання подружжя прийшов в сімейне законодавство України [3]. Та, на жаль, інститут сепарації регулюється у СК України лише двома статтями 119 і 120. У ст. 119 визначені підстави встановлення та припинення цього режиму не тільки за позовом одного з подружжя, а й за заявою подружжя, яке досягло спільної згоди.

Щодо правових наслідків встановлення режиму окремого проживання, то потрібно зазначити, що згідно ст. 120 СК України права та обов'язки подружжя не припиняються. Сепарація не є різновидом припинення шлюбу. Сепарація не звільняє від збереження подружньої вірності, її встановлення не дає права на укладення іншого шлюбу.

У ст. 120 СК України зазначено, що у разі встановлення режиму окремого проживання:

1) майно, набуте в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважатиметься набутим у шлюбі (тобто на нього не поширюється режим спільності);

2) дитина, народжена дружиною після спливу десяти місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка.

У цивільному процесуальному законодавстві України взагалі відсутні будь-які норми, які розкривали б суть провадження у справах про становлення режиму окремого проживання подружжя. Лише у ч. 3 ст. 234 ЦПК України у порядку переліку справ зазначено що в окремому провадженні можуть бути розглянуті справи про встановлення режиму окремого проживання подружжя [4].

1. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / за ред. З. В. Ромовської. – К.: Ін Юре, 2003. – 532 с.

2. Труба В. І. Проблеми правового регулювання та перспективи розвитку встановлення режиму окремого проживання подружжя / В. І. Труба // Вісник Одеського національного університету. Правознавство. – 2008. – Т. 13. – Випуск 10. – С. 40–47.

3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (з наступними змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21. – Ст. 135.

4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року (з наступними змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–42, 42. – Ст. 492.

М. Р. Дмитришин

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Місцеве самоврядування є могутнім потенціалом державотворення і саме цей інститут грає значну роль у поєднанні в єдине ціле інтересів держави, суспільства та особистості, сприяє гармонізації прав і свобод людини і громадянина з інтересами держави і суспільства, що забезпечується, зокрема, у процесі здійснення фінансової діяльності. Сьогодні широко обговорюється розширення фінансових повноважень органів місцевого самоврядування, зокрема, закріплення за місцевими бюджетами частини коштів, що надходять від сплати

податку на прибуток новостворених юридичних осіб, надання органам місцевого самоврядування права регулювати ставки місцевих податків і зборів і ін. [1].

Категорію фінансової діяльності в науці фінансового права досліджували такі провідні вчені, як: академік Л. К. Воронова, О. П. Орлюк, Т. П. Латковська, А. А. Нечай, академік М. П. Кучерявенко, та інші. Для початку з'ясуємо, що означає саме поняття «фінансова діяльність органів місцевого самоврядування». Місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення [2]. Фінансова діяльність є діяльність щодо формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів з метою забезпечення здійснення певних функцій, суб'єктами що її здійснюють. Поєднуючи ці поняття отримаємо визначення фінансової діяльності органів місцевого самоврядування – це їхня діяльність щодо формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів з метою реалізації спроможності в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції в інтересах місцевого населення.

15 липня 1997 Україна ратифікувала Європейську Хартію місцевого самоврядування, що дало змогу реформувати місцеве самоврядування виходячи з Європейських цінностей і принципів. Положення Хартії визначають базовими принципи місцевої автономії й місцевого фінансування, які знайшли своє вираження і у Конституції нашої держави. Стаття 142 Конституції закріплює, що матеріальною й фінансовою основами місцевого самоврядування є рухоме й нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що перебувають у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їх спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. Зазначені положення дістали розвиток у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3, с. 76]. А саме у статті 61 закону зазначено що органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з Бюджетним кодексом України. Районні та обласні ради затверджують районні та обласні бюджети. Втручання державних органів у процес складання, затвердження і виконання місцевих бюджетів не допускається, за винятком випадків, передбачених законом [4]. Також одним із важливих методів формування грошових

фондів органами місцевого самоврядування є місцеве запозичення – це операції з отримання до міського бюджету кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування міського бюджету [5]. Стаття 74 Бюджетного кодексу встановлює деякі обмеження щодо застосування місцевих запозичень. До таких обмежень, зокрема, належать: чітко визначена мета, обсяги та умови місцевих запозичень, обов'язкове повернення та реєстрація Міністерством фінансів України місцевих запозичень, заборона на нові запозичення протягом п'яти років у разі порушення графіка погашення з вини позичальника. Крім місцевих запозичень, органи місцевого самоврядування можуть отримувати у фінансових установах на строк до трьох місяців у межах поточного бюджетного періоду позики на покриття тимчасових касових розривів, та середньострокові позики на суми невиконання у відповідному звітному періоді розрахункових обсягів коштів доходів місцевих бюджетів, визначених у законі про Державний бюджет України, за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку на умовах їх повернення без нарахування відсотків за користування цими коштами. Надання позик з одного бюджету іншому забороняється. Тобто виключається існування кредитних і позикових відносин між бюджетами [6].

Отже, ми визначили, що органи місцевого самоврядування наділенні повноваженнями щодо здійснення фінансової діяльності. У Конституції та законах України чітко регламентована їхня діяльність щодо мобілізації, розподілу та використання грошових фондів, утворення власних бюджетів, встановлення місцевих обов'язкових платежів для формування грошових фондів, отримання позик та місцевих запозичень. Принципи автономії і незалежності фінансової діяльності органів місцевого самоврядування повинні стати базовими для майбутніх реформ у системі місцевого самоврядування України.

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження КМУ від 01.04.2014 № 333-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036

2. Європейська Хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ від 15.10.1985 № ETS № 122. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036

3. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс: підручник / О. П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 808 с.

4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997, № 280/97-ВР в ред. 24.07.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

5. Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI в ред. 27.09.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

6. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України // Ярошенко Ф. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України – 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rulit.net/books/naukovo-praktichnij-komentar-byudzhetnogo-kodeksu-ukraini-read-277128-1.html>

А. І. Дубів

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЇ У СВІТІ

Корупція становить серйозну перешкоду на шляху України, оскільки є одним з основних чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави. Корупція вкрай негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини.

Аналізуючи законодавство і практичну діяльність боротьби з корупцією в інших країнах світу, дозволяє зробити висновки, що сьогодні жодна держава не може проголосити про повну, остаточну й безперечну перемогу над цим руйнівним явищем [1, С. 85]. Водночас, від правоохоронних органів України постійно вимагають негайно здолати корупцію та унеможливити її як таку у майбутньому.

У зв'язку з дослідженням проблеми боротьби з корупцією перш за все постає запитання про зміст та смислове навантаження цього поняття. Єдиного твердження щодо походження терміну «корупція» не існує. В енциклопедичних словниках цей термін тлумачиться по різному. Найчастіше пропонуються дві основні версії його виникнення. Згідно з першою версією слово корупція утворилося від латинського «согтіртіо», що перекладається як підкуп, хабар. У відповідності до другої версії, походження цього слова пов'язано із злиттям двох латинських слів «соггеге» та «гумпере».

Перше слово перекладається як певна кількість людей, друге – як дієслово, що означає руйнування, пошкодження, скасування певного процесу. Утворений злиттям цих слів термін «соггумпере», начебто, вживався для позначення змови декількох осіб з метою здійснення перешкоди правосуддю або відправленню інших владних повнова-

жень. Отже, стародавнє походження слова корупція спростовує твердження окремих вчених, які вважають корупцію новітнім досягненням пострадянських країн і вбачають коріння корупції в Україні виключно в її радянському минулому [2, с. 30].

В італійських містах доби Відродження боротьба з корупцією була, насамперед, справою суспільного контролю. Так, представників керівних органів – рад, або зборів, часто обирали жеребкуванням, що було, як тоді вважали виборці, запорукою об'єктивності їх обранців. Для виборних посад встановлювалися короткі терміни без права переобрання, а сам виборчий процес був нависно довгим та складним, як, наприклад, вибори дожа у Венеції [3, с. 8].

У Російській імперії підґрунтям корупції стала система так званого місництва. Характерною рисою зазначеної системи організації влади на місцях було, зокрема, те що більшість державних чиновників того часу не отримували грошових виплат від держави, а жили виключно за рахунок коштів відвідувачів. Крім того, призначення на посаду відбувалося відповідно до ієрархії боярських прізвищ, без врахування особистих ділових якостей майбутнього чиновника. Таким чином, утворювався корпоративно-замкнутий прошарок населення зацікавлений у використанні владних повноважень для досягнення корисливих власних або групових цілей, що в свою чергу, сприяло поширенню корупції [4, с. 46].

Вітчизняні історики знайшли багато цікавих документів, які свідчать про намагання наших предків протидіяти корупції у стародавні часи. У Запорізькій Січі, Велика екстрадинаційна Рада у своєму присуді від 23 грудня 1764 року зазначила, що згідно з військовим уставом отаманам та старшинам забороняється на особисті потреби використовувати військову казну під страхом «смертного штрафу». А у випадку, якщо отаман куреня веде себе «не справно», або потакає злодіям, він підлягає покаранню і наступного разу не може бути обраний отаманом [5, с. 12].

Таким чином, в наведених прикладах, не йдеться про визначення якогось окремого протиправного діяння, або навіть чітко окресленого кола протиправних діянь, як корупції. Тогочасні норми антикорупційної спрямованості описують або об'єктивні обставини вчинення корупційного правопорушення, або певні види забороненої поведінки представника влади, публічної особи. Але і у першому, і у другому випадках йдеться про правовий механізм, завданням якого було стати на заваді для корисливому зловживанню владою. Отже, можна зробити висновок, що про корисливу спрямованість протиправних діянь, які ми сьогодні могли б назвати корупційними правопорушеннями, відомо

з давніх часів. Тобто, корупційним діянням – завжди була властива корислива спрямованість.

1. Пундей Сар Дж. Боротьба з корупцією. Критичний огляд з аналізом міжнародного досвіду / Сар Дж. Пундей // Проблеми економічного зростання: питання доброчесності: матеріали українсько-американського семінару. – Львів, 1997. – С. 84–87.

2. Плющ Л. Гласність і період після гласності / Л. Плющ // Кур'єр ЮНЕСКО. – Корупція. – 1996. – С. 29–33.

3. Б'янкамарія Ф. Витоки давньої традиції / Ф. Б'янкамарія // Кур'єр ЮНЕСКО. – Корупція. – 1996. – С. 6–10.

4. Карамзин Н. М. История государства Российского / Н. М. Карамзин. – М.: Щит-М, 1994. – 458 с.

5. Молдован В. В. Конституційне право: навчальний посібник / В. В. Молдован, В. Ф. Мелашенко. – К.: Юмана, 1996. – 271 с.

О. В. Жежук

*(Інститут післядипломної освіти
та заочного навчання*

*Львівського державного університету
внутрішніх справ)*

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

У зв'язку з активізацією процесу реформування державного управління проблема адміністративного договору привернула до себе увагу вчених юристів як за кордоном, так і в Україні. Серед науковців, які розробляють цю проблему, можна назвати Д. Бахраха, Ю. Тихомірова, О. Дьоміна, В. Колпакова та інші.

Формування інституту адміністративного договору в українській та зарубіжній законотворчій та управлінській практиці пройшло довгий і тернистий шлях.

У XIX – початку XX століття багато авторів вважали, що, не дивлячись на велике значення адміністративного акту як правової форми управління, в публічно-правовій сфері існують договори, які виконують функції управління (наприклад, координація, підпорядкування, організація, розподіл) з метою взаємного задоволення публічних інтересів.

На противагу адміністративному акту (правовому акту управління), який вже до кінця XIX ст. набув завдяки відомому німецькому

вченому О. Маєру чіткий образ правової моделі і зайняв в адміністративно-правовій системі панівне становище, адміністративний договір довгий час ігнорувався науковцями навіть як проблема. О. Маєр вважав договори між державою і громадянином в сфері публічного права неможливим, так як відносини держави громадянина є субординаційними, а договір укладається між суб'єктами, які мають однаковий правовий статус і не підпорядковані одне одному [1, с. 4].

Проте теорія адміністративного договору все ж продовжувала розвиватись. Так, наприклад в США одним з напрямів пошуку форм і методів державного управління, які б відповідали вимогам сьогодення, був розвиток договірної форми сумісної діяльності влади окремих штатів [2, с. 4]. Договори між штатами були передбачені Конституцією ще в 1787 році, однак тривалий час їм не надавали великого значення. Укладали штати їх, в основному, для вирішення спорів про кордони(границі) між собою. Можливість укладення та виконання договорів обмежувалась необхідністю згоди Конгресу. З 1893 року рішенням верховного суду США цю згоду було визнано необхідною тільки для тих договорів між штатами, в яких йшлося про «розширення політичної влади штатів», тобто про обмеження компетенції влади федерації.

Сучасний розвиток адміністративних договорів починається з 1921 року, в якому було укладено договір між штатом Нью-Йорк і штатом Нью-Джерсі, в якому зазначалось, що з метою вирішення їх спільних економічних проблем було вперше створено сумісне агентство для розвитку нью-йоркського порту. Пізніше це агентство стало займатись також будовою аеродромів, залізнично-дорожніх станцій, тунелів і мостів. В 1928 році вперше був укладений договір відразу між сімома штатами про використання водних ресурсів річки Колорадо. Однак, до закінчення другої світової війни такі договори уклались дуже рідко.

У країнах Європи відбувались схожі тенденції у розвитку адміністративно-договірних відносин. Відомий німецький вчений В. Еллінек вказував на існування договорів (угод), які б встановлювали права та обов'язки сторін і визначали їх правовий статус. Поміж тим, публічно-правові договори в той час характеризувались наявністю волевиявлення декількох учасників і розглядались в більшості в якості одного з видів адміністративних актів, що видавались державними і муніципальними органами, і встановлювали, змінювали чи припиняли правовідносини [1, с. 5].

Розвиток теорії адміністративного договору в нашій країні теж залежав від внутрішньополітичної обстановки, тому був нерівномірним і відбувався поетапно. На кожному етапі була своя специфіка

розгляду теорії адміністративного договору. Вдалою є запропонована С. С. Скворцовим умовна періодизація розвитку теорії адміністративного договору, яка виглядає наступним чином:

1. Період до 1917 року.
2. Період з 1917 року до кінця 1920-х років.
3. Період із середини 1960-х до кінця 1980-х років.
4. Період з 1990 року і дотепер [3, с. 45].

Щоправда, зважаючи на те, що даний розподіл на періоди був запропонований у 2004 році, останній період можна замінити на період з 1990 року до 1 вересня 2005 року (дата набрання чинності КАСУ) і додати ще один період, який бере свій початок з 1 вересня 2005 року і дотепер.

У дореволюційній Росії на початку ХХ ст. адміністративні договори не були законодавчо закріплені і практично не використовувались. Після подій жовтневої революції в 1917 році питання про договірні форми та методи державного управління в радянській правовій літературі вперше почало підніматись і отримало підтримку науковців в короткий період НЕПу в 20-і роки.

Зокрема, у цей період проблеми використання в державному управлінні публічно-правових договорів були предметом досліджень В. Л. Кобалевського і К. Сперанської [4, 5]. Потім тема тимчасово виявилася забутою і знову здобула свою актуальність у роки «хрущовської відлиги». З цього часу відбувся поділ у дослідженні адміністративних договорів на два напрямки, що зберігся дотепер: одні юристи розглядали адміністративні договори в сфері державного управління в цілому, із загальнотеоретичних позицій, а інші – винятково у сфері управління народним господарством. До вчених того часу, які дотримувались першої точки зору, можна зарахувати А. І. Єлистратова, В. Л. Кобалевського, А. Ф. Євтихієва, К. Сперанську, а до тих, хто поділяв другу точку зору, – С. І. Аскназія, І. Наумова. Вчені А. І. Єлистратов і В. Л. Кобалевський дотримувались тих же поглядів на адміністративні договори, що і раніше, хоча і намагалися пристосувати їх до нової дійсності. Однак проблемі адміністративного договору присвячені лише деякі сторінки їхніх праць.

В Україні адміністративний договір став набувати актуальності лише в останні роки. Підвищення значимості державних управлінських відносин по горизонталі, а відповідно й частіше використання такої форми управління як укладення органами виконавчої влади всіх ступенів і ланок, місцевими адміністраціями адміністративних договорів, в теперішній час обумовлено тим, що законом передбачено можливість органами державної влади, в тому числі й виконавчої, органам

місцевого самоврядування передачі (делегування) за взаємною згодою частини владних повноважень; а також широким розвитком підприємницької діяльності і формуванням ринкових відносин, необхідністю регулятивного впливу на них зі сторони державних органів.

Посилення уваги до адміністративного договору пов'язано зі змінами українського адміністративного законодавства, яке в свою чергу сприяло появі нових поглядів на зміст адміністративного права, на його функції, принципи, інститути. Адже на сьогодні Кодексом адміністративного судочинства України нормативно закріплено поняття адміністративного договору, згідно якого адміністративний договір це – дво- або багатостороння угода, зміст якої складають права та обов'язки сторін, що випливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди [5, с. 22].

1. Проблемы современной теории административного договора / В. Г. Розенфельд, Ю. Н. Стариков // Правоведение. – 1996. – № 4. – С. 3–12.

2. Пискотина Р. М. О договорах между штатами в США / Договорные формы управления: постановка проблемы и пути решения: материалы московского совещания // ВИНТИ. – Люберцы. – С. 97.

3. Скворцов С. С. Адміністративний договір як засіб управлінської діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Сергій Сергійович Скворцов. – Одеса, 2004. – 228 с.

4. Кобалевский В. Л. Очерки советского административного права / В. Л. Кобалевский. – К., 1924.

5. Кодекс адміністративного судочинства України: текст відповідає офіц. станом на 1 червня 2008 р. – К.: Школа, 2008. – С. 22.

М. Р. Заболотна

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ СТАНУ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ ЯК ОЗНАКИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

Відповідно до положень кримінально-правової науки склад злочину утворюють чотири обов'язкові елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона. Суб'єктивна сторона складу злочину – це характеристика внутрішньої сторони злочину, установлення якої дає можливість виявити психологічне ставлення особи до вчинення

ного нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків [1, с. 162]. Характеристика внутрішніх психічних процесів, які або передують вчиненню злочинів, або відбуваються у процесі його вчинення визначається складністю не лише у теоретичному, а й у практичному аспекті. Одне із таких питань стосується значення емоційного стану у структурі суб'єктивної сторони складу злочину.

Вина – це обов'язкова ознака суб'єктивної сторони складу злочину. Традиційно у науці кримінального права виділяють лише дві факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу злочину – мотив і мета. Прихильники цієї позиції аргументують власну позицію тим, що емоційний стан (емоції) не є елементом психічного відношення особи до суспільно небезпечного діяння, а означають психічні переживання, які можуть відчуватися до, під час чи після вчинення злочину [2, с. 59–60].

Інші вчені цей стан пов'язують із можливістю усвідомлювати свої дії та керувати ними (тобто осудність як ознака суб'єкта злочину), так і можливість усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачення наслідків та вольове ставлення до них (а отже – наявність вини) [3, с. 302]. Тобто рівною мірою відносять цю ознаку як до суб'єкта, так і до суб'єктивної сторони складу злочину.

Законодавчої дефініції стану сильного душевного хвилювання на сьогодні не вироблено. Своєю чергою у нормах чинного кримінального законодавства зроблено вказівки на такий особливий емоційний стан. Так, у Загальній частині КК України про стан сильного душевного хвилювання йдеться у трьох статтях – у п. 7 ст. 66, де вказується, що вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними або аморальними діями потерпілого, є пом'якшуючою покарання обставиною. Окрім цього, про такий стан згадується у ч. 4 ст. 36 та в ч. 3 ст. 39 КК України. Перебування особи у стані сильного душевного хвилювання є умовою, що враховується при визначенні підстав кримінальної відповідальності за шкоду, заподіяну у процесі необхідної оборони та крайньої необхідності. Разом з тим у двох статтях Особливої частини сформульовані склади злочинів, конститутивною ознакою яких є розглядуваний стан. Зокрема, до них відносимо умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК України), умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне в стані сильного душевного хвилювання (ст. 123 КК України). Розглядувані положення ще більше підсилюють необхідність з'ясування кримінально-правового значення стану сильного душевного хвилювання.

Кримінально-правова наука у питанні про визначення дефініції стикається із двома термінами, які позначають особливий емоційний стан, а саме «стан сильного душевного хвилювання» та «афект». Афект – це поняття, яке визначається в психології, а сильне душевне хвилювання – це поняття, яке не зустрічається в психології, але вже досить давно використовується для позначення особливого стану особи в кримінальному законодавстві [4].

На істотність даної ознаки вказує сама етимологія терміна «сильне душевне хвилювання», тобто законодавець робить особливий акцент на такому якісному показнику емоції, як її сила. Про інші ознаки сильного душевного хвилювання або особливості його протікання в законі нічого не сказано. З цієї причини до сильного душевного хвилювання слід відносити не тільки різного роду афекти, але й інші емоційні стани, які виникли в результаті неправомірних дій з боку потерпілого і які характеризуються особливо великою силою свого вияву, що відрізняє їх від деяких інших емоцій. Тому до таких емоцій можна відносити і гнів, і страх, і тривогу, і інші подібні емоції, лише б вони досягли певної сили й були викликані неправомірними діями потерпілого, тим більше, що гнів, наприклад, може досягати такої ж сили, що афект.

Стан сильного душевного хвилювання – це емоційний процес, який впливає на здатність особи усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними. При цьому не можемо погодитися із тим, що цей стан є близьким до обмеженої осудності. В психології поняття «фізіологічний афект» використовується для зазначення того, що психічний стан особи є не хворобливим і не пов'язаний з психічними захворюваннями. Саме тому стан сильного душевного хвилювання не слід розглядати як ознаку медичного критерію обмеженої осудності.

Притримуємось позиції про те, що емоційний стан так само як мета і мотив характеризують психічну діяльність людини і тому їх слід включати у зміст суб'єктивної сторони складу злочину. Тому вважаємо, що буде логічно розмістити норму із дефініцією стану сильного душевного хвилювання у розділі V Загальної частини КК України «Вина та її форми».

Юридична природа стану сильного душевного хвилювання має визначатися залежно від того чи зазначений він у диспозиції статті. Набуваючи статусу обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони такий стан має бути врахований при кваліфікації злочину. Закон надає кримінально-правове значення не будь-якому емоційному стану, а лише стану сильного душевного хвилювання, спричиненого неправомірними або аморальними діями потерпілого [3, с. 302].

Так, наприклад, якщо буде встановлено, що умисне вбивство не було пов'язано із особливою емоцією, яка раптово виникла внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого, то діяння винного буде кваліфіковано за відповідною частиною ст. 115 КК України. Факультативність ознаки афекту в розглядуваному випадку є очевидною. При цьому доведеться констатувати відсутність ознак привілейованого складу, яким є умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК України).

В інших випадках стан сильного душевного хвилювання може бути врахований у процесі індивідуалізації покарання.

Отже, доводиться констатувати, що усі наявні у теорії проблемні кути можна було б оминати законодавчим врегулюванням стану сильного душевного хвилювання шляхом формулювання його дефініції поряд із кримінально-правовими нормами про вину та її форми.

1. Стрельцов Є. Л. Суб'єктивна сторона злочину / Є. Л. Стрельцов // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1(1). – С. 160–170.

2. Рарог А. И. Квалификация преступлений по субъективным признакам / А. И. Рарог. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. – 304 с.

3. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. В. О. Навроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 712 с.

4. Авраменко О. В. Види емоційних станів людини та їх кримінально-правове значення / О. В. Авраменко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2005. – Випуск 31. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.univd.edu.ua>

Т. С. Загребельна

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЩИРЕ РОЗКАЯННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДСТАВИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ

Однією із підстав звільнення від кримінальної відповідальності є щире розкаяння винного у вчиненні злочину. Згідно статті 45 Кримінального кодексу (далі КК) України особа, яка вперше вчинила злочин

невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покалася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки [3].

Постає питання, чи справді розкаяння винного має місце серед елементів підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. Адже деякі особи можуть натурально зобразити почуття провини навіть не збираючись розкаюватися у вчиненому. А інші ж навпаки можуть розкаюватися, але не проявляти цього зовні.

В пункті 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23 грудня 2005 р. № 12, йдеться про те, що «щире каяття повинно підкреслити суб'єктивне ставлення винної особи до вчиненого злочину і має проявлятися у сумлінному розкаянні особи, визнанні провини» [4].

Дійове каяття включає не тільки щире розкаяння особи, а також активне сприяння розкриттю злочину та повне відшкодування винною особою завданих збитків або усунення заподіяної шкоди. За відсутності хоча б однієї із цих трьох умов особа не звільняється від кримінальної відповідальності за цією підставою [1, с 130].

Проте, деякі місцеві суди спрощено підходять до вирішення питання дійового каяття й звільняли осіб від кримінальної відповідальності лише при наявності щирого розкаяння у вчиненні злочину, тоді як заподіяний збиток відшкодований не був.

Також у постановвах деяких судів підстава для звільнення від кримінальної відповідальності вказувалося дійове каяття, але в мотивованій частині не визначалося в чому саме вона полягає.

Так, у постанові Немирівського районного суду зазначається, що «суд, заслухавши думку учасників кримінального провадження, ознайомившись з клопотанням та доданими матеріалами вважає за можливе клопотання прокурора про звільнення ОСОБА_1 від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям задовольнити за наступних підстав у відповідності до вимог ст. 45 КК України, особа, яка вперше винила злочин невеликої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покалася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду. Кримінальне правопорушення, у скоєні якого обвинувачується ОСОБА_1, передбачене ч. 1 ст. 310 КК України, є злочином невеликої тяжкості. В судовому

засіданні також встановлено, що підозрювана вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, щиро покалася, визнала свою вину, негативно оцінює кримінальне правопорушення. За таких обставин суд приходить до висновку, що здобуті необхідні та достатні підстави для звільнення підозрюваної ОСОБА_1 від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям» [5].

В науковій літературі є спірним питанням, чи повинний суд, який має право звільнити від кримінальної відповідальності, з'ясовувати, чи щиро розкалася особа у вчиненому злочині.

Так Л. В. Головоко вважає, що у терміні «дійове каяття» важливіше значення мають об'єктивно виражені дії особи, не його суб'єктивне ставлення до вчинюваного [2, с. 73].

Однак висловлюються і протилежні думки.

Зокрема Л. В. Лобанова зазначає, що щире каяття – обов'язкова умова звільнення від кримінальної відповідальності, і правоохоронні органи зобов'язані встановлювати ставлення особи до вчиненого і мотиви відшкодування нею шкоди, спричиненої злочином [1, с 132].

На мою думку, щире розкаяння не є важливою підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, адже свій вчинок особа може розцінювати як цілком нормальний, але при цьому зі страху покарання, страху краху кар'єри, осуду збоку оточуючих розкається у вчиненому.

Щире розкаяння має бути у свідомості самої винної особи, і виражатися у тому, щоб вона прагнула вчинити певні активні соціально-корисні дії, а не бути одним із елементів даної підстави звільнення від кримінальної відповідальності.

1. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія / Ю. В. Баулін. – К.: Атіка, 2004. – 296 с.

2. Головоко Л. В. Прекращение уголовного дела в связи с деятельным раскаянием / Л. В. Головоко // Законодательство. – 1999. – № 1. – С. 72–77.

3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

4. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 12 // Вісник Верховного Суду України № 9. – 2005. – С. 23–27.

5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.reyestr.court.gov.ua

ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАОХОЧЕНЬ

Сьогодні зростання значення заохочення в Україні є важливим виявом розвитку демократичних основ державного регулювання. Термін «адміністративно-правове заохочення» вживається в юридичній літературі в різноманітних значеннях: як певна форма нагороди (благо, перевага) [1, с. 42]; як елемент правової норми; як діяльність, здійснювана уповноваженими суб'єктами і спрямована на схвалення таких дій, у виконанні яких цей суб'єкт зацікавлений [2, с. 27].

У науковій літературі існують різноманітні погляди на поняття адміністративно-правового заохочення. О. П. Коренев вважає, що адміністративно-правове заохочення – це сформульована в нормі права вказівка на публічне визнання заслуг та міра винагороди, які застосовуються до органу, організації, службовця або громадянина за успіхи, досягнення у виконанні правових обов'язків або громадського обов'язку [3, с. 48].

Адміністративно-правові заохочення характеризуються різноманітними ознаками. Наприклад, О. В. Стрельченко виділяє такі ознаки заохочення:

1. становить тривалий процес впливу на суб'єкта;
2. має свідомо-організаційний характер;
3. передбачає систему логічно-послідовних та взаємопов'язаних дій як з боку суб'єкта, який заохочує, так і з боку суб'єкта, якого заохочують;
4. впливає з потреб та інтересів суб'єкта, який заохочує;
5. обов'язково враховує потреби, інтереси та здібності суб'єкта, якого заохочують;
6. забезпечує мотивацію правомірної поведінки;
7. охоплює як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори впливу на свідомість індивіда;
8. ґрунтується на добровільному виборі варіанта поведінки суб'єктом, який заохочує;
9. здійснюється не тільки у формі владно-юридичного впливу (правового регулювання), а й в інформаційній, ідеологічній та соціальній формах впливу;
10. передбачає в кінцевому підсумку надання певного блага суб'єкту, якого заохочують [4, с. 43].

Отже, адміністративно-правове заохочення характеризується добровільністю, тобто суб'єкт, учиняючи відповідно до заохочуваної поведінки, робить це зі своєї волі, без чинення тиску ззовні. Водночас вибір такої поведінки підтримується обіцянкою надати особі певні додаткові блага. Адміністративно-правове заохочення як якісний спосіб впливу на суспільні відносини є відображенням соціально-економічних, політичних, духовних й інших потреб суспільства.

Еволюція форм заохочення, їх трансформація і порядок застосування завжди похідні від стану базисних та соціально-культурних відносин і відображають цілі та завдання держави й суспільства на визначеному ступені їх розвитку.

1. Ветрова Г. Н. Уголовно-процессуальная ответственность / Г. Н. Ветрова; отв. ред. А. М. Ларин // АН СССР, Институт государства и права). – М.: Наука, 1987. – 111 с.

2. Боброва Н. А. Ответственность в системе гарантий конституционных норм (Государственно-правовые аспекты) / Н. А. Боброва, Т. Д. Зражевская. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1985. – 154 с.

3. Корнев А. П. Применение норм советского административного права / А. П. Корнев. – Л: Наука 1971. – 239 с.

4. Стрельченко О. Г. Детермінація заслуги як підстави заохочення / О. Г. Стрельченко // Право і суспільство. – № 5. – С. 41–45.

Н. В. Зеліско

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ШОТЛАНДІЯ І КРИМ: ПРИНЦИПОВІ ВІДМІННОСТІ У ПРОВЕДЕННІ РЕФЕРЕНДУМІВ

Інститут референдуму закріплений у конституціях багатьох демократичних держав. Проте, питання про «демократичність» референдуму є дуже актуальним.

В контексті цього доцільно порівняти референдум, який був проведений у Автономній Республіці Крим (далі – АРК) із референдумом у Шотландії.

Згідно з Постановою Верховної Ради Автономної Республіки Крим (далі – ВР АРК) від 06.03.14 р. було призначено загальнокримський референдум на 16.03.14 р. з питання удосконалення статусу автономії та розширення її повноважень.

У бюлетені були включені такі питання:

1) Ви за воз'єднання Криму з Росією на правах суб'єкта Російської Федерації?

2) Ви за відновлення дії Конституції Республіки Крим 1992 року і за статус Криму як частини України? [1].

Конституційний Суд України визнав цю постанову неконституційною. Своє рішення він мотивував тим, що ВР АРК порушила конституційний принцип територіальної цілісності України та вийшла за межі своїх повноважень.

Відтак, названа постанова не відповідає низці статей Конституції України, зокрема ст. 1 (Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава); ст. 2 (суверенітет України поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою; ст. 73 (виключно всеукраїнським референдумом вирішуються питання про зміну території України) [2].

ЦВК України своєю чергою роз'яснила, що наразі немає закону, який би регламентував порядок організації та проведення місцевих референдумів, з огляду на те, що після прийняття закону «Про всеукраїнський референдум» від 06.11.2012 р. втратив чинність закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми»[3].

Та, незважаючи на Указ в.о. Президента України від 07.03.2014 р. «Про зупинення виконання постанови ВР АРК про проведення загальнокримського референдуму», референдум у Криму все ж таки відбувся.

За даними організаторів референдуму – 83% виборців зареєструвалися для участі у референдумі, а за «офіційними результатами» самопроголошеної лічильної комісії, в АРК за приєднання до Російської Федерації висловилися 96,77% його учасників. За словами міністра юстиції України П. Петренка, такий результат був досягнутий шляхом фальсифікацій.

Зокрема, кількість виготовлених бюлетенів значно перевищувала кількість населення [4]. До того ж такий «референдум» проводився буквально «під дулами» автоматів російських окупаційних військ. Такий факт ставить під сумнів легітимність досліджуваного голосування, оскільки воно проведено з порушенням конституційних принципів виборчого права, зокрема загального, рівного, вільного голосування.

Що ж стосується референдуму у Шотландії, то референдум про незалежність Шотландії готували більше двох років. Проведення референдуму було підтримано урядом Великої Британії. Для участі

у референдумі було зареєстровано 97% виборців. Голосування відбувалося під наглядом незалежних спостерігачів. Бюлетені були захищені належним чином від підробок. За офіційними результатами «Ні» незалежності сказали близько 55% виборців, «Так» – 45% [5].

Референдуми у Шотландії та АРК є абсолютно різними. Критерії за якими вони відрізняються є:

ціль референдуму (Шотландія – отримання незалежності; АРК – приєднання до Росії);

законність (Шотландія – узгоджений з центральною владою Великобританії; АРК – невизнаний а ні українською владою, а ні цивілізованою світовою спільнотою);

підготовка до референдуму (Шотландія протягом 2 років; АРК протягом 2 тижнів);

стан в країні під час проведення (Шотландія – мирний час; АРК – наявність російських військовослужбовців на території Криму);

бюлетені (Шотландія – з елементами захисту; АРК – без таких елементів);

формулювання питання (Шотландія – одне, чітко сформульоване питання; АРК – два питання) [5].

Отже, референдум в Шотландії – це приклад справжньої демократії. Водночас процедура, яку світ побачив в АРК, за образним виразом державного секретаря Великої Британії Вільяма Хейга, є «знущанням над демократичною практикою» [6].

1. О проведении общекрымского референдума. Постановление ВР АРК от 06.03.2014 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: www.rada.crimea.ua/act/11689.

2. Рішення КСУ № 2-рп/2014 від 14.03.2014 р. (справа про проведення місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

3. У ЦВК пояснили сепаратистам з Криму, що у них немає юридичної бази для проведення референдуму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.tyzhden.ua/News/103487

4. Венеціанська комісія не визнає референдуму в Криму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.viche.info.

5. 10 отличий референдума в Шотландии от голосований в Крыму и на Донбассе. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: www.news.bigmir.net.

6. Референдум у Шотландії не має нічого спільного з незаконним насильницьким приєднанням Криму до Росії. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: www.mfa.gov.ua/.27761-referendum-in-scotland-has-nothing-in-common

М. К. Зубанський

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ТЕРОРИЗМ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Розвиток сучасного світу характеризується появою глобальних проблем, де, поряд з такими «традиційними», як екологічна, енергетична, демографічна, все більш значне місце займає проблема тероризму. Тому, протидія йому набуває загальносвітового значення. Акти тероризму, як зазначається в Резолюції Генеральної Асамблеї та Ради безпеки Організації Об'єднаних Націй № 49/60 від 09.12.1994 року, ведуть до порушення прав людини, основних свобод та демократичних основ суспільства [5, с. 403].

Відповідно до Кримінального кодексу України, терористичний акт – це застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою [4].

У визначенні поняття «тероризм» законодавець також в Законі України «Про боротьбу з тероризмом» зазначив, що це «суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей» [2].

Науковці, зокрема В. Смельянов, визначають тероризм як загально небезпечні дії або погрозу ними, що вчинюються публічно й зазіхають на суспільну безпеку та спрямовані на створення в соціальній ділянці обстановки страху, неспокою, пригніченості з метою прямого

або непрямого впливу на ухвалення будь-якого рішення чи відмови від нього в інтересах винних [1, с. 7].

Звідси можемо зробити висновок, що ще донедавна для нашої держави, а також її громадян суспільна небезпека та наслідки вчинення терористичних злочинів були чимось нереальним. І лише в останні роки спостерігається поширення проявів тероризму і в нашій державі. Так, протягом 2010–2011 років у м. Запоріжжя сталося два небезпечні інциденти.

У липні 2010 року пролунав вибух у Свято-Покровському храмі Української православної церкви Московського патріархату. У результаті постраждали люди, одна жінка померла у лікарні. Окрім цього, неабиякого резонансу набули події у січні 2011 року у м. Макіївка Донецької області. Тоді там пролунало два вибухи у результаті яких підірвано дві будівлі. Правоохоронними органами цей інцидент визнано терористичним актом.

Не менш небезпечним та загрозливим є неодноразове виявлення у м. Київ різного роду вибухових пристроїв. Засоби масової інформації сповненні повідомлень про подібні «знахідки». На щастя спеціалістам вдавалося вчасно їх знешкоджувати. Деякі з пристроїв виявились муляжа мита не мали вибухової сили, однак їх виявлення створювало багато клопотів та проблем правоохоронцям та відповідно наводило страх на пересічних громадян.

Окремо слід відмітити події, що пов'язані з діяльністю сепаратистських організацій на сході України. Внаслідок чого різко збільшилася кількість проявів терористичних актів. Зокрема, вони пов'язані з постійними обстрілами з мінометів приватних житлових будинків, руйнуванні шляхів сполучення, аеропортів, залізничних мостів та вокзалів, ліній зв'язку, електро- та газопостачання. Отже, слід вважати, що проблема боротьби з тероризмом набула всесвітнього характеру та потребує як найшвидшого вирішення.

Слід підтримати позицію науковців, що тероризму можна протидіяти лише шляхом застосування у відповідності з Статутом Організації Об'єднаних Націй та міжнародним правом, стійкого усеосяжного підходу, включаючи активну участь та співробітництво усіх держав, міжнародних та регіональних організацій, а також шляхом активізації зусиль на національному рівні [5, с. 309].

Саме цим шляхом пішла наша держава. Було ратифіковано міжнародні конвенції та підписано двосторонні угоди щодо протидії проявам тероризму, а також створено відповідні органи боротьби з тероризмом.

Окрім цього, законодавець у Кримінальному кодексі України передбачив норми, що визначають склади злочинів терористичного спрямування.

До них, зокрема, належать ст. 258 «Терористичний акт», ст. 258¹ «Втягнення у вчинення терористичного акту», ст. 258² «Публічні заклики до вчинення терористичного акту», ст. 258³ «Створення терористичної групи чи терористичної організації», ст. 258-4 «Сприяння вчиненню терористичного акту», ст. 258-5 «Фінансування тероризму» [4].

Враховуючи події, які на даний час відбуваються в нашій державі, Верховна Рада України прийняла закон від 12 серпня 2014 року «Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» щодо превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години» [3].

В законі визначаються особливості превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності з метою захисту громадян, держави і суспільства від терористичних загроз у районі проведення довготривалої антитерористичної операції.

Але, незважаючи на значний суспільний інтерес, чіткої концепції тероризму, яка б з точки зору науки розкривала суттєві характеристики цієї небезпеки і, тим самим, вказала на шляхи її запобігання та створення можливостей протидії, поки що не розроблено. У системі державного управління має утвердитися розуміння того, що здійснення антитерористичної діяльності визначеними суб'єктами боротьби з тероризмом є лише складовою державної політики у даній сфері, що повинна мати комплексний характер і вирішуватися на засадах системної протидії.

Одним із пріоритетних її напрямів має стати удосконалення запобіжних механізмів, спрямованих на усунення причин і умов, що породжують екстремізм і тероризм [7, с. 16].

Як видається, головні напрямки попередження тероризму повинні включати:

1. Прогнозування терористичної активності з визначенням її можливих суб'єктів.
2. Вплив на основні явища і процеси в суспільстві, які сприяють росту тероризму.
3. Присікання терористичних актів проти державних і громадських діячів, затримання винних і передача їх до суду, при цьому дуже важливо, щоб покарання отримували не тільки рядові виконавці і їх

посібники, але і організатори терору, а також ті, хто фінансує терористичну діяльність.

4. Попередження і прискікання схожих з тероризмом злочинів (захват заручників, геноцид, диверсія і інші).

5. Співпрацю міжнародних організацій щодо попередження і прискікання терористичної діяльності [6, с. 370].

Важливе значення має об'єднання зусиль у протидії тероризму всіх сил держави і суспільства. Це і верхні ешелони представницької влади, і законодавці, і спецслужби, і правоохоронні органи, і засоби масової інформації, релігійні та інші громадські об'єднання [7, с. 13].

Таким чином, боротьба з тероризмом потребує комплексного підходу, який повинен включати заходи і економічного, і політичного, і соціального, і правового характеру. Це довгострокова програма, реалізація якої залежить від багатьох факторів [8, с. 56]. Але ні для кого немає таємниці, що рішучі і ефективні заходи необхідні вже сьогодні.

1. Емельянов В. П. Уголовная ответственность за терроризм и преступления с признаками терроризирования: автореф. дис. на соиск. учен. степени докт. юрид. наук: спец. 12.00.08 / В. П. Емельянов. – М., 2001. – 37 с.

2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15

3. Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом: Закон України щодо превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години» від 12.08.2014 № 39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1630-18>

4. Кримінальний Кодекс України від 01.09.2001 № 25–26. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

5. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін [та ін.]; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-ге вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 608 с.

6. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дурова, Є. О. Письменського. – [2-ге вид.] – К.: «ВД «Дакор», 2013. – 786 с.

7. Мохончук С. М. Кримінальна відповідальність за тероризм: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / С. М. Мохончук. – Х., 1999. – 17 с.

8. Проблеми систематизації та комплексного розвитку антитерористичного законодавства України: монографія / В. С. Зеленецький, В. П. Ємельянов, В. Я. Настюк та ін.; за заг. ред. В. С. Зеленецького та В. П. Ємельянова. – Х.: Право, 2008. – 96 с.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Відповідно до закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» корупція – використання особою, зазначеною в ч. 1 ст. 4 цього закону наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній в ч. 1 ст. 4 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [1].

В умовах розбудови демократичної та правової держави корупція є одним з основних чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці, негативно впливають на всі сторони суспільного життя. Сучасний досвід боротьби з таким негативним явищем свідчить, що причини поширеності лежать в економічних, політичних, правових, соціально-культурних, моральних і, зокрема, у психологічних площинах.

До основних причин корупції, згідно результатів наукових досліджень, проведених в Україні та країнах СНГ в останні роки, відносяться: відсутність оптимальної нормативно-правової бази антикорупційних законів та підзаконних актів; істотні недоліки та грубі помилки у проведенні економічних і соціальних реформ; слабкість, нерішучість, відсутність політичної волі державної влади; криміналізація значної частини політичної еліти [2, с. 34].

Слід зазначити, що загальними та найбільш характерними причинами корупції в сучасній Україні є тривала криза політичної влади, слабкість демократичних традицій, недосконалість антикорупційного законодавства, низький рівень антикорупційної активності громадськості та громадських утворень, кризи ключових галузей економіки [3, с. 121].

Зокрема, чинники, що спонукають працівників ОВС до протиправних діянь, можна поділити на загальні та безпосередні. До загальних відносяться негативні процеси на рівні всього суспільства: порушення принципу соціальної справедливості, складнощі у вирішенні

соціальних проблем. У свою чергу безпосередні внутрішні чинники створюють протиріччя й вади в діяльності ОВС, які стосуються організації управління, професійної підготовки співробітників ОВС, виховної роботи, морально-психологічного клімату. Ці фактори викликають протиправні діяння, у тому числі й корупційні. У свою чергу внутрішні чинники поділяються на об'єктивні та суб'єктивні. Так, до об'єктивних можна віднести: специфіку професійної діяльності – конфліктність та екстремальність службових ситуацій; негативний вплив колег по службі, які допускають зловживання наданими повноваженнями; відсутність ефективного контролю з боку керівництва і безпосереднього начальника; помилки у підборі та розстановці кадрів; прорахунки у виховній роботі; несприятливі сімейні, побутові умови співробітників. Суб'єктивними чинниками є: не завжди сприятливий морально-психологічний клімат у підрозділі; недостатня розвиненість морально-ділових і вольових якостей співробітника; невміння відділити інтереси справи від інтересів кар'єри; схильність до корпоративності, груповщини, позиції власної винятковості [4, с. 88–89].

Доречно звернути увагу на питання недостатнього рівня грошового забезпечення працівників правоохоронних органів. Труднощі з матеріально-технічним забезпеченням призводить до того, що деякі службові питання працівник міліції вимушений вирішувати за рахунок свого особистого часу та своїх можливостей.

Зазначені фактори зумовлюють ситуації, за яких співробітник ОВС при нагоді змушений віддавати перевагу вирішенню своїх особистих інтересів, навіть шляхом порушення, перед інтересами служби та вимогами закону [4, с. 99].

Отже, причини виникнення корупції в органах внутрішніх справ України зумовлюють поширення серед працівників явищ корупції, зловживання владою та перевищення службових повноважень та, навіть, наявність організованої злочинності.

1. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 48 с.

2. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії / С. В. Дрьомов, Ю. Г. Кальниш, Д. Б. Клименко, Г. О. Усатий, Л. М. Усаченко. – К.: ДП «НВЦ» «Пріоритети», 2010. – 88 с.

3. Макареєва О. Д. Корупція в Україні: національні та міжнародні засоби протидії // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2005. – № 12. – 255с.

4. Соціально-психологічні аспекти виявлення і попередження корупції та інших правопорушень серед працівників міліції: монографія / за заг. ред. В. О. Криволапчука. – Вінниця: ВНТУ, 2009. – 134 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СПІЛКУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

При розкритті тяжких кримінальних злочинів працівникам міліції доводиться мати справу з потерпілими, свідками або іншими особами джерелами оперативно розшукової інформації, що перебувають у стані стресу або після стресової ситуації; останні у зв'язку з цим можуть надавати свідчення, що спотворюють реальну картину злочину. Тому постає актуальна проблема забезпечення оперативних працівників та слідчих сучасними науковими методиками отримання достовірної інформації з використанням досягнень у психології.

Працівнику оперативного підрозділу необхідно розуміти психологію злочинця. В його протиправних діях існує мотивація, мета, усвідомленість (збіг обставин чи хвороба). Злочин може бути скоєний у стані афекту, гострої матеріальної потреби, фізичної залежності, випадково або після ретельної підготовки. Зовсім в інших умовах перебуває оперативний працівник, який повинен діяти, реагувати на злочин відразу. Необхідно враховувати, що на формування психологічного образу злочинця впливають такі фактори як соціальні (зовнішні), побутові, генетичні, колективні тощо [4].

Боротьба із злочинністю та іншими правопорушеннями неповолітніх та молоді має свою специфіку, яка зумовлена, в першу чергу, особливостями їх психології як соціально-вікових груп. Ці особливості необхідно враховувати та аналізувати працівникам оперативно-розшукових підрозділів під час вибору методів контакту і впливу загально-виховної та профілактичної роботи, а тим більше, у випадках притягнення до кримінальної відповідальності і здійснення процесу виправлення та перевиховання. Професійне спілкування – це усталений стан взаємовідносин та взаємодії, що супроводжує оперативний контакт [1]. Він потребує розуміння і практичного застосування соціально-психологічних механізмів. Оскільки оперативно-розшукова діяльність являє собою сукупність актів співробітництва та протиборства актуальною є проблема вдосконалення майстерності спілкування.

Аналіз думок науковців дозволяє визначити такі аспекти професійного спілкування: 1) встановлення контакту; 2) обмін інформацією між суб'єктами професійної діяльності (співробітниками в групах

і організаціях; між колективами; працівником ОВС і особами, які проходять у справі; оперативним працівником ОВС і особами, що становлять оперативний інтерес тощо); 3) вироблення спільної стратегії спілкування; 4) сприйняття і розуміння один одного в процесі спілкування [2].

Сприйняття людьми один одного в соціально-психологічному плані має низку специфічних рис. Насамперед, тут відбувається не тільки формування образу, але також розуміння, пізнання іншої людини. Тому перцептивна функція спілкування не зводиться тільки до сприйняття, але завжди містить у собі ряд інших когнітивних процесів: розумові операції, пам'ять, а також емоції. Прагнучи пізнати іншу людину, суб'єкт спілкування прагне скласти уявлення про її думки, наміри, здібності, переживання, а також про ті відносини, що пов'язують їх як партнерів. У цей складний процес включаються також властивості особистості суб'єкта спілкування: його минулий досвід, установки, мотивація, у зв'язку з чим образ, що формується, проходить певну селекцію.

Для організації продуктивного взаєморозуміння і спілкування оперативному працівнику ОВС важливо враховувати ряд специфічних ефектів міжособистісного сприйняття та невербальний канал інформації. Зокрема, формування першого враження, встановлення психологічного контакту та його розвиток у напрямі до довірливих відносин, легендоване (рольове) спілкування – основні етапи складної діяльності, мета якої – отримання оперативно-значущої інформації, необхідної для розкриття злочину [3]. Від якості засвоєння та глибини осмислення оперативними працівниками відповідних знань, ступеню оволодіння ними, вміння та навичок психологічної діагностики та психологічного впливу врешті-решт залежить успіх боротьби зі злочинністю.

Невід'ємною характеристикою діяльності оперативного працівника є рольова поведінка – «маска», що «одягається» для спілкування з різними категоріями громадян для розкриття і розслідування злочинів. Це передбачає маскування своїх дійсних цілей і намірів щодо конкретної події (особи, групи осіб); засекречення своєї приналежності до оперативної служби або ОВС в цілому.

Проблема удосконалення методичної бази ОВС, націленої на розкриття та розслідування злочинів, може бути вирішена за рахунок використання знань таких близьких наук як психологія та психофізіологія. Вивчення оперативними працівниками психології допиту, психологічних проблем виконання покарань, оперативно-розшукової та соціальної психології допоможуть у розкритті злочинів під час оперативно-розшукової діяльності. Все більше значення у цій роботі

набувають нетрадиційні психофізіологічні методи роботи (гіпноз, нейропсихологічне програмування, побудова «психологічних моделей» тощо). Успішне вирішення завдань, що постають перед оперативними підрозділами при розкритті злочинів можливе за умови наукової обґрунтованості та забезпеченості цієї діяльності, що досягається використанням спеціальних психологічних знань.

-
1. Бачинін В. А. Філософія права / В. А. Бачинін, В. С. Журавський, М. І. Панов. – К.: Ін Юре, 2003. – 468 с.
 2. Рабінович П. М. Філософія права: проблеми та підходи / П. М. Рабінович, С. П. Добрянський, Д. А. Гудима, О. В. Гришук, Т. І. Дудаш. – Львів: Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, 2005. – 290 с.
 3. Сливка С. С. Юридична деонтологія / С. С. Сливка. – К.: Атіка, 2003. – 320 с.
 4. Цирфа Г. О. Юридична деонтологія / Г. О. Цирфа. – К.: Університет «Україна», 2005. – 210 с.

Н.-Л. Д. Йосифович

(ІНПП Національного університету

«Львівська політехніка»)

РЕЙТИНГ КОРУМПОВАНОСТІ УКРАЇНИ У ЗВІТАХ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «TRANSPARENCY INTERNATIONAL»

Визначення рівня корумпованості у певній країні та порівняння показників зловживання владою у регіональному та глобальному аспектах є надзвичайно актуальним завданням як для практичної сфери боротьби зі злочинністю, так і для подальших наукових досліджень.

Про те, що Україна є досить корумпованою державою, свідчать дані міжнародної організації Transparency International.

За цими даними індекс сприйняття корупції ґрунтується на незалежних опитуваннях, участь у яких беруть міжнародні фінансові та правозахисні експерти, в тому числі Азіатського і Африканського банків розвитку, Світового банку та міжнародної організації Freedom House.

Відповідно до відомостей, представлених Transparency International, Україна за рівнем сприйняття корупції посіла в 2013 році 144 місце із 177 можливих.

Слід зазначити, що в 2012 році Україна посідала також 144 місце із 176, розділивши цей щабель спільно з Камеруном, Бангладешом, Республікою Конго, Сирією та Центральноафриканською Республікою [1]. У 2011 році Україна посідала 152 місце із 182 обстежених держав світу. У попередні роки цей показник був дещо нижчим:

- у 2010 р. – 134 місце із 178;
- у 2009 р. – 146 місце із 180;
- у 2008 р. – 134 місце із 180;
- у 2007 р. – 118 місце із 180;
- у 2006 р. – 99 місце із 163;
- у 2005 р. – 107 місце із 158;
- у 2004 р. – 128 місце із 145;
- у 2003 р. – 111 місце із 133;
- у 2002 р. – 86 місце із 102;
- у 2001 р. – 83 місце із 91;
- у 2000 р. – 88 місце із 90 [2].

На даний час Індекс сприйняття корупції являється важливим індикатором, на який орієнтуються іноземні інвестори та аналітичні структури. Його успішно застосовують у різноманітних політологічних, соціологічних та економічних дослідженнях для пояснення ефективності державного управління, економічного розвитку та рівня демократії. Динаміка рейтингів ТІ загалом свідчить про те, що проблема корупції меншою мірою сприймається в індустріально розвинених країнах Заходу, адже бюрократія в цих країнах існує вже тривалий час, упродовж якого сформувалися відповідні традиції та законодавча база, а також механізми контролю громадянського суспільства над владою.

Слід звернути увагу на те, що з країн колишнього «соцтабору» стрімку позитивну динаміку продемонстрували Грузія та Польща. Зокрема, відповідно до опублікованих Transparency International звітів щодо Індексу сприйняття корупції, у 2004 р. Польща перебувала на 67 місці із 145 країн охоплених дослідженням, у 2009 р. на 49 місці із 180 країн охоплених дослідженням, а за підсумками 2012 р. посіла 41 сходинку зі 176 країн світу.

Голова Transparency International – Угетт Лабелль зазначив, що настала пора зупинити тих, кому сходять з рук корупційні діяння. Він також наголосив на тому, що правові прогалини і відсутність політичної волі в уряді сприяють як внутрішній так і транскордонній корупції. Саме такі проблемні явища спонукають світове суспільство до активізації зусиль боротьби з безкарністю та корумпованістю [3].

Наведене свідчить про актуальність активізації державної політики у сфері протидії корупції.

1. Індекс сприйняття корупції 2012: прес-реліз. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.transparency.org/policy_research/surveys_indices

2. Бова А. А. Transparency International: індекс сприйняття корупції / А. А. Бова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=22&c=229>

3. Corruption Perceptions Index 201. [Electronic source] // Transparency International The global coalition against corruption: [site]. – Available from: <http://www.transparency.org/cpi2013/results/> (20.10.14). – Title from the screen

Х. Р. Калинець

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ФІНАНСИ ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Існування будь-якої держави неможливе не лише без адекватного правового механізму, що відповідає кожному етапу її розвитку, без чітко сформульованих завдань та цілей функціонування, а й без фінансового забезпечення. Адже саме за рахунок акумуляції коштів у власності держави, формування спеціальних фондів можливе існування самої держави.

Розуміння сутності і призначення фінансів, особливостей їх функціонування пов'язане з природою і функціями держави та існуванням товарно-грошових відносин.

Термін «фінанси» від лат. *finantia* – закінчити, врегулювати суперечку (грошову); від фр. *finance* – обов'язкова сплата грошей, або грошовий платіж.

З XVII ст. цей термін стає міжнародним і застосовується для визначення відносин, пов'язаних з прибутками та видатками держави [1, с. 6].

Пізніше поширився в усьому світі і застосовувався як поняття, пов'язане з системою грошових відносин, з мобілізацією грошових ресурсів державою для виконання своїх політичних та економічних функцій [2, с. 5].

Фінанси – це система грошових відносин, за допомогою яких нагромаджуються і розподіляються державні кошти [1, с. 7].

Е. Нікбат і А. Гроппеллі визначали фінанси як «застосування різноманітних економічних прийомів для досягнення максимального достатку фірми або загальної вартості капіталу, вкладеного в справу». Багатогранність фінансів дає можливість вивчати його позицій різних рівнів, у тому числі загальної теорії фінансів, права, економіки, менеджменту [3, с. 16].

Державні фінанси – це цілісна система суспільних відносин, пов’язаних з формуванням, розподілом і використанням централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів, з метою виконання завдань і функцій держави.

Державні фінанси поділяються на:

- централізовані – формуються на рівні держави;
- децентралізовані – формуються на рівні підприємств, організацій, установ для забезпечення їх господарської діяльності.

Необхідність державних фінансів зумовлена тим, що основним призначенням держави є забезпечення фінансовими ресурсами тих потреб, які не можна задовольнити через ринковий механізм, а також особисто кожним громадянином у зв’язку з об’єктивними причинами. До них слід віднести структурну перебудову економіки, боротьбу з монополізмом, захист навколишнього середовища, захист окремих категорій громадян, проведення наукових досліджень, загальну освіту, охорону здоров’я тощо [2, с. 6].

Фінанси характеризуються певними особливостями:

1. тісно пов’язані з природою і функціями держави, визначають її форми і завданнями державного розвитку на конкретному етапі.
2. представляють специфічні, однорідні відносини між державою, юридичними і фізичними особами з приводу формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів.
3. нерозривно пов’язані з існуванням товарно-грошових відносин.
4. пов’язані з розподілом і перерозподілом частини сукупного суспільного продукту [4, с. 6].

Фінанси як правова категорія можуть використовуватися в двох аспектах:

- а) у широкому (міжгалузевому);
- б) у вузькому (фінансово-правовому).

У першому значенні фінанси використовуються багатьма галузями права і мають загальногалузеве значення. Наприклад, поняття ціни, вартості, доходу тощо – це відносини, що регулюються і цивільним, і фінансовим, і адміністративним, і трудовим правом, іншими галузями. У другому випадку йдеться про публічне значення фінансів, винятково грошові фонди держави і територіальних громад [4, с. 7].

Роль фінансів у житті держави виражається через їх функції:

– *розподільча функція* – суть її полягає в тому, щоб розподіляти вартість валового суспільного продукту і тим самим забезпечити кожного суб'єкта господарювання необхідними йому фінансовими ресурсами;

– *контрольна функція* – відображає здатність фінансів якісно відслідковувати увесь хід розподільчого процесу.

– *перерозподільча функція* – відбувається формування так званих доходів держави та їх перерозподіл між первинними і наступними власниками [3, с. 20].

Фінанси – це не просто гроші, доходи або видатки. Фінанси – це сукупність відносин, що мають розподільчий характер і опосередковуються через доходи й видатки громадян і юридичних осіб – суб'єктів господарської діяльності, фінансово-кредитних установ, держави, міжнародних фінансових організацій тощо.

Об'єктом фінансової діяльності є фінанси, які не слід ототожнювати з грошима, що є значно вужчим поняттям. Сфери функціонування грошей і фінансів перетинаються в певному сегменті; вони взаємопов'язані і взаємозалежні, але не тотожні.

Відмінність між грошима і фінансами полягає в тому, що гроші – це загальний еквівалент, за допомогою якого вимірюються затрати праці виробників, а фінанси – економічний інструмент розподілу і перерозподілу національного доходу, зняття контролю за фондами грошових ресурсів [1, с. 7].

З усього вище сказаного можна зробити висновок, що фінанси є невід'ємною частиною грошових відносин і відіграють величезну роль у формуванні, розподілі та використанні централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів з метою виконання функцій, завдань держави і забезпечення умов розширеного відтворення. Також можна сказати, що фінанси об'єктивно необхідні, тому що обумовлені потребами суспільного розвитку.

1. Зюнькін А. Г. Фінансове право: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – 4-те вид., допов. / А. Г. Зюнькін. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. – 568 с.

2. Опря А. Т. Фінансове право: навчальний посібник / А. Т. Опря. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 248 с.

3. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс: підручник / О. П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 808 с.

4. Кучерявенко М. П. Фінансове право: навч. посібник / М. П. Кучерявенко. – Х.: Право, 2013. – 400 с.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ІНСТИТУТУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Адміністративну відповідальність можна розглядати як універсальний засіб охорони суспільних відносин, які регулюються не тільки адміністративними нормами, а також відносин, врегульованих нормами трудового, екологічного, митного, фінансового права. Таке важливе завдання адміністративної відповідальності зумовлено необхідністю посилення та зміцнення законності і правопорядку в суспільстві.

На даний час відсутнє нормативне закріплення визначення поняття адміністративної відповідальності у вигляді окремої дефініції. Тобто, ні Кодекс України про адміністративні правопорушення, ні інше чинне законодавство України не дають визначення поняття адміністративної відповідальності. Оскільки, чинне законодавство України не дає визначення поняття адміністративної відповідальності, в теорії адміністративного права існують різні точки зору стосовно цього соціально-правового явища.

На думку І. П. Голосніченка, адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що є сукупністю адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень [1, с. 48].

Що стосується ознак, характерних для адміністративної відповідальності, то тут можна виділити наступні:

1. Підставою адміністративної відповідальності є вчинення адміністративного правопорушення (проступку), а також порушення норм інших галузей права, у випадках, прямо передбачених чинним законодавством.

2. Адміністративна відповідальність настає перед державою, а не перед потерпілим.

3. Адміністративна відповідальність не тягне судимості.

4. В більшості випадків – це позасудовий вид юридичної відповідальності.

5. Адміністративна відповідальність врегульована нормами адміністративного права.

6. Адміністративне законодавство передбачає особливий процесуальний порядок, за яким має здійснюватись притягнення до адміністративної відповідальності.

7. Умовою притягнення до адміністративної відповідальності є відсутність службової підлеглості між правопорушником і органом або посадовою особою, які здійснюють притягнення до адміністративної відповідальності.

8. Притягнення до адміністративної відповідальності є обов'язком органів публічної влади, уповноважених на те осіб, тобто відповідальність носить публічний характер [2, с. 124].

Будучи самостійним видом юридичної відповідальності, адміністративна відповідальність ґрунтується на загальних принципах юридичної відповідальності, які складають єдиний комплекс взаємопов'язаний та взаємообумовлених положень. Дотримання одного принципу сприяє реалізації інших, і навпаки, порушення будь-якого принципу негативно впливає на реалізацію інших. Лише у взаємодії принципи здатні виконати свої функції і призначення, адекватно відображати інститут адміністративної відповідальності [3, с. 284].

До принципів адміністративної відповідальності можна віднести: верховенство права, законність, доцільність, обґрунтованість, невідворотності своєчасність, справедливість, гуманізм, індивідуалізацію покарань тощо.

Принципи притягнення до адміністративної відповідальності є основою для законодавчої практики, підготовки, розробки і прийняття відповідних правових норм.

Отже, інститут адміністративної відповідальності є одним із функціональних інститутів адміністративного права. Важливе основоположне значення мають принципи притягнення до адміністративної відповідальності, саме вони сприяють правильному пізнанню та застосуванню норм адміністративної відповідальності. Принципи адміністративної відповідальності – це керівні засади, на яких базується порядок притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності.

1. Голосніченко І. П. Проблеми удосконалення прогаин у правовому регулюванні порушення провадження в справі про адміністративне правопорушення / І. П. Голосніченко // Адміністративна реформа в Україні: шлях до Європейської інтеграції: збірник наукових праць. – К.: ООО «АДЕФ-Україна», 2003. – С. 46–51.

2. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність: навчальний посібник / В. К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.

3. Тарахонич Т. І. Принципи юридичної відповідальності в системі принципів права / Т. І. Тарахонич // Альманах права. – 2012. – № 3. – С. 284–287.

НАГЛЯД ПРОКУРОРА ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Прокурор – учасник кримінального провадження в основі правового статусу якого лежать конституційні норми та на якого чинним законодавством покладено нагляд за додержанням законів органами, які проводять досудове розслідування, дізнання, оперативно-розшукову діяльність та підтримання державного обвинувачення в суді. У своїй діяльності прокурор зобов'язаний дотримуватися етичних норм, які містяться у Кодексі професійної етики та поведінки працівників прокуратури, затвердженого наказом Генерального прокурора України № 123 від 28 листопада 2012 року [6].

Діяльність прокурора у кримінальному провадженні регулюється ст.ст. 121–123 Конституції України, Законом України «Про прокуратуру», чинним КПК України та наказами Генерального прокурора України, а зокрема наказом від 19 грудня 2012 року № 4гн «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» [1, с. 36–37; 5].

Функції нагляду прокурора за додержанням законів під час досудового розслідування, дізнання, тобто основаної на законі діяльності уповноважених осіб, спрямованої на розслідування різновиду кримінальних правопорушень – злочинів та забезпечення вирішення оперативними підрозділами завдань кримінального провадження, реалізується у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням [3, с. 118–122, 346].

Відповідно до ст. 36 КПК України прокурорам надані такі повноваження, а саме: можливість починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК; мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування; доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування; доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) та

процесуальні дії в порядку, визначеному КПК; доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам; скасовувати незаконні та необгрунтовані постанови слідчих; погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання; повідомляти про підозру; затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання; погоджувати запит органу досудового розслідування про міжнародну правову допомогу, передання кримінального провадження або самостійно звертатися з таким клопотанням в порядку, встановленому КПК, тощо [2, с. 16–17].

Таким чином, прокурор, здійснюючи нагляд за виконанням законів органами досудового розслідування та оперативними підрозділами зобов'язаний забезпечити ефективний контроль за неухильним додержанням законів органами, які проводять досудове слідство та оперативно-розшукову діяльність, своєчасно вживати передбачених законом заходів до усунення порушення закону, хоч би від кого вони не виходили [4, с. 180–187]; вживати заходів до того, щоб були виконані завдання кримінального процесу, щоб жоден громадянин не зазнав незаконного та безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності або іншого незаконного обмеження в правах, щоб ніхто не був затриманим чи заарештованим інакше як на законних підставах тощо [2, с. 3].

Прокурор, як відзначав А. Ф. Коні, має бути об'єктивним, неупередженим і не зацікавленим у справі, він не повинен бути втіленням строгості, нетерпимості та ненависті до обвинуваченого, яке б тяжке кримінальне правопорушення не розслідувалося або розглядалося в суді [7, с. 62–66].

1. Конституція України (відповідає офіційному текстові). – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 59 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України (відповідає офіційному текстові). – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 236 с.

3. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х.: Право, 2014. – 824 с.

4. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник / В. М. Тертишник. – К.: Алерта, 2014. – 440 с.

5. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: Наказ Генерального прокурора України від 19.12.2012 № 4гн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&t=rec&id=94102

6. Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури: Наказ Генерального прокурора України від 28.11.2012 № 123. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/kodet.html?_m=publications&t=rec&id=113992

7. Кони А. Ф. Избранные произведения. – Т. 1: Статьи и заметки, судебные речи / А. Ф. Кони. – М.: Государственное изд-во юридической литературы, 1959. – 627 с.

Л. М. Клим

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЩОДО НАПРЯМІВ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Корупція – одне з явищ, які здатні породжувати кризові стани у різних галузях суспільного та соціального розвитку кожної держави, насамперед це стосується політики, економіки, державного управління, а також є однією із ключових передумов існування злочинності в державі. В Україні корупція є однією з проблем, які потребують невідкладного розв’язання. Корупція в Україні набула ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних цілей. Масштаби поширення корупції загрожують національній безпеці України [1].

Термін «корупція» походить від латинського «*corruptio*», що тлумачиться як «підкуп, продажність громадських та політичних діячів, посадових осіб» [2, с. 163]. Автори вітчизняного юридичного словника-довідника пропонують розглядати корупцію як одну з форм зловживання владою, пов’язану з підкупом посадових осіб [3, с. 308].

Одним з вдалих видається визначення корупції, запропоноване О. В. Терещуком. Під корупцією він розуміє діяльність особи, уповноваженої на виконання державних функцій чи прирівняної до неї особи, спрямовану на протиправне використання наданих їй повноважень або свого посадового становища та пов’язаних з ними можливостей

для незаконного одержання від фізичних і юридичних осіб матеріальних благ, послуг, пільг, переваг або іншої вигоди матеріального чи нематеріального характеру, а також підкуп зазначених осіб фізичними і юридичними особами [4, с. 11].

Законодавче закріплення поняття «корупція» закріплене в Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року (далі – Закон), за яким корупція – використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вигоду іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [5].

За результатами діяльності у 2013 році спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції до суду направлено 2168 протоколів про адміністративні корупційні правопорушення, з яких 874 органами прокуратури, 668 – підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, 590 – підрозділами по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, 13 – підрозділами податкової міліції та 23 – підрозділами Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. За результатами направлених до суду протоколів про адміністративні корупційні правопорушення до відповідальності притягнуто 1696 осіб, на яких накладено штрафи на загальну суму 1100514 грн. [6].

Згідно статті 5 Закону, спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції визначено органи прокуратури, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України [5]. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо реалізації державної антикорупційної політики» від 11 серпня 2013 року кількість спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції зменшена вдвічі, шляхом виключення з їх числа податкової міліції, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України та внутрішньої безпеки митних органів [7]. На нашу думку, в сучасних умовах у нашій державі існує гостра необхідність у створенні окремого відомства зі спеціальним статусом, основним завданням якого була б боротьба з корупцією на всіх рівнях.

Отже, найбільш ефективний шлях протидії корупції – здійснення чітких профілактичних заходів, усунення причин та умов виник-

нення проявів корупції, створення спеціального державного органу по боротьбі з корупційними проявами, а також посилення правової відповідальності за дії корупційного характеру. Корупцію, як соціальне зло, можна подолати, тільки об'єднавши зусилля державних структур, правоохоронних органів, трудових колективів, громадськості.

1. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки: указ Президента України від 21 жовтні 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011>.

2. Сташис В. Проблеми боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 2. – С. 162–169.

3. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Феміна, 1996. – 696 с.

4. Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / О. В. Терещук; Одеська національна юридична академія. – О., 2000. – 20 с.

5. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.

6. Звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції у 2013 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/section/421>.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо реалізації державної антикорупційної політики: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 11. – Ст. 132.

О. В. Комар

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МИТНЕ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

Історично склалося так, що Україна значною мірою орієнтована на співробітництво з європейськими країнами. З такими країнами як Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Україна традиційно має партнерські відносини, особливо в рамках прикордонного регіонального співробітництва. З огляду на швидкий вступ цих держав у ЄС, подальше поглиблення співробітництва з ними є сприятливим чинником

для інтеграції України в європейську економічну систему в перспективі. Тобто важливим завданням дослідження є визначення наслідків впливу цього процесу на стан зовнішньоекономічного співробітництва України з європейськими країнами [1, с. 18].

У теперішній час двосторонні стосунки між Україною та ЄС ґрунтуються на широкій політичній та міжнародно-правовій базі. Їх основою є Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, забезпечення виконання в повному обсязі положень якої є найголовнішим завданням сучасного етапу реалізації політики щодо ЄС [2, с. 80].

Відповідно до міжнародних зобов'язань України та її стратегічної мети щодо подальшої європейської інтеграції Україна продовжує розвивати співробітництво України та ЄС у сфері митного контролю, що включає збереження та безпеку товарів, які імпортуються, експортуються чи переміщуються транзитом [3, с. 45].

У червні 2012 року набула чинності Рамкова стратегія митного співробітництва [2, с. 148], котра визначає пріоритети співпраці з ЄС у митній сфері. Їх реалізація сприятиме налагодженню практичної взаємодії в галузі обміну інформацією та боротьби з шахрайством. Вона також сприятиме підготовці України до приєднання до спільної транзитної системи, надасть поштовх подальшій модернізації і покращенню роботи української митниці та інших контролюючих органів на кордоні по всіх напрямках. Це, у свою чергу, забезпечить високу якість послуг у цій сфері.

Триває діалог у налагодженні попереднього обміну митною інформацією, поширення спільної транзитної системи, запровадження системи Уповноважених економічних операторів, а також технічної і фінансової допомоги щодо модернізації пунктів пропуску [1, с. 48].

14 листопада 2013 року у Брюсселі відбулося 8-е засідання Підкомітету Україна – ЄС № 5 з питань митного і транскордонного співробітництва. За його підсумками стороною ЄС відзначено прогрес у виконанні пріоритетів Порядку денного асоціації в митній сфері [2, с. 167].

Триває практична співпраця з Місією прикордонної допомоги Україні і Молдові (EUBAM) за напрямками удосконалення прикордонного та митного менеджменту на українсько-молдовському кордоні. Місія ЄС продовжує надавати консультативно-технічну підтримку митним і прикордонним органам України у виконанні завдань у сфері Інтегрованого управління кордоном і протидії митним правопорушенням [3, с. 87].

Становлення зовнішнього сектору економіки України припадає на період, коли світові ринки не тільки сформувалися, але й поділені між основними суб'єктами світової господарської діяльності. За цих

умов країні не просто знайти свою ринкову нішу й посісти гідне місце у світовому економічному співтоваристві.

Визначаючи зовнішньоекономічну стратегію, Україна має виходити з двох найважливіших реалій:

- з потреб і тенденцій розвитку міжнародної економіки;
- з рівня розвитку й структури національної економіки [3, с. 123].

Процеси інтернаціоналізації та глобалізації господарського життя, відкритий характер економіки України зумовлюють необхідність продовження і поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями на ustalених принципах міжнародного права, поваги до взаємних інтересів і позицій [3, с. 210].

Використання потенціалу взаємозв'язків України з розвиненими країнами світу має підпорядковуватися ідеї європейської інтеграції, використанню таких її форм та методів, які забезпечать повніше й ефективніше використання потенціалу взаємозв'язків України з розвиненими країнами світу, особливо в трансформації технологій, залученні прямих інвестицій, запровадженні сучасних систем менеджменту та маркетингу [4, с. 76].

Головне завдання української держави сьогодні – визначити нові напрями, форми, засоби та етапи реалізації зовнішньоекономічної стратегії. Реструктуризація народного господарства країни має бути здійснена з урахуванням внутрішніх можливостей і зовнішніх факторів для того, щоб, використавши існуючі та розкрити потенційні конкурентні переваги національної економіки, сприяти реалізації національних економічних інтересів, зростанню добробуту народу [2, с. 299].

Наразі Україна успішно асоціюється з процесом здійснення спільної європейської політики безпеки та оборони. Динамічно розвивається торгівельно-економічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом. Таким чином обравши одним із пріоритетів зовнішньої політики інтеграцію в європейські структури й участь у загальноєвропейських процесах, Україна визначила основний міжнародний напрямок митного співробітництва, саме міжнародне митне співробітництво з Європейським Союзом [2, с. 310].

1. Дубініна А. А. Основи митної справи в Україні: навч. посібник / А. А. Дубініна, С. В. Сорокіна. – К.: Професіонал, 2004. – 360 с.

2. Галик В. М. Україна в Європі і світі: навч. посібник / В. М. Галик. – К.: Знання, 2013. – 364 с.

3. Жорін Ф. Л. Правові основи митної справи в Україні: навч. посібник / Ф. Л. Жорін. – К.: КНЕУ, 2001. – 248 с.

4. Сорокіна С. В. Митна справа: підручник / С. В. Сорокіна. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 320 с.

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

На даному етапі розвитку суспільства професійна діяльність керівника правоохоронних органів за соціально-психологічними характеристиками, пов'язана з високою мірою відповідальності за прийняті рішення та їх наслідки; інформаційною невизначеністю; нерегламентованим або жорстко нав'язаним режимом праці та багатьма іншими особливостями. Надзвичайно високі вимоги до керівника наближає його професійну діяльність до екстремальної. Це пов'язано зі специфічними особливостями складної і багатогранної діяльності, що відрізняється високою нервово-психічною напруженістю і соціальною відповідальністю.

Так, проблема здоров'я особистості привертає увагу багатьох дослідників. Так, серед українських та російських дослідників питання, пов'язані із різними аспектами психічного здоров'я, розглядали О. В. Алексеев (настрій і здоров'я); І. В. Дубровіна (психологічне здоров'я учасників освітнього процесу); Г. В. Ложкін, М. І. Мушкевич, О. В. Наскова, І. В. Толкунова (психологія здоров'я людини); С. Д. Максименко (генетична психологія); Г. С. Никифоров (психологія здоров'я); Д. Д. Федотов (збереження психічного здоров'я); О. Я. Чебикін (проблема емоційної стійкості) та інші. Серед цілого ряду авторських позицій переважають наукові погляди, згідно з якими психологічне здоров'я розуміється як здатність особистості до самореалізації, самоактуалізації, адекватного самоприйняття себе та світу: В. Франкл, А. Маслоу (психологічне здоров'я як здатність особистості до самореалізації, самоактуалізації); А. Адлер, Е. Фромм (міжособистісні стосунки як важливий критерій психічного та психологічного здоров'я).

Відтак, здоров'я – важливий фактор ефективного керівництва. Біологічно здоровий організм людини функціонує в оптимальному режимі і адекватно реагує на зміни в навколишньому середовищі. Для керівника – це основна умова повсякденної ефективною діяльності, так як його робочий день (14–15 годин) у два рази перевищує фізіологічні норми, закріплені в законодавстві, – 7–8 годин на добу. Крім того, робота керівника правоохоронних органів пов'язана з високими емоційними навантаженнями.

Відомий український психолог С. Максименко зазначає, що психічне здоров'я – внутрішній психічний стан, який залежить від душевного комфорту, що забезпечує адекватну реакцію і поведінку [2, с. 667].

На думку вченого, психічне здоров'я потрібно розуміти як аспект здоров'я загалом, який наголошує на етапі душевного комфорту, відсутності патологічних психічних виявів і здатності до ефективної діяльності й саморегуляції відповідно до власних (відрефлексованих) цілей та інтересів людини. Психічне здоров'я людини – це наявність у її психіці активних і пасивних залежних патернів, що постійно генерують позитивний психоенергетичний потенціал, який забезпечує усвідомлене позитивне сприйняття навколишнього світу, гармонію з ним і з собою, особистісний оптимізм та задоволення від життя [1, с. 864].

Б. С. Братусь запропонував багаторівневу модель психічного здоров'я, виділивши кілька рівнів структури особистості, кожному з яких відповідає своє розуміння психічного здоров'я. Відповідно до цієї моделі, вищий рівень особистісного здоров'я, відповідальний за виробництво значеннєвих орієнтацій, визначення загального сенсу життя, відношення до себе й до інших, впливає на нижчі рівні, які характеризують ступінь адаптації і психофізіологічний стан.

Психічне здоров'я передбачає гармонійний розвиток особистості. Складовою здоров'я є духовність (пізнання, прагнення до істини), пріоритет гуманітарних цінностей (доброта, справедливість), орієнтація на саморозвиток. Цінності формують загальне переконання особистості стосовно того, що є добро, а що руйнує благополуччя. Так, доброзичливість – позитивне емоційне ставлення людини до інших людей, груп або соціальних явищ, яке виявляється у внутрішній прихильності, схильності до спілкування, прояві уваги, готовності до співробітництва.

Критеріями психічного здоров'я людини є [1, с. 864]:

- адекватний до віку рівень зрілості пізнавальної, емоційно-почуттєвої та вольової сфер особистості;
- здатність керувати своєю поведінкою;
- здатність вибирати життєві цілі та розумно планувати їхнє досягнення;
- особистісний та соціальний оптимізм;
- задоволення від діяльності, особистого й суспільного життя, спілкування, споглядання картин природи;
- розуміння прекрасного, комічного й трагічного;
- відповідність суб'єктивних образів об'єктам, що їх відображають, а характеру реакції – зовнішнім подразникам;
- здебільшого стабільний позитивний настрій;
- адаптивність у мікросоціальних відносинах;
- відчуття щастя тощо.

Здорова особистість відрізняється від будь якої аномалії – так стверджував американський психолог Г. Олпорт.

Ю. Мельник розглядає здібність сучасного керівника керувати своїм здоров'ям як показником управлінської компетентності. На думку автора керувати своїм здоров'ям – це прийняття рішень про ті чи інші способи здорової поведінки, заснованої на вихідній інформації про його стан [3, с. 209].

Самоуправління психічним здоров'ям припускає не лише усвідомлення необхідності постійно за нього боротися, але і впевненість у своїх можливостях на цьому шляху, знання про себе. Останнє означає, що людина повинна вміти «розшифрувати» свій психічний стан і впливати на нього, якщо буде потрібно, знати свої найбільш сильні і слабкі особливості характеру (психосоціальні плюси та мінуси особистості), вміти неупереджено, адекватно оцінити справжній рівень своїх фізичних і психічних можливостей та знаходити чинники, що блокують реалізацію творчого потенціалу конкретного суб'єкта.

Керівник як ніхто інший повинен постійно піклуватися про власне здоров'я, про свою психічну і фізичну форму як гарантію успішної

діяльності. Різні хвороби шлунку, хронічні головні болі, безсоння, склероз і невроз – такі найбільш типові професійні захворювання сучасних керівників правоохоронних органів.

К. Гехт акцентує увагу на тому, що керівник служить прикладом для наслідування, об'єктивним і суб'єктивним авторитетом в організації. А сила прикладу веде до того, що стиль управління і образ життя керівника відображаються на поведінці членів колективу. Тут мають значення і розпорядок робочого дня і прихильність здоровому (спорт, активний відпочинок, правильне харчування) чи нездоровому (вживання алкоголю, куріння) способу життя. Особливо підтверджується, що праця, якщо вона приносить радість і задоволення є важливим фактором зміцнення здоров'я людини, яка працює і навпаки [3, с. 211].

Отже, сучасний керівник правоохоронних органів повинен бути впевнений у власних силах, притаманних йому можливостях і вмінні ними розпоряджатися. Впевненість у собі, самоповага, адекватна самооцінка, уміння керувати своєю психікою і тримати її під контролем допомагають керівникові захистити себе від побутових і професійних стресів. Тільки стійкість і сталість активних зв'язків дозволяє особистості підтримувати власну надійність і протистояти впливам середовища, переборювати опір зовнішніх умов, боротися з перешкодами і досягати в кінцевому рахунку представлених цілей, здійснювати реалізацію своїх намірів.

1. Варій М. Й. Загальна психологія: підручник / М. Й. Варій. – Львів, 2009. – 1007 с.

2. Максименко С. Д. Загальна психологія: підручник / С. Д. Максименко. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 704 с.

3. Никифоров Г. С. Психологія менеджмента: учеб. для вузов] / Г. С. Никифоров. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 639 с.

І. М. Корпан

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

РЕОРДИНАЦІЯ – НОВЕ ЯВИЩЕ В УПРАВЛІНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Поняття «субординації» та «координації» можна назвати традиційними в теорії адміністративного права, як галузі права, науки та навчальної дисципліни. І якщо ми звикли вважати їх тим фундаментом

на яких базується співвідношення суб'єктів управління, то суть визначення «реординації» здасться нам чимось новим, хоча є досить логічним та актуальним, якщо детальніше вникнути в зміст поняття. Для цього нам потрібно зрозуміти: якщо для субординації характерна наявність владних повноважень у вищого рівня в системі управління, відносно нижчого, то це не можна приймати, як те, що у нижчого рівня немає повноважень щодо вищого. Відносини, які можуть виникати в процесі реалізації таких повноважень і є відносинами реординації.

Уперше у вітчизняній літературі подібні відносини як особливий тип структурних зв'язків виокремив радянський вчений-адміністративіст Б. П. Курашвілі. Він назвав їх реординаційними та розглядав як один із типів організаційних зв'язків у теорії державного управління взагалі та як один із типів структурних зв'язків в апараті державного управління зокрема [1].

Найбільш поширений випадок – коли керований об'єкт повідомляє про свої наміри або подає клопотання, а керуючий суб'єкт – зобов'язаний на них у певний спосіб відреагувати. До того ж реординаційні зв'язки необов'язково є реакцією на той чи інший управлінський вплив, а можуть виникнути незалежно від нього і мають не просто інформаційний, а варто зазначити, саме управлінський характер [2].

В українському адміністративному праві, поняття реординаційних відносин щодо стосунків органів виконавчої влади, їх посадових осіб з громадянами запропонував застосовувати В. Б. Авер'янов. Він розглядав питання цих відносин зі сторони методу адміністративного права і визначав, що природа цього методу заслуговує на принципово нове бачення. Адже в сучасних умовах демократичного суспільства метод адміністративного права не можна визначати як класичний імперативний метод правового регулювання, оскільки в ньому органічно й досить пропорційно поєднуються ознаки як імперативного, так і диспозитивного методів. Тобто слід говорити про самостійне існування методу зі змішаною природою, який властивий винятково адміністративному праву.

Суть реординаційних відносин, на його думку, полягає в тому, що:

а) з одного боку, громадянам як підвладним об'єктам надаються права вимагати від суб'єктів виконавчої влади належної поведінки щодо реалізації прав і свобод громадян (це ознака переважно диспозитивного методу);

б) з іншого, на зазначених суб'єктах покладаються чіткі обов'язки щодо неухильного виконання згаданих вище вимог з боку громадян (це ознака переважно імперативного методу);

в) водночас забезпечується суворий режим дотримання суб'єктами виконавчої влади взятих на себе обов'язків через використання

засобів адміністративного оскарження (що характерно для імперативного методу) їхніх актів і дій та судового захисту (що характерно для диспозитивного методу) порушених цими актами або діями прав і свобод громадян [3].

Зробити висновки всьому сказаному допоможе вже згадуваний український спеціаліст в галузі права В. Б. Авер'янов, який стверджує, «що забезпечення рівноцінності громадянина в стосунках з державою має становити стержень сучасної адміністративної правотворчості і правозастосування. А це в свою чергу потребує комплексного реформування багатьох інститутів українського адміністративного права. Адже випадків, де встановлюється рівність взаємних вимог і відповідна рівність юридичного захисту сторін адміністративних правовідносин, виникатиме щораз більше. І, як свідчить світовий досвід, саме ця риса притаманна демократичним державам» [3].

Підсумовуючи вищесказане, хочеться зазначити, що поняття реординачії є значно ширшим ніж просто зворотні зв'язки, при яких об'єкт управління може якимось чином корегувати подальший вплив суб'єкта.

1. Курашвили Б. П. Очерк теории государственного управления / Б. П. Курашвили. – М.: Наука, 1987. – 326 с.

2. Реординачійні відносини в діяльності органів виконавчої влади. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/>

3. Академічні дослідження проблем державного управління та адміністративного права: результати і перспективи / В. Б. Авер'янов // Юридичний журнал. – 2004. – № 5. – С. 23–25.

Д. А. Кравченко

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Дослідження питань теорії та практики розбудови соціальної держави у світі надає підстави стверджувати, що це поняття є загальною категорією, яка потребує подальшого з'ясування її змісту та сутності, історичного аналізу формування у різних країнах, у тому числі в нашій державі.

У сучасній Україні у цій сфері існує цілий комплекс соціально-економічних проблем: поширення бідності, суттєве розшарування

суспільства за рівнем доходів, зростання безробіття, недостатнє забезпечення соціального захисту незахищених верств населення. Їх розв'язання безпосередньо пов'язане зі створенням високорозвиненої соціальної держави.

Моделі соціальних держав визначаються обсягом соціальних видатків, їхньою ефективністю для життя суспільства, виділяються структурою та конфігурацією, поєднанням найважливіших інститутів соціального захисту. [1, с. 619]. Одна із перших класифікацій належить Г. Віленському і Ч. Лебо, які виділили «інституціональну» та «залишкову» моделі, різниця між якими полягає у різних масштабах державного втручання у соціально-економічну сферу та колом людей, на яких поширюються державні заходи [2, с. 44].

Інша класифікація була запропонована Н. Фурнісом і Т. Тилтоном: «позитивна держава», де соціальне забезпечення базується на індивідуалізмі та захисті корпоративних інтересів, соціальна політика – лише засіб контролю, на соціальні потреби припадає незначна частка державного бюджету; власне «соціальна держава» («держава соціальної безпеки»), що проводить політику повної зайнятості, забезпечує усім громадянам гарантований мінімальний рівень життя і рівність шансів, але аж ніяк не матеріальну рівність (Великобританія, Франція, Греція); «держава загального добробуту», в якій забезпечується рівність, кооперація і солідарність членів суспільства, соціальна політика щодо всіх без винятку є однаковою, зменшення різниці у заробітній платі, повна зайнятість (Швеція, Нідерланди) [2, с. 46–47].

А. Нестеренко виділяє основні моделі соціально орієнтованої економіки: 1) континентальну (ФРН, Австрії, Бельгії, Нідерландах, Швейцарії), для неї характерні високі обсяги перерозподілу ВВП через бюджет (50%), розвинута система соціального партнерства, прагнення до підтримання повної зайнятості; 2) англосаксонську (Великобританія, Канада) – перерозподіл ВВП через бюджет не більше 40%, пасивний характер державної політики зайнятості, надання соціальних послуг приватними і громадськими компаніями та організаціями; 3) середземноморську (Греція, Італія, Іспанія) – обсяг перерозподілу ВВП через бюджет варіюється від 60 до 40%, соціальна політика адресована соціально вразливим категоріям громадян; 4) скандинавську (Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія), якій властива активна соціальна політика, розуміння соціального добробуту – мета економічної діяльності держави, дуже високі (50-60%) обсяги перерозподілу ВВП через бюджет [3, с. 77].

О. З. Панкевич наводить критерії класифікації соціальні держави: місце соціальної політики серед національних пріоритетів; розпо-

діл соціальних функцій між державою, громадянським суспільством і підприємницьким сектором; «питома вага» державного сектора; особливості соціальної політики щодо цілей та інструментів здійснення останньої; рівень доходів [4, с. 9].

Отже, соціальна держава – це така держава, в якій людина вважається найвищою соціальною цінністю, створюються всі умови для забезпечення гідного рівня життя їй та її сім'ї, кожному гарантується прожитковий мінімум, необхідний для нормального існування і життєдіяльності, ведеться ефективна соціальна політика з налагодженою системою соціального захисту та соціального забезпечення, на основі і за рахунок соціально орієнтованої економіки з метою розвитку і підтримки в суспільстві соціальної злагоди і матеріального добробуту. Так як, ст. 1 Конституції України визначає нашу державу як соціальну, ми повинні розуміти, що це положення буде мати декларативний характер доти, доки не розпочнуться серйозні кроки щодо створення всіх умов для існування такого типу держави та практичного втілення усіх завдань і функцій, що покладені у зміст теоретичного визначення даного поняття. Насамперед, для ефективності здійснення соціальної політики, побудови і формування соціальної держави в Україні, нам необхідно визначитись з національною моделлю, звертаючись до світового досвіду та враховуючи вітчизняні особливості. Україна повинна обрати шлях до побудови власне «соціальної держави» як держави соціальної безпеки, у якій за допомогою її активної діяльності з регулювання усіх сфер суспільства буде забезпечуватись достатній і гідний рівень життя громадян та соціальна справедливість.

1. Хома Н. М. Типологія моделей соціальної держави: аналіз основних підходів / Н. М. Хома // Держава і право. – 2012. – № 56. – С. 618–623.

2. Намчук В. А. Моделі соціальної держави: вибір для України / В. А. Намчук // Публічне управління: теорія і практика. – 2013. – № 2 (14). – С. 44–50.

3. Панкевич О. З. Соціальна держава та права людини «другого покоління» (загальнотеоретичне дослідження) / О. З. Панкевич. – Львів: Астрон, 2006. – 176 с.

4. Панкевич О. З. Соціальна держава: поняття та загальнотеоретична характеристика: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук / О. З. Панкевич. – Львів, 2003. – С. 19.

5. Пігуль Н. Г. Типологія моделей фінансування розвитку соціальної сфери / Н. Г. Пігуль // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – 2014. – № 38. – С. 220–229.

6. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

ПРАВОРОЗУМІННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Проблема праворозуміння займає одне з центральних місць у сучасній юридичній науці, однією з найбільш гострих і актуальних проблем, що стоять перед юридичною наукою у сучасних умовах побудови правової держави і формування громадянського суспільства, є вироблення нового типу праворозуміння. З урахуванням зростання ролі права в житті суспільства все більшого значення набуває подальше вивчення різних підходів до сутності права та правосвідомості. Сформований соціально-юридичний феномен отримав широке розповсюдження та відображення у свідомості людей, у практичному житті, політиці, культурі, законотворчості, державної і громадської діяльності, в юридичній практиці [1, с. 8–9].

У першу чергу постає питання визначення поняття «праворозуміння», адже вже з цього починаються дискусії між багатьма вченими, тому як це визначення не є загальноприйнятим. Праворозуміння є виразом різноманітних поглядів, суджень і оцінок – підходів щодо пізнання сутності права у вигляді окремих правових концепцій. Необхідно розрізнити праворозуміння і розуміння права. Проте доречно підкреслити, що така відмінність має умовний характер. Праворозуміння відображає сприйняття права на професійному юридичному рівні, тобто осмислення права, а також його формалізацію у свідомості, яка відбивається у правосвідомості юриста. Що ж до розуміння права, то це, швидше, віддзеркалення ставлення кожної людини до того, що таке право. Якщо порівняти ці поняття з феноменом правосвідомості, то праворозуміння відображає професійну правосвідомість, а розуміння права – масову правосвідомість [2, с. 4].

Юридичні категорії «праворозуміння» і «законність» перебувають у тісному взаємозв'язку. Тип праворозуміння визначає вимоги законності, а при їх задоволенні і її справжній рівень у суспільстві. Праворозуміння як вихідна фундаментальна категорія правознавства є науковою основою дослідження законності. Таке дослідження має практичне значення. А оскільки практика – критерій істинності теорії, то існує ще й зворотній зв'язок даних категорій: вимоги законності та їх виконання визначають реально існуючий тип праворозуміння. Законність є складною категорією, що охоплює декілька аспектів

розуміння, сукупність яких і визначає її зміст: законність як принцип права; законність як принцип поведінки суб'єктів права; законність як принцип діяльності держави; законність як метод державного управління суспільством; законність як метод побудови системи нормативно-правових актів; законність як режим суспільно-політичного життя; законність як умова правопорядку; законність як основа державної дисципліни [3, с. 34].

На жаль в наш час в правосвідомість і в повсякденне життя проникли елементи субкультури злочинного середовища. На цьому тлі йде зниження правового імунітету суспільства, підвищується терпимість громадян до здійснюваних злочинів та іншим правопорушенням.

У складній ситуації величезне значення набуває роль всіх правоохоронних структур у державі, у тому числі органів внутрішніх справ, результати діяльності яких багато в чому залежать від рівня професійної підготовки, правових позицій і моральних якостей співробітників.

Співробітник органів внутрішніх справ, реалізуючи свої службові функції, потрапляє в систему правовідносин та ставить свою поведінку під контроль права. Однак, право може контролювати тільки зовнішній прояв поведінки працівника органів внутрішніх справ. Тому внутрішні установки, мотиви, погляди співробітника органів внутрішніх справ є надзвичайно важливими для того, щоб приписи норм права були реалізовані без істотних відхилень.

На цьому тлі особливого значення набуває особистісна мотивація в діяльності працівників правоохоронних органів, що найважче піддається правовій оцінці.

Не всі типи праворозуміння, а також не всі форми, сторони, риси праворозуміння в діяльності органів внутрішніх справ в рівній мірі проявляються у окремо взятого співробітника. Так само як конкретні вияви правового нігілізму в окремо взятого співробітника органів внутрішніх справ не завжди вказує на присутність такого поняття у всіх співробітників.

Отже, праворозуміння – це процес і результат розумової діяльності людини, спрямованої на пізнання права, його сприйняття оцінку і відношення до нього як до цілісного соціального явища. Праворозуміння – це відображення у людській свідомості за посередництвом терміно-поняття «право» того явища, яке є істотним для існування й розвитку суб'єкта.

До таких явищ, процесів (феноменів) найчастіше належали й належать нині, певні людські можливості (свободи), відносини, ін-

тереси (потреби), дії, а також їх психічні відображення (правила поведінки, ідеї, почуття тощо).

-
1. Попов В. В. Некоторые формы проявления правового нигилизма и пути его преодоления / В. В. Попов // Юрист. – 2002. – № 1. – С. 5–12.
 2. Рабінович П. М. Сутність праворозуміння / П. М. Рабінович // Право України. – 2007. – № 9. – С. 3–7.
 3. Оль П. А. Правопонимание: от плюрализма к двуединству: монография / П. А. Оль. – СПб.: Изд. Р. Асланова «Юридический центр пресс», 2005.

І. Є. Кухтій

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

Правова культура як важливий чинник професійної діяльності ОВС

Сьогодні, у період розбудови правової, демократичної Української держави, важко переоцінити значення юриспруденції загалом і професійної юридичної діяльності зокрема а також не можна не надати важливості значення правової культури працівників міліції. Великого значення набуває людський чинник, оскільки від правотворчої, правозастосовування діяльності працівників ОВС, їх участі в регулюванні суспільних відносин у забезпеченні цивілізованого правопорядку в країні залежить майбутнє нашої держави. Світ динамічно змінюється, разом з ним змінюються погляди людей, їхні знання, оцінка історії. Наше бачення нестабільності світу (де завжди, зауважимо, існують лад і безладдя як закономірність) залишається, зазначає І. Пригожий, неповним [1].

Нині особливо важливо обґрунтувати роль особи юриста саме з позицій духовності, в основі якої – природні закони розвитку Всесвіту, історичні надбання духовності людства. Лише у цьому випадку матимемо підстави говорити про сучасну модель правника. Особливого значення має культурологічний підхід, оскільки він дає змогу відокремити гуманістично-цілісні підвалини пізнання оточуючого світу і самих людей. У діяльності працівників ОВС важливу роль відіграє професійна культура, яка регулює соціальне очікування і здатність розуміти інших людей.

За твердженням Р. Немова, О. Столяренка, Е. Громової, А. Сабурова, Ю. Чуфаровського, кожна особа володіє певною психологічною культурою, яка розширює її свідомість, керує почуттями, гарантує виражену волю тощо.

Правова культура є особливою складовою духовної культури людства, що фіксує досягнення суспільства у розвитку правових феноменів в цілому, розкриває роль правових ідеалів та цінностей в житті суспільства, реальних здобутків держави у сфері захищеності прав і свобод людини. Вона має свої, притаманні лише їй специфічні властивості та функції, що відрізняють її від інших форм культури завдяки її безпосередньому зв'язку з державою, законодавством, правом. Особливість правової культури полягає у тому, що вона представляє собою не просто право чи його практичну реалізацію, а певну форму існування духовної культури людства взагалі, ефективний інструмент забезпечення порядку в суспільстві, що дозволяє людині захищати свої інтереси і права у разі їх порушення, визначати особливий характер відносин особистості із суспільством та державою, забезпечити нормальне, цивілізоване життя людини у відповідності із чинним законодавством, сприяти розбудові демократичної правової держави.

Концепція правової культури Є. В. Назаренко розглядає її під кутом зору реалізації принципів гуманізму та справедливості, сукупності досягнень суспільства у галузі регулювання суспільних відносин, по забезпеченню верховенства права в суспільному житті. Ця концепція передбачає:

1) встановлення в суспільстві природного права, що лежить в основі створення цивілізованого законодавства та забезпечує в законодавстві та інших нормативних актах держави принципів справедливості та гуманізму, невідчужуваних прав і свобод людини, її честі та гідності, а також гарантії їх забезпечення; забезпеченість правопорядку – тобто, реалізація демократичного процесу законодавства і правотворчості в цілому;

2) верховенство Конституції України і законності в системі нормативних актів держави, забезпечення правової законності у процесі правовідносин та застосування права державними органами, наявність демократичного, професійного і престижного правосуддя та професійної системи правоохоронних органів, здатних у процесі своєї діяльності реально забезпечити охорону правопорядку;

3) наявність розвиненої правосвідомості суспільства, соціальних груп, професійної юридичної правосвідомості, орієнтованої на розуміння, визнання і захист загальнолюдських цінностей у галузі правового регулювання [2].

В умовах демократизації суспільства авторитет міліції значною мірою залежить від її тісного зв'язку з населенням, реалізації принципу гласності в її діяльності. Виходячи з цього МВС дещо змінює підходи до критеріїв оцінки роботи правоохоронних органів, з кількісних (показники розкритих правопорушень) на якісні – оцінка їх діяльності населенням, довіра до міліції з боку населення. Саме міліція для населення є уособленням авторитету держави, адже здебільшого через діяльність міліції у пересічних громадян складається уявлення про державу та державну владу, ставлення до держави, довіра чи недовіра до діяльності державних органів в цілому.

Велика роль правової культури міліції проявляється у забезпеченні прав і свобод людини. Міліція несе відповідальність за правовий захист громадян, запобігає правопорушенням, а також захищає право особи та її поновлення у разі порушення. У Декларації прав і свобод людини, Законі України «Про міліцію» (ст. 5) зазначено, що права і свободи людини можуть бути обмежені законом лише у тому разі, коли це вимагає захист конституційного ладу, моральності, здоров'я, законних прав та інтересів інших людей в демократичному суспільстві. Правова культура працівників міліції у даному випадку проявляється в тому, що навіть при обмеженні прав у зв'язку зі здійсненням неправомірних дій він зобов'язаний пояснити громадянину підстави, привід обмеження прав, роз'яснити його права та обов'язки. Провідна ідея нашого суспільства непорушення прав і свобод людини та громадянина повинна стати не просто декларацією у діяльності міліції, а принципом її повсякденної роботи.

В умовах демократизації суспільства авторитет міліції значною мірою залежить від її тісного зв'язку з населенням, реалізації принципу гласності в її діяльності. Виходячи з цього МВС дещо змінює підходи до критеріїв оцінки роботи правоохоронних органів, з кількісних (показники розкритих правопорушень) на якісні – оцінка їх діяльності населенням, довіра до міліції з боку населення. Саме міліція для населення є уособленням авторитету держави, адже здебільшого через діяльність міліції у пересічних громадян складається уявлення про державу та державну владу, ставлення до держави, довіра чи недовіра до діяльності державних органів в цілому.

Отже, для професійної культури юриста цінними є морально-етичні норми правничої етики, які ґрунтуються на природному праві і виявляються у реалізації фахівцем норм позитивного права. Вони формуються як мораллю, так і позитивним правом, але діяти повинні не під впливом примусу чи сили, а з огляду на вимоги природного права. Своїми нормами правничої етики здійснює синтез позитивістсь-

ких та почуттєвих дій службової особи, скеровуючи їх відповідно до вимог суспільства.

1. Пригожин І. Філософія нестабільності / І. Пригожин // Вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 1998. – С. 80–86.
2. Назаренко С. В. До поняття правової культури / С. В. Назаренко // Правова культура і підприємництво. – Донецьк, 1999. – С. 17–22.
3. Вітман К. М. Правова культура як засіб правового впливу / К. М. Вітман, В. В. Дудченко // Правова культура і підприємництво. – Донецьк, 1999. – С. 115–118.
4. Діденко Н. Г. Соціальні та юридичні аспекти правової культури / Н. Г. Діденко // Правова культура і підприємництво. – Донецьк. – 1999. – С. 25–28.
5. Костенко О. М. Правова культура і економічна безпека / О. М. Костенко // Право України. – 1999. – № 3. – С. 85–87.
6. Менюк О. Правова культура в умовах розбудови незалежної України / О. Менюк // Право України. – 2001. – № 4. – С. 21–23.

В. Є. Кучерепа

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ МІЛІЦІЇ

Одним з основних підрозділів міліції України, завданням яких є гарантування громадської безпеки, боротьба з вуличною злочинністю, захист прав, свобод і законних інтересів громадян, припинення правопорушень у тому числі, правил дорожнього руху, є патрульна служба МВС України.

Для виконання завдань, покладених на неї, особовий склад патрульної служби повинен мати ґрунтовні знання законодавства України, нормативних актів МВС, високу професійну майстерність і тверду переконаність у тому, що своїми повсякденними діями вони безпосередньо впливають на боротьбу із злочинністю в державі, безпеку дорожнього руху та уособлюють для громадян і учасників дорожнього руху приклад чесності, порядності, неупередженості, витримки, є гарантами захисту їх законних прав [1, с. 177].

Патрульна служба міліції – це спеціальні наряди міліції з охорони громадського порядку, безпеки і боротьби з правопорушеннями на вулицях, площах, в парках, на транспортних магістралях, портах, в аеропортах та інших громадських місцях, а також при проведенні

масових заходів, ліквідації наслідків аварії, катастрофи, стихійного лиха [2, с. 204].

Патрульна служба міліції є складовою частиною системи органів внутрішніх справ. Вона входить до блоку міліції громадської безпеки і представлена в МВС Департаментом громадської безпеки.

Основними завданнями патрульної служби міліції є:

- забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод і законних інтересів;
- запобігання правопорушенням та їх припинення;
- охорона громадського порядку і громадської безпеки;
- виявлення, запобігання, припинення та розкриття кримінальних та інших правопорушень, розшук осіб, які їх вчинили;
- захист власності від злочинних посягань [3, с. 21].

Виконуючи перераховані завдання, патрульна служба міліції здійснює такі функції:

- забезпечення належного громадського порядку та громадської безпеки на вулицях та в інших громадських місцях, вжиття своєчасних заходів щодо виявлення, запобігання і припинення кримінальних та інших правопорушень на території обслуговування;
 - ужиття заходів щодо затримання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення в місцях несення служби;
 - виявлення на маршрутах патрулювання та на об'єктах розміщених поблизу від них розшукуваних злочинців, осіб, що переховуються від органів слідства та суду, безвісти зниклих та інших осіб у випадках, передбачених законодавством України;
 - виявлення причин та умов, що сприяють учиненню правопорушень на території обслуговування, ужиття в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення;
 - здійснення невідкладних дій на місці скоєння правопорушення щодо охорони місця події, надання допомоги потерпілим, виявлення очевидців, переслідування та затримання підозрюваних;
 - здійснення, у межах покладених повноважень, адміністративно-правозастосовної діяльності;
 - складання протоколів про вчинені адміністративні правопорушення, застосування інших передбачених законом заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- Успішне виконання функцій, які покладені на патрульну службу, забезпечується:

а) вихованням у особового складу вірності Присязі працівника органів внутрішніх справ України, високій пильності, самовідданості та постійній готовності до виконання свого службового обов'язку, непримиренності до правопорушників;

б) високим рівнем професійної підготовки, вмілими і активними діями інспекторів;

в) виконанням особовим складом своїх обов'язків, обстановки на постах і маршрутах патрулювання;

г) оперативним реагуванням на повідомлення про злочини та порушення громадського порядку, вмілими і активними діями для їх припинення;

д) раціональною розстановкою нарядів і своєчасністю маневру;

е) зміцненням зв'язків з населенням;

г) використанням різноманітних методів несення патрульної служби, організації міліцейських засідок, пасток та інших [4, с. 288].

Отже, організація патрульної служби міліції повинна забезпечувати високу ефективність дій на підставі раціональної розстановки сил і засобів, належного їх використання, своєчасного маневрування та активного несення служби на вулицях та в інших громадських місцях, підтримки постійної готовності до виконання завдань, що раптово виникають при зміні оперативної обстановки, в особливих випадках, за надзвичайних обставин.

1. Діяльність підрозділів міліції громадської безпеки: навчальне видання: курс лекцій. – Івано-Франківськ: ПЮІ ЛьвДУВС, 2007. – 372 с.

2. Адміністративна діяльність: навчальний посібник М. В. Ковалів, З. Р. Кісіль, Д. П. Кальянов. – К.: Правова Єдність, 2009. – 432 с.

3. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: особлива частина: навчальний посібник / Т. М. Минка, О. М. Обуменко, Д. О. Заброта та ін.; за заг. ред. С. М. Алфорова. – Х.: Право, 2013. – 312 с.

4. Адміністративна діяльність: навчальний посібник / за заг. ред. О. І. Остапенка. – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – 564 с.

Т. М. Левко

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Державний фінансовий контроль в Україні функціонує згідно Конституції та чинного законодавства України, регламентується підзаконними актами, що розроблено за видами або формою здійснення відповідних повноважень. Фінансовий контроль перебуває у процесі

постійного розвитку та вдосконалення, а його зміст і спрямованість змінюються залежно від рівня розвитку суспільства, а також завдань, які це суспільство ставить перед собою. За своєю економічною сутністю фінансовий контроль – це комплекс заходів, що вживаються законодавчими і виконавчими органами влади всіх рівнів, а також спеціально створених установ, для забезпечення законності та ефективності формування, володіння та використання фінансових ресурсів з метою захисту фінансових інтересів держави, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та громадян, а також успішного досягнення поставлених цілей у сфері фінансів [1, с. 97–99]. Аналізуючи ефективність фінансового контролю в Україні, можна виявити низку серйозних проблем становлення державного фінансового контролю.

Таким чином, найбільш поширеними порушеннями фінансово-бюджетної дисципліни в державі залишаються: порушення вимог Бюджетного кодексу в частині нецільового використання бюджетних коштів, зайве витрачання бюджетних коштів, витрачання бюджетних коштів на придбання меблів, обладнання, автотранспорту та інших матеріальних цінностей з перевищенням граничних нормативів, незаконна передача державного та комунального майна суб'єктам недержавної форми власності [2]. Зокрема, нині в Україні фінансовий контроль здійснюють численні не пов'язані між собою органи: Рахункова палата, Міністерство фінансів (Державне казначейство), Державна податкова адміністрація, Державна митна служба, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг, Національний банк, Пенсійний фонд, Державний комітет фінансового моніторингу та інші. Хоча у Конституції України (стаття 98) лише Рахункову палату визначено як орган, що здійснює контроль за використанням коштів державного бюджету [3, с. 30].

Через низьку заробітну плату на роботу залучаються робітники низької кваліфікації, є проблеми і в набутті не належного практичного досвіду. Сьогодні також спостерігається недостатньо продумане впровадження заходів та форм фінансового контролю, що застосовуються у зарубіжних країнах до національної фінансової системи. Наприклад, функції і структура органів фінансового контролю в Україні і Великобританії відрізнятимуться через різні форми правління держав. Для вирішення цієї групи проблем доцільно провести низку заходів, серед яких: чітко регламентувати функції, права і відповідальність фінансових органів при погодженні кошторисів витрат і штатних розписів; запровадити нові та вдосконалити чинні нормативи щодо використання бюджетних коштів та матеріальних цінностей; визначити предмет і обсяг фінансового контролю, який стосовно бюджетних коштів мають здійснювати головні розпорядники бюджетних коштів, підрозділи

відомчого контролю, фінансові органи та органи Державної казначейської служби; встановити відповідальність посадових осіб за невиконання або неналежне виконання цих функцій.

Для покращення ефективності роботи державного фінансового контролю в Україні планується здійснити кілька організаційних заходів: створити навчальний центр (центр підвищення кваліфікації) для ревізорів державної фінансової інспекції України, державних і внутрішніх аудиторів; удосконалити єдину інформаційно-аналітичну систему ДФІ, що забезпечить інформаційне та аналітичне супроводження контрольно-ревізійної роботи на всіх стадіях її здійснення; створити систему оперативного обміну інформацією між суб'єктами державного фінансового контролю [4].

Отже, роблячи висновок, можу зазначити, що фінансовий контроль в Україні потрібно удосконалювати для того, щоб забезпечити фінансову безпеку країни, підвищити міжнародний рейтинг конкурентоспроможності держави, знизити міжнародний рейтинг корумпованості і цим підвищити стабільність економіки і соціальної сфери країни.

1. Кінашук Л. Фінансовий контроль в системі державного управління / Л. Кінашук // Підприємство, господарство і право. – 2008. – № 11. – С. 97–99.

2. Звіт про результати діяльності органів державної контрольно-ревізійної служби за 2010 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/71532>

3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

4. Сайт Державної фінансової інспекції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index>

А. В. Лемєсєва

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Правова свідомість є однією з найголовніших умов формування сучасного громадянського суспільства. Адже вона відіграє важливу роль в удосконаленні й розвитку його правового життя. Правосвідо-

мість громадян України є неоднорідною, непослідовною та суперечливою, в ній поєднуються паростки нових демократичних цінностей із залишками старих, тоталітарних.

Зважаючи на важливість дослідження правовою свідомості громадян, як одного з елементів побудови громадянського суспільства, виникла необхідність з'ясувати зміст самих понять «правосвідомість» та «громадянське суспільство».

Як визначає М. Цвік правосвідомість – це сукупність суб'єктивних елементів правового регулювання: ідей, теорій, емоцій, почуттів та правових установок, за посередництвом яких відображається правова дійсність, формується ставлення до права та юридичної практики, ціннісна орієнтація щодо правової поведінки, бачення перспектив і напрямків розвитку правової системи з точки зору забезпечення гідного існування людини, справедливості у між людських стосунках, ефективної організації життєдіяльності держави і суспільства [1, с. 323].

Громадянське суспільство – суспільство з розвиненим економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права [2, с. 143].

Побудова громадського суспільства є метою суспільного розвитку, засобом всебічного забезпечення інтересів, прав та свобод людини і громадянина.

Основні соціальні явища, які впливають на деформацію правосвідомості: падіння престижу права і закону, відставання законодавства від потреб суспільства, порушення балансу між стабільністю та гнучкістю законодавства, деформації у реформуванні інституту власності, відсутність виконавчої дисципліни, факти корумпованості, особливо серед представників владних структур і працівників правоохоронних органів.

Також необхідно звернути увагу на відсутність досвіду функціонування та побудови громадянського суспільства в Україні. Для західноєвропейських країн громадянське суспільство є досить сталою річчю, для України – як посттоталітарної держави – цей феномен є доволі новим явищем [2, с. 141].

Невизначеність у поглядах на місце громадянина в суспільстві та держави, яка панує нині в українському суспільстві, також відбиває не зовсім позитивні риси на громадську правову свідомість.

Одним з шляхів вирішення зазначених проблем полягає у розробці та прийнятті заходів для підвищення громадської правової свідомості українських громадян.

Враховуючи особливості трансформаційного етапу в Україні, має бути запроваджена така концепція взаємодії особи, суспільства і держави, яка змогла б не тільки змінити сьогодишню ментальність людини, а сприяти формуванню вільної особи з високою політичною, економічною і правовою культурою, яка усвідомлює свою цінність і гідність.

Головну увагу при формуванні громадської правосвідомості українців слід приділити вихованню у кожного українського громадянина поваги до права і законів.

У контексті цієї проблематики актуальності набуває питання легітимності державної влади та механізму її забезпечення.

Легітимність означає згоду народу з владою, коли він добровільно визнає її право приймати рішення, які повинні виконуватися. Відповідно будь-яка влада повинна підтверджувати свій авторитет, доказувати населенню, що саме вона найбільшою мірою відповідає його інтересам [3, с. 153].

Отже, здатність громадян в організованій публічній спосіб протистояти не завжди законним діям влади в межах чинного законодавства є свідченням високого рівня правосвідомості, в той час як готовність влади в межах публічного діалогу відстоювати свої пропозиції й уміти визнавати свої помилки є ознакою легітимності влади. Крім того подолання деформації правової свідомості та підвищення рівня активної й свідомої участі громадян у політичних процесах є обов'язковою умовою формування громадянського суспільства і правової держави.

Українська держава повинна розробити державну політику, спрямовану на підвищення громадянської правової свідомості як основного чинника формування громадянського суспільства. Така політика має розроблятися з урахуванням особливостей історичного досвіду України, ментальності українського народу та досвіду іноземних держав.

1. Теорія держави і права: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / авт. кол.; кер. авт. кол. Ю. А. Ведерніков. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2012. – 384 с.

2. Кравченко С. Громадська правова свідомість як необхідний елемент побудови громадянського суспільства в Україні / С. Кравченко // Право України. – 2009. – № 12. – С. 140–142.

3. Месюк М. П. Взаємодія як визначальний принцип у відносинах органів державної влади та громадянського суспільства / М. П. Месюк // Економіка та держава. – 2011. – № 6. – С. 153–155.

СПЕЦИФІКА ПРОФІЛАКТИКИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Декілька останніх років в Україні спостерігається стійка тенденція поширення випадків адміністративних правопорушень, що є негативним явищем в будь-якому суспільстві. Тому актуальними постають питання про чітке правове регулювання, про вирішення проблем охорони прав і свобод людини, підвищення ефективності діяльності державних органів влади з попередження правопорушень, а також виявлення причин вчинення самих правопорушень, на основі яких потім будуть вводитися запобіжні заходи.

Адміністративне правопорушення це – протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність [1].

Попередження це – система засобів адміністративного примусу, спрямованих на недопущення здійснення наміру конкретної особи до початку зазіхання на вчинення правопорушень.

Недопущення це – система засобів адміністративного примусу, спрямованих на перешкодження здійснення злочинного наміру конкретною особою на стадії готування.

Профілактика правопорушень це – обов'язкова діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, у тому числі громадських організацій, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень, а також виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень, та застосування заходів до їх виправлення [2].

Адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку [1].

Так, зважаючи на вік з якого настає адміністративна відповідальність, можна легко зробити висновок про те, що доволі часто до адміністративної відповідальності притягуються неповнолітні особи. Визначити з яких об'єктивних, чи суб'єктивних причин це відбувається якраз і є завданням для адміністративістів. Адже знаючи причину

правопорушення – можна застосовувати заходи до її усунення і тим самим попередити правопорушення.

На вчинення правопорушення впливають такі соціальні явища як: алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, аморальність. Їх психічні, фізичні, матеріальні наслідки підштовхують людину до вчинення правопорушення, або навіть злочину, для задоволення своїх потреб. Також крім цих факторів є ще загальні такі як слабкий економічний розвиток, недоліки господарської діяльності, недосконалість та не координованість діяльності суб'єктів профілактики правопорушень серед неповнолітніх, упущення в культурно-виховній роботі [3].

Враховуючі дані фактори можна припустити їх наслідки, та причини деяких з них, що в свою чергу дасть можливість розробити необхідні профілактичні методи. А такими можуть бути:

- недостатня увага та досвід батьків у вихованні дітей,
- недостатня компетенція чи фінансування органів що займаються профілактикою,
- слабка юридична культура,
- низький рівень моралі у суспільстві.

Враховуючи всі ці обставини, можна розробити комплекс профілактичних заходів, який буде складатися з:

- збільшення кількості годин відведених для вивчення права в шкільних і інших навчальних закладах;
- своєчасне надання коментарів до нових законів а також повноцінне оголошення положень, що найбільше змінять суспільство;
- підняття рівня професійності посадових осіб, а також інших державних службовців;
- збільшення кількості юристів в суспільстві;
- належне виховання громадян України;
- соціальний захист найменш неблагополучних громадян.

Таким чином, можна зробити висновок, що профілактика адміністративних правопорушень повинна здійснюватись постійно, з врахуванням усіх існуючих суб'єктивних і об'єктивних причин, а також повинна працювати на випередження негативних наслідків суспільних явищ, чи можливості появи таких.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – С. 1122.

2. Про профілактику правопорушень: Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cv.court.gov.ua/tu26/6/2358>

3. Адміністративне правопорушення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/>

Х. Р. Люта

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА ЯК ОДНІЄЇ З ДОПОМІЖНИХ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Створюючи сім'ю подружжя має надію мати у майбутньому дітей, продовження свого роду. Але з різних причин не кожна сім'я може відчувати радість батьківства, щастя народити дитину випадає не кожній жінці.

Одним з важливих показників стану репродуктивного здоров'я населення є безплідність. На сьогодні 10–15% українських сімей страждають від безплідності, що можна віднести до прямих репродуктивних втрат. Кількість безплідних подружніх пар досягає близько 1 мільйона.

За науковими даними, майже у 80% випадків причиною безплідності у жінок є штучне переривання вагітності, у 15–25% – запалення статевих органів [1].

Для часткового подолання проблеми безпліддя медична наука розробила різноманітні репродуктивні технології. У 1978 р. в Англії народилася дівчинка Луїза Браун, перша дитина, зачата у «пробіріці».

Кожен має право на одержання інформації про сутність допоміжних репродуктивних технологій, ефективності, оптимальні терміни їхнього застосування, можливі ускладнення, медичні і правові наслідки, а також про наявність інших методів профілактики та лікування безпліддя.

Профілактика та лікування безпліддя з використанням допоміжних репродуктивних технологій проводиться акредитованими закладами охорони здоров'я, що мають ліцензію на цей вид діяльності [2]. Сучасна медицина вже давно працює над проблемою безпліддя і сьогодні пропонує безліч варіантів для вирішення репродуктивних питань. Але бувають випадки, коли організм жінки, незважаючи на всі зусилля лікарів, не в змозі зачати і виносити дитину. Тоді альтернативною штучному заплідненню виступає сурогатне материнство.

Поняття сурогатного материнства виникло досить давно. Протягом усієї історії людства проблема нездатності мати дітей хвилювала багатьох людей. Ще в Старому Завіті зустрічається згадка про те, що

дитину Авраама виносила і народила служниця Агар, так як Сара була безплідна. Аналогічні випадки повторювалися не раз в історії, коли в якості сурогатних матерів використовувалися рабині і наложниці в багатьох країнах.

Так як питання ще не було детально досліджене, існувала можливість лише традиційного сурогатного материнства, коли біологічними батьками могли виступати тільки батько й сама сурогатна мати, запліднення ж здійснювалося природним шляхом.

Через століття, в XVIII столітті, лікар-венеролог Джон Хантер здійснив перше штучне запліднення жіночої яйцеклітини за допомогою шприца, наповненого спермою.

Вагітність, що трапилася в результаті цього, закінчилася народженням здорової дитини. В 1987 році в ПАР була здійснена перша офіційна програма сурогатного материнства, коли дитину безплідної жінки погодилася виносити її мати [3].

Сурогатне материнство – це метод лікування безпліддя, один із методів застосування допоміжних репродуктивних технологій, при якому ембріон, отриманий від генетичних батьків, переноситься в порожнину матки іншої жінки.

Існує два різновиди сурогатного материнства:

- *гестаційне*, при якому сурогатна мати не має генетичного відношення до дитини (його можна здійснити лише за допомогою високорепродуктивних допоміжних технологій).

- *гендерне (традиційне)* – жінка виношує генетично свою дитину.

Сурогатним материнством є репродуктивна технологія, за якою здорова жінка на основі угоди (договору) після штучного запліднення виношує та народжує дитину для іншої сім'ї.

На думку представників Української асоціації репродуктивної медицини, сурогатне материнство – це метод лікування безпліддя, при якому ембріон, отриманий від генетичних батьків, переноситься в порожнину матки іншої жінки. У вітчизняному законодавстві це питання недостатньо врегульовано.

Відповідно до Положення про запліднення *in vitro* і трансплантацію ембріонів (ВМА, 1987) у випадку, якщо доросла жінка не має матки, може бути використаний метод так званого замісного, чи сурогатного, материнства, якщо це не заборонено відповідними законами чи етичними правилами Національної медичної асоціації чи інших відповідних медичних організацій.

У міжнародному стандарті закріплено необхідність отримання добровільної інформованої згоди від сторін, які беруть участь у такому методі [4].

У питанні тлумачення репродуктивної медицини та сурогатного материнства велике значення відіграє Етичний комітет Американської асоціації репродуктивної медицини. Він визначає, що репродуктивна медицина можлива лише за медичним показанням, а не за соціальним. Тобто діти можуть бути виношені сурогатною матір'ю лише з об'єктивних причин неможливості народження дитини самою матір'ю, а не через те, що вона втратить фігуру, кар'єру, привабливість.

З етичних міркувань цей комітет вважає кошти, які виплачуються сурогатній матері, не платою за «продаж дитини», а компенсацією за ризики і втрату сил, які знадобились для виношування цієї дитини [5].

Етична проблема тісно пов'язана і з заборонами релігії, яка вважає подібну вагітність проти природною і тому гріховною. Ще одна проблема – це психологія самої сурогатної матері, якій після тривалого періоду виношування дитини доводиться віддавати її, а це завдає їй глибоку психологічну травму. Але життя показує, що часто подібні труднощі є надуманими, є багато жінок, які після вдалого народження дитини знову реєструються в програмі.

Жінка яка позбавлена щастя відчути себе матір'ю має можливість за допомогою сурогатного материнства виховувати генетично рідну дитину.

Незважаючи на всі моральні заперечення із застосування допоміжних репродуктивних технологій кожна бездітна сім'я повинна мати хоч якісь шанси стати батьками. Саме тому, держава повинна допомагати таким сім'ям.

Перш за все потрібно створити один кодифікований законодавчий акт, який буде визначати законодавчо-правовий порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій.

1. Про схвалення Концепції Державної програми Репродуктивне здоров'я нації на 2006–2015 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.04.2006 № 224-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua

2. Про охорону репродуктивного здоров'я: Проект закону. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>

3. Сурогатне материнство в Україні. Теорія. Історія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: surgogasy-ukraine.com.

4. Пестрикова А. А. Проблемы договора о суррогатном материнстве / А. А. Пестрикова // Гражданское право. – 2006. – № 2. – С. 14–17.

5. Франчук С. Юридичні та етичні аспекти репродуктивної медицини / С. Франчук // Юридична газета. – 13.12.2007. – № 50 (133). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: yurgazeta.com/article/1417/

ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ ПРАЦІВНИКАМИ ДАІ

За порушення правил дорожнього руху в Україні передбачено в більшості випадків адміністративну відповідальність у вигляді адміністративного стягнення. Адміністративне стягнення застосовується для виховання правопорушника і попередження вчинення нових порушень самим порушником і іншими особами.

Згідно з нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення до порушника правил дорожнього руху можуть бути застосовані такі загальні види адміністративних стягнень: попередження; штраф; оплатне вилучення транспортного засобу; конфіскація предмета правопорушення; позбавлення прав керування; громадські роботи; адміністративний арешт [1].

Інспектори та начальник ДАІ можуть приймати рішення щодо накладення попередження та штрафу, а що стосується інших стягнень, то по них має право приймати рішення виключно суд.

Адміністративне стягнення за порушення правил дорожнього руху – штраф, накладається в порядку, визначеному Главою 4 Кодексу України про адміністративні правопорушення [2].

При накладенні адміністративного стягнення за порушення правил дорожнього руху повинні враховуватися характер і небезпека вчиненого порушення, особу порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що обтяжують та пом'якшують відповідальність.

Штраф за порушення правил дорожнього руху може бути накладений в максимальному розмірі. Застосування максимальної санкції обумовлюється наявністю обтяжуючих провину правопорушника обставин [3].

Проте, якщо розглядати специфіку адміністративної відповідальності в конкретній сфері, то помічаємо певні особливості й варто зазначити, що Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено застосування до правопорушників засобів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Частина таких засобів є заходами адміністративного примусу, фактично попередніми санкціями.

Однією з таких попередніх санкцій є тимчасове затримання транспортного засобу, шляхом блокування або доставлення його для збе-

рігання на спеціальний майданчик чи стоянку, в тому числі за допомогою спеціального автомобіля – евакуатора.

Тимчасове затримання транспортних засобів, звісно не є єдиним засобом забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Такими засобами є також:

- адміністративне затримання;
- особистий огляд і огляд речей;
- вилучення речей і документів,
- тимчасове вилучення посвідчення водія;
- тимчасове вилучення ліцензійної картки на транспортний засіб;
- відсторонення особи від керування транспортним засобом і огляд на стан сп'яніння [3].

Отже, можна зробити наступні висновки:

1. Усі існуючі види адміністративних стягнень тісно пов'язані між собою й утворюють єдину систему.

2. Їх насамперед об'єднує загальна мета: захист правопорядку, виховання осіб, що учинили адміністративні проступки, у дусі дотримання законів.

3. Попередження вчинення нових проступків як самими правопорушниками, так і іншими особами. Кожне стягнення є покаранням, мірою відповідальності, призначеної за проступки, а застосування будь-якого стягнення означає настання адміністративної відповідальності і тягне для винного несприятливі юридичні наслідки.

4. Адміністративні стягнення, як правило, полягають в позбавленні або обмеженні прав чи благ.

5. Адміністративні стягнення накладаються компетентними органами і посадовими особами шляхом видання спеціальних індивідуальних актів управління, що мають примусовий характер. Примусовий вплив повинен бути справедливим, відповідати характеру проступку й особи правопорушника [4].

1. Застосування санкцій за порушення ПДР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.khedai.gov.ua/info/>

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – С. 1122.

3. Застосування санкцій за порушення ПДР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shtraf-ua.com/ua/shtrafy_dai/

4. Гладун З. С. Адміністративне право України: навчальний посібник / З. С. Гладун. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2004. – 579 с.

ЩОДО ПРОБЛЕМ ПЛАНУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЮВИХ ПРОГРАМ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Необхідність стабілізації державної фінансової системи зумовила вжиття сукупності заходів, передбачених Законом України від 2 серпня 2014 року «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» [1], а також низкою рішень уряду України. Постановою Кабінету Міністрів України від 5 березня 2014 р. № 71 «Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проєктів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» [2] достроково припинено виконання Державної цільової програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2016 року. Зважаючи на стан аварійності на дорогах держави, з досягненням стабільності публічних фінансів доцільно буде розробити програмний документ у сфері безпеки дорожнього руху. Виконання такої програми повинно бути спрямоване на підвищення рівня безпеки дорожнього руху, зменшення кількості осіб, які постраждали внаслідок дорожньо-транспортних пригод, покращення умов руху на вулицях і дорогах, підвищення ефективності системи підготовки учасників дорожнього руху тощо.

При складанні та виконанні нової Державної цільової програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні важливо врахувати недоліки попередніх цільових правоохоронних програм. У сфері безпеки дорожнього руху були прийняті та частково реалізовані Програма забезпечення безпеки дорожнього руху та екологічної безпеки транспортних засобів (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 6 квітня 1998 р. № 456) і Державна програма забезпечення безпеки руху на автомобільних дорогах, вулицях міст, інших населених пунктів і залізничних переїздах на 2003–2007 рр. (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 січня 2003 р. № 56-р). Однак жодна з цих програм заявленої мети не досягла, зниження рівня аварійності та покращення безпеки дорожнього руху не відбулось. Більше того, виконання заходів останньої програми здійснювалося в умовах практично повного браку фінансування передбачених заходів [3]. А спроби створення програмного документа у сфері безпеки

дорожнього руху на наступні періоди не досягли успіху, оскільки положення Концепції Державної цільової програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху на 2009–2012 рр. (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2008 р. № 1384-р) не були реалізовані, і відповідна програма прийнята не була.

Дослідження виконання зазначених програм та інших програмних документів у сфері правоохоронної діяльності дозволяє виокремити певні недоліки. Зокрема, значна кількість організаційних заходів, передбачених програмами, має декларативний, неконкретний характер. Аналізуючи ефективність виконання Комплексної програми профілактики злочинності на 2001–2005 роки представники Рахункової палати відзначили, що у цій програмі майже половина заходів (54 заходи) мали загальний характер з формулюваннями типу «систематично аналізувати», «посилити контроль», «продовжити практику», «активізувати боротьбу», що давало можливість виконавцям звітувати будь-якою інформацією про їх виконання та не сприяло їх впровадженню взагалі [4]. Такі ж проблеми були виявлені і під час виконання цільових програм у сфері безпеки дорожнього руху.

Крім того, у програмах не дотримано принципу формування взаємоузгодженої, комплексної системи заходів ефективного вирішення загальнодержавних проблем у сфері безпеки дорожнього руху. Внаслідок прорахунків, допущених ще на стадії формування проекту Державної програми забезпечення безпеки руху на автомобільних дорогах, вулицях міст, інших населених пунктів і залізничних переїздах на 2003–2007 рр., подальше виконання заходів програми було хаотичним, формальним і несвоєчасним. Із 68 заходів, передбачених програмою, повністю і своєчасно виконано лише 12, не виконано – 37, несвоєчасно виконано – 9, а виконано неповністю – 10 [5].

Також слід відзначити, що система заходів, передбачених програмою, та порядок їх виконання дозволяли використовувати бюджетні кошти без визначення встановлених програмою пріоритетів, без формування окремої бюджетної програми. Це призвело до того, що кошти використовувалися неефективно, вони розпорозувалися між головними розпорядниками, не забезпечувався безпосередній зв'язок між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання. Так, внаслідок відсутності фінансування заходів Державної програми забезпечення безпеки руху на автомобільних дорогах, вулицях міст, інших населених пунктів і залізничних переїздах на 2003–2007 рр. окремим рядком або окремою бюджетною програмою в державному бюджеті, кошти на її виконання були розпорозені серед поточних видатків головних розпорядників. 63% заходів програми дублювали

функціональні завдання центральних органів державної влади і виконувалися в процесі поточної планової діяльності незалежно від їх включення в програму. Таким чином, майже 7 мільйонів гривень бюджетних призначень було використано неефективно [5].

1. Про економію державних коштів та недопущення втрат бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2014 року // Офіційний вісник України. – 2014. – № 22. – Ст. 683.

2. Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 березня 2014 р. № 71 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 24. – Ст. 737.

3. Собакарь А. О. Пріоритетні шляхи підвищення рівня безпеки дорожнього руху у світлі стратегії національної безпеки України / А. О. Собакарь // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2011. – № 1. – С. 106–113.

4. Про результати аудиту ефективності виконання Комплексної програми профілактики злочинності на 2001–2005 роки: підготовлено департаментом з питань оборони та правоохоронної діяльності і затверджено постановою Колегії Рахункової палати від 24 травня 2006 р. № 13-1. – К.: Рахункова палата України, 2006. – Офіц. вид. – Вип. 13. – 56 с.

5. Безпечний рух – чергова українська мрія? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/>

Ю. І. Марець

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ДОГОВІР

Протягом останніх десятиліть проблема використання договорів у адміністративному праві стає дедалі більш актуальною, хоча вона і не є новою. Так, категорія адміністративного договору згадується у радянській літературі 20-х років минулого століття як побічна форма управлінської діяльності, у 60-х – як один з факторів її демократизації [1, с. 7]. В той період одним з перших авторів, що приділили цьому питанню належну увагу, був польський адміністративіст Є. Старотяк.

Термін «адміністративний договір» останнім часом досить вживаний, хоча у нормативних джерелах і не використовується. Тому зазначено лише визначення його поняття. Зокрема, в ст. 3 Кодексу

адміністративного судочинства України адміністративний договір визначено як двостороння або багатостороння угода, зміст якої складають права та обов'язки сторін, що випливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди [2]. Невизначеним остаточно це питання залишається і у теорії адміністративного права, хоча йому і приділяється чимало уваги [3, с. 38].

Проблема полягає у тому, що договір традиційно вважається засобом регулювання у галузях приватного права, зокрема у цивільному праві, де склалися засади, що ґрунтуються на рівності сторін, їх автономії тощо. Публічне ж право, однією з провідних галузей якого є право адміністративне, належить, так би мовити, до протилежного «полосу» юридичної матерії.

Водночас з розвитком демократичних засад адміністративне право дедалі більше використовує певні положення права приватного. Це пов'язане насамперед з необхідністю збагачення відносин панування-підпорядкування такими формами, які мають в основі свободу поведінки суб'єктів. У зв'язку з цим в адміністративному праві формуються інститути, подібні до інститутів приватного права, зокрема, інститут адміністративного договору [4, с. 93].

Не випадково, що укладання адміністративних договорів (угод), як відзначалося раніше, набуло значення самостійної правової форми державного управління.

Аналіз загальноправового поняття договору як угоди сторін, спрямованої на виникнення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків дає змогу виявити такі його ознаки як свобода волевиявлення, рівність сторін, досягнення згоди по всіх істотних аспектах договору, еквівалентний характер, взаємна відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору, забезпечення договору державним примусом, що надає документу юридичної чинності.

При прийнятті рішення щодо зарахування того чи того договору до категорії адміністративних слід урахувувати такі ознаки адміністративного договору: обов'язковою стороною в ньому є суб'єкт владних повноважень; його змістом є права та обов'язки сторін, пов'язані з реалізацією принаймні однією з них управлінських функцій суб'єкта владних повноважень; суб'єкт владних повноважень, укладаючи відповідний договір, діє не для задоволення особистих потреб, а для задоволення публічних інтересів; суб'єкт владних повноважень, як правило, при укладенні такого договору обмежений вимогами, визначеними законодавством, як у частині вибору контрагента, так і в частині встановлення суттєвих умов договору; суб'єкт владних повноважень укла-

дає договір на реалізацію своєї адміністративної, а не цивільної правосуб'єктності; суб'єкт владних повноважень укладає договір найчастіше на підставі рішення, прийнятого на виконання управлінського повноваження; договір може містити умови, які не характерні для цивільних договорів, а спрямовані на успішне задоволення публічного інтересу [2].

Отже, адміністративний договір – угода двох чи більше суб'єктів адміністративного права, один із яких завжди є суб'єктом виконавчої влади. Це багатосторонній акт, за допомогою якого виникають, змінюються або припиняються взаємні права й обов'язки сторін.

У системі державного управління адміністративний договір застосовують у господарській, соціальній, духовній і адміністративно-політичній сферах діяльності держави. Це означає, що в процесі своєї діяльності органи державного управління можуть здійснювати власні повноваження шляхом не тільки видання актів управління, а й укладання адміністративних договорів [1, с. 103].

Юридична природа адміністративного договору полягає в тому, що він є актом застосування норм права, в результаті чого реалізуються функції виконавчої влади за деякими винятками.

Адміністративний договір, базується переважно на адміністративно-правових нормах, але багато адміністративних договорів мають комплексний характер і регулюються нормами декількох галузей права: цивільного, фінансового, екологічного, трудового. Наприклад, з владними повноваженнями пов'язаний трудовий договір (державне регулювання праці, договірне регулювання праці) або договір про платне навчання в державному навчальному закладі відповідного рівня.

Адміністративний договір забезпечує координацію роботи різних управлінських структур у випадках, коли суб'єкти управління певними сторонами своєї діяльності є юридично рівноправними й виникає потреба в координації їх діяльності.

Суб'єктом адміністративного договору є державний орган, посадова особа або суб'єкт з делегованими повноваженнями. В адміністративному договорі державний орган виступає як суб'єкт, що здійснює виконавчу владу й має владні повноваження. Для укладення і виконання адміністративних договорів доцільно дотримувати загальні вимоги договірного права, встановлені цивільним законодавством, зокрема такі, як форма договору, наслідки недотримання встановленої форми, випадки недійсності, терміни тощо [4, с. 62].

Особливість адміністративних договорів полягає і в тому, що вони є договорами організаційного характеру, як і сама діяльність виконавчої влади. Для сторін адміністративного договору свобода

вступати чи не вступати в договірні відносини не має характеру абсолютного принципу, що властиво приватному праву. Укладення адміністративного договору з боку державного органу є одночасно правом і обов'язком (предметна компетенція). Можливість на власний розсуд під час укладення адміністративних договорів обирати певний варіант поведінки є обмеженішою, ніж при укладенні цивільних чи трудових договорів. Це обумовлено імперативним характером адміністративно-правових норм.

Правом контролювати виконання адміністративних договорів наділено органи виконавчої влади. Спірні питання, пов'язані з укладенням і виконанням адміністративних договорів, вирішують у адміністративному порядку або шляхом розгляду в судах загальної юрисдикції. Для адміністративних договорів, як правило, передбачено письмову форму [5, с. 274].

В юридичній літературі, незважаючи на дискусійний характер питання щодо класифікації адміністративних договорів за предметним критерієм, наводять їх перелік: договори про компетенцію; договори в сфері управління державною власністю; договори, що забезпечують державні потреби; контракти з державними службовцями, студентами; фінансові та податкові угоди; договори про взаємодію, співпрацю; концесії та інвестиційні угоди; договори про надання деяких послуг приватним особам, наприклад, охорона громадського порядку та майна, перевезення в громадському транспорті, комунальні послуги тощо.

У вітчизняній науці адміністративного права адміністративний договір є категорією недостатньо дослідженою, такою, що проходить процес становлення і тому потребує подальшого дослідження фахівцями як адміністративного, так й інших галузей права. Тому при виробленні теоретичних засад правового регулювання адміністративно-договірних відносин слід використовувати і зарубіжний досвід [4, с. 206].

Однак, процес демократизації суспільних відносин в Україні спонукає науковців і законодавців до розробки та оновлення існуючих методів адміністративного права як важливого засобу державного управління.

Одним з таких нововведень є адміністративний договір, що дає можливість по-новому поглянути на сутність адміністративного права, не роблячи поспішних висновків. Як і все нове, запровадження нового методу регулювання не змогло обійтися без типових недоліків – недостатнього розуміння з боку законодавця, а також певних процедурних моментів. Та в будь-якому випадку, адміністративний договір вже міцно вкорінився в системі здійснення державного управління, а тому

він є закономірною вимогою прогресу і демократичних перетворень у системі здійснення державної влади в Україні.

1. Аверьянов В. Б. Виконавча влада і адміністративне право: підручник / В. Б. Авер'янов. – К., 2002. – 590 с.
2. Кодекс адміністративного судочинства: від 06.07.2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Битяк Ю. П. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. В. Зуй. – Х., 2007. – 543 с.
4. Берлач А. І. Адміністративне право України: навчальний посібник для дистанційного навчання / А. І. Берлач. – К.: Ун-т Україна, 2005. – 472 с.
5. Шевелін Д. А. Диспозитивність в адміністративному праві: підручник / Д. А. Шевелін. – К.: Форум права, 2008. – 458 с.

О. В. Мись

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Громадяни – найбільша група суб'єктів адміністративно-правових відносин. У ст. 3 Конституції України [1] зазначається, що людину, її життя й здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпеку визнають в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Як правило, особа вступає у відносини з державою у сфері виконавчої влади, де і реалізуються надані їй Конституцією і законами України права і свободи. В цьому контексті немало важливим є дослідження адміністративно-правового статусу громадянина України, зміст якого становить комплекс прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, а також гарантії здійснення цих прав і обов'язків.

Конституцією України передбачено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Основою адміністративно-правового статусу громадян України є їхня адміністративна правоздатність. Адміністративна правоздатність – це здатність мати права, нести обов'язки адміністративно-правового характеру. Вона виникає в момент народження громадянина і припиняється

з його смертю. Адміністративна правоздатність не може бути відчужена. Громадянин не може навіть добровільно відмовитися від своєї правоздатності, така відмова не має законної сили.

В залежності від внутрішнього змісту і направленості, права і свободи громадян можна поділити на 3 групи: особисті, політичні та соціально-економічні.

Особисті права і свободи громадян – це можливості задоволення їх особистих потреб. До особистих прав належать право на повагу до гідності, право на свободу та особисту недоторканість, свободу пересування, права вільного вибору місця проживання, права вільно залишати територію України; право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції тощо.

Політичні права і свободи громадян проявляються в їх можливостях реалізувати свої волевиявлення щодо об'єднання в політичні партії, право на збори, мітинги, походи і демонстрації тощо.

Соціально-економічні права і свободи громадян також стають можливими у зв'язку з їх реалізацією, використовуючи норми адміністративного права. Це забезпечення можливості заняття підприємницькою діяльністю, реалізації права на працю, відпочинок, соціальний захист, достатній життєвий рівень, освіту і здоров'я [2, с. 146].

До змісту адміністративно-правового статусу громадянина України входять також обов'язки. Це обов'язки захисту незалежності і територіальної цілісності України, шанування державних символів України, не шкодити природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані збитки, подавати щорічно до податкової інспекції за місцем проживання декларацію про особистий майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом, сплачувати податки і збори. Кожен зобов'язаний неухильно дотримуватись Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Статті Конституції України про права, свободи і обов'язки людини і громадянина не є вичерпними. Це розцінюється як конституційний дозвіл закріплювати і розвивати права і обов'язки в інших правових актах. Реалізація суб'єктивних прав і обов'язків громадян в конституційно-правових відносинах здійснюється на основі їх адміністративної дієздатності.

Адміністративна дієздатність є другою складовою частиною адміністративної правосуб'єктності. При цьому, адміністративна правоздатність є основою адміністративної дієздатності громадян, оскільки вона складає умови, за яких реалізуються їх суб'єктивні права і обов'язки. Адміністративна дієздатність – це визнана законом спроможність громадян своїми діями набувати і здійснювати права та ви-

конувати обов'язки адміністративно-правового характеру. В повному обсязі адміністративна дієздатність настає з досягненням 18-річного віку. Разом з тим, вона виникає і по досягненні 16-річного віку – одержання паспорта. Адміністративна дієздатність може наставати в деяких випадках і до досягнення 16-річного віку (наприклад – право на працю). З поняттям дієздатності тісно пов'язане поняття адміністративної деліктоздатності, під якою слід розуміти здатність особи нести передбачену законом відповідальність за вчинене адміністративне правопорушення. Адміністративна деліктоздатність настає з 16-річного віку. Тут йдеться про те, що своїми неправомірними діями громадяни створюють для себе відповідні і часто небажані обов'язки, обов'язки адміністративної відповідальності за вчинене правопорушення.

Отже, адміністративна реформа потребує вжиття ряду конкретних заходів, зокрема із внесення змін до адміністративного законодавства в частині вдосконалення адміністративно – правового статусу громадянина України, а саме:

- приведення у відповідність до вимог Конституції України правоохоронного законодавства (Кодексу України про адміністративні правопорушення [3] в частині провадження у справах, що виникають з адміністративно-правових відносин; Закону України «Про міліцію» [4] в частині, що визначає права міліції на застосування примусу стосовно громадян);

- законодавче врегулювання права громадян України на отримання державних послуг, що надаються органами виконавчої влади;

- законодавче визначення порядку реалізації права громадян на проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій, умов їх проведення, прав і обов'язків учасників масових заходів;

- удосконалення законодавства, що регулює права громадян під час звернень до органів виконавчої влади і місцевого самоврядування та розгляду скарг посадовими особами цих органів;

- запровадження судового адміністративно-правового захисту прав і свобод громадян України.

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Колпаков В. К. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко [та ін.] – 2-ге вид., перероблене і доповнене. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

4. Про міліцію: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН У СИСТЕМІ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Згідно чинного законодавства громадянам України гарантується право на звернення до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

Звернення громадян містять неоднакову інформацію, не співпадають за суспільною спрямованістю. Вони різняться за своєю юридичною характеристикою і відповідно тягнуть неоднакові правові наслідки. Тому виникають проблеми, пов'язані не тільки з правовою, але і з соціальною оцінкою звернень. Право на звернення мають громадяни України та іноземці (іноземні громадяни, особи без громадянства), які законно знаходяться на території України. Реалізація даного права є дещо звууженою для таких категорій осіб, як військовослужбовці, працівники органів внутрішніх справ і державної безпеки, оскільки вони володіють, у зв'язку з виконанням службових обов'язків, відомостями, що складають службу чи державну таємницю. Для цієї категорії осіб існує право подання звернень, які не стосуються їх службової діяльності.

Конституцією України закріплена така гарантія захисту прав і свобод людини і громадянина, як право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, які зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк [1]. По суті вперше в історії українського конституціоналізму в конституційному акті з вищою юридичною силою так чітко сформульована гарантія захисту прав і свобод громадян шляхом визначення обов'язку посадових осіб, що відповідає даному праву. І саме цьому праву віддають перевагу громадяни України.

Закріплення права на звернення в якості конституційної норми сприяє укріпленню демократичних засад, посиленню гарантій прав та свобод громадян, оскільки воно означає, що держава на рівні Консти-

туції гарантує громадянам можливість звернень у випадку необхідності до різних інстанцій для висловлення своїх побажань, реалізації інтересів, захисту прав та свобод.

Закон України «Про звернення громадян» вперше у вітчизняній державі розкрив зміст і юридичний характер звернень громадян, зазначивши, що «під зверненнями громадян слід розуміти викладені у письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових (службових) осіб з метою реалізації чи відстоювання своїх прав і охоронюваних законом інтересів та їх відновлення у випадку порушення». Термін «звернення громадян» має збірний характер. Однак це не означає, що під зверненням розуміють тільки пропозицію, заяву чи скаргу. Звернення за своїм змістом ширше цих понять, і може включати в себе і звичайну інформацію, що не відноситься до пропозицій, заяв чи скарг. Вагомою ознакою розмежування і вивчення звернень є їх характер та зміст.

Пропозиція – звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки стосовно врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства. Заява – звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією України і чинним законодавством їх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки стосовно поліпшення їх діяльності. Клопотання – письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо. Скарга – звернення з вимогою про поновлення прав та захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб [2].

Питання про розмежування різних видів звернень має важливе значення, оскільки чіткість визначення їх базових характеристик є підґрунтям для деталізації процедур розгляду і вирішення з метою досягнення максимальної ефективності їх правозахисної функції.

1. Конституція України: із змінами // Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Велес, 2014. – 48 с.

2. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – С. 256.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МІЛІЦІЇ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРИМАЛЬНИХ УМОВАХ

Надзвичайної актуальності набувають проблеми, пов'язані із захистом життя і здоров'я правоохоронців, які постійно піддаються впливу низки небезпечних факторів від злочинних посягань. Втрати особового складу ОВС (загибель, поранення, травмування, втрата свідомості, професійні захворювання) можуть виникати не лише як наслідок дій злочинців, але й в разі необачності, неузгодженості та невдало спланованих дій працівників ОВС, учасників охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, попередження й припинення злочинів та інших правопорушень [3]. Такі та інші небезпечні фактори також можуть бути викликані недотриманням заходів особистої безпеки, незнанням специфіки ситуації, що виникла, та протидії їй за рахунок слабкої професійної підготовки працівників міліції.

Ефективність боротьби зі злочинністю і охорони громадського порядку багато в чому залежить від психологічної підготовки співробітника до дій в екстремальних умовах.

Якісна підготовка співробітника ОВС неможлива без добре налагодженої психологічної підготовки в навчальних закладах МВС і у місцях проходження служби [1]. Інакше кажучи, без належної уваги до психологічної готовності курсантів та міліціонерів зараз, в майбутньому ми ризикуємо опинитися в ситуації, коли зростаючому професіоналізму злочинного світу нічого буде протиставити.

У більшості співробітників в критичній ситуації помічено певний стереотип поведінки, котрий залежить від їх рівня професійної підготовки. При високій підготовленості (у тому числі психологічній) такий співробітник в складній обстановці сподівається головним чином «на себе», на своє рішення і вирішення ситуації власними силами і засобами, що, зрозуміло, засновано на знаннях, необхідних директивних розпорядженнях, певному особистому досвіді. У менш підготовлених співробітників в аналогічних випадках відсутнє правильне уявлення про коло своїх обов'язків, досвід дій в подібних умовах відсутній і викликає невпевненість в собі, спроби перекласти відповідальність на когось іншого або орієнтація на накази «зверху», в критичний момент працівник хвилюється не про те, що необхідно терміново робити, а про те, хто за це буде потім відповідати. В цьому й полягає

психологічне пояснення сутності «страху помилок», багатьох грубих прорахунків під час дій у складних обставинах [4].

Формування психологічної готовності повинно забезпечуватися за допомогою цілеспрямованого та систематизованого комплексу заходів, що здійснюється в межах психолого-педагогічного процесу в органах та підрозділах.

Основними завданнями психологічної підготовки слід вважати: 1) виховання почуття обов'язку, відповідальності; 2) забезпечення особового складу системою знань і уявлень про особливості та умови діяльності, їх вимоги до особистості; 3) формування у працівників умінь та навичок виконання службових обов'язків у напружених та складних умовах; 4) розвиток емоційно-вольової стійкості, здатності до ефективної саморегуляції при ускладненні ситуації; 5) формування вмінь реально оцінювати рівень своєї підготовленості до виконання професійних завдань, прогнозувати результати діяльності, коригувати свої вчинки.

Психологічна підготовка здійснюється в три етапи: 1) завчасного формування готовності до дій в екстремальних умовах; 2) безпосереднього формування готовності до дій в екстремальних умовах; 3) підтримання готовності в процесі виконання складного завдання.

При проведенні виховних заходів необхідно акцентувати увагу на залежність загального успіху від згуртованості колективу, точності й своєчасності виконання своїх обов'язків кожним учасником; наголошувати на почутті відповідальності, формувати установку на безумовне виконання поставленого завдання, впевненість в успіху; популяризувати приклади професійної майстерності, взаємовиручки, винахідливості. Особливого нагляду потребують працівники, у яких раніше були службові негаразди чи емоційні зриви. Негативні емоції можуть зберігатися протягом тривалого часу і впливати на діяльність у новій обстановці, тому їм слід допомогти проаналізувати причини помилок, порекомендувати як найбільш оптимально поводитися в подальшому. Не можна обійти увагою й занадто впевнених у собі осіб, які недооцінюють складність завдання. Психологічна допомога з ними має бути спрямована на створення адекватної самооцінки, актуалізацію почуття відповідальності [2].

Специфіка діяльності працівників правоохоронних органів передбачає інколи тривале чекання небезпеки, яке породжує нудьгу, сонливість, пригнічення або ж надмірне збудження, афективні спалахи. При настанні екстремальної ситуації такі негативні стани спричиняють порушення перебігу пізнавальних та емоційно-вольових процесів та настання небажаних результатів.

До організаційних заходів діяльності міліції відносяться, перш за все, заходи щодо підвищення професійної підготовки на різних етапах, зокрема, психологічна підготовка, підвищення кваліфікації, навчання особового складу безпечних дій при виконанні службових обов'язків. Одним з ефективних методів діяльності міліції щодо забезпечення роботи в екстремальних ситуаціях є формування психологічної готовності за допомогою комплексу заходів, які забезпечують ефективність боротьби із злочинністю.

1. Деякі аспекти професійної діяльності працівників правоохоронних органів в екстремальних умовах // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – 2002. – Т. IV. – Ч. 1. – С. 71–77.

2. Маклаков А. Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях / А. Г. Маклаков // Психологический журнал: «Наука», «МАИК Наука / Интерпериодика». – 2001. – № 1 (т. 22). – С. 16–24.

3. Філатов С. Д. Заходи щодо запобігання втраг особового складу під час проведення спеціальних операцій по затриманню озброєних злочинців та дій в екстремальних ситуаціях / С. Д. Філатов, Н. М. Малівська, П. О. Титаренко. – К.: РВВ МВС України, 1996. – С. 32.

4. Шопіна І. М. Проблеми професійної психологічної підготовки слідчих ОВС України // Право і безпека. – № 4. – 2002. – С. 203 – 206.

Ю. В. Нагорняк

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СПОСІБ ПРИХОВУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВБИВСТВ НА ЗАМОВЛЕННЯ, ВЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

У слідчій практиці суттєве значення має узагальнення криміналістично значущої інформації щодо типового способу приховання злочину, адже особа, яка вчиняє вбивство, часто намагається всілякими методами створити обстановку, щоб її причетність до кримінального правопорушення не можна було підтвердити. Дана обстановка створюється не тільки з метою забезпечення «легенди» непричетності, але й для того, щоб приховати справжню мету замовного вбивства, при якому використовувалася вогнепальна зброя; створення умов, які б сприяли безперешкодно злочинцю покинути місце події.

До способів приховання вбивств відносять дії злочинця по знищенню або прихованню трупа або його частин, переміщенню трупа з місця вбивства в інше місце, розчленовуванню й спотворюванню трупа, прихованню знаряддя вбивства, одягу й взуття вбивці, речей, які належали жертві, знищенню слідів на місці вбивства, маскуванню вбивства під самогубство, нещасний випадок, несподівану смерть, що наступила природним шляхом [1, с. 318–319].

Зважаючи на ретельну підготовку до даного виду вбивств, до цього твердження можна додати, що обраний спосіб приховання може бути обумовлений і спланований замовником ще на підготовчому етапі.

До способів приховування, які найбільш широко застосовуються замовником, слід віднести: 1) використання одного або декількох посередників; 2) створення неправдивого алібі; 3) замовлення вбивства двох або більше потерпілих; 4) запрошення виконавця з іншого регіону або держави; 5) замовлення ліквідації виконавця; 6) замовлення ліквідації посередника; 7) замовлення ліквідації свідків убивства; 8) залякування, підкуп та інші форми впливу на свідків; 9) залякування, підкуп та інші форми впливу на працівників правоохоронних органів і суду; 10) повідомлення неправдивих відомостей, заяв; 11) інсценування нещасного випадку, самогубства, природної смерті, іншого злочину.

Для виконавця діями по приховуванню можуть бути: 1) використання масок та інших засобів маскування; 2) використання або створення умов, ситуацій, що полегшують діяльність по приховуванню (наприклад, загальна паніка в місцях масового скупчення людей); 3) ліквідація разом із потерпілим свідків злочину; 4) негайне зникнення з місця вчинення злочину; 5) від'їзд із місцевості, де вчинено злочин (у тому числі й за кордон); 6) знищення знарядь і засобів учинення злочину; 7) повідомлення неправдивих відомостей, заяв; 8) залякування, підкуп та інші форми впливу на свідків; 9) убивство посередника, замовника; 10) інсценування (нешасного випадку, самогубства, природної смерті) [2].

Важливо зауважити, що переліки вказаних заходів не є вичерпними. До них можна додати й чищення одягу, маскування папілярних візерунків та інші дії. Якщо ж вбивство з використанням вогнепальної зброї вчинялось «кіллером», то характерним є викидання вогнепальної зброї на місці вбивства чи неподалік від нього.

Одним із найпоширеніших способів приховання вбивств є інсценування. Інсценуванням є створення обстановки, яка практично не відповідає події, що сталася на цьому місці, і може доповню-

ватися помилковими повідомленнями, як виконавця інсценування, так і пов'язаних з ним осіб [3, с. 296].

Розпізнати інсценування самогубства, нещасного випадку слідчий може внаслідок аналізу наступних ознаках: випадково не знищених злочинцем і тому вцілілих слідах і предметах, що є ознаками-наслідками скоєного ним вбивства; спеціально перебільшеному, неприродному характеру слідів і предметів, які підтверджують версію про нейтральні причини смерті загиблого; слідах, предметах, ознаках і обставинах, які суперечать обстановці при смерті від нейтральної причини, зазначеної у версії близьких загиблого, що впливає із загальної картини місця події; неможливість здійснення дій, приписуваних загиблому; протиріччя у поясненнях зацікавлених осіб, поводження потерпілого і дійсних причин його смерті [4, с. 221].

Отже, підсумовуючи, можна висновувати: стадія приховування умисних вбивств, вчинених з використанням вогнепальної зброї, не є типовою, оскільки, по-перше, зважаючи на раптовість та швидкий темп вчинення злочину, виконавець просто немає часу його приховувати, а, по-друге, вбивства, вчинені з використанням вогнепальної зброї, доволі часто є резонансними у зв'язку з тим, що посягають на публічних осіб і в публічних місцях, тому пріоритетним завданням є забезпечення мінімальної кількості свідків і втеча з місця події, а не витрати часу, пов'язані, скажімо, із розчленуванням трупа.

Винятком є слідча ситуація, коли інсценування самогубства чи нещасного випадку було заплановане виконавцем або замовником ще на стадії готування.

1. Саїнчин О. С. Аналіз структури деяких елементів криміналістичної характеристики серійних вбивств / С. О. Саїнчин // Вісник Львівського університету. Серія «Юридичні науки». – 2012. – № 55. – С. 316–320.

2. Костенко М. В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 // М. В. Костенко // Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 2003. – 33 с.

3. Торган Л. М. Інсценування злочинів у системі підготовки, скоєння та приховування злочинів / Л. М. Торган // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. – 2013. – № 1. – С. 296–299.

4. Саїнчин О. С. Криміналістичні проблеми виявлення інсценувань деяких видів умисних вбивств / С. О. Саїнчин // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. Науковий часопис. – 2004. – № 1–2 (9–10). – С. 219–222.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Сьогодні в нашому суспільстві продовжує існувати відсутність чітко визначених ціннісних орієнтирів, певна розмитість моральних норм, пануючий у суспільній свідомості правовий нігілізм, що істотно впливають на становлення особистості.

Складна соціально-економічна ситуація в Україні, проведення АТО на сході України, поглиблення кризового стану одночасно в трьох сферах життєдіяльності – духовній, соціальній і економічній, спричинила глибокі зміни у світосприйнятті і поведінці молоді. Ці зміни носять системний характер і значною мірою сприяють формуванню девіантної поведінки серед молодого покоління.

Протягом 2013 року в Україні було зареєстровано 4523,8 тис. випадків порушень адміністративного законодавства, кількість розглянутих справ, по яких винесено постанови (рішення) становила 4434,2 тис., що менше порівняно з 2012 роком відповідно на 7,6% та 7,9% [1].

В українському законодавстві поняття «адміністративне правопорушення» чітко сформульоване у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КупАП).

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [2, ст. 9].

Фактичною підставою для настання адміністративної відповідальності є скоєне правопорушення, що тягне за собою адміністративне стягнення.

Отже, адміністративне правопорушення має притаманні тільки йому юридичні ознаки:

1) за своїм соціальним значенням протиправна поведінка (правопорушення) соціально шкідлива, тобто спричиняє чи може спричинити шкоду нормальним суспільним відносинам, правам, свободам, законним інтересам суб'єктів. Ця шкода може бути різною залежно від наслідків протиправного діяння, його соціальної оцінки (матеріальною і моральною, значною і незначною);

2) за психологічними ознаками правопорушення як вчинок завжди має свідомо-вольовий характер, тобто здійснюється під контролем волі і свідомості суб'єкта. Правопорушенням є лише те діяння, яке вчиняється як результат прояву усвідомленої волі особи і вчинене з її вини (душевнхворий не усвідомлює наслідків);

3) юридична ознака правопорушення полягає в його протиправності. Поведінка суперечить приписам правових норм. Держава в законі фіксує ознаки правопорушення. Критерієм правомірності дій має бути право як втілення справедливості, тому саме з позицій гарантованих конституцією прав і свобод людини повинні розцінюватися державою ознаки протиправності діянь. В умовах недемократичного режиму державна влада може свавільно, самостійно і за своїми уподобаннями, ігноруючи правовий критерій, визначати формально-юридичні критерії протиправності і міру відповідальності за правопорушення;

4) з погляду юридичних наслідків правопорушення як юридичний факт породжує охоронні правовідносини, в межах яких реалізуються заходи відповідальності за вчинене правопорушення. Для суб'єкта правопорушення юридичні наслідки завжди будуть негативними (втрата благ);

5) зовнішня (об'єктивна) характеристика правопорушення полягає в тому, що воно завжди є діянням суб'єкта (дія чи бездіяльність), яке з юридичного погляду виражається: 1) у невиконанні суб'єктом своїх обов'язків, що випливають з договору чи закону; 2) у недотриманні заборон, установлених правовими нормами; 3) у зловживанні суб'єкта своїми правами, створенні будь-яких перепон для використання своїх прав іншими суб'єктами (наприклад, правомочностей власника стосовно володіння, користування, розпорядження своїм майном) тощо. Різноманітні наміри, думки з приводу вчинення правопорушень не є правопорушеннями і вважаються юридично нейтральними, поки вони не проявилися як конкретні протиправні вчинки (діяння) суб'єктів;

б) контролюючі можливості держави полягають у тому, що вона може притягнути до юридичної відповідальності за правопорушення з метою поновлення порушених прав суб'єктів з наступним покаранням правопорушника. Слід враховувати, що правопорушення можливе лише тоді, коли воно вчинене деліктоздатним суб'єктом, тобто суб'єктом, здатним згідно із законом самостійно нести юридичну відповідальність за власні винні протиправні діяння.

Таким чином, протиправна поведінка може бути визнана правопорушенням, якщо вона є: діянням (дія чи бездіяльність); про-

типравною; винною; соціально шкідливою (небезпечною); караною [3, с. 170].

1. Офіційна веб-сторінка Державного комітету статистики України. Оприлюднення експрес-випусків Держстату у 2014 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expres_u.html

2. Кодекс України про Адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – С. 1122.

3. Правознавство: підручник / В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко, С. І. Шимон та ін.; за заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка. – К.: КНЕУ, 2003. – 767 с.

4. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – К.: Істина, 2008. – 500 с.

В. М. Орел

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Здійснюючи функцію регулювання суспільних відносин і процесів, держава впливає на досить широку сферу життя людини. Різноманітні зв'язки права та людини найбільш повно можуть бути охарактеризовані через поняття правового статусу, в якому відбиваються всі основні сторони юридичного буття людини і громадянина: інтереси, потреби, взаємовідносини з державою, трудова та суспільно-політична діяльність тощо. Поняття «статус» вказує на місце людини в системі суспільних відносин, визначає систему її соціальних функцій.

Саме правовий статус відображає те, що «особистість може вчиняти, що вона вчиняє, які результати її дій та як вони оцінюються іншими людьми, суспільством» [1, с. 176]. Правовий статус людини як правове явище визначається в двох аспектах. По-перше, він важливий із точки зору виконання функцій і завдань держави, по-друге – це складова частина загальної проблеми прав особистості. Більшість прав, свобод і обов'язків громадян реалізуються у сфері функціонування виконавчої влади. Виконавча влада є тією владою, з якою особа має постійні контакти. У сфері державного управління людина має комплекс прав, свобод та обов'язків.

У зв'язку з цим важливим є питання про адміністративно-правовий статус громадянина. Адміністративно-правовий статус громадянина є складовою частиною його загального правового статусу – це правове положення особистості в її стосунках із суб'єктами виконавчої влади.

Традиційно адміністративне право розглядається як право управлінське, адже термін «*administratio*» з латинської перекладається як «управління». Саме управлінський фактор обумовлює нерівність становища людини і громадянина у відносинах з органами виконавчої влади, підвладність останнім.

Адміністративне право регулює управлінські відносини, а також ті, в яких реалізуються й забезпечуються права і свободи громадян органами виконавчої влади й іншими суб'єктами, що здійснюють делеговані функції державного управління. Характер механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, природу зв'язків, які формуються в процесі цього регулювання, визначають принципи адміністративного права. Принципи адміністративного права також здійснюють вплив на формування правового статусу людини і громадянина.

У науковій літературі називають такі принципи адміністративного права: законність, пріоритет прав і свобод людини та громадянина, рівність громадян перед законом, демократизм нормотворчості й реалізації права, взаємної відповідальності держави і людини, гуманізму та справедливості у взаємовідносинах між державою і людиною [2, с. 98].

Стосовно діяльності органів виконавчої влади, які сприяють реалізації прав громадян, а також охороняють і захищають їх права і свободи, то вона повинна відповідати принципу законності. Адже згідно з Конституцією України [3] органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 19). Верховенство права у деяких випадках повинно виявлятися в діяльності органів виконавчої влади, наприклад при реалізації дискреційних повноважень.

Адміністративно-правовий статус людини і громадянина охоплює також і процесуальну складову. Останніми роками зміст правового статусу громадянина розширився за рахунок законодавчого запровадження адміністративно-судочинських проваджень і відповідно встановлення норм, які визначають процесуальне положення громадянина. Статус громадянина як учасника адміністративного процесу визначається через категорію адміністративної процесуальної право-

суб'єктності. Зміст прав та обов'язків адміністративно-процесуального характеру залежить від виду провадження, в якому він бере участь.

Підсумовуючи наведене, зазначимо, що адміністративно-правовий статус людини і громадянина, будучи складовою загального правового статусу, визначає становище фізичної особи у відносинах з органами виконавчої влади, їх посадовими особами та іншими суб'єктами, що здійснюють функції державного управління. Характер таких взаємовідносин визначається принципами, особлива роль серед яких належить верховенству права. Ми розглядаємо цей принцип як вимогу, спрямовану до законодавця, при встановленні правових норм визначати та забезпечувати пріоритетність прав і свобод людини. Сучасні тенденції розуміння сутності й призначення адміністративного права спрямовані на визначення цієї галузі права як такої, що покликана служити людині, забезпечувати реалізацію її прав та інтересів. Відповідно на законодавчому рівні запроваджуються процедури, які сприяють досягненню цієї мети і по суті являють собою сервісні провадження.

1. Ануфриев Е. А. Социальный статус и активность личности / Е. А. Ануфриев. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 288 с.

2. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т. 1. Загальна частина / [редкол.: В. Б. Авер'янов (гол.), С. В. Ківалов та ін.]. – К.: Юрид. думка, 2007. – 592 с.

3. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Л. В. Осташок

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДЖЕРЕЛА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Соціальні, економічні та правові перетворення, що відбуваються в Україні за останні десять років, надали можливість по-новому подивитися на сутність публічно-управлінського впливу на суспільні відносини. Перегляд предмета та методу адміністративного права дозволили вести мову про те, що держава поруч з нормативно-правовим актом почала застосовувати нові правові регулятори. У зв'язку із цим виникла низка питань, пов'язаних із встановленням видів сучасних джерел адміністративного права України та визначенням місця актів управ-

ління нормативного характеру в системі джерел адміністративного права України, що сприятиме підвищенню рівня законності у сфері публічного управління.

Адміністративне право є однією з основних галузей вітчизняного права, яке найбільше за всі інші галузі уособлює в собі публічне право України, і зміни, що відбуваються у цій науці, безпосередньо впливають на перетворення в публічно-управлінській сфері в цілому. Саме тому найбільше навантаження у процесі адміністративного реформування покладається на сучасне адміністративне право України. У той же час, адміністративне право так само, як і публічне управління, потребує змін його теоретичного підґрунтя, формування нової адміністративної доктрини, яка сприяла би не підкоренню народу України державній владі, а забезпеченню захисту прав і свобод людини та помірному, правового управління.

Дослідження проблем джерел адміністративного права активно велося ще в дореволюційній правовій науці, також цьому питанню присвячено досить значну кількість наукових робіт правознавців радянської доби та пострадянського періоду. Усі вони містять спільні думки, проте наявні і різні погляди на склад джерел адміністративного права. Саме тому виникає необхідність історичного аналізу існуючих наукових поглядів з означеної проблеми.

Теорія права наводить досить широку класифікацію джерел права: правовий звичай, нормативний правовий акт, правовий прецедент, договори нормативного змісту, принципи права та юридична доктрина, релігійні пам'ятки, природне право.

Сучасні адміністративісти серед джерел адміністративного права України, в узагальненому вигляді називають акти державних органів, органів місцевого самоврядування, органів управління державних підприємств, установ, організацій, міжнародні угоди (договори) України, міжнародно-правові акти, що ратифіковані ВР України, та акти судових органів.

До джерел адміністративного права зарубіжних країн на сучасному етапі відносять: конституції, закони (конституційні і звичайні), акти делегованого законодавства і підзаконні акти, адміністративні рішення-прецеденти, судові прецеденти (як судів загальної юрисдикції, так і адміністративних судів), звичаї (особливо в англо-американській системі), міжнародні договори.

Аналіз наявних поглядів на джерела адміністративного права України дає можливість встановити, що їх поняття ґрунтується на досягненнях теорії права, у межах якої склався переважно двоякий підхід при застосуванні поняття «джерело права». Тому поняття «джерело адміністративного права» повинно розглядатись в матеріальному, ідеальному (ідейному) та в юридичному (формальному) розумінні.

Джерелом адміністративного права в матеріальному аспекті є саме суспільство, його соціально-економічний, культурний розвиток, зміст суспільних відносин. Під ідеальним (ідейним) джерелом адміністративного права розуміється правосвідомість, що грає важливу роль у правотворенні. Поняття джерела адміністративного права у юридичному розумінні розглядається одночасно як способи, форми встановлення правових норм та як зовнішні форми їх виразу. Правотворчість на сучасному етапі не вичерпується діяльністю по розробці та виданню нормативно-правових актів, оскільки з прийняттям Конституції України створені підстави для визнання рішення суду по певним категоріям справ джерелом права. Причинами цього є право суду визнавати недійсними і відмінити нормативно-правові акти будь-якого рівня та можливість безпосереднього застосування Конституції у разі невідповідності їй законодавства.

1. Ордина О. Н. Источники административного права России и проблемы их систематизации: монография / О. Н. Ордина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 319 с.

2. Гаджієва Ш. Н. Місце і роль кодексу в системі джерел адміністративного права України / Ш. Н. Гаджієва // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 1. – С. 68–71.

3. Алфьоров С. М. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посібник / С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.

**Л. В. Осташук,
А. І. Терента**

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВПЛИВ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ В КОЛЕКТИВАХ ОРГАНІВ І ПІДРОЗДІЛІВ ОВС НА ФОРМУВАННЯ ЇХ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ

Обов'язковим елементом будь – якої професійної системи є колектив, який виконує специфічні, тільки йому притаманні функції щодо досягнення поставленої мети. Колектив має певну організаційну структуру, зумовлену метою та відносинами управління і підпорядкування. З огляду на це в ньому формується певний морально-психологічний клімат.

Службовий колектив органу внутрішніх справ – спеціально сформоване об'єднання людей, у якому кожний з його членів зв'язаний єдиними і соціально та професійно значущими цілями й завданнями, чітко означеними функціональними обов'язками, які реалізуються в процесі повсякденної спеціальної службової діяльності. У службових колективах важливу роль відіграють особистісні характеристики його членів і мотивація їх вчинків, а також правова основа діяльності [1].

Однак у взаємовідносинах мають місце і відхилення від статутних норм.

Це пояснюється тим, що всі рядові, з одного боку, у службовому становищі займають однакове положення, а тому у їх взаємостосунках на перше місце висувається індивідуальний, психологічний аспект, а з другого боку, – вони відіграють різні ролі в залежності від строків служби, досвіду, майстерності, відношення до бойової техніки. Така суперечність службового положення накладає певні особливості на поведінку рядових.

Неможливо допустити, щоб побут і життя у підрозділах визначалися не статутами, командирами і начальниками, а примхами хуліганів, котрі свідомо чи несвідомо роз'єднують службові колективи.

Психологічні конфлікти та інші непорозуміння, які виникають іноді між правоохоронцями, ведуть до правопорушень. Основа конфліктів може бути дуже різною: психологічна несумісність, зіткнення інтересів, невміння зрозуміти один одного [2].

Вироблення вміння уникати конфліктів у спілкуванні, знаходження правомірного виходу з конфліктної ситуації, – завдання нелегкі, але вкрай необхідні для запобігання багатьом, особливо насильницьким, правопорушенням.

Важливе місце у підтриманні статутної поведінки займає колектив. Фахівці визначають соціальну характеристику колективу з трьох ознак: соціальна єдність, військове товариство і соціальна зрілість. Здоровий морально-психологічний клімат сприяє процесу адаптації молодих воїнів, підвищенню якості бойового навчання, підтримує емоційний настрій солдатів, запобігає виникненню конфліктних ситуацій, а якщо вони все ж виникають, то забезпечує їх нейтралізацію.

Взаємовідношення правоохоронців, які є суттєвою, якісною характеристикою службового колективу, його морально-психологічного стану, одночасно виконують важливу роль у зміцненні дисципліни, згуртованості, бойової готовності підрозділу. Соціально-психологічна

сутність взаємовідносин має ефективний вплив на члена колективу, виконує стосовно поведінки воїна працівника стимулюючу і ціннісно-корегуючу функції [3].

Дружба і військове товариство передбачають не тільки надання допомоги, але також і виховання таких рис характеру, як принциповість, чесність, прямота, взаємна вимогливість.

У боротьбі з нестатутними взаємовідносинами і казарменним хуліганством велике значення має громадська думка службового колективу.

У формуванні громадської думки, крім офіцерів, важлива роль належить активістам підрозділу і, перш за все, раді військового колективу.

У запобіганні нестатутним взаємовідносинам та у зміцненні колективу важливе значення має чуйне і шанобливе ставлення до молодих солдатів з перших днів їх прибуття в підрозділ з боку воїнів старшого призову та всього колективу.

Обов'язковою умовою викорінення і запобігання нестатутним взаємовідносинам у військових колективах є чітка організація служби внутрішнього наряду, згідно з вимогами військових статутів.

Важливим завданням колективу підрозділу є виховання у кожного військовослужбовця почуття вміння постояти за себе.

Вірний шлях згуртування військових колективів, зміцнення у них дружби і військового товариства та профілактики нестатутних взаємовідносин – це залучення всіх військовослужбовців до активного суспільного життя підрозділу [4].

Отже, жити за законами дружби, товариства і військового братерства, рішуче викорінювати нестатутні взаємовідносини, казармене хуліганство – священний обов'язок кожного правоохоронця.

1. Бандурка А. М. Конфліктологія / А. М. Бандурка, В. А. Друзь. – Х.: Фортуна-прес, 1997. – 351 с.

2. Ващенко І. В. Конфлікти: сучасний стан, проблеми та напрямки їх вирішення в органах внутрішніх справ: монографія / І. В. Ващенко. – Х., 2002. – 256 ст.

3. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти): монографія / В. С. Медведєв. – К.: НАВСУ, 1997. – 191 с.

4. Організація управління в органах внутрішніх справ / за ред. Ю. Титаренка. – Донецьк: Донецький інститут внутрішніх справ при Донецькому державному університеті, 1999. – 342 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Розвиток українського суспільства та вихід державного устрою України на рівень європейських країн потребує підвищення професіоналізму серед персоналу правоохоронних органів. Пріоритетним напрямом роботи органів внутрішніх справ є захист та допомога населенню. Успіх у реалізації цього завдання у великій мірі залежить від уміння правоохоронців належним чином спілкуватись з різними верствами населення, колегами, начальниками та представниками засобів масової інформації, тому на першому плані службової підготовки працівників ОВС стоїть питання підвищення комунікативної компетенції правоохоронців.

Формування комунікативної компетенції людини є актуальною проблемою психології, вирішення якої має важливе значення як для кожної конкретної людини, так і для суспільства в цілому. Безпосередньо вивчення комунікативної компетентності особистості має наукове значення. Підґрунтям у вирішенні проблеми підготовки працівників міліції до професійної комунікації є філософські та психологічні концепції спілкування.

Перш ніж приступити до розгляду змісту професійної комунікативної компетентності співробітника правоохоронних органів необхідно, в першу чергу, визначити, що таке компетентність у професійній діяльності. Слід зазначити, що на сьогодні відсутнє одностайне визначення поняття компетентності в професійній діяльності. Огляд психологічної літератури й інших інформаційних джерел, присвячених цій проблемі, показує, що можна виділити кілька підходів до визначення поняття «компетентність у професійній діяльності». Так, наприклад, закордонними дослідниками таке поняття найчастіше розглядається як «поглиблене знання», «стан адекватного виконання завдання», «здатність до актуального виконання діяльності», «ефективність дій» [1].

Комуникативну та інші види професійної компетентності успішно досліджують К. О. Абульханова-Славська, Г. М. Андреева, О. О. Бодальова, Л. П. Буєва, М. С. Каган, С. Д. Максименко, О. М. Леонтєв, І. Плотницька, О. Серьогін, А. Рачинський, В. Сороко, С. Хаджирадева та ін. Науковцями (О. О. Вербицький, Ю. М. Єме-

льянов, М. П. Зажирко, В. В. Каплінський, М. О. Коць, Л. А. Петровська та ін.) вивчаються психолого-педагогічні умови та засоби розвитку комунікативного потенціалу особистості. [3].

Одним з найпоширеніших визначень розглянутого терміна у вітчизняній психологічній літературі є наступне: «якість, властивість або стан фахівця, що забезпечує разом або окремо його фізичну, психічну й духовну відповідність необхідності, потребі, вимогам певної професії, спеціальності, стандартам кваліфікації, службової посади, яка обіймається або виконується» [2].

У представників різних наукових підходів зустрічаються всілякі трактування поняття «професійної компетентності». Деякі автори вважають, що професійна компетентність включає такі особистісні якості, як ініціативність, відповідальність, працьовитість, цілеспрямованість, упевненість у собі [2; 3].

Інші гадають, що необхідно включити до структури компетентності й мотиваційно-ціннісну сферу, яка значною мірою визначає рівень оволодіння знаннями [1].

Таким чином, перераховані складові комунікативної компетентності в професійній діяльності означають зрілість людини в професійній діяльності, професійнім спілкуванні, становленні особистості професіонала, його індивідуальності.

У педагогічних працях зазначається, що ідея використання компетентнісного підходу ґрунтується на положенні, в якому теорія без її якісного діяльнісного втілення не гарантує ефективної професійної підготовки [4].

Професійні знання – це професійно важлива інформація, що стала надбанням свідомості (у тому числі пам'яті фахівця). Спираючись на знання, професіонал розбирається в житті, правовій сфері, обстановці, планує рішення задач, що стоять перед ним, обмірковує шляхи виконання службових функцій, вивчає виникаючі проблеми, намічає цілі і задачі їх вирішення, вибирає способи дій, контролює і оцінює свою поведінку. Чим глибше і ґрунтовніше він розуміє все це, тим вище його професіоналізм, тим успішніша його діяльність [5].

Комунікативна діяльність правоохоронних органів – це складна, багатопланова діяльність щодо встановлення та розвитку контактів із представниками різних вікових, професійних, культурних, етнічних груп, а також з особами, психічний стан яких непередбачуваний (потерпілі, підозрювані, свідки), що відбувається за несприятливих умов та обставин, породжена виконанням службового обов'язку в боротьбі зі злочинністю, захисту від протиправних посягань на життя та здоров'я, прав та свобод громадян, державного устрою та громадського порядку;

містить обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття та розуміння іншої людини.

Психологічна компетентність є одним із видів соціальної компетентності і набуває виняткового значення для здійснення професійної діяльності правоохоронця. Ця компетентність ґрунтується на особистісній спроможності застосовувати набуті знання, уміння і навички у особистісній, соціальній та професійній життєдіяльності. Також це особистісна здатність до адекватної самооцінки та самоусвідомлення себе через образ «Я», та отождоження себе з результатами своєї діяльності. Особистість повинна добре розуміти себе, свої особливості характеру, «слабкі» та «сильні» властивості характеру й темпераменту, повинна приймати себе такою, якою вона є, а у разі необхідності корегувати свої недоліки.

Виокремлюють такі складові комунікативної компетентності:

- орієнтованість у різноманітних ситуаціях спілкування, яка заснована на знаннях і життєвому досвіді індивіда;

- спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин і умов соціального середовища;

- адекватна орієнтація людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації;

- готовність і уміння будувати контакт з людьми;

- внутрішні засоби регуляції комунікативних дій;

- знання, уміння і навички конструктивного спілкування;

- внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії.

Таким чином, комунікативна компетентність постає як структурний феномен, що містить як складові цінності, мотиви, установки, соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння, навички.

Пріоритетним завданням для підвищення рівня комунікативної сторони спілкування правників правоохоронних органів є вироблення стійких навичок та вміння творчо мислити, швидко орієнтуватись у великій кількості професійної інформації, поповнювати свої знання, працювати над саморозвитком, реалізувати власні творчі можливості, читати фахову літературу та поповнювати свій словниковий запас, вдосконалювати набуті знання. Однією з найважливіших психологічних особливостей спілкування в органах внутрішніх справ є його професійна спрямованість, пов'язана з необхідністю встановлення осіб, які вчинили злочини, свідків, потерпілих і т. д., тобто існує певна заданість параметрів та алгоритмів спілкування. З боку співробітників – це встановлення істини, а з боку злочинців – приховування обставин

злочину, прагнення уникнути відповідальності, дати помилкову інформацію. Характерною особливістю спілкування співробітників в таких умовах є нормативність. Наприклад, спілкування слідчого з підслідним регламентоване нормами процесуального законодавства.

Ще однією важливою ознакою комунікативної компетентності співробітника правоохоронних органів є комунікативна емоційність. На відміну від некомунікативної, така емоційність має свідомий характер. Комунікативна емоційність – це здатність комунікативної особистості свідомо керувати вербальним і невербальним проявом емоцій та пропускати їх через соціальні, ситуативні та інші фільтри у процесі спілкування і залежно від них «упаковувати» ті самі емоції в різні вербальні та невербальні форми або ж не «пускати» їх у процес спілкування.

Отже, комунікативна особистість співробітника правоохоронних органів – це гнучка система, що розвивається під впливом різноманітних соціальних і психологічних чинників, серед яких: когнітивний, ціннісно-мотиваційний, комунікативний, рефлексивний, прагматичний і технологічний чинники, а також соціальний статус, позиція у службовій ієрархії та ситуативні чинники службового спілкування. Саме від ступеня володіння співробітниками правоохоронних органів навичками комунікативної компетентності залежить якісне здійснення ними безконфліктного ділового спілкування і, як наслідок – позитивні результати професійної діяльності.

1. Архипова С. П. Професійна компетентність і професійність соціального працівника: сутність і шляхи розвитку / С. П. Архипова // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2004. – № 2. – С. 14–21.

2. Волобуєва О. Ф. Комунікативна компетентність як передумова ефективної майбутньої професійної діяльності / О. Ф. Волобуєва, О. Д. Сафін // Вісник Технологічного університету Поділля. Серія 3. – 1999. – № 1. – С. 139–140.

3. Демедишина Н. Роль комунікативного аспекту в професійній діяльності державних службовців / Н. Демедишина // Зб. наук. пр. НАДУ; за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна. – К.: Вид-во НАДУ, 2007. – № 4. – С. 44–79.

4. Мілохіна М. Основні підходи до визначення структури професійної компетентності / М. Мілохіна // Професійне навчання на виробництві: зб. наук. праць. – К.: Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України; Навч. центр ПрАТ «Українське Дунайське пароплавство», 2011. – Вип. 4. – С. 173–180.

5. Яворська Г. Х. Соціально-професійна зрілість курсантів вищих навчальних закладів освіти МВС України: монографія / Г. Х. Яворська. – Одеса: ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 408 с.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФІКЦІЇ У ПРАВОВІЙ СФЕРІ

Механізм правового регулювання представляється як діяльність, «робота» складових елементів системи правового регулювання, спрямована на досягнення суспільно корисного результату, що виявляється у втіленні правових норм у життя.

Поняття механізму правового регулювання дозволяє систематизувати юридичні засоби правового впливу на суспільні відносини, визначити місце і роль того чи іншого юридичного засобу у правовому житті суспільства. Одним із складових, які відіграють також важливу роль у механізмі правового регулювання є фікція, як елемент юридичної техніки, чие місце та роль у правовій сфері пропонуємо розглянути детальніше.

Юридична абстракція інструмент правового регулювання використовувалася ще римськими юристами. У класичному римському праві позов (*actio*) є передбачений едиктом судового магістрату спосіб добитися в судовому процесі рішення, яке відповідало б інтересам даної особи. Одним із видів позовів у римському праві були позови з фікцією, або фіктивні позови (*actio ficticia*) [1, с. 102].

Сьогодні можна зазначити, що дослідження ролі фікції у правовій сфері не тільки набуває особливої актуальності, але й потребує певного переосмислення. Сучасний стан розвитку України та її прагнення до інтеграції в єдиний європейський простір вимагає фундаментальних та комплексних змін у багатьох сферах життєдіяльності держави. Одним із актуальних питань нині є з'ясування особливостей притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності, беручи до уваги, що юридична особа – це правова абстракція, вигадка. Дане питання останнім часом все частіше дискутується в наукових колах, оскільки, ринковим відносинам сучасної України властиво те, що поряд із фізичними особами часто суспільно небезпечні діяння (наприклад, ухилення від сплати податків, шахрайство з фінансовими ресурсами, фіктивне банкрутство та підприємництво, рейдерські захоплення, здійснення контрабандного експорту або імпорту товару, маніпулювання цінами на ринку товарів і послуг та ін.) вчиняються і юридичними особами, а точніше їхніми представниками в інтересах цих осіб, що становить для суспільства велику небезпеку [5]. У зв'язку із цим Верховною Радою України було ухвалено проект Закону України № 2990 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України

(щодо виконання плану дій щодо лібералізації Європейським союзом візового режиму для України щодо відповідальності юридичних осіб)» [5]. На даний час цей закон в Україні набуває чинності.

Правовою фікцією визначено формально визначену, категоричну та неспростовну, уявну юридичну конструкцію різних ступенів складності, яка використовується у доктрині права та правотворчості з метою заповнення певного сегмента у правовому полі [2, с. 123].

Основною ознакою правової фікції є те, що норма-фікція умовно заповнює невідомі обставини і надає їм значення юридичного факту [3, с. 154].

У правовій сфері отримали поширення фіктивні конструкції, що спричиняють настання певних негативних правових наслідків. У подібних випадках фікції використовуються як прийом тінювих технологій. Фіктивність у різних сферах набуває свого забарвлення й специфіки, що обумовлює необхідність виділення фіктивності у різних галузях права.

Одним із яскравих прикладів юридичної фікції у праві є юридична особа – організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку (ст. 80 Цивільного кодексу України).

Необхідно відзначити, що вивчення юридичної особи як фікції не позбавлена як теоретичних, так і практичних недоліків. З одного боку, правосуб'єктність фізичної особи як природного особистості відрізняється від правосуб'єктності юридичної особи як штучного особи. Наприклад, спеціальною правоздатністю можуть володіти тільки юридичні особи. Некомерційні юридичні особи та унітарні підприємства мають право здійснювати виключно види діяльності, визначені їх установчими документами, які набувають чинності лише з моменту державної реєстрації юридичної особи [5].

Таким чином навіть у разі введення в українському кримінальному законодавстві такого суб'єкта злочину як юридична особа, напевне виникнуть проблеми з їх притягненням до кримінальної відповідальності за службові злочини, передбачені Розділом XVII чинного КК України. Оскільки володіння ознаками посадової особи – прерогатива людської особистості. З цих же обставин вчинений юридичною особою злочин не можна буде кваліфікувати і за пунктами статей КК України, посилюючих відповідальність за вчинення злочину особою «з використанням свого службового становища».

1. Ференс-Сороцкий А. А. Аксиомы в праве / А. А. Ференс-Сороцкий // Правоведение. – 1988. – № 5. – С. 27–31. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru>

2. Панько К. К. Фікції в кримінальному праві: У сфері законотворчості та правозастосуванні: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук / К. К. Панько // Ярославський державний університет ім. П. Г. Демидова. – Воронеж, 1998. – 19 с.

3. Дормідонтов Г. Ф. Класифікація явищ юридичного побуту, що відносяться до випадків застосування фікції: Юридичні фікції; Презумпції; Приховане, символічні, удавані і уявні дії; Фідуціарні угоди / Г. Ф. Дормідонтов. – Казань: Типо-літографія Імператорського Університету, 1895. – 176 с.

4. Про затвердження Концепції реформування кримінальної юстиції України: указ Президента України від 8 квітня 2008 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

5. Гришу В. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: De Lege Ferenda / В. Гришук, О. Пасєка // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 4. – С. 274–291.

С. П. Поляк

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ»

Корупція є однією з найбільш шкідливих соціальних та економічних проблем сучасності. Це повною мірою стосується України, високий рівень корумпованості якої визнано вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями.

Корупційні прояви у будь-якому суспільстві представляють собою небезпечний механізм, який підпорядковує собі всі сфери життєдіяльності суспільства. З огляду на слабкі демократичні традиції, недосконалість національного законодавства, неефективну діяльність владних інститутів та недостатній рівень політико-правової культури суспільства перехідного періоду проблема корупційних проявів набула особливої гостроти.

Корумпованість українського суспільства – одна з перешкод на шляху інтеграції України у європейський простір та є постійним супутником державних інститутів влади.

Як соціально-негативне явище в суспільстві корупція існувала завжди, як тільки формувалася управлінський апарат, і була притаманна всім державам у будь-які періоди їх розвитку. У багатьох країнах корупція і сьогодні є частиною політичної та адміністративної реальності. Хабарництво, розтрата або інші види корупції стали причиною погіршення економічної та політичної ситуації і заподіяння шкоди суспі-

льству в цілому. У сучасну епоху характерною рисою корупції стала універсальність та пристосованість будь-де, незалежно від рівня соціально-економічного розвитку держав. Корупція, існуюча в будь-якій одній країні, може негативно позначатися на розвитку інших країн. Такий глобальний характер проблеми дав імпульс до створення міжнародної системи протидії корупції.

Щодо юридичної кваліфікації корупції, необхідно визнавати наявність безлічі визначень цього феномена. Так, наприклад, Дж. ла Паломбал характеризує це явище як будь-які дії чиновників, якщо останні відступають від своїх визначених законом обов'язків в обмін на особисті вигоди [1, с. 31].

Д. Бейлі під корупцію розуміє зловживання владою, використання її у особистих цілях, з не обов'язково матеріальними вигодами [2, с. 15].

Д. Най визначає корупцію як поведінку, що відхиляється від офіційно визначених державою обов'язків під впливом приватних інтересів [3, с. 8].

Велика кількість поглядів на визначення «корупції», неоднозначність думок щодо її складових елементів та сфер існування в суспільстві призводить до вад і помилок, пов'язаних з вивченням явища корупції як адміністративно-правової категорії. З цього приводу Д. Заброта зауважив, що безліч тлумачень досліджуваного поняття, а також значна кількість її форм не дають змоги чітко розмежовувати подібні за ознаками з цим явищем суспільно небезпечні прояви, а також призводять до «розмитості» розуміння корупції як об'єкта наукового дослідження [4, с. 271].

У міру ускладнення поняття до корупції, крім хабара й підкупу, міжнародна організація Independent Commission Against Corruption, наприклад, відносить цілий спектр посадових порушень і злочинів, які розглядаються як окремі «випадки корупції». При цьому термін «корупція» стає чисто номінальним і вживається для позначення конкретних протиправних дій, пов'язаних з використанням суспільних ресурсів (у тому числі й влади) для досягнення індивідуальних цілей [5, с. 115].

Для вітчизняної правової системи поняття «корупція» є відносно новим, а його визначення має велике значення не лише у теоретичному, а й у практичному аспекті.

1. Мілер В. Звичаєва корупція? Громадяни та уряд у посткомуністичній Європі / Вільям Мілер, Осє Гределанд, Тетяна Кошечкіна; пер. Дмитро Скляренко. – К.: К. І. С., 2004. – 328 с.

2. Political corruption: a hand book / ed by A. J. Heldenheimer. – Oxford: Transaction, 1985. – P. 15.

3. Nye J. Corruption and political development: a cost-benefit analysis / J. Nye // American Political Science. – 1967. – № 12 (61). – P. 417.

4. Заброда Д. Г. Сучасні підходи до розуміння сутності корупції / Д. Г. Заброда // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. – 2005. – № 3 (22). – С. 271–279.

5. Чубенко І. В. Генезис поняття корупції / І. В. Чубенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 1. – С. 113–118.

Х. А. Попик

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВІДЗИВ НА ПОЗОВНУ ЗАЯВУ ЯК ФОРМА ЗАПЕРЕЧЕННЯ ПРОТИ ПОЗОВУ

Процесуальна рівність сторін процесу забезпечується наданням відповідачеві можливості захисту проти пред'явленого позову шляхом висування заперечень. Змагальна форма процесу дозволяє йому не чекати початку розгляду справи, ознайомитись з позовною заявою, вивчити наявні у позивача докази і з урахуванням отриманої інформації визначити своє ставлення до висунутої позивачем вимоги. Відповідач вправі визнати позов, якщо вважає що вимоги позивача законні та обґрунтовані. Якщо відповідач позову не визнає, він може використати дві форми захисту: заперечення та зустрічний позов. Вибір необхідного засобу захисту визначається метою, яку переслідує відповідач, і характером спірних матеріально-правових відносин.

Згідно зі ст. 59 ГПК відповідач має право після одержання ухвали про порушення справи надіслати:

1) господарському суду – відзив на позовну заяву і всі документи, що підтверджують заперечення проти позову;

2) позивачеві, іншим відповідачам, а також прокурору, який бере участь в судовому процесі – копію відзиву.

Відзив підписується повноважною особою відповідача або його представником.

Відзив має містити: найменування позивача і номер справи; мотиви повного або часткового відхилення вимог позивача з посиланням на законодавство, а також докази, що обґрунтовують відхилення позовної вимоги; перелік документів та інших доказів, що додаються до відзиву (у тому числі про надіслання копій відзиву і доданих до нього

документів позивачеві, іншим відповідачам, прокурору). До відзиву, підписаного представником відповідача, додається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника відповідача [1].

Заперечення проти позову – аргументовані докази, доводи, які спростовують пред'явлений позов, це пояснення відповідача з приводу правомірності виникнення і розвитку процесу, проти заявлених вимог позивача по суті.

Право на позов має два аспекти: право на пред'явлення позову і право на задоволення позову. З урахуванням цього слід розрізняти: процесуальні заперечення відповідача і заперечення матеріально-правові.

Процесуальні заперечення завжди спрямовані на те, щоб довести неправомірність виникнення самого процесу у справі у вигляді відсутності у позивача права на позов чи порушення ним порядку пред'явлення позову. Відповідач прагне залишення заяви без розгляду чи припинення провадження у справі. Наприклад, вказуючи на порушення позивачем порядку пред'явлення позову, відповідач доводить, що справа суду непідсудна, заява подана представником позивача який не має повноваження на ведення справи тощо. Фактами, які свідчать про відсутність у позивача права на позов, відповідач може назвати неправоздатність позивача, непідвідомчість справи суду або те, що у провадженні господарського суду або іншого органу, який в межах своєї компетенції вирішує господарський спір, є справа зі спору між тими самими сторонами, про той самий предмет із тих самих підстав або є рішення цих органів з такого спору тощо.

Процесуальні заперечення в господарському процесуальному праві вказують на такі недоліки процесу, які суд зобов'язаний врахувати з власної ініціативи. Однак надання сторонам можливості звертати на них увагу суду є суттєвою гарантією того, що вони будуть усунуті. [2, с. 40].

Процесуальні заперечення відповідача можуть виявлятися також у заяві про відвід. Інститут відводу, як відомо, покликаний забезпечити об'єктивний розгляд і розв'язання справи шляхом усунення з процесу тих його суб'єктів, неупереджена діяльність яких викликає сумнів у осіб, які беруть участь у справі.

Якщо позивач доказів основного позову не пред'явить, відповідач вправі вказати на це, обмежуючись запереченням відповідних фактів. Це так зване заперечення фактів, обов'язок доказування яких лежить на позивачеві. Всі заперечення, зазвичай обґрунтовуються відомими висновками, які наводяться відповідачем шляхом аналізу і спростування доказів, які наводились позивачем.

Матеріально-правові заперечення – заперечення відповідача проти задоволення позову. Матеріально-правові заперечення – це підтверджені аргументами докази відповідача проти матеріально-правової вимоги позивача. Заперечення відповідача можуть стосуватися і посилань позивача на певні правові норми, на неправильність їх тлумачення позивачем. Матеріально-правові заперечення спрямовані на спростування фактів, які становлять основу пред'явленого позову і свідчать про незаконність чи необґрунтованість вимог позивача [2, с. 94].

Переконливість цих заперечень відповідача вирішальним чином вплине на зміст судового рішення у справі – буде позов задоволений чи в позові буде відмовлено.

Матеріально-правові заперечення відповідача стосуються галузі матеріального права. Фактичні відносини сторін, які регулюються нормами матеріального права, зумовлюють виникнення і розвиток матеріальних і правових відносин, результатом яких і є виникнення господарське-правового спору в суді.

Наука господарського процесуального права не займається питаннями матеріально-правових заперечень. Однак з огляду на нерозривний зв'язок між матеріальним і процесуальним правом процесуалістів цікавлять окремі аспекти матеріально-правових заперечень з питань, де тісно переплітаються матеріально-правові і процесуальні інтереси. Це передусім стосується питань належної та неналежної сторони в процесі. Матеріально-правовий аспект питання полягає в тому, що належні сторони – це справжні учасники спірних правовідносин. Процесуальний – чи справді позивачем і відповідачем у справі є суб'єкти спірних матеріально-правових відносин. Заперечення відповідача зводяться тут до того, що відповідач може довести, що позов до нього пред'явлений неналежним позивачем або що він є неналежним відповідачем у справі.

Заперечення відповідача проти неналежного позивача мають тимчасовий характер. Якщо відповідач є зобов'язаною особою у спірних правовідносинах, він має нести матеріально-правову відповідальність. Однак вже саме усунення неналежного позивача з процесу може створювати для відповідача певні вигоди. Так, наприклад, належного позивача взагалі може не виявитися, або належний позивач пропустить строк позовної давності, або стикатиметься з певними труднощами у своїй доказовій діяльності. Відповідач у справі може також доводити, що він є неналежним відповідачем та не повинен нести відповідальність перед позивачем.

Отже, заперечення відповідача з посиланням на те, що у справі бере участь неналежний позивач або він (відповідач) є неналежним,

поєднує в собі ознаки як матеріально-правового, так і процесуального заперечення.

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ // ВВРУ. – 1991. – № 23. – Ст. 36.

2. Господарське процесуальне право України: підручник / за ред. О. І. Харитонові. – К.: Істина, 2009. – 360 с.

С. А. Праворський

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Проблеми забезпечення законності у діяльності органів внутрішніх справ, у сфері ефективного функціонування державної служби та діяльності її посадових осіб шляхом застосування до них різноманітних заходів впливу, в тому числі заходів юридичної відповідальності, неодноразово розглядалися у науковій та спеціально-юридичній літературі.

Протягом останніх років проблема юридичної відповідальності посадових осіб державної служби в соціально-правовому аспекті набула особливої актуальності через випадки корупції, хабарництва, катування та жорстокого поводження та безвідповідальності. Аналізуючи соціальну важливість юридичної відповідальності державних службовців О. Ф. Ноздрачов говорить, що державна служба робить можливим вчинення окремих правопорушень, надаючи державному службовцю відповідні засоби і створюючи сприйнятливі умови. Правопорушення державних службовців, особливо посадових осіб, наділених юридично владними повноваженнями, характеризуються підвищеною небезпечкою, бо зачіпають безпосередньо інтереси держави, правопорядок, права й свободи громадян, а тому мають супроводжуватись підвищеною юридичною відповідальністю [1, с. 485].

У продовження сказаного С. Д. Дубенко вказує, що паралельно з заохоченням законодавство передбачає, коли це необхідно, юридичну відповідальність державних службовців, а саме: дисциплінарну, матеріальну, адміністративну і кримінальну. Відповідальність прояв-

ляється в застосуванні до державних службовців тих чи інших засобів покарання, передбачених законодавством, за винне скоєння ними правопорушення, тобто за такі проступки і дії, які юридично визначені як протиправні [2, с. 81]. А отже, до складу заходів належної поведінки працівників органів, служб та підрозділів внутрішніх справ входить також юридична відповідальність за невиконання або неналежне виконання покладених на них обов'язків.

В. Н. Хропанюка дотримується точки зору, що юридична відповідальність – це важливий вид захисту інтересів особи, суспільства і держави. Вона настає внаслідок порушення приписів правових норм та виявляється в формі застосування до правопорушника заходів державного примусу. Для правопорушника юридична відповідальність означає застосування до нього санкцій правових норм, означених в них певних заходів відповідальності. Це його обов'язок зазнавати заходів державного примусу, застосованих на підставі норм права [3, с. 344].

У теорії права і галузевих юридичних науках можна виокремити два підходи розуміння змісту юридичної відповідальності. Представники першого підходу (негативного) вивчають юридичну відповідальність як наслідок правопорушення. Інші вчені (представники позитивного підходу) розглядають юридичну відповідальність у взаємозв'язку не тільки з правопорушенням, але й з відповідальністю за майбутні дії.

Негативну (ретроспективну) відповідальність розуміють і як реалізацію санкції; і як міру державного примусу; і як застосування заходів державного примусу; і як покарання (стягнення); і як реакцію суспільства на правопорушення; і як правовий обов'язок, який впливає з факту вчиненого правопорушення; і як обов'язок дати звіт про свою поведінку; і як здатність зазнавати заходи примусового впливу; і як оцінку суспільно небезпечного діяння та осуд особи, яка його вчинила. І. С. Самощенко і М. Х. Фарукшин юридичною відповідальністю вважають перш за все державний примус до виконання вимог права, що містить осуд діянь правопорушника державою і суспільством [4, с. 62–63].

Неоднозначно визначають і позитивну відповідальність. Під нею розуміють почуття обов'язку, усвідомлення обов'язку. На думку П. Е. Недбайло, позитивна відповідальність у людини виникає вже тоді, коли вона приступає до виконання своїх обов'язків, а не тільки тоді, коли вона їх не виконує або стане діяти всупереч їм [5, с. 51].

Отже, можна сказати, що представники даного підходу під позитивною юридичною відповідальністю розуміють нормальне або активне виконання вимог правових норм. Очевидно, що невиконання правового обов'язку, тобто правопорушення, це акт безвідповідальної

поведінки. І, природно, порушення визначеного порядку врегульованих правом суспільних відносин має бути усунуто, і правопорядок відновлений.

Таким чином, юридична відповідальність працівників органів внутрішніх справ є могутнім інструментом стимулювання їхньої ініціативної й ефективної діяльності і виступає важливим гарантом забезпечення законності їх діяльності, в тому числі й адміністративної. Тому працівники органів внутрішніх справ, які допустили порушення закону при виконанні своїх службових обов'язків, повинні притягатись до одного з видів юридичної відповідальності (адміністративної, дисциплінарної, кримінальної, матеріальної чи цивільної) залежно від характеру правопорушення і наслідків, що настали.

1. Ноздрачев А. Ф. Государственная служба: учебник / А. Ф. Ноздрачев. – М.: Статут, 1999. – 591 с.

2. Дубенко С. Д. Державна служба і державні службовці в Україні: навч. посібник / С. Д. Дубенко; за заг. ред. Н. Р. Нижник. – К.: Ін Юре, 1999. – 244 с.

3. Хропанюк В. Н. Теория государства и права / В. Н. Хропанюк; под. ред. В. Г. Стрекозова. – 3-е изд., доп. и испр. – М.: Омега-Л; Интерстиль, 2012. – 378 с.

4. Самошенко И. С. Ответственность по советскому законодательству / И. С. Самошенко, М. Х. Фарукшин. – М.: Юрид. лит., 1971. – 240 с.

5. Недбайло П. Е. Система юридических гарантий применения советских правовых норм / П. Е. Недбайло // Правоведение. – 1971. – № 3. – С. 43–53.

Н. А. Предчишин

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КЛАСИФІКАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

У сфері публічних послуг, які надаються державою, законодавство України вводить класифікацію залежно від суб'єкта, який надає публічні послуги та розрізняє відповідно державні (надаються органами державної влади (в основному виконавчої) та державними підприємствами, установами, організаціями, а також органами місцевого самоврядування в порядку виконання делегованих державою повноважень за рахунок коштів державного бюджету) та муніципальні (надаються органами місцевого самоврядування, а також органами вико-

навної влади та підприємствами, установами, організаціями в порядку виконання делегованих органами місцевого самоврядування повноважень за рахунок коштів місцевого бюджету) послуги [1].

Ця ж класифікація підтримується у працях багатьох науковців, щоправда, окремі з них на означення муніципальних вживають термін «громадські» послуги.

Так, під громадянськими послугами (або муніципальними) розуміють послуги, які надаються територіальній громаді або безпосередньо громадянам з метою задоволення їх соціальних та повсякденних потреб і за достатній обсяг та якість яких несуть відповідальність органи місцевого самоврядування [2, с. 178].

Поширеною є класифікація послуг за критерієм платності на платні й безоплатні для особи, що закріплено чинним законодавством України. Щодо платних послуг Д. Заброта пропонує їх розподілити на:

- а) повністю безкоштовні;
- б) безоплатні для певної категорії громадян;
- в) частково оплачувані;
- г) повністю оплатні [3, с. 108].

За предметом І. Коліушко та В. Тимошук виділяють такі управлінські послуги, як:

- видача дозволів (наприклад, на зайняття окремими видами діяльності, проведення мітингів і т. п.), в тому числі акредитація, атестація, сертифікація;
- реєстрація з веденням реєстрів (наприклад, реєстрація актів громадського стану), в тому числі легалізація суб'єктів;
- легалізація актів (наприклад, консульська легалізація документів), нострифікація та верифікація;
- соціальні управлінські послуги (наприклад, про призначення субсидій, пенсій) [4, с. 32].

У одній з наступних праць В. Тимошук пропонує класифікацію адміністративних послуг за рівнем встановлення повноважень щодо надання адміністративних послуг та правового регулювання процедури їх надання й виділяє такі послуги:

- 1) адміністративні послуги з централізованим регулюванням (закони, акти Президента, Кабінету Міністрів та центральних органів виконавчої влади);
- 2) адміністративні послуги з локальним регулюванням (акти органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади);
- 3) адміністративні послуги зі «змішаним» регулюванням (коли водночас здійснюються централізоване і локальне регулювання) [5, с. 125].

Однак ми погоджуємось з позицією В. Курило про те, що дана класифікація містить певні методологічні помилки, оскільки містить швидше поділ на послуги в загальному розумінні та власне адміністративно-виконавські послуги [6, с. 230].

У наукових працях виокремлюються також й інші класифікації, залежно від домінування інтересів, що спонукають реалізацію послуг: а) послуги, потреба в яких обумовлена приватним інтересом, що має соціальну значимість; б) послуги, необхідність у яких викликана публічними інтересами [7, с. 8–20].

За суб'єктами-адресатами послуг на ті, що надаються: а) громадянам; б) юридичним особам.

Класифікувати послуги можна й за іншими критеріями, але незмінною при цьому залишається реалізація через послуги державних органів та організацій певних регулятивних функцій системи державного управління, забезпечується зворотній зв'язок між суб'єктами та об'єктами державного управління та наголошують на тому, що зазначені послуги мають інструментальне призначення, оскільки забезпечують реалізацію завдань та регулюючих функцій забезпечувального характеру.

1. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 90р-2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Розвиток партнерства між місцевою владою та недержавним сектором у сфері надання громадських послуг: монографія / О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, М. Д. Василенко, О. В. Галацан, В. Ф. Горячук; ред. Ю. П. Лебединський. – Ужгород: Патент, 2003. – 189 с.

3. Забрда Д. Г. Класифікація державних послуг, що надаються міліцією України / Д. Г. Забрда // Запровадження у Міністерстві внутрішніх справ України системи управління якістю: проблеми і перспективи: науково-практична конференція (червень 2008 р.): зб. матеріалів. – К.: ДНДІ МВС України 2008. – С. 106–111.

4. Коліушко І. Управлінські послуги – новий інститут адміністративно-го права / І. Коліушко, В. Тимошук // Право України. – 2001. – № 5. – С. 32.

5. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / В. П. Тимошук. – К.: Факт, 2003. – 496 с.

6. Курило В. І. Адміністративні правочини у сільському господарстві України: сучасна парадигма: монографія / В. І. Курило. – К.: Магістр-XXI сторіччя, 2007. – 312 с.

7. Путило Н. В. Система публичных услуг. Социальные услуги // Публичные услуги: правовое регулирование (росийский и зарубежный опыт). – М.: Волгерс Клурев, 2007. – С. 8–20.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

У світлі зростання ролі технологічного прогресу та засобів комунікації перед системою авторського права постає ряд вимог, продиктованих сьогоденням, до пошуку нових дієвих стандартів, за допомогою яких, остання могла б успішно функціонувати, адже простота репродукції, розповсюдження та зберігання [1] створює комплекс як позитивних так і у перспективі негативних аспектів. Відтак, безумовним постає необхідність оновлення та створення нормативної бази, яка б відповідала цим факторам.

Історична ретроспектива досвіду законотворення у цій сфері у багатьох випадках не є однозначною. Так, наприклад, доволі часто окремі нормативно-правові акти в рамках внутрішнього законодавства деяких зарубіжних держав піддавалась критиці, та доволі часто сприймалися у світлі обмеження свободи слова. Значну критику викликали DMCA, який до слова приймався з метою доповнення законодавства США в галузі авторського права директивами, які враховують сучасні технічні досягнення в сфері копіювання та розповсюдження інформації та безпосередньо стосовно імплементації угод ВОІВ «Про авторське право» і «Договору про виконання і фонограми». На сьогодні, також діє INDUCE Act (*Inducing Infringement of Copyrights Act*), покликаний на виправлення окремих прогалин та критичних положень DMCA. (*Digital Millennium Copyright Act*).

Слід відзначити, що в рамках законодавства ЄС діє схожа у багатьох своїх положеннях ECD (*Directive 2001/29/EC*). Також, доволі знаковою стала історія навколо SOPA (*Stop Online Piracy Act*) та широкомасштабна дискусія навколо останнього. Зокрема, широкомасштабна акція проти законопроекту та бойкот організацій, що його підтримали змусили відкласти його на доопрацювання.

Вартує відзначити і наявність відмінної від звичної структури учасників та відносин у цифровому полі, що відзначається власними якісними ознаками.

Даний момент зумовлює виникнення логічного питання стосовно відповідальності інтернет-провайдерів, адже за ними залишається можливість стосовно припинення таких правопорушень, або всіх можливих дій, здійснення яких залежить від них.

Аналіз законодавчого підходу ряду держав в рамках цього питання, дозволяє зробити висновок про його схематичну диференціацію від притягнення інтернет-провайдерів до відповідальності поряд із первинними порушниками на аналогічних засадах (на прикладі законодавства КНР), до цілковитого захисту останнього від будь яких заходів з боку держави. Загалом, можна окреслити і дещо інший підхід, який полягає в обмеженій відповідальності («*limitation of liability/notify and takedown*» approach), що є помітним на прикладі *DMCA* і *ECD* (ст.ст. 12–15), а також у правових системах інших країн, зокрема Німеччини *Multimedia Act 1998* (ст. 5) і у *Japanese Law of 200153* [2].

На прикладі законодавства США, з мотивів захисту інновації, *DMCA* пропонує надання «безпечної гавані» (*safe harbor*), яка захищає веб-сайти та веб-провайдерів від притягнення до субсидіарної відповідальності за порушення авторських прав, що здійснюються абонентами у мережі. Для того, щоб претендувати на цей захист, компанія повинна відповідати законодавчому визначенню про постачальника послуг, а саме: особа, що пропонує передачу, маршрутизацію, або надання з'єднань для цифрових онлайн-комунікацій серед точок, зазначених як користувачі, між якими відбувається обмін обраного ними матеріалу, без внесення змін до цього матеріалу, що був надісланий чи отриманий [3].

Проте дані положення, виявились неоднозначними на практиці. Знаковою у даному контексті постала справа *Metro-Goldwyn-Mayer, Inc. v. Grokster, Inc.* Деякі вчені класифікували активний стимул, заснований у цій справі в якості нового типу субсидіарної відповідальності, тому що він заснований на вираженому акті спонукання, а не на простій бездіяльності. Крім того, конкретний намір привести порушення актів є ще одним важливим фактором в цьому аналізі [4].

Безумовно, «стандарти» такої відповідальності не повинні бути ідентичними для інших галузей права інтелектуальної власності, адже правова природа об'єктів інтелектуальної власності, навколо яких виникають відносини є різною, відповідно розгляд справ за ідентичними критеріями, є негативним моментом. До слова, фактор відкидання користування «мірилами» поняття правопорушення, що тягло б за собою, субсидіарну відповідальність (*secondary liability*), у тому її значенні, що є передбаченою у рамках доктрини прецедентного права, характеризував М. Маккуї (*Michael J. McCue*), виділяючи цей момент на прикладі судової практики у сфері законодавства США про інтелектуальну власність [5].

Українське законодавче поле у сфері авторського права натовмість характеризується наявністю ряду прогалин та якісних положень,

які б відповідали вимогам сучасності та тенденціям сьогодення. Так, у 2005 р. значній критиці піддалась вітчизняна законодавча база інтелектуальної власності та система авторської охорони внаслідок попадання до річного звіту Торгівельного офісу США (*The U. S. Trade Representative's office*). Україна у даному списку отримала відзнаку «пріоритетної держави» (*foreign priority country*), яка резюмує про надзвичайно великий рівень порушень авторських прав. Відзначимо, що даний рейтинг ведеться з метою моніторингу законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності в державах, де американські компанії володіють фінансовим інтересом, та фактично впливає на інвестиційний рейтинг багатьох держав [6].

Доволі знаковим був і провал проекту змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» № 3792-12 від 05. 12. 2012. Так, проєкт закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» викликав значну критику у багатьох його положеннях, зокрема, у контексті притягнення інтернет-провайдерів до відповідальності [7].

Безумовно, вирішення проблематики авторського права у цифрову епоху повинне відповідати вимогам сучасності, беручи до уваги ключові ознаки останнього. Створення дієвої системи охорони авторського права постає можливим завдяки дійсному розумінню змістової характеристики цифрового середовища, природи взаємовідносин, що виникають у рамках останнього. Одним із критеріїв успіху у даному законодавчому векторі постає широке залучення громадськості, зацікавлених сторін, адже складність відносин зобов'язує до врахування інтересів багатьох.

1. Focus on: intellectual property rights U. S. Department of state, Bureau of International Information Programs, 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usinfo.state.gov/http://photos.state.gov/libraries/korea/>

2. Edwards, Lilian; Waelde, Charlotte (2005). «Online Intermediaries and Liability for Copyright Infringement» (pdf). Keynote paper at WIPO Workshop on Online Intermediaries and Liability for Copyright, Geneva. World Intellectual Property Organisation (WIPO). p. 2. Retrieved September 2010.

3. Emerald Smith, Lord of the Files: International Secondary Liability for Internet Service Providers. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law.wlu.edu/deptimages/law>

4. Pamela Samuelson, Three Reactions to MGM v. Grokster, 13 Mich. Telecomm. Tech. L. Rev. (2006). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mtflr.org/volthirteen/samuelsn.pdf>

5. Michael J. McCue. Secondary liability for trademark andm copyright infringement. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lrlaw.com/files/Uploads/>

6. Doug Palmer. Trade office targets Ukraine for copyright piracy concerns. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reuters.com/article/>

7. Єфімчук О. Зауваження та пропозиції до проект закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» / О. Єфімчук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurblog.com.ua/wp-content/uploads/2014/>

О. М. Романів

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Адміністративний нагляд – це система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюються органами внутрішніх справ [1]. Така діяльність здійснюється відповідно до статей 158-159 Кримінально-виконавчого кодексу України, Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» (далі Закон) та Інструкції «Про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [2].

Відповідно до ст. 64 Конституції України конституційні права і свободи громадян не можуть бути обмежені, крім випадків, чітко визначених Конституцією України.

До таких випадків належить звільнення з місць позбавлення волі окремих категорій засуджених, зокрема: а) засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства; б) засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів внутрішніх справ, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення; в) засуджених до позбавлення волі за один зі злочинів, пов'язаних

з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [3].

Більшість вітчизняних адміністративістів називає адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, адміністративно-запобіжним заходом, проте в ряді випадків визначають його належність до заходів адміністративного припинення [4, с. 204].

Як зазначено в ст. 7 Закону, адміністративний нагляд здійснюється міліцією. Працівники міліції осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, беруть на облік, фотографують, а в разі необхідності беруть у них відбитки пальців. Працівники міліції зобов'язані систематично контролювати поведінку цих осіб, запобігати порушенням ними громадського порядку та прав інших громадян і припиняти їх, проводити розшук осіб, які уникають адміністративного нагляду [1].

Рішення про необхідність встановлення адміністративного нагляду приймається комісією керівного складу адміністрації УВП. Після її позитивного висновку оформляється подання, яке разом з матеріалами, що свідчать про необхідність встановлення адміністративного нагляду, і копією вироку засудженого направляється до суду. Там матеріали розглядаються за участю особи, стосовно якої внесено подання, та представника УВП. При задоволенні клопотання піднаглядному під підпис у довідці роз'яснюється обов'язок не порушувати громадський порядок і додержуватися встановлених правил. Постанова судді про встановлення адміністративного нагляду разом з довідкою про оголошення встановлених обмежень надсилаються судом начальнику колонії. Адміністрація колонії надсилає для виконання постанову судді органу внутрішніх справ за обраним піднаглядним місцем проживання в день його звільнення.

Щодо піднаглядних за постановою суду можуть бути застосовані частково або у повному обсязі такі обмеження: а) заборона виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу; б) заборона перебування у визначених місцях району (міста); в) заборона виїзду чи обмеження часу виїзду в особистих справах за межі району (міста); г) реєстрація в міліції від одного до чотирьох разів на місяць [5].

Послаблення режиму полягає в установленні менш суворих вимог (наприклад, зменшення кількості явок до міліції для реєстрації) або зняття повністю окремих обмежень. Підставою для збільшення обмежень можуть слугувати матеріали, що свідчать про те, що піднаглядний не дотримується правил адміністративного нагляду і встановлених йому обмежень, допускає правопорушення, зловживає спиртними напоями, неправильно поводить себе в побуті тощо. Посилення

режиму адміністративного нагляду проводиться шляхом запровадження додаткових обмежень [5].

Отже, можна стверджувати, що адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, є важливим видом заходів адміністративного примусу. І хоча ці заходи в певних випадках обмежують права окремих громадян, проте це викликано інтересами суспільства і держави, що в цілому виступає підтверджує піклування держави про своїх громадян.

1. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 52. – Ст. 455.

2. Про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Наказ Міністерства внутрішніх справ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.

3. Кримінально-виконавчий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – Ст. 21.

4. Адміністративна діяльність міліції: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки: – Х.: ХНУВС, 2004. – 448 с.

5. Ярмак Х. П. Деякі особливості відповідальності за порушення прав адміністративного нагляду / Х. П. Ярмак // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1999. – № 3. – С. 36–40.

**Р. І. Рошко,
О. М. Коцаба**

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ

У загальноприйнятому розумінні термін «метод» означає спосіб чи прийом здійснення чого-небудь. Виходячи з усього, під методами будь-якої діяльності слід розуміти способи, заходи, прийоми, які використовуються для досягнення поставленої мети і становлять зміст цієї діяльності. Використовуючи цю теоретичну конструкцію можна сформулювати визначення методів державного управління на об'єкти, які віднесені до їх ведення.

Саме методи управління виражають змістовний бік управлінського впливу. Вони є й волею держави конкретизована відповідним

управлінським органом у межах надання йому юридично-владних повноважень. Тому методи державного управління, як правило фіксуються в адміністративно-правових актах. Узагальнення та наукове осмислення усього масиву відомих практиці методів державного управління дає можливість визначити їх конкретне призначення, а саме:

1. Встановлення правил поведінки у сфері державного управління, тобто встановлення обов'язкових для учасників управлінських відносин нормативів.

2. Видання індивідуальних приписів на адресу конкретних учасників управлінських відносин.

3. Вирішення в односторонньому порядку питань, які виникають з ініціативи керованих об'єктів.

4. Нагляд і контроль за поведінкою учасників управлінських відносин, тобто брати під особливий контроль розвиток певних ситуацій.

5. Застосування стимулюючих заходів впливу на керовані об'єкти: забезпечувати відділення коштів для заохочення працівників правоохоронних органів і представників громадськості, які визначились виявлені, знешкодження злочинних угруповань та затриманні злочинців та ін.

6. Застосування за потреби офіційних заходів примусового характеру з метою забезпечення належного порядку у сфері державного управління відповідно до законодавства України та ін.

Проблема класифікації методів полягає у визначенні критеріїв ґрунтуючись на яких можна звести ці прийоми до однорідних груп. Враховуючи що вибір критерію багато в чому залежить від мети і завдань, які стоять перед дослідником. Потреби процесу управління є важливим критерієм класифікації методів управління. У загальному вигляді потреби можна поділити на три види: переконання, заохочення, примус [1, с. 173–174].

Потреба переконання вимагає використання економічних, політичних, моральних, ідеологічних, адміністративних, організаційних, психологічних заходів.

Потреба заохочування передбачає використання цих самих засобів.

Потреба примушування також вимагає використання саме усіх засобів.

Відмінність даних методів полягає тільки у цільовій спрямованості у разі конкретного застосування того чи іншого прийому та в інтенсивності використання тієї чи іншої групи прийомів.

Правильне застосування саме цих методів у процесі здійснення державного управління забезпечує найбільшу й максимальну ефективність управлінської діяльності раціональне функціонування всіх адмі-

ністративно-правових інститутів непохитність правових устав у галузях управління.

Переконання, заохочення, примус у сфері державного управління застосовується для того щоб забезпечити:

1. Цілеспрямованість управлінської діяльності.
2. Правомірність поведінки учасників управлінських відносин.
3. Функціонування й захист встановленого державою режиму, за яких неухильно виконувалися правові принципи усіх ланок управлінської системи.
4. Нормальні взаємовідносини усіх учасників управлінських відносин.

Для того щоб ці завдання були виконані, методи переконання заохочення й примусу забезпечує досягнення максимально корисних результатів у процесі здійснення державного управління.

При цьому поєднання методів переконання, заохочення й примусу має бути гармонійним. Перебільшення ролі того чи іншого методу керівництва неухильно призводить до соціальних дисонансів, до порушення норм законності. Гарантією правильного поєднання є визначення головної ролі методів переконання і заохочення як методів технічного впливу на свідомість, а через неї – на поведінку людей. Ці методи виявляються в системі заохочувальних, виховних, пояснювальних, а рекомендує заходів, що забезпечують правочинність вчинків і дій учасників управлінських відносин.

Переконання й заохочення як всеохоплюючі методи становлять основу функціонування апарату державного управління [2, с. 205–207].

Таким чином, при здійсненні державного керівництва господарством, соціально-культурним і адміністративно-політичним будівництвом, а також у процесі правоохоронної діяльності органи державного управління використовують різноманітні прийоми і способи переконання і заохочення як методи цілеспрямованого впливу.

Зростання свідомості, організованості громадян робить методи переконання й заохочення дедалі ефективнішими інструментами регулювання громадських управлінських відносин. При цьому звужується сфера адміністрування, невинуватне застосування адміністративно-примусових засобів впливу.

1. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, В. В. Зуй. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2013. – 656 с.

2. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с.

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ОСОБИСТОСТІ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

В умовах сучасного розвитку суспільства пов'язаного з процесами розбудови демократичної та правової держави в Україні, відбувається становлення владних структур, нової політичної системи суспільства. Процес реформування органів державної влади відповідно до прагнення України зайняти гідне місце серед демократичних європейських країн з ринковою економікою розвивається досить інтенсивно. Одним із напрямів цього процесу є удосконалення та розвиток системи МВС, її наближення до європейських стандартів охорони громадсько-го порядку.

Якщо говорити про імідж працівників ОВС, то це об'єктивний портрет у якому, всі фарби відображають реальні персоналії сьогодення. Об'єктивний характер іміджу міліції підтверджується життям, і нам необхідно набувати досвіду щоб постійно впливати на нього й підвищувати його. Необхідна складова успіху правоохоронця це позитивний імідж, який зробить його професійно-психологічний портрет завершеним і досконалим [1].

Суттєвий внесок у формування нового іміджу міліції вносять українські засоби масової інформації, які дуже часто є єдиним посередником працівниками ОВС і населенням [2].

Тому що, по-перше, не кожен пересічний громадянин має потребу звертатися до правоохоронних органів чи стикатися з працівниками різноманітних служб та підрозділів цього відомства. З другого боку, не завжди працівники міліції, передусім «зовнішніх служб», мають можливість під час своєї соціальної діяльності впливати на думку кожного громадянина. Отже, засоби масової інформації можуть повною мірою реалізувати цей позитивний задум і об'єктивно висвітлювати специфіку діяльності органів правопорядку, настрої та результати, буденність і героїчні вчинки.

На престиж професії працівника органів внутрішніх справ, на думку населення України, впливають:

- уміння спілкуватися з людьми;
- ставлення працівників сил охорони правопорядку до своєї професії та співробітників;

- особистісні (індивідуально-психологічні) якості;
- гідний рівень освіти;
- бажання й можливість розвиватися та самовдосконалюватися;
- можливість працевлаштування після закінчення навчального закладу системи МВС, відставки або звільнення;
- ставлення персоналу органів внутрішніх справ до населення

Отже, можна сформулювати певні принципи формування позитивного іміджу працівників органів внутрішніх справ:

- Принцип об'єктивності. Імідж системи МВС повинен бути підкріплений реальними показниками діяльності, які свідчать про ефективність і стабільність діяльності правоохоронних органів.

- Принцип цілісності. Кожний працівник міліції повинен розуміти це і сприяти підвищенню позитивного іміджу своєї служби чи підрозділу серед населення, підтримувати цей імідж як у службових справах, так і в позаслужбовий час.

- Принцип узгодженості. Усі підвідомчі служби й напрями їх діяльності певною мірою сприяють розвитку загальної ідеї: «Авторитет міліції – необхідна складова професійного успіху персоналу ОВС». Тож цей принцип допоможе правильно організувати й налагодити необхідні зв'язки між службами та підрозділами для спільної реалізації згаданої ідеї.

- Принцип відкритості. Важливою у правоохоронній діяльності є соціальна складова, що передбачає ефективну превентивну й профілактичну роботу з різними категоріями громадян (підлітками «групи ризику», особами, які перебували в пенітенціарних закладах, маргінальними елементами тощо), агітаційну діяльність (залучення молоді до служби в органах внутрішніх справ України), налагодження контактів з населенням і громадськими організаціями, активну співпрацю з представниками мас-медіа. Працівники, які організують і здійснюють цю важливу соціально значущу роботу, повинні бути відкритими, доступними для кожного пересічного громадянина, для того, хто хоче вчасно отримати певну інформацію. Постійний ініціативний діалог із громадськістю є запорукою успіху інституту міліції у суспільстві.

- Принцип наступництва. Наступність поколінь є гарантією стабільності системи, принципів її діяльності, успіхів і досягнень. Молоді працівники міліції, які ще в навчальному закладі усвідомили сутнісні характеристики правоохоронної діяльності, а також значення престижу цієї діяльності для майбутнього, лише підтверджуватимуть авторитет міліції у суспільстві.

Також варто зазначити що на формування іміджу працівника міліції неабияк впливає зовнішній вигляд працівників міліції, оскільки

чимало людей роблять висновки саме з зовнішнього виду. Формування іміджу – процес тривалий і складний [3].

Це має стати одним із стратегічних напрямів реформування всієї системи правоохоронних органів узагалі і міліції насамперед.

1. Лапшина В. Л. До питання про сутність феномену професіоналізму правоохоронця / В. Л. Лапшина // Становлення, розвиток відомчої освіти та науки, основні напрямки удосконалення підготовки кадрів органів внутрішніх справ України: матеріали науково-практичної конференції. – Х.: Ун-т внутр. справ, 2000. – С. 60–66.

2. Воробйова І. В. Основні чинники, що впливають на престиж професії співробітника сил охорони правопорядку / І. В. Воробйова // Зб. наук. праць Харківського університету повітряних сил. – 2009. – Вип. 4 (22). – С. 143–145.

3. Іменем Закону: тижневик МВС України. – № 48 (5692). – (Моменти. – № 9).

Є. С. Садова

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

МІСЦЕ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Правове регулювання у суспільстві є важливою умовою для створення стабільного правопорядку, функціонування державних органів, організацій, установ, які мають забезпечувати охорону та захист прав, свобод і законних інтересів громадян. Загальні цілі правового регулювання передбачають досягнення суспільством соціально-корисного результату і, насамперед, створення необхідних умов для прогресивного розвитку суспільства.

Досить часто спостерігаємо ситуацію, коли чинне законодавство недостатньо повно регулює суспільні відносини, інколи характеризується недосконалістю, колізійністю та правовою невизначеністю. Процес реалізації закріплених в Основному Законі країни положень проходить досить суперечливо. Серед політичних, економічних, культурних та інших чинників однією з причин цього є існуючий рівень злочинності, що зумовлює необхідність вдосконалення правоохоронної системи держави, законодавче й науково-методичне забезпечення правоохоронної діяльності. Далеко не останню роль у врегулюванні такої ситуації відіграють юридичні факти, тому розв'язання цієї проблеми

потребує додаткового теоретичного осмислення правоохоронної діяльності, особливо в контексті юридико-фактичного підходу, який дозволяє оцінити ефективність і реальність її здійснення, внести пропозиції щодо забезпечення дії механізмів правоохорони, допоможе визначити та сформулювати зміст нових правових норм, що повинні відображати об'єктивні інтереси учасників правоохоронних відносин, мотиви їх діяльності, а також враховувати наявний досвід застосування чинного законодавства. Це дає поштовх до подальшого розвитку теорії юридичних фактів і особливостей її застосування саме у правоохоронній діяльності.

Багато вітчизняних та зарубіжних науковців приділяли увагу дослідженню проблем юридичних фактів і правоохоронної діяльності зокрема: О. Абрамов, В. Д. Бабкіна, Ю. М. Бисага, Г. В. Кикоть, В. В. Копейчикова.

Стосовно визначення поняття «юридичні факти», існує думка, що це зібране поняття, яке означає різноманітність усіх існуючих життєвих обставин, що зумовлюють певні юридичні наслідки [2, с. 396].

Специфіка юридичних фактів у сфері здійснення правоохоронної діяльності обумовлена її предметом [3, с. 204]. Особливість правоохоронної діяльності полягає в тому, що вона впливає на ті суспільні відносини, які мають суспільно-небезпечний характер, – протиправні діяння, а тому безпосереднім предметом правоохоронної діяльності є правопорушення та інші явища, що їх обумовлюють, а об'єктом охорони – ті суспільні відносини, на які вони посягають.

Кримінально-правові відносини з участю суб'єктів правоохоронної діяльності публічного права виникають, як правило, з моменту вчинення будь-якою особою кримінального правопорушення. Кримінальна відповідальність протікає в рамках кримінальних відносин, проте їх часові межі є різними. Так, кримінальна відповідальність виникає з моменту набрання обвинувальним вироком суду законної сили і закінчується, моментом припинення відбування покарання.

Стосовно неправомірних дій (правопорушень, деліктів) як юридичних фактів, то вони характерні тим, що можуть бути тільки такими, що створюють правовідносини, у деяких випадках – такими, що змінюють їх, або такими, що перешкоджають виникненню правовідносин, але ніколи не бувають такими, що припиняють правовідносини, або такими, що поновлюють права і обов'язки. [4, с. 150]

Тому підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що встановлюючи норми права, правотворчий орган повинен «побачити» юридичні факти, вибрати їх з маси важливих і другорядних обставин і правильно відобразити їх в чинному законодавстві.

Подальше вдосконалення чинного законодавства у сфері правоохоронної діяльності, прийняття нових законів у процесі реформування право охорони можливе за умови всебічного врахування в них тих фрагментів дійсності, за наявності яких виникають певні правовідносини у правоохоронній діяльності.

1. Гордєєв В. Критерії класифікації юридичних фактів / В. Гордєєв // Право України. – 2012. – № 3–4. – С. 396–403.

2. Завальний А. М. Юридичні факти в структурі предмету правоохоронної діяльності / А. М. Завальний // Молодь, освіта, наука, культура і національна свідомість: зб. матеріалів ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 25–27 квітня 2006 р.); у 5-ти т.; редкол.: І. І. Тимошенко (відп. ред.) та ін. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2006. – Т. 4. – С. 203–206.

3. Костуба А. Норми права і правоприпинюючі юридичні факти в механізмі правового регулювання / А. Костуба // Право України. – 2011. – № 3. – С. 202–207.

4. Гревцов Ю. К. К правоприменению: правовые отношения в связи с юридическими фактами и нормами права / Ю. К. Гревцов // Право України. – 2010. – № 4. – С. 148–115.

М. О. Саків

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Одним із напрямків реформування законодавства України на сучасному етапі є питання про впровадження на законодавчому рівні кримінального проступку як окремої правової категорії. Доводиться стверджувати, що кримінальний проступок і злочин в майбутньому мають стати різновидами кримінального правопорушення. Запровадження кримінальних проступків має стати важливим етапом на шляху до гуманізації кримінального права. Адже пропонується, що кримінальними проступками стануть не лише деякі адміністративні правопорушення, але й злочини невеликої тяжкі злочини.

Активне обговорення питання щодо запровадження інституту кримінального проступку розпочалося після прийняття Концепції про реформування кримінальної юстиції, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008. Дискусія щодо запрова-

дження цього інституту точиться і по сей день, зокрема, питання щодо визначення юридичної природи кримінального проступку, вирішення питання щодо критерію, за яким слід розмежовувати злочини, кримінальні проступки та адміністративні правопорушення тощо.

Запровадження кримінального проступку – це перспективний напрям вдосконалення кримінального законодавства, а тому не дивно, що українські правники все частіше повертаються до думки про необхідність виділення кримінального проступку як окремого виду кримінального правопорушення. Загалом, науковці висловлюють такі аргументи на користь запровадження кримінального проступку: 1) перетворення окремих нетяжких злочинів, за які не передбачено покарання у виді позбавлення волі у кримінальні проступки сприятиме гуманізації кримінального права [1, с. 192; 4; 5, с. 727]; 2) щодо кримінальних проступків можна було б застосовувати спрощену процедуру розслідування, примирну процедуру та угоди про визнання вини, віднесення їх до справ приватного обвинувачення, а це допоможе застосуванню більш простої та ефективної процесуальної форми розслідування та судового розгляду відповідної категорії справ [3, с. 166; 4], а отже органи кримінальної юстиції зможуть зосередитись на розкритті тяжких та особливо тяжких злочинів; 4) це сприятиме економії бюджетних коштів на функціонування системи судочинства, бо провадження у справах про кримінальні проступки буде вестися за спрощеною системою [2, с. 214]; 6) запровадження інституту кримінального проступку надасть можливість реалізувати завдання щодо обмеження обсягу кримінального переслідування – скорочення Особливої частини Кримінального кодексу, тобто відбудеться черговий крок у диференціації кримінальної відповідальності; 7) запровадження кримінального проступку як окремої категорії правопорушень допоможе звузити коло злочинів, тобто за змістом відбудеться певна декриміналізація [5, с. 244]; 9) оскільки за вчинення кримінального проступку не наставатиме судимість, то такий крок змінить на краще ситуацію в Україні з кількістю людей, які мають судимість.

Необхідно зазначити, що є й противники запровадження в правову систему України інституту кримінального проступку. Вони зауважують, що ця ідея суперечить цілому ряду положень Конституції України (наприклад, статтям 29, 30, 31, 34, 39, 60, 62, 92 тощо). Там йдеться лише про поняття «злочину» і немає місця «кримінальному проступку». Найсильнішим аргументом, який вони висувають, є вимоги пункту 22 частини першої статті 92 Основного Закону щодо переліку видів юридичної відповідальності та презумпції невинуватості осіб, закріпленої у статті 62 Конституції. У статті 92 йдеться про те, що

«виключно законами України визначаються ... засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них».

Введення у кримінально-правові норми нової законодавчої конструкції у вигляді кримінального проступку слід проводити з урахування як національної законотворчої доктрини, а також звертаючись до позитивного зарубіжного досвіду регулювання у цій сфері відносин. Цікавою у цьому контексті може стати, закріплена у КК Німеччини двохчленна класифікація злочинного діяння: злочин і проступок (§12 КК ФРН) [6, с. 23]. Критерієм для такого поділу визначено мінімальний розмір покарання. Так злочином визнається протиправне діяння, за яке передбачено як мінімальне покарання позбавлення волі на строк не менше одного року і більш суворе покарання, а проступком – протиправне діяння, за яке мінімальне покарання передбачено позбавлення волі на більш короткий строк чи грошовий штраф (Geldstrafe). Визначальним для віднесення конкретного діяння до категорії злочину чи проступку є вид покарання, передбачений у санкції кримінально-правової норми, а не той який призначений судом. Поділ злочинного діяння має не лише технічне значення, але що найважливіше – дозволяє оцінити ступінь неправди (Unrecht) та вину особи (Schuld). Основними ознаками злочинного діяння у німецькому кримінальному праві є кримінальна протиправність, винність, відповідність складу діяння та караність. Значення такої двохчленної класифікації, зокрема, можна показати на такому прикладі: підбурювання до проступку не визнається кримінально каранним діянням, на відміну від такого діяння, вчиненого щодо злочину.

Отож, можна констатувати, що незважаючи на труднощі теоретико-правового, правозастосовчого та соціального характеру запровадження інституту кримінальних проступків в українську кримінально-правову доктрину стане важливим кроком на шляху побудови європейської системи кримінальної юстиції.

1. Коліушко І. Б. Запровадження інституту кримінального проступку як необхідна складова реформи кримінальної юстиції в Україні / І. Б. Коліушко, О. А. Банчук // Кримінальний кодекс України 2001 року: проблеми застосування і перспективи удосконалення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 13–15 квітня 2007 р.: у 2-х ч. – Львів: Львівськ. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – Ч. 1. – С. 189–194.

2. Ужва Л. О. Кримінальний проступок: спроба міжгалузевого аналізу / Л. О. Ужва // Науковий вісник Дніпропетровськ. держ. ун-ту внутр. справ. – 2007. – № 3. – С. 210–215.

3. Навроцкий В. О. Дифференциация криминальной ответственности: забаванка законодавця чи необхідність / В. О. Навроцкий // Кримінальний кодекс України 2001р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Дифференциация криминальной ответственности: міжнародний симпозиум (м. Львів, 11–12 вересня 2009 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – С. 164–170.

4. Навроцкий В. А. Уголовный проступок в Украине: цель введения и способы реализации / В. А. Навроцкий // Категория «цель» в уголовно-исполнительном праве и криминологии: материалы IV Российского конгресса уголовного права (г. Москва, 28–29 мая 2009 г.). – М.: Проспект, 2009. – С. 726–729.

5. Матвеева Л. Г. Кримінальний проступок в англосаксонській і романо-германській правових сім'ях / Л. Г. Матвеева // Порівняльно-правові дослідження. – 2007. – № 1–2. – С. 241–244.

6. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 524 с.

А. І. Сасіна

(Сумська філія

*Харківського національного університету
внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Формування правової культури суспільства – надзвичайно важливе і актуальне завдання. Адже низький рівень правової культури викликає занепокоєння, адже певна частина молодих людей не має навичок навіть конструктивного спілкування, а також загальних принципів розуміння значення найпростіших соціальних інтересів і явищ, що призводить до неадекватної соціальної поведінки.

Над проблемою правового виховання і працювали як науковці-педагоги: Р. А. Арцишевський, М. Р. Баяновська, Н. В. Заверіко, О. В. Киричук, В. М. Оржеховська, О. І. Пометун; так і юристи: Ю. М. Антонян, М. І. Арсенєва, В. Н. Зиряновий, І. А. Кирилова, О. Б. Лисягіна, Є. Г. Мартинчик, В. А. Серебрякова, І. К. Туркевич, С. В. Турцевич, Д. А. Шестаков.

Разом з тим, аналіз теоретичних досліджень дає змогу стверджувати, що проблема правового виховання залишається актуальною.

Метою роботи є розкриття поняття «правове виховання» та визначення мети й сутності правового виховання. Виховання – це процес, за допомогою якого передається і засвоюється соціально цінний досвід поколінь. Одним із видів виховання є правове.

Аналіз психолого-педагогічної та юридичної літератури показав, що попри велику увагу до розробки поняття «правове виховання», до теперішнього часу не існує чіткого загальноприйнятого його визначення.

Так, наприклад, у деяких дослідженнях наголошується на тому, що правове виховання не є окремим самостійним видом виховання, а його слід вважати складовою морального, політичного та економічного виховання [1, с. 112]. Однак важко погодитися з такою точкою зору, адже саме правове виховання допомагає формувати правосвідомість, прищеплює навички правомірної поведінки й правової активності, а всі ці явища мають правовий характер та характеризуються певною самостійністю.

Існують авторські визначення правового виховання, кожне з яких несе в собі суб'єктивне бачення необхідності формування в людини ідеї права, виховання поваги до закону і порядку.

Так, наприклад, Л. В. Анучина визначає правове виховання як цілісний, організований й системний вплив на особистість, який формує правову свідомість, правові настанови, навички й звички активної, правомірної поведінки, правову культуру [2, с. 261].

О. І. Вишневський вважає правове виховання планомірним, керованим, організованим, системним та цілеспрямованим процесом впливу на свідомість, психологію всією сукупністю різноманітних право виховних засобів, форм і методів, що є в арсеналі сучасної правової діяльності, з метою формування в правосвідомості глибоких та стійких правових знань, переконань, потреб, цінностей, навичок правомірної поведінки [3, с. 122].

Отже, правове виховання – складне явище, яке неможливо визначити однозначно: це або система соціального впливу права (соціологічний аспект), або функція держави як елемент соціального управління. Звідси випливає, що правове виховання слід розуміти як специфічний юридичний вид організованого та цілеспрямованого впливу на свідомість та культуру людей.

Сутністю правового виховання є формування правової установки на узгодження прагнень і очікувань особистості з інтересами й очікуваннями суспільства, тобто процес вироблення стійких правових ідей і принципів у правосвідомості вихованців, формування правової культури.

У літературі висловлюються різні точки зору щодо цілей правового виховання: 1) як організований ідейно-виховний процес воно покликане формувати певний обсяг правових знань, правові переконання, виховувати почуття поваги до норм права та переконаність у необ-

хідності їх дотримання; 2) досягнення такого рівня правової культури, за якого прищеплюються навички й уміння правомірної поведінки, виробляється звичка додержуватись правових норм, виконувати їх; 3) його важлива мета – вплив правових інститутів на свідомість індивідів і соціальних груп, що перетворює політико-правові ідеї й вимоги права на особисті переконання громадян; 4) формування соціально-активної особистості саме у правовій сфері [4, с. 118].

Цілі правового виховання, як і будь-якої виховної роботи, детерміновані громадськими потребами й інтересами, а також основними напрямками діяльності держави.

Отже, виховання – це процес, за допомогою якого передається і засвоюється соціально цінний досвід поколінь.

Основною метою правового виховання є усвідомлення об'єктивної можливості правовиховної діяльності, чітке уявлення про об'єктивні результати останньої, про досягнення певного рівня правової свідомості, правової культури й соціально-правової активності суб'єктів правовідносин.

1. Мачинська Н. Правове виховання як складова гармонійного розвитку особистості / Н. Мачинська // Педагогічний процес: теорія і практика: збірник наукових праць; під ред. С. О. Сисоевої. – 2009. – № 1. – С. 112–119.

2. Анучина Л. В. Правове виховання: бажання й реальність / Л. В. Анучина, В. Г. Грицаненко // Проблеми законності. – 2012. – № 103. – С. 260–263.

3. Вишневецький О. Сучасне українське виховання: педагогічні нариси / О. Вишневецький. – Львів: Львівський обласний науково-методичний інститут освіти; Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенка, 1996. – 238 с.

4. Руденко Ю. Д. Основи сучасного українського виховання / Ю. Д. Руденко. – К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2003. – 349 с.

Д.-С. Р. Сетдеков

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОНЯТТЯ ЗАКОННОСТІ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Одним з основних та пріоритетних завдань Української держави на сучасному етапі її розвитку є забезпечення законності у суспільних відносинах.

Таке завдання отримало нормативне визначення в Конституції України, в якій закріплено, що «держава відповідає перед людиною за свою діяльність» (ст. 3); «органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України» (ст. 6); «Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй» (ст. 8); «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» (ст. 19) [1].

Найбільш чітко таке завдання актуалізується у часи економічної кризи та політичного протистояння, що характерно для сучасного розвитку нашої держави. Важлива роль у розв'язанні цього завдання належить органам державної влади, які є основними суб'єктами державного управління, звичайно, у вузькому його розумінні, оскільки, як відомо, відповідно до широкого розуміння державного управління його суб'єктами є не лише органи виконавчої влади, а й законодавчої та судової, органи місцевого самоврядування, а також громадські об'єднання. Отже, закріплення в Конституції України норми про те, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених нею межах і відповідно до законів України, а також того, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України, є нічим іншим, як нормативною регламентацією законності, яка є необхідною умовою функціонування правової і демократичної держави.

Необхідно звернути увагу на те, що незважаючи на досить поширене використання категорії «законність» у назві та тексті законодавчих актів у навчальній та науковій літературі сьогодні відсутнє узгоджене її тлумачення, у зв'язку з чим єдине розуміння сутності цього явища так і не знайдено. Як слушно зауважує Г. О. Пономаренко, «законодавчого визначення поняття законності, як і поняття закону, немає» [2, с. 35].

До того ж відсутня однастайність вчених щодо меж цієї категорії, системи нормативних актів, які її передбачають.

Більш вдалими є визначення законності у Сучасній правовій енциклопедії, де під нею розуміється «режим (стан) відповідності дій, поведінки, діяльності посадових осіб, громадян та юридичних осіб законам і підзаконним нормативно-правовим актам держави, який

утворюється у результаті неухильного додержання останніх усіма суб'єктами права» [3, с. 121]. Проте більш логічним було б використання замість слова «закон» слова «законодавчий акт», яке є більш змістовним, оскільки, окрім власне законів, передбачає й інші законодавчі акти.

Науковці визначають законність як: неухильне виконання законів і прийнятих відповідно до з них інших правових актів державними органами, їх посадовими особами, громадянами, недержавними органами і організаціями; комплексне політико-правове явище, яке характеризується неухильним дотриманням вимог чинного законодавства усіма суб'єктами права [4, с. 192]; створення такого адміністративно-правового режиму у суспільстві, при якому вся система органів зобов'язана, з одного боку, суворо дотримуватись вимог законів, а з іншого – вимагати від посадових осіб та громадян безумовного виконання цих законів та інших законодавчих актів, здійснювати інші правоохоронні та правозастосовні заходи з метою зміцнення правопорядку в державі [5, с. 164].

Узагальнюючи погляди вчених на поняття законності в державному управлінні, зазначимо, що у навчальній та науковій літературі законність характеризується як: принцип діяльності держави; принцип державного управління; метод державного управління; режим суспільних відносин; мета та функція державного управління тощо.

Гарантіями законності в державному управлінні можна визначити наявність: певних економічних умов; розвинутої політичної системи; механізму соціального захисту населення; науково обґрунтованої системи норм права, що відповідає вимогам часу й доступна для розуміння всіма суб'єктами державного управління; механізму примусу, який чітко працює в межах закону.

1. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

2. Пономаренко Г. О. Способи забезпечення законності управління у сфері внутрішньої безпеки держави / Г. О. Пономаренко // Честь і закон. – 2007. – № 1. – С. 35–37.

3. Зайчук О. В. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко та ін.; за заг. ред. О. В. Зайчука. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.

4. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посібник / С. Г. Стеценко. – К.: Атіка, 2008. – 624 с.

5. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: підручник / під заг. ред. І. П. Голосніченка, Я. Ю. Кондратьєва. – К.: Укр. акад. внутр. справ, 1995. – 177 с.

О. С. Силкін

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ),*

Р. А. Постойко

*(Національний університет
«Львівська політехніка»)*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У СФЕРІ ВАЛЮТНОЇ ТА ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЕЛІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Національний банк України завжди на пристойному рівні забезпечував виконання покладених на нього функцій і завдань згідно чинного законодавства України. Так, наприклад, забезпечив в минулому році цінову стабільність і сприяв покращенню стабільності банківської системи. Проте, незважаючи на вище сказане, потребують доопрацювання питання діяльності центрального банку у сфері валютної і грошово-кредитної політики, задля забезпечення розвитку банківської системи та зростання ефективності економіки України.

Для підтримки цінової стабільності в державі Рада Національного банку України щорічно розробляє Основні засади грошово-кредитної політики. Головним напрямом грошово-кредитної політики на 2015 рік має стати зниження показника приросту індексу споживчих цін за рік до рівня близько 9%. Зростання реального ВВП у 2015 році передбачається на рівні 1,0%, приріст монетарної бази прогнозується на рівні 20%. Прогнозні значення узгоджено між відповідними органами державної влади України та Міжнародним валютним фондом у рамках програми «Стенд-бай» [1].

Варто відмітити, що Члени Ради прийняти до уваги заплановане скорочення витратної частини кошторису Національного банку, а саме наміри позбутися центральним банком непрофільних активів і скоротити витрати на утримання персоналу. Такий підхід регулятора до витрачання державних коштів наразі відповідає непростій ситуації сьогодення в якій перебуває економіка України.

Нагадаємо, що Правління Національного банку України ухвалило постанову від 29.08.2014 р. № 540 «Про введення додаткових механізмів для стабілізації грошово-кредитного та валютного ринків України» (Постанова № 540) [2].

Постанова № 540 набирає чинності з 02 вересня 2014 року та діє до 02 грудня 2014 року включно, тобто передбачені зазначеною постановою тимчасові заходи діятимуть протягом трьох місяців. Ці заходи мають на меті недопущення використання фінансової системи України для відмивання грошей і фінансування тероризму та створення належних умов для ефективного використання діючих механізмів контролю, спрямованих на запобігання відпливу капіталу та призупинення проведення операцій, що мають підвищений ризик їх використання з протиправною метою [1].

Національний банк врахував суспільно-політичне напруження в країні і взяв до уваги економічні проблеми, які з'явилися в країні сьогодні. Ця постанова має за мету недопущення використання фінансової системи України для відмивання грошей і фінансування тероризму та регулювання ситуації на валютному ринку України.

Після впровадження такого виду постанови, банк залишається активним учасником валютного ринку України, здійснює інтервенції на міжбанківському ринку з урахуванням впливу всіх ситуативних чинників на валютний курс і проводить валютні аукціони. Хочеться звернути увагу, що проведення цільових валютних аукціонів сприятиме стабілізації і укріпленню курсу національної валюти та закріпленню своїх позицій на валютному ринку.

З огляду на позитивні наслідки застосування Національним банком України антикризових заходів у сфері валютного регулювання та поточний стан валютного ринку України Правлінням Національного банку України було прийнято постанову від 22 вересня 2014 року № 591 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України [1].

Цією постановою було зменшено максимальний розмір суми продажу іноземної валюти одній особі в один робочий день до суми, еквівалентній 3 000 гривень.

Зараз важко сказати на якій позначці зупиниться долар, але ми вважаємо, що до кінця року буде коридор між 12 і 13 грн. за 1 одиницю долара США. Нажаль, сьогодні дуже багато факторів впливає на це. Все залежить як від експортерів, завдяки яким надходить валюта в нашу країну, так і від політичної ситуації в країні. Поки центральна влада не буде контролювати усю територію країни, це буде створювати валютні ризики, які так чи інакше будуть впливати на курс національної валюти.

Потрібно зупинити постійні «скачки» курсу нашої валюти до іноземної. Для цього потрібно стабілізувати політичну ситуацію та проводити адекватне валютне регулювання зі сторони Національного

банку, яке дало б змогу знизити темпи такого зростання, яке ми бачимо сьогодні.

1. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.

2. Постанова. Національний банк України. Про введення додаткових механізмів для стабілізації грошово-кредитного та валютного ринків України: від 29.08.2014 р. № 540. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

Р. Б. Сіверський

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Україна стала на шлях побудови правової держави та створення демократичного суспільства, в якому провідне місце займають загальнолюдські цінності. Необхідною умовою побудови демократичної правової держави є забезпечення прав і свобод людини, особливо дитини, чітке правове визначення статусу неповнолітніх, як суб'єктів адміністративної відповідальності, підвищення ефективності заходів, спрямованих на надійне забезпечення їх правового захисту, підвищення ефективності діяльності державних органів щодо попередження правопорушень серед цієї категорії осіб.

В кодексі України про адміністративні правопорушення визначено, що адміністративній відповідальності підлягають особи, яким на момент вчинення правопорушення виповнилось 16 років. Справи про такі правопорушення уповноважені розглядати комісії у справах неповнолітніх при виконавчих комітетах місцевих рад. До неповнолітніх осіб віком від 16 до 18 років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються заходи впливу, які передбачені в кодексі України про адміністративні правопорушення в статті 24¹.

Закріплення законодавцем пріоритетності у застосуванні до неповнолітніх заходів впливу, з одного боку, свідчить про гуманність вітчизняного законодавства та його відповідність міжнародним стандартам, з другого – визначає значимість виховного впливу на осіб віком від 16 до 18 років, які вчинили адміністративні правопорушення [1, с. 197].

В кодексі України про адміністративні правопорушення зазначені заходів впливу, які можуть бути застосовані до неповнолітніх, до них відносяться:

- 1) зобов'язання публічно або в іншій формі вибачитись перед потерпілим;
- 2) попередження;
- 3) догана або сувора догана;
- 4) передання неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, або під нагляд педагогічному чи трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання [2].

Найменш суворим заходом є зобов'язання публічно або в іншій формі вибачитись перед потерпілим. Цей захід орган адміністративної юрисдикції застосовує тоді, коли він дійшов висновку, що неповнолітній визнав неправомірність своєї поведінки, суспільну шкоду скоєного діяння і покаявся в ньому. Публічність вибачення при цьому полягає у здійсненні його не тет-а-тет (тобто неповнолітній і потерпілий), а у присутності інших осіб.

Попередження – суворіший захід виховного впливу, що полягає в усному оголошенні органом адміністративної юрисдикції офіційного від імені держави осудження неповнолітнього правопорушника і його поведінки, яка виявилась у скоєнні адміністративного проступку, що не становить значної суспільної небезпеки.

Догана або сувора догана є заходами морально-психологічного впливу, які застосовуються до неповнолітніх правопорушників у разі систематичного невиконання ними встановлених правил поведінки і скоєння правопорушень, що свідчать про формування анти-суспільної установки. Догана або сувора догана є жорстокішими заходами стягнення, ніж попередження неповнолітнього. Вони супроводжуються офіційним від імені держави суворим засудженням неповнолітнього правопорушника і скоєного ним діяння.

Передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, що їх замінюють, складається з накладення на вказаних осіб органом адміністративної юрисдикції зобов'язання з посилення виховного впливу на неповнолітнього правопорушника: здійснення культурно-виховних заходів; роз'яснювальної роботи; систематичного контролю поведінки неповнолітнього та ін. Під особами, що замінюють батьків, розуміються усиновителі, опікуни і піклувальники.

Передавати неповнолітнього правопорушника під нагляд батькам або особам, що їх замінюють, доцільно лише в разі їх згоди і здатності забезпечувати нагляд і відповідний виховний вплив на неповнолітнього. Бажання і згода останнього при цьому не враховуються.

Передання неповнолітнього правопорушника під нагляд педагогічному або трудовому колективу означає накладення органом адміністративної юрисдикції на відповідний колектив з його (колективу) згоди зобов'язання здійснювати на неповнолітнього виховний вплив і контролювати його поведінку. По суті, це довіра педагогічному або трудовому колективу неповнолітнього, якого вони знають за спільною роботою або навчанням і за поведінку якого беруть на себе зобов'язання.

Передання неповнолітнього правопорушника під нагляд окремим громадянам складається з покладення на них обов'язків з виховання піднаглядного і контролю за його поведінкою.

Недопустиме передавання неповнолітнього правопорушника батьку або матері, що позбавлені батьківських прав, а також батькам або іншим особам, що за рівнем культури і характером своєї поведінки не здатні позитивно впливати на нього [3, с. 345–346].

Отже, проаналізувавши адміністративну відповідальність щодо неповнолітніх, можна констатувати той факт, що ці заходи впливу здебільшого призначаються не для обтяжування життя неповнолітнього, а для перевиховання його неправомірної поведінки, що є правильним для профілактики адміністративних правопорушень в майбутньому.

1. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, В. В. Зуй. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Х.: Право, 2013. – 656 с.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

3. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с.

О. Б. Слив'як

*(Інститут післядипломної освіти
та заочного навчання*

*Львівського державного університету
внутрішніх справ)*

ВИДИ МОДЕЛЕЙ КОРУПЦІЇ

Корупція – одне з найнебезпечніших явищ для суспільства та держави, яке створює загрозу національній безпеці. Підриваючи авторитет, вона фактично зводить нанівець потенційну ефективність

економічних та соціальних державних програм, оскільки, будучи безпосередньо пов'язаною з механізмами державного управління, зустрічається практично в кожній політичній та економічній сферах, а також є частиною механізму експлуатації громадянськості. В. Ф. Гегель зазначав: «Частина державної влади, яку придбав для себе окремих індивід, втрачена для влади загальної» [1, с. 89].

Дослідниками було встановлено, що з поширенням корупції в світі виникла загроза стабільності й безпеки суспільства, що значною мірою підриває демократичні інститути й цінності, та завдає шкоди сталому розвитку й принципу верховенства права. Це призвело до прийняття та підписання Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. Стаття 1 Глави 1 Конвенції ООН проти корупції визначила такі основні цілі:

- заохочення, сприяння та підтримка міжнародного співробітництва й технічної допомоги запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема в поверненні активів;
- заохочення чесності, відповідальності й належного управління громадськими справами й державним майном;
- сприяння життю й посиленню заходів, спрямованих на більш ефективне та дієве запобігання корупції та боротьбу з нею [2].

Аналіз міжнародного досвіду боротьби з корупцією свідчить про те, що за сучасних умов прояви корупції стали тими чинниками, що створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя. На сьогодні кримінальні елементи певною мірою змінили форми і методи протиправної діяльності, дедалі частіше спрямовують свої зусилля на встановлення контролю над найбільш прибутковими сферами економічних відносин, залучають до реалізації корисливих задумів корумпованих представників органів влади, намагаються проникнути до управлінських структур різних рівнів для лобювання власних інтересів. Значна частина кримінальних формувань має тісні міжрегіональні та міжнародні зв'язки. Тому одне з основних завдань держави – це стримування негідних вчинків власних громадян і не тільки ідеологічними і виховними, а й репресивними методами у рамках закону. Саме тому, на сьогоднішній день, з урахуванням особливостей історичного розвитку країн, у світі, як стверджують дослідники, склалися кілька моделей корупції:

1. західноєвропейська модель. Характерний низький рівень корупції, яка сприймається суспільством як аномалія, пов'язана з порушенням закону. Цьому сприяють традиції, у яких висока доля цивільної культури та правосвідомості.

2. азіатська модель. Корупційні відносини переплітаються з іншими соціальними відносинами: сімейними, земельними, етнічними, корпоративними та ін. Тут працюють вікові традиції, наприклад, пов'язані з бакшишем у Середній Азії чи практикою вибудовування довгострокових ділових і політичних відносин, що існують у деяких східноазіатських країнах і базуються на обміні дружніми зв'язками.

3. африканська модель. Влада продається групі основних економічних кланів (використання демократичних процедур як камуфляжу; економіка примітивізується, задовольняючи тільки найосновніші потреби населення з метою уникнення соціальних потрясінь й забезпечуючи інтереси вузької олігархічної групи). Така модель відбувається за наступних умов: політична влада в країні залишається неконсолідованою; фінансово-бюрократичні групи під тиском інстинкту самозбереження припиняють протистояння й домовляються; формується олігархічний консенсус між консолідованими фінансово-бюрократичними групами і частиною політичної еліти.

4. латиноамериканська модель. Уряд дає можливість тіньовим і криміналізованим секторам економіки досягти могутності, порівнюваної з державною. Формується держава у державі.

Як соціально-політичне явище, корупція складається з комплексу протиправних дій і аморальних вчинків. В її основі лежать такі вікові традиції взаємовідносин як, наприклад, «послуга за послугу». Тому корупція, як правило, не тягне за собою скарг, оскільки сторони одержують взаємну вигоду від протиправного діяння, а латентність є її основною особливістю [3, с. 3].

На даний час в державі створено умови для викорінення корупції і не просто задекларовано наміри запобігати та протидіяти корупції, а реально проявлено політичну волю на вищих щаблях влади щодо проведення повного реформування не лише антикорупційного законодавства, а й усієї державної антикорупційної політики. Результативність цих умов можна буде оцінити лише через певний час.

1. Гегель В. Ф. Г. Конституция Германии. Политические произведения / В.-Ф. Г. Гегель. – М.: Наука, 1978. – 184 с.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007 – № 49 (07.12.2007). – Ст. 496.

3. Збірник лекцій. Для курсів підвищення кваліфікації працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, на яких покладено обов'язки з організації роботи щодо запобігання та протидії проявам корупції (I–VII категорії посад) / Д. І. Любченко [та ін.] – К.: НАВС, 2011. – 137 с.

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНІ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН

Одним із профілюючих напрямів реформування адміністративного права в Україні є модернізація інститутів адміністративної відповідальності у тому числі у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. Стосовно аналітичних даних, реальна кількість осіб в Україні, що вже мають залежність від наркотичних засобів і психотропних речовин, орієнтовно становить близько 500 тис. Разом з тим, кількість осіб, які епізодично вживають наркотики, але ще не мають залежності, становить більше 40% від оціночної кількості тих, хто вже захворів [1, с. 16].

Зміни законодавства щодо посилення боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин не призводять до зменшення протиправних дій у цій сфері. За даними фахівців в Україні правопорушення та злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин постійно зростають [2, с. 3]. Ці дані свідчать про те, що нелегальний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на сьогодні в Україні набуває значних масштабів, стає серйозним негативним соціальним явищем. Така ситуація обумовлює актуальність застосування адміністративно-правових засобів. За їх допомогою, крім профілактичних, здійснюється комплекс заходів, направлених на зменшення попиту і пропозицій наркотичних засобів та психотропних речовин.

Суб'єктом адміністративного проступку у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин є фізична осудна особа, яка досягла віку, за яким настає адміністративна відповідальність, яка скоїла протизаконне діяння у зазначеній сфері [3, с. 77].

Розглядається тенденція зростання кількості хворих на наркоманію. Загальна оціночна кількість жителів України, що на початку 2003 р. вживали опіати у немедичних цілях, визначається науковцями у межах 320–350 тис., що перевищує 550 осіб на 100 тис. населення. Загальна ж кількість осіб, що вживають усі види наркотичних засобів складає 500 тис.

На загальному несприятливому фоні зростаючої наркотизації населення особливу тривогу викликає зростання вживання наркотич-

них засобів та психотропних речовин дітьми і підлітками. У загальній кількості осіб, які знаходились на обліку, неповнолітні складали 4,2%. У 2013 р. темпи зростання смертності серед неповнолітніх, які вживали наркотики, були у 1,5–2 рази вище, ніж серед споживачів наркотиків інших вікових груп.

Поряд з «омоложенням» наркоманії, вона також все більше вражає й жінок. Якщо в 1990 році на обліку в наркологічних установах перебувало більше 4,8 тисяч жінок, то у 2013 році понад 39 тисяч.

При вивченні причин вчинення молоддю в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, повинна аналізуватися взаємодія соціального середовища й різних типів особистості. Повинно бути з'ясовано не тільки умови життя людей, а й характеристики населення: якою є питома вага в ньому осіб, раніше судимих, без постійних доходів, таких, що відзначаються пияцтвом, споживанням наркотиків, підтримують кримінальні зв'язки, та ін. На одні й ті самі умови різні типи особистості реагують по-різному: так, одні неповнолітні зневажають протиправні дії, інші ж пасують перед правопорушниками або сподіваються отримати якісь вигоди, сприймаючи умови протиправного існування, внаслідок чого – залучаються або втягуються у протиправну наркотичну діяльність [4, с. 51].

Стосовно адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері незаконного виробництва, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів і психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 КУпАП), на наш погляд, актуальним є те, що ч. 1 ст. 44 КУпАП в диспозиції не містить такої дії як «виготворення», а лише оперує терміном «виробництво». Таким чином, виготворення наркотичного засобу чи психотропної речовини в невеликому розмірі без мети збуту буде кваліфікуватись за ч. 1 ст. 309 КК України, що безперечно є законодавчою прогалиною.

1. Соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму в Україні та шляхи їх розв'язання // Інформаційний дайджест з алкогольних та наркотичних проблем. – К., 2004. – 164 с.

2. Штанько Д. О. Організаційно-правові засади протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин серед молоді: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07; Національний ун-т внутрішніх справ / Д. О. Штанько. – Х., 2001. – 19 с.

3. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність. Сутність поняття і підстави / В. К. Колпаков // Вісник прокуратури. – 2003. – № 6. – С. 75–79.

4. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність: навч.-метод. посібник / С. Т. Гончарук. – К.: Національний авіаційний університет, 2005. – 118 с.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ У КРИМІНОЛОГІЇ

Всебічний підхід до оцінки особи, яка вчинила злочин, необхідний не тільки для об'єктивного розслідування кримінального провадження і визначення найбільш доцільних заходів впливу на винного, а й для виявлення та усунення причин та умов вчинення злочину, а також правильного вибору заходів для його перевиховання [4, с. 153].

Вивченню питання особи злочинця приділялося багато уваги у працях таких вчених як А. Зелінський, Б. Головкін, В. Голина, А. Ратинов, С. Курганов та інші. Головною метою цих досліджень було наукове обґрунтування структури особи злочинця, задля виявлення спеціальних факторів, що сприяли вчиненню злочинів. Адже, справедливо зазначає О. І. Золотова, що саме особа злочинця, в сукупності з свідомістю і волею, є центральною ланкою, яка зв'язує причину і наслідок [2, с. 15].

У вітчизняній кримінології поняття особи злочинця трактується по-різному. В одному випадку під ним розуміють особу, що вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене кримінальним законом, і злочинців об'єднує тільки те, що вони вчинили злочин. В іншому – робиться наголос на якісні відмінності особи злочинця від особи незлочинця. І лише тоді, коли кримінологічне дослідження мало на меті вивчення особи злочинця, проводився більш детальний її аналіз [4, с. 139]. Про особу злочинця можна говорити лише стосовно особи, винної в злочинній діяльності, тобто особи, що вчинила систему навмисних цілеспрямованих дій, передбачених кримінальним законом, спрямованих на реалізацію загального для них мотиву. Інакше можна було б говорити лише про осіб, які вчинили злочини.

У вченні про особу злочинця принциповим є питання про роль біологічних, психічних та соціальних факторів у злочинній поведінці. Так, біологічне в людині розцінюється переважно більшістю представників філософської, природничих і суспільних наук як випадкове і нейтральне, якщо брати його відокремлено у статистиці. Але воно «спрацьовує» в період раннього формування особи і на окремих стадіях детермінації її поведінки. У цьому значенні біогенетичний фактор виступає як матеріальна передумова розвитку соціальної сутності людини в позитивному або негативному відношенні. Причому генетичний набір

людини реалізується за наявності відповідних життєвих умов. Цей процес залежить від конкретного середовища проживання і спілкування людини, а також від характеру її соціальної діяльності [1, с. 78]. Звичайно ж, деструктивна поведінка людини залежить від її біологічної природи, її особливостей. Будь-який зовнішній вплив на неї заломлюється крізь призму її біологічної сутності. Не враховувати цього – означає ігнорувати детерміністичне розуміння дій людини.

Під психічною складовою особи розуміють самостійний душевно-внутрішній світ: її відчуття, сприйняття, переживання; вольові, інтелектуальні та емоційні особливості; темперамент і характер. Деякі з цих якостей і властивостей мають природну основу. Всі вони є відносно стійкими та індивідуальними, що не виключає їх розвитку протягом усього життя людини під впливом її конкретних життєвих умов і в результаті захворювань. Але в основному вони змінюються під впливом виховання і ресоціалізації. Ось чому дана складова особи є не суто психічним початком, а її психосоціальними властивостями. Особливо слід підкреслити, що психічна діяльність людини в повному обсязі можлива шляхом її активного спілкування з іншими людьми та соціальними групами [3, с. 200].

Соціальну сторону особи злочинця складають: суспільство, виховання, середовище перебування. Саме ці елементи додатково підштовхують особу на злочин. Тобто, людина під впливом зовнішнього середовища сприймає злочин або як належне, або як суспільно нейтральне діяння. Але аж ніяк не як суспільно небезпечне діяння.

Отже, особа злочинця – складне інтегруюче поняття, що включає в себе і біологічні, і психологічні, і соціальні сторони людини, сукупність соціально значущих характеристик, ознак, зв'язків і відносин, які характеризують людину, винну в порушенні кримінального закону, в поєднанні з іншими (неособистими) умовами й обставинами, що впливають на її злочинну поведінку [2, с. 161].

1. Алексеева А. И. Криминология и профилактика преступлений: учебник / под ред. А. И. Алексеева. – М.: МВШМ МВД СССР, 1989. – 431 с.

2. Золотова О. І. Вивчення особи злочинця: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінально-процесуальне право, криминологія» / О. І. Золотова; Київський національний університет внутрішніх справ. – К., 2008. – 206 с.

3. Коробейникова Б. В. Криминология: учебник / под ред. Б. В. Коробейникова, Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. – М.: Юрид. лит., 1988. – 295 с.

4. Иванов Ю. Ф. Криминология: навч. посібник / Ю. Ф. Иванов, О. М. Джуца. – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2006. – 264 с.

Я. Я. Сташків

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

У ряді міждержавних нормативно-правових актів визнано, що кіберзлочинність сьогодні становить загрозу не тільки національній безпеці окремих держав, а загрожує людству та міжнародному порядку.

В. М. Брижко, В. С. Цимбалюк, О. А. Орехов, О. М. Гальченко вказують на те, що з другої половини ХХ сторіччя людське суспільство знаходилось в стані здійснення соціально-технічної революції, метою якої є перехід до нової цивілізації, до формування нового типу суспільного устрою. Процеси розвитку домінуючого становища інформаційних і телекомунікаційних технологій в усіх областях суспільного життя дозволяють визначити вказану революцію, як інформаційну. Світ переживає перехід до «глобального інформаційного суспільства» [1, с. 5].

На думку Міхаеля А. Бенкса, інформація управляє майже кожним компонентом Західної цивілізації, і майже ніщо не відбувається без участі відповідної інформації [2, с. 21].

Поняття кіберзлочин молоді і утворено сполученням двох слів: кібер і злочин. Термін «кібер» має на увазі поняття кіберпростору (у літературі частіше зустрічаються терміни віртуальний простір, віртуальний світ) і означає (відповідно до визначення в книзі «Новий словник хакера» Ерика С. Реймонда) «інформаційний простір, що моделюється за допомогою комп'ютера, у якому існують визначеного роду об'єкти або символічне уявлення інформації – місце, у якому діють комп'ютерні програми і обробляються дані» [3].

Правові засади щодо протидії комп'ютерній злочинності на національному рівні визначено у Кримінальному кодексі України. В даному кодексі окремі види комп'ютерних злочинів (кіберзлочинів) виділено в розділ VI Особливої частини – Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж (ст.ст. 361, 361, 363). Окремі види злочинів, у яких комп'ютерні продукти визначено як засіб злочину, розміщені в інших розділах Особливої частини: Розділ V – Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (ст. 163, 176, 177); Розділ VII – Злочини у сфері господарської діяльно-

сті (ст. 200). Комп'ютерні засоби можуть виступати предметом злочинного посягання і предметом вчинення злочинів і в інших окремих видах злочинів, об'єктом (предметом) суспільних відносин яких є інформація, наприклад ст.ст. 109–111, 113–114, 120, 129, 132, 138, 142, 145, 156–162, 168, 170–172, 182, 183, 185–199, 201–212, 215–236, 238, 255, 256, 258, 259, 266, 276, 277, 279–285, 290, 292–296, 300, 301, 304, 306, 312, 313, 318, 319, 328–330, 338, 340, 343–347, 349–360, 364–370, 373, 374, 376–378, 380, 381, 383–387, 396–399, 401, 405, 409–413, 422–424, 426, 427, 435–437, 439, 440, 445 [4]. Підставою для такого підходу є застосування законодавцем у Кримінальному кодексі України таких категорій, як «майно», «власність», «інформаційна безпека», «таємниця», «конфіденційна інформація», «відомості», «дані», «знання», «документи», «гроші», «приватизаційні папери», «засоби зв'язку», «незаконні дії», а також – положень теорії кримінального права щодо застосування бланкетності у нормах кримінального законодавства та посилянь на кримінальну відповідальність в іншому галузевому законодавстві України.

В. О. Бондаренко та О. В. Литвиненко зазначають, що сьогодні відбувається стрімке зростання ролі та значення інформаційного світу як у суспільстві в цілому, так і в житті окремої людини [5, с. 2].

З моменту проголошення державної незалежності України формується національна система законів та підзаконних актів щодо правового регулювання суспільних інформаційних відносин та процесу інформатизації з урахуванням темпів їх розвитку та проникнення в різні сфери суспільної діяльності.

Незважаючи на те, що в нашій державі сьогодні є безліч не менш нагальних проблем, які потрібно вирішувати невідкладно, проблему боротьби з кіберзлочинами не можна залишати поза увагою. Необхідно розробляти методологічні, теоретичні і практичні основи забезпечення захисту інформації в глобальній мережі Internet. Адже майже усі взаємовідносини між суб'єктами інформаційного суспільства ґрунтуються на споживанні й обміні інформацією. Розвиток правового регулювання використання мережі Internet у нашій країні має спрямовуватися як на врахування зарубіжного досвіду, так і національних інтересів України в інформаційній сфері.

Особлива увага повинна приділятися виявленню та дослідженню недоліків з метою їх подальшого уникання в правотворчій та правозастосовній діяльності і запобігання негативних наслідків інформатизації. Це повинно здійснюватись шляхом ґрунтовного наукового забезпечення, залучення широкого кола фахівців, які володіють знаннями щодо юридичної теорії та практики України і зарубіжних країн,

а також мають певну підготовку у галузі використання інформаційних технологій і захисту інформації.

1. Е-будущее и информационное право / В. М. Брижко, В. С. Цимбальюк, А. А. Орехов, О. Н. Гальченко / под ред. Р. А. Калюжного, М. Я. Швеца. – К.: Интеграл, 2002. – 264 с.
2. Бэнкс, Михаэль А. Информационная защита ПК: пер. с англ. / под ред.: А. В. Легейды, А. Л. Самотовки. – К.; М.; СПб.: «Век», «Сн троп», «Корона-принт», 2001. – 269 с.
3. Collin Barry C. The Future of CyberTerrorism // Proceedings of 11th Annual International Symposium on Criminal Justice Issues. – The University of Illinois at Chicago, 1996.
4. Кримінальний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Бондаренко В. О. Інформаційна безпека сучасної держави: концептуальні роздуми / В. О. Бондаренко, О. В. Литвиненко // Публікації Центру дослідження проблем комп'ютерної злочинності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.crime-research.org/library/strateg.htm.

Б. -Д. А. Стельмах

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДО ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ПОРУШЕННЯМ ПРАВА НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ

Відшкодування шкоди – це правовий інститут, який має важливе значення у системі регулювання правових відносин, також це є деліктне зобов'язання, при якому особа, що заподіяла шкоду зобов'язується її відшкодувати, а потерпілий, в свою чергу, має право на відшкодування заподіяної йому шкоди.

Відшкодування шкоди – є важливим фактором у галузі екологічного права. В багатьох постсоціалістичних країнах, в тому числі і в Україні, знищення або пошкодження об'єкта природи розглядається як майнова шкода іншим законним природокористувачам.

Натомість правова доктрина зарубіжних країн здійснює дихотомію поняття екологічної шкоди: а) економічна шкода – шкода окремим природокористувачам; б) власне екологічна шкода – шкода навколишньому природному середовищу в цілому, до складу якої включається

не лише вартість відновлювальних робіт, але й фактичні втрати в природному середовищі, зниження його продуктивності [1, с. 97].

Проблеми екологічної шкоди розглядалися такими вченими як Н. Малишева, М. Краснова, В. Петров М. Орлов, Л. Решетник і ін.

Зокрема, В. Петров зазначав що для встановлення гармонійних відносин із навколишнім природним середовищем виникає необхідність у компенсації втрат, викликаних правомірним використанням природних ресурсів. В її основу покладено платність природокористування, у тому числі за використання природного середовища для розміщення забруднюючих речовин (скидів, викидів), інших відходів виробництва [6, с. 160].

Сучасне європейське екологічне законодавство передбачає два режими екологічної відповідальності: за попередження (запобігання) шкоди навколишньому природному середовищу (позитивна відповідальність) та за завдану шкоду шляхом здійснення ліквідаційних (відновлювальних) заходів (ретроспективна відповідальність) [2]. Позитивна відповідальність характеризується обов'язком осіб діяти в екологічних інтересах суспільства та окремих осіб. Якщо говорити про ретроспективну відповідальність, то вона присутня, коли діяння причиняє шкоду.

Зазвичай шкода розуміється як така, що створює незручності у певній сфері. Досліджуючи сферу екологічного права, доктринальні здобутки англійської та американської правової сім'ї сформуvalи теорію про те, що шкода може бути звичайна (проста незручність) та специфічна. Незручність, на думку Л. Проссера, повинна порушувати звичайний комфорт людського існування, який є прийнятним в суспільстві на певному часовому проміжку. При оцінці комфорту на певному етапі існування людства, потрібно також брати до уваги можливі «дрібниці», «дрібні подразнення» та «безлад повсякденного життя» [3, с. 558] Поняття «специфічної шкоди» також розглядалося пострадянськими вченими. Як зазначає Вільям Л. Проссер (William L. Prosser), повне обмеження доступу до земельної ділянки можна вважати специфічною шкодою. Проте обмеження доступу може бути не повним. Можуть залишатися інші шляхи доступу до певного природного ресурсу. Доступ до земельної ділянки може бути доступний, але для цього необхідно здійснити більш довший шлях. Наявність такого ускладненого способу доступу не позбавляє права позивача заявляти, що йому нанесено специфічну шкоду [4, с. 1020–1022]. Наприклад, В. Н. Протасов стверджував, що специфічна шкода полягає в тому, що шкода наноситься навколишнім специфічним чином, а саме через здійснення суб'єктивного юридичного права [7, с. 233].

Чинне цивільне законодавство встановлює принцип повного відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю несприятливим впливом на довкілля. Нормами Цивільного кодексу України закріплене правове регулювання відшкодування моральної шкоди, в якому її розмежовують на матеріальну і моральну. Наприклад, порушення права на належні, безпечні і здорові умови проживання можуть бути підставами для відшкодування як матеріальної так і моральної шкоди. У судовій практиці найбільш розповсюдженими є випадки, коли особи зазнають шкоди при порушенні санітарно-гігієнічних вимог до організації виробничих та інших процесів, при яких вони зазнають шкоди не лише фізичної, а й моральної.

Відшкодування моральної шкоди у практиці її застосування є досить проблемним питанням, адже на законодавчому рівні не визначено яким саме повинен бути її розмір, щоб вона вважалася такою, що завдає душевних і фізичних страждань, а ще важчим є доведення того факту, що ця шкода настала саме через екологічні обставини.

Все ж розвиток у законодавчій сфері досягнув неабияких досягнень, що стосується екологічної сфери, адже законодавець закріпив у Конституції України, а саме у ст. 50 право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Наукова доктрина сформулювала це право у «право на екологічну безпеку». У ст. 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» закріплено: «діяльність, що перешкоджає здійсненню права громадян на безпечне навколишнє природне середовище та інших їхніх екологічних прав підлягає припиненню в порядку, встановленому цим законом та іншими законодавчими актами України». Як відомо, правопорушення є юридичним фактом, який є підставою для настання юридичної відповідальності, що реалізується в охоронних правовідносинах [8, с. 316]. Кожне правопорушення повинно бути санкціонованим для дотримання правопорядку у державі. Санкція спрямовується на профілактику делікту (правопорушення), відновлення порушених прав та виконання додаткових зобов'язань щодо компенсації заподіяних збитків та ін. [8, с. 317], вона є засобом захисту екологічних прав громадян, враховуючи і право на екологічну безпеку. Варто зазначити, що громадяни мають право на відшкодування шкоди у всіх випадках порушення права на екологічну безпеку, а механізм відшкодування шкоди характеризується такими факторами як техногенна катастрофа, природне стихійне явище, техногенне природне явище, і ін., які супроводжують настання такого правопорушення. Спеціальними умовами відшкодування шкоди наділені об'єкти підвищеної екологічної небезпеки, які становлять більш значну загрозу виникнення для навколишнього природного середови-

ща. Умови і спосіб відшкодування цієї шкоди є диференційованим чинником і за своїм характером досить розмаїтим, що де-юре дозволяє особам бути захищеними від несприятливих для їх життя умов, але все ж таки проблемою залишається де-факто, що на даному етапі є на низькому рівні, враховуючи судову практику виконання рішень.

Норми цивільно-правового інституту відшкодування шкоди при порушенні права на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 293 ЦК) застосовуються нечасто, через декілька причин соціально-економічного та політичного характеру. По-перше, населення не готове до реалізації свого права на відшкодування екологічної шкоди, оскільки складно довести факт нанесення шкоди та причинну обумовленість шкоди екологічними обставинами. По-друге, українські суди не здатні будуть розглянути численні позови про відшкодування екологічної шкоди. По-третє, відсутня попередня судово-практика, на яку можна було б покластися при розгляді цієї категорії справ. По-четверте, конфлікт між інтересами різних рівнів (державними, регіональними, відомчими, корпоративними, особистими), що найчастіше лежать в основі судового спору і часто заважає прийняттю справедливого законного, обґрунтованого рішення і його реальному виконанню [5, с. 485].

Проблемність даного феномену є підставою для досліджень, які є необхідними для того, щоб в сфері екологічного права принцип справедливості, який є одним з основоположних принципів права, не був знехтуваним, адже саме на засадах рівності, справедливості, гуманізму повинна будуватися правова демократична держава, обов'язком якої є гарантування забезпечення сприятливих умов для життя осіб у всіх сферах, зокрема, у сфері екологічного права.

1. Рустом Аднан Рустом Яхья, Экологическая идеология и практика ее реализации: государственно-правовой аспект: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Рустом Аднан Рустом Яхья. – К., 1988. – 135 с.

2. Директива Європейського Парламенту та Ради 2004/35/ЄС від 21 квітня 2004 року про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди // Official journal of the European Union. – 2004. – 30/04. L 143/56-143/74.

3. William L. Prosser, Handbook of the Law of Torts / William L. Prosser. – [First Edition]. – St. Paul: West Publishing Co, 1941. – 1309 p.

4. William L. Prosser Private Action for Public Nuisance / William L. Prosser // Virginia Law Review. – 1966. – Vol. 52, № 6. – P. 997–1027.

5. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: в 4 т. / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. – Т. 2. – К.: А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2004. – 864 с.

6. Природноресурсовое право и правовая охрана окружающей среды / под ред. В. В. Петрова. – М.: Юрид. лит., 1988. – 512 с.
7. Протасов В. Н. Теория государства и права. Проблемы теории права и государства / В. Н. Протасов. – М.: Новый Юрист, 1999. – 240 с.
8. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ. посібник / В. І. Андрейцев. – К.: Знання-Прес, 2002. – 332 с.

С. М. Тимофійчук

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЕВТАНАЗІЯ – ПРАВО НА ГІДНУ СМЕРТЬ

Життя людини в Україні визнається найвищою соціальною цінністю. «Кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Кожен має право захищати своє життя і здоров’я, життя і здоров’я інших людей від протиправних посягань» (ст. 27 Конституції України). Право на життя також гарантується ст. 281 Цивільного Кодексу України.

Вперше поняття «евтаназія» (від грец. «eu» – хороший та «thanatos» – смерть) було введено в науковий обіг англійським філософом Френсісом Беконом для визначення «хорошої, спокійної і легкої смерті без мук і страждань».

В сучасному розумінні евтаназією є умисні дії чи бездіяльність медичних працівників, які здійснюються ними за наявності письмового належним чином оформленого клопотання пацієнта, який перебуває у стані, коли усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, з дотриманням законодавчо встановлених умов, з метою припинення його фізичних, психологічних і моральних страждань, у результаті яких реалізується право на гідну смерть.

Вперше в світі на законних підставах було припинено життя пацієнта в Нідерландах, а саме 1 квітня 2002 року. Це дало початок легалізації евтаназія як способу полегшення страждань важкохворих. 2002 року евтаназію законодавчо закріпили в Бельгії. В аптеках навіть з’явилися спеціальні прибори для евтаназії. За законом Бельгії «Про право на евтаназію повнолітніх людей» евтаназія може бути здійснена щодо людини, якій виповнилось 18 років і яка страждає невиліковним захворюванням.

У США у штаті Орегон, відповідно до закону «Смерть і гідність», прийнятого у 1997 році, будь-яка доросла людина, котра перебуває при яасному розумі і має висновок декількох лікарів про те, що

не проживе більше місяця, може звернутися в медичну установу з проханням надати їй препарат, який дозволяє «припинити муки й піти з життя гуманним і гідним чином». Лікар, котрий виписав препарат, не проводить його введення. Це означає те, що особа самостійно приймає так звані «ліки».

Однак, це не означає, що в США дозволена евтаназія. У більшості штатів закони передбачають кримінальну відповідальність за допомогу в самогубстві.

В українському законодавстві, зокрема в Основах законодавства про охорону здоров'я (ч. 3 ст. 52) під евтаназією розуміють навмисне прискорення смерті або умертвіння невиліковного хворого з метою припинення його страждань. У Цивільному кодексі України закріплено заборону задовольняти прохання фізичної особи про припинення її життя (ч. 4 ст. 281 ЦК України).

В світі прийнято поділяти евтаназію на активну і пасивну. Активна (позитивна чи «метод наповненого шприцу»), тобто застосування до невиліковно хворого спеціальних засобів чи інших дій, що тягнуть за собою швидке і безболісне настання смерті. Пасивна (негативна чи «метод відкладеного шприцу»), яка означає відмову від заходів, що сприяють підтриманню життя, тобто полягає припиненні надання спрямованої на продовження життя медичної допомоги, яка прискорює настання природної смерті.

За суб'єктом волевиявлення евтаназію поділяють на добровільну, тобто застосування до невиліковного хворого лікарських чи інших засобів, що призводять до легкої і спокійної смерті на вимогу хворого, який усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними та примусову, яка означає введення в організм невиліковно хворого смертельного препарату за рішенням членів сім'ї, законних представників чи громадських інститутів.

Українським законодавством заборонено здійснення активної евтаназії. Можливість здійснення пасивної евтаназії дозволяється ст. 248 ЦКУ, згідно якої надання медичної допомоги фізичній особі, яка досягла чотирнадцяти років, проводиться за її згодою, а при досягненні повноліття така дієздатна фізична особа, яка розуміє свої дії та може керувати ними, взагалі може відмовитись від лікування.

Таким чином законодавець прямо вказує на можливість здійснення пасивної евтаназії вже чотирнадцятирічній особі лише за її згодою не враховуючи при цьому, що вона ще не має повної цивільної дієздатності. Активні заходи щодо підтримання життя хворого припиняються в тому випадку, коли стан людини визначається як незворотна смерть.

Евтаназія не узгоджується з канонічними нормами, згідно якими лише Бог вирішує питання про життя чи смерть людини. Однією із Заповідей Божих є заповідь «Не вбивай». Отже, штучне втручання у вирішення питання про смерть людини є гріхом.

Застосування евтаназії забезпечує право людини на самостійне розпорядження своїм життям, а також гуманність, яка дозволяє не терпіти сильні болі, фізичні страждання, муки. Високої позитивної оцінки заслуговує повага до волі людини, що бажає своїм відходом із життя зняти моральний і фінансовий тягар з близьких людей.

Народження людини, а також її смерть – природні біологічні процеси. Наділяти кого-небудь правом прискорювати процес припинення життя іншої людини неприпустимо. Основне призначення лікарів – сприяти збереженню і зміцненню життя і здоров'я людини. У клятві Гіпократа є такі рядки: «Я не дам нікому смертельного засобу, якого у мене просять, і не вкажу шляхи для подібного задуму».

На даному етапі розвитку українського суспільства узаконення евтаназії матиме негативні наслідки. Це сприятиме неправомірним намірам як держави, котрій не вистачає коштів на утримання тяжкохворих, інвалідів, самотніх перестарілих, так і родичам, які захочуть «скинути тягар з плечей» при утриманні таких осіб. Процедура евтаназії може полегшити вчинення злочинів шляхом застосування фізичного або психологічного тиску на пацієнта, підкупу медичного персоналу, зловживання посадовим положенням, шахрайства тощо.

М. М. Ткачук

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

Згідно з нормою ст. 37 Конституції України громадяни України мають право на об'єднання в політичні партії, що дає їм можливість відстоювати свої інтереси у встановленому законом порядку. Відстоювання власних позицій через своїх представників у державному механізмі дозволяє усім соціальним групам громадян з різними політичними поглядами брати участь у формуванні державної влади. Членом політичної партії може бути лише громадянин України, який відповідно до Конституції України має право голосу на виборах та один громадянин може бути членом, лише однієї політичної партії [1].

Отже, політична партія – це зареєстроване згідно з законом України «Про політичні партії в Україні» від 05.04.2001 року, добровільне об'єднання громадян прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має на меті сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах [2].

Кожна політична партія діє лише із всеукраїнським статусом та всі вони рівні перед законом. Органам державної влади, органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам заборонено виокремлювати у своєму ставленні певні політичні партії чи надавати їм привілеї, а також сприяти політичним партіям, якщо інше не передбачено законом, у провадженні їх діяльності. Втручання з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування або їх посадових осіб у створення і внутрішню діяльність політичних партій та їх місцевих осередків забороняється [1].

Мета створення політичної партії зазначена у її програмі та статуті. Крім того, у статуті зазначено мету, завдання, структуру, членство в партії, організації та осередку партії, структурні органи та посадові особи, утворюючі та виконавчі органи.

Метою створення політичної партії є утвердження суверенності держави, панування в країні верховенства права, та розвиток економічного потенціалу країни.

Виходячи із вищевикладених завдань бачимо, що усі вони направлені на забезпечення соціальної справедливості, розбудову демократичної держави, співробітництва всередині країни та у міжнародних відносинах, дотримання прав і свобод людини. Однак, у статутах «Удару» та ВО «Батьківщини» зазначається широке коло завдань, ніж у ВО «Свобода». Це вказує на більш ґрунтовний підхід до проблем діяльності громадянського суспільства, забезпечення його інтересів, встановлення тісного взаємозв'язку між громадянами та владою.

Діяльність політичної партії може бути заборонена лише в тому випадку коли її програмні документи передбачають: 1) ліквідацію незалежності України; 2) зміну конституційного ладу насильницьким шляхом; 3) порушення суверенітету і територіальної цілісності України; 4) підрив безпеки держави; 5) незаконне захоплення державної влади; 6) пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворожнечі; 7) посягання на права і свободи людини; 8) посягання на здоров'я населення.

Політична партія у своєму підпорядкуванні не може мати воєнізованих формувань.

Політична партія створюється шляхом прийняття рішення про її створення на установчому з'їзді (конференції, зборах). Це рішення має бути підтримано підписами не менше десяти тисяч громадян України, які відповідно до Конституції України мають право голосу на виборах, зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України, міст Києва і Севастополя та не менш як у двох третинах районів Автономної Республіки Крим. На установчому з'їзді (конференції, зборах) політичної партії затверджуються статут і програма політичної партії, обираються її керівні і контрольно-ревізійні органи [2].

Свою діяльність політична партія може розпочати тільки після її реєстрації яку здійснює центральний орган виконавчої влади, до якого політична партія повинна подати наступні документи: статут і програма політичної партії; протокол установчого з'їзду (конференції, зборів) політичної партії із зазначенням дати і місця його проведення, кількості учасників; підписи громадян України; відомості про склад керівних органів політичної партії; платіжний документ, що посвідчує внесення реєстраційного збору; назва та адреса банківської установи, в якій політична партія відкриватиме рахунки.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізовує державну політику у сфері державної реєстрації об'єднань громадян, інших громадських формувань повинен, протягом 30 днів перевірити вище зазначені документи та прийняти рішення про реєстрацію, або відмову у реєстрації політичної партії.

Після успішної реєстрації центральний орган виконавчої влади, що реалізовує державну політику у сфері державної реєстрації об'єднань громадян, інших громадських формувань видає реєстраційне свідоцтво встановленого Кабінетом Міністрів України зразка, з моменту видання свідоцтва політична партія набуває статусу юридичної особи [3, с. 112].

Порядок вступу до політичної партії, зупинення та припинення членства в ній визначається статутом політичної партії. Для зупинення чи припинення його членства в політичній партії громадянину потрібно подати заяву до відповідного статутного органу. Членство в політичній партії зупиняється чи припиняється з моменту подання такої заяви та не потребує додаткових рішень. Існує певна категорія людей які не можуть бути членами політичної партії: судді, працівники прокуратури, працівники органів внутрішніх справ, співробітники Служби безпеки України, військовослужбовці, працівники органів доходів і зборів, персонал Державної кримінально-виконавчої служби України [4, с. 215].

Слід зазначити, що політична партія як юридична особа має ряд прав які гарантуються Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами, до цих прав можна віднести: вільно провадити свою діяльність у межах, передбачених Конституцією України та іншими законами України; брати участь у виборах Президента України, до Верховної Ради України, до інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у порядку; використовувати державні засоби масової інформації, засновувати власні засоби масової інформації; підтримувати міжнародні зв'язки з політичними партіями, громадськими організаціями інших держав, міжнародними і міжурядовими організаціями, засновувати міжнародні спілки; ідейно, організаційно та матеріально підтримувати молодіжні, жіночі та інші об'єднання громадян, подавати допомогу у їх створенні.

Політичним партіям гарантується свобода опозиційної діяльності – це означає, що діяльність парламентської опозиції у Верховній Раді України, спрямована на контроль за діяльністю парламентської більшості і Кабінету Міністрів України, критику їх діяльності, пропонування і реалізацію програми розвитку України та шляхів її реалізації [5].

Виходячи із вищесказаного, можна визначити, що політична партія – це добровільне об'єднання громадян, прихильників певної соціальної програми розвитку, які прагнуть здобути політичну владу та реалізувати свої цілі.

Метою створення політичної партії є вираження волі громадян щодо побудови держави та здобуття політичної влади. Основоположними завданнями, які ставить перед собою політична партія є: побудова суспільства на принципах демократизму та забезпечення прав і свобод людини, розбудова соціальної держави та сприяння розвитку економіки країни.

1. Конституція України. Науково-практичний коментар. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uport.inf.ua/konstitutsiya-ukrajini-naukovo-praktichniy.html>.

2. Про політичні партії в Україні: Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>

3. Конституційне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. – Х.: Право, 2008. – 416 с.

4. Конституційне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2008. – Т. 2. – 800 с.

5. Про парламентську опозицію: Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://polityka.in.ua/info/11.htm>

ВНУТРІШНЄ ПЕРЕКОНАННЯ СУДДІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ОЦІНКИ ДОКАЗІВ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Прийняття рішень господарським судом тягне за собою значні юридичні наслідки, саме тому компетентний, повний і всебічний розгляд справи є одним з основних принципів господарського судочинства.

У ч. 2 ст. 82 ГПК України закріплено положення про те, що рішення приймається господарським судом за результатами оцінки доказів, поданих сторонами та іншими учасниками господарського процесу, а також доказів, які були витребувані господарським судом, у нарадчій кімнаті [1]. Господарський суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом [1, ст. 43].

Найбільшу увагу при застосуванні вищевказаних норм необхідно приділяти такій категорії, як проблема внутрішнього переконання судді. Під внутрішнім переконанням слід розуміти сформоване під час розгляду справи уявлення судді про те, як слід вирішити спір.

Бойко В. Ф. вважає, що внутрішнє переконання це світогляд судді, котрий формується з народження, протягом усього життя – тобто це життєвий досвід, загальна культура, юридичний досвід [2].

Москаль Р. трактує суддівське внутрішнє переконання як Божу кару – глибоке, ситуативне та непередбачуване [6].

Ю. М. Грошевий у своїй праці зазначає, що внутрішнє переконання судді становить собою усвідомлену потребу судді, використання ним власних думок, поглядів і знань. Воно пов'язане з правосвідомістю судді, яка розглядається як форма суспільної свідомості, що поєднує систему поглядів, ідей, уявлень, теорій, а також почуттів, емоцій і переживань. Вони характеризують ставлення людей і соціальних груп (у тому числі і через фактичну поведінку) до діючої і бажаної правової системи [3].

Систематизувавши та проаналізувавши наведені позиції дослідників, можна зробити висновок, що внутрішнє переконання – елемент розумової діяльності з дослідження та оцінки доказів і виражає фактичний склад правовідносин, встановлених у справі. Внутрішнє переко-

нання судді складає суб'єктивну частину його діяльності, яка виражається в об'єктивно ухвалених ним у справі рішеннях при дослідженні судом обставин справи. Внутрішнє переконання судді базується на правосвідомості судді, його світогляді, що становить систему правових принципів, ідей, теорій, доктрин, концепцій, які є результатом теоретичного, раціонального аналізу, відображення правової дійсності на основі дослідження закономірностей виникнення, становлення, функціонування та розвитку права, відбивають глибинні, найсуттєвіші його характеристики; психологічному ставленні, що є результатом стихійного емпіричного сприйняття правової дійсності членами суспільства, її відображення в думках, переживаннях, почуттях, емоціях, оцінках; поведінковому аспекті.

Психологічно суддя сприймає певні події в суспільстві або поведінку деяких осіб через призму усталених уявлень, що сформувалися в нього за умов суспільного життя, тому обставини справи він оцінює за усталеними критеріями (моралі, поведінки, мотивів). Насамперед було виявлено, що на внутрішнє переконання судді значно впливають стереотипи мислення. Пізнання здійснюється через сприйняття, критерієм якого і є стереотип – образ, модель, сформовані під впливом суспільної думки та за внутрішнім переконанням, підтвердженням досвідом [7].

Значний вплив на оцінку суддею доказів здійснює також несприятлива соціально-психологічна атмосфера, яка суперечить цілям, що ставить перед суддею процесуальний закон, наприклад, сформована громадською думкою негативна репутація певних суб'єктів господарювання змушує суддю сприймати їх, як сторону у справі, з завідомо негативним ставленням.

Адміністративне керівництво судді також може впливати на його внутрішнє переконання та підміняти своїми вольовими рішеннями процес пізнання обставин справи, якого вимагає від судді процесуальний закон.

Використання категорії «внутрішнє переконання судді» у коментованій нормі надає суддям широку можливість для маніпулювання під час оцінки фактів і доказів у справі. Як засвідчує судова практика, під час оцінки доказів у аналогічних справах, судді приймають діаметрально різні рішення, спираючись на своє внутрішнє переконання.

У справі № 914/1342/13 від 06.06.2013 р. за позовною заявою ТОВ «ТехноНІКОЛЬ-Центр» до ТОВ «Мальви-Маркет» суд, ігноруючи положення ст. 79 ГПК України, відхилив клопотання позивача «про зупинення провадження у справі у зв'язку з неможливістю розгляду даної справи до вирішення пов'язаної з нею іншої справи, що розгля-

дається іншим судом», проте у справі № 914/2777/13 за аналогічних умов – клопотання було задоволене.

Для того, що б внутрішнє переконання не переходило в особистий розсуд, законодавець у ст. 43 ГПК України зазначає, що внутрішнє переконання судді повинно ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом.

Законодавець ігнорує той факт, що визначення повноти, всебічності та об'єктивності дослідження обставин конкретної справи покладене на того самого суддю, який виносить рішення у даній справі. Тобто саме суддя визначає які з наданих сторонами доказів стосуються конкретної справи, а які ні, які з доказів мають значення для справи, а які потрібно залишити без уваги. Положення ст. 34 ГПК України було прийняте для того, що б не захарашувати справу зайвими доказами та зосередитися на доказах, які мають суттєве значення для вирішення спору, проте це положення відкрило можливість суддям на власний розсуд відсіювати, можливо навіть визначальні докази у конкретних справах.

Надзвичайно важко на законодавчому рівні врегулювати проблему, пов'язану з свавільним трактуванням доказів під час розгляду справи у господарських судах, враховуючи ту обставину, що визначення належності, допустимості, достовірності та достатності доказів, а також їх оцінка та дослідження сконцентровані в руках однієї особи – судді. Звичайно ж, виникає проблема встановлення вини в діях судді за ухвалення неправосудного рішення. Згідно законодавства України суддя не може нести відповідальність за своє внутрішнє переконання у справі, проте може нести відповідальність за неправовий розсуд при застосуванні норм доказового права, якщо це буде доведено під час перегляду справи судом вищої інстанції. «Тих, хто не помиляється, не буває. Ні один суд, ні один суддя і ні одна різновидність судового процесу принципу непогрішності не знають і не повинні знати за своєю суттю. Від помилок, тим більше суддівських, ніхто не застрахований» [5].

У разі розбіжності точки зору судді, який діяв на основі внутрішнього переконання, з точкою зору вищестоящего суду, уповноваженого на перегляд рішення судді, з подальшим скасуванням такого рішення, не дає підстав для притягнення судді першої інстанції до відповідальності. Навпаки, таке притягнення є протизаконним, воно порушує принцип незалежності судді. Саме тому в п. 2 ст. 31 Закону України «Про статус суддів» зазначено, що скасування або зміна судового рішення не тягне за собою притягнення до дисциплінарної відпо-

відальності судді, який брав участь у винесенні цього рішення, якщо при цьому не було допущено умисного порушення закону чи несумлінності, що потягло за собою істотні наслідки. Таким чином, законодавець прагне забезпечити внутрішню свободу суддів при прийнятті рішень у справах, що розглядаються (їх правову позицію), здійснивши розмежування між судовою помилкою, яка не тягне за собою відповідальності, і проступком, який є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Зазначеним підкреслюється неможливість прямого контролю над внутрішнім переконанням судді, закон передбачає лише гарантії його правильного формування, а також обов'язок обґрунтувати внутрішнє переконання.

У господарському процесі містяться і приховані положення, що надають суду право тлумачити деякі поняття на власний розсуд. Так, частина третя ст. 69 ГПК України містить припис відповідно до якого «у виняткових випадках за клопотанням сторони, з урахуванням особливостей розгляду спору, господарський суд ухвалою може продовжити строк розгляду спору, але не більш як на п'ятнадцять днів. «Однак, законодавчого визначення поняття «виняткові випадки» кодекс не містить. Дане питання вирішує суддя за «власним переконанням». Таким чином, у схожих ситуаціях аналогічні причини можуть дати діаметрально протилежний результат. І це все можна пояснити тільки «внутрішнім переконанням» особи, яка уповноважена державою приймати такі рішення.

Суб'єктивне відношення суддів Вищого господарського суду простежується також при вирішенні питання, закріпленого ст. 111²¹ ГПК України, згідно з яким «Вищий господарський суд України протягом п'ятнадцяти днів з дня надходження заяви а в разі витребування копії рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, – з дня надходження такої копії постановляє ухвалу. Ухвала постановляється без виклику осіб, які беруть участь у справі. Ухвала про допуск справи до провадження або про відмову в такому допуску повинна бути обґрунтованою». Господарсько-процесуальний кодекс України не містить визначених підстав для позитивного чи негативного прийняття рішення про допуск справи до провадження, лише вказується, що рішення (як негативне, так і позитивне) повинно бути обґрунтоване, що надає можливість суддям відмовляти у допуску справи до провадження за внутрішнім переконанням [4].

Підсумовуючи викладене, стверджую, що питання внутрішнього переконання судді потребує більш глибокого та детального вивчення не тільки з наукової точки зору, але і з точки зору його практичної

реалізації, оскільки, як вбачається з наведених міркувань, судді є залежними від певних факторів, які прямо впливають на їх внутрішнє переконання, що в кінцевому результаті відображається на судовому рішенні.

1. Господарський процесуальний кодекс: Кодекс, Закон України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ (зі змінами) // Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6.

2. Бойко В. Ф. Судова реформа в Україні: стан і перспективи: навч. посібник / В. Ф. Бойко. – К.: МАУП, 2004. – 176 с.

3. Грошевой Ю. М. Проблемы формирования судейского убеждения в уголовном судопроизводстве / Ю. М. Грошевой. – Х.: Вища шк., изд-во при Харьк. гос. ун-те, 1975. – 144 с.

4. Кучинська О. П. До питання про внутрішнє переконання судді / О. П. Кучинська // Право і суспільство. – 2010. – № 5. – С. 60–63.

5. Клеандров М. И. Юридические науки и юридическое образование РФ на рубеже веков: состояние, проблемы, перспективы / М. И. Клеандров. – Тюмень, 2001. – Т. 1. – С. 9.

6. Москаль Роман. Недоторканність суддів як функція соціального статусу / Роман Москаль // Юридична газета. – 2006. – № 21 (81).

7. Марчак В. Я. Суддя Апеляційного суду Чернівецької області, Поняття та юри дико-психологічні особливості формування внутрішнього переконання судді / В. Я. Марчак // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – Випуск 644. – С. 115–119.

В. В. Федорчук

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ГРОМАДЯНИ ЯК УЧАСНИКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ

Становлення України як правової держави вимагає перетворення на демократичних засадах усіх основних державно-правових інститутів, запровадження нових принципів здійснення державної влади. У демократичному суспільстві права людини розглядаються як найважливіша соціальна цінність, а їх забезпечення як головна функція держави. Такою державою може бути лише демократична соціально-правова держава, в якій вирішальну роль відіграє право, його вимоги, цілі та принципи, де панують дійсно гуманні, справедливі закони, а уряд і всі громадяни неухильно дотримуються правових приписів.

Це держава, в якій юридичними засобами реально забезпечене максимальне здійснення охорони і захисту основних прав людини [1, с. 4].

На наш погляд, категорії прав, свобод та обов'язків суб'єктів адміністративно-процесуальної діяльності прямо співвідносяться з цілями та завданнями адміністративного процесу. Значення цілеспрямованості адміністративного процесу зумовлене низкою чинників. По-перше, ціль виступає в ролі спонукального чинника, своєрідного відправного пункту адміністративно-процесуальної діяльності. Отже, її можна визначити як причину дії, так звану цільову причину. По-друге, ціль не тільки спонукає адміністративно-процесуальну діяльність, а й стимулює її впродовж усього ходу процесу. По-третє, ціль як внутрішній момент адміністративно-процесуальної діяльності позначається на структурі адміністративного процесу. По-четверте, ціль значною мірою впливає на зміст адміністративно-процесуальної діяльності і зберігається впродовж усього процесу. Остання п'ята ціль виконує функцію начала, яке спрямовує й регулює хід адміністративно-процесуальної діяльності і з яким співвідноситься комплекс процесуальних завдань, що дозволяє вносити корективи [2, с. 25–26].

Проблеми створення і розвитку правової держави в Україні стоять досить гостро, при цьому не викликає сумнівів, що однією з найбільш актуальних проблем співвідношення права і держави в громадянському суспільстві було і залишається підпорядкування держави праву і правопорядку, які включають права і свободи членів суспільства, неухильне здійснення гарантій законності, вдосконалення діяльності правоохоронних органів.

Найбільш ґрунтовним є визначення суб'єктивного права, сформульоване відомим вітчизняним правником, професором П. М. Рабиновичем, який зазначав, що суб'єктивне право особи – це закріплена в юридичних нормах можливість її поведінки, спрямованої на здійснення відповідних прав людини. Володіючи суб'єктивним юридичним правом, особа набуває таких можливостей: самій чинити певні активні дії; вимагати від інших суб'єктів вчинення певних дій; звертатися до держави за захистом, примусовим забезпеченням свого юридичного права [3, с. 79].

Слід зауважити, що об'єктами забезпечення у сфері адміністративного процесу, поряд із суб'єктивними правами і свободами, виступають також законні інтереси та обов'язки особи.

Таким чином, суб'єктивні права, свободи, законні інтереси та обов'язки громадян у сфері адміністративного процесу виступають об'єктами першочергового забезпечення з боку державних органів, їхніх посадових осіб, які розглядають і вирішують конкретні адмініст-

ративні справи. Пріоритетність такого забезпечення обумовлена визнанням людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю. Ця обставина визначає спрямованість зусиль держави на формування громадянського суспільства, розбудову правової держави.

1. Бабкін В. Д. Соціальна держава та захист прав людини / В. Д. Бабкін // *Правова держава; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького*. – Вип. 9. – К., 1998. – С. 3–11.

2. Бандурка О. М. Адміністративний процес: підручник для вищих навчальних закладів / О. М. Бандурка, М. М. Тишенко. – К.: Літера ЛТД, 2002. – 288 с.

3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник / П. М. Рабінович. – К.: Атіка, 2001. – 176 с.

В. Б. Хамандяк

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ КОНЦЕПЦІЙ ШЛЮБУ

Шлюб (від слов'янського «слюб» – з'єднання за любов'ю) – історично зумовлена, санкціонована і врегульована суспільством форма взаємин між жінкою та чоловіком, яка визначає їхні права та обов'язки один щодо одного й щодо дітей. Шлюб є тісно пов'язаним із сім'єю.

Основними концепціями шлюбу є: шлюб-договір, шлюб-статус, шлюб-партнерство, шлюб-таїнство.

З правової точки зору шлюб – це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану (ст. 21 СК України) [1]. Таке визначення не розкриває повною мірою зміст цього поняття, але дає його лише в тих межах, в яких відносини шлюбу піддаються регламентації сімейно-правовими нормами.

Шлюб завжди вносить певні зміни в життя подружжя, оскільки в момент його укладення вони починають належати одне одному, а це веде до взаємних прав і обов'язків, які мають і соціальну значущість. З моменту реєстрації шлюбу суспільство починає ставитися до одружених не просто як до двох індивідумів, а як до чоловіка і дружини.

Суть шлюбу визначається встановленими суспільними відносинами. Права і обов'язки людей, які вступають в цивільний шлюб, закріплені у законодавстві, яке може бути дуже різним у різних країнах, і яке змінювалося впродовж епох.

Ознаками правового шлюбу є:

1) добровільність, тобто наявність добровільної згоди обох з подружжя (ст. 24 СК);

2) досягнення шлюбного віку жінкою та чоловіком, що вступають в шлюб (ст. 22 СК);

3) реєстрація шлюбу у встановленому законом порядку органом, визначеним Сімейним кодексом;

4) спрямованість на утворення особистого сімейного союзу жінки та чоловіка.

Натомість в юридичній літературі зустрічаються визначення, які вміщують основні ознаки шлюбу, наприклад: такий, що укладається в установленому порядку з дотриманням вимог закону добровільний і рівноправний союз вільних жінки і чоловіка, спрямований на створення сім'ї, і що породжує у них взаємні права та обов'язки. Більшість науковців підходять до визначення шлюбу як договору [2, с. 25]. Але, на мою думку, шлюб не містить всіх необхідних ознак договору і має свої специфічні ознаки, несприятелі договору.

В Україні не вважається укладеним шлюб, який не зареєстрований в РАЦС, зокрема, з точки зору законодавства не є одруженими особи, які уклали шлюб в церковних установах – до його реєстрації в РАЦС. Для християн шлюб є також Таїнством, тобто священним знаком любові Бога до людини, любові Ісуса Христа до Церкви. Той, хто приймає Таїнство Шлюбу, зобов'язується перед Богом і перед громадою бути в своїх відносинах видимим і вірним знаком любові Бога до людини і любові Христа до Церкви. Тому в Таїнстві Шлюбу подружжя покликане зростати в єдності з Богом, з Ісусом Христом. Таким чином, кінцева мета християнського шлюбу – це святість подружжя, що досягається за допомогою всіх подій подружнього та сімейного життя.

Ознаками ж шлюбу як таїнства є єдність, нерозривність і вірність. Всі вони тісно взаємопов'язані між собою. Перший вимозі – єдності – суперечить багатоженство. Чоловік і дружина вже не двоє, «але одна плоть», як говорить Євангеліє. Друга вимога – вірність. Любов не може бути тимчасовою – глибокий союз і взаємний дар двох особистостей, а також благо дітей вимагає повної вірності кожного з подружжя і нерозривності їх єдності. Вимога подружньої вірності продиктована вірністю Бога Своему Союзу з людиною, вірністю Христа Своїй Церкві. Через Таїнство Подружжя покликане свідчити цю вірність [3; 5].

Умовою вступу у шлюб є досягнення шлюбного віку – 18 років. У християнстві, зокрема у Кодексі канонічного права, не вказано шлюбного віку. Вказана лише заборона вступати у шлюб, якщо чоловікові ще не виповнилося 16 років, а жінці – 14. Це пов'язано з розвитком статевої зрілості, а також здатності розуміти усю відповідальність, яку несе за собою таїнство шлюбу.

Стосовно розлучення, то в Україні незалежно від того, ділить подружжя майно чи ні, за розлученням належить звернутись до відділу РАЦС або суду. Натомість у християнстві ніякого «розлучення» для подружжя-християн бути не може. Однак існують ситуації – про це також згадується в Катехизмі Католицької Церкви – в яких спільне проживання стає неможливим. У таких випадках Церква допускає фізичне розлучення подружжя та припинення спільного проживання. Вони не перестають бути чоловіком і дружиною перед Богом і, звичайно, не можуть укладати новий шлюб. В таких ситуаціях Церква закликає до примирення, а сама церковна громада запрошується допомагати розділеним сім'ям переносити цю ситуацію, в якій кожен з подружжя повинен зберігати вірність існуючим шлюбним узам, укладеним раз і назавжди. Ці узи залишаються нерозривним.

Отже, Церква не владна розірвати або анулювати звершений шлюб. Але є випадки, коли церковний трибунал може визнати шлюб недійсним, тобто неіснуючим. Зрозуміло, щоб визнати шлюб таким, необхідно провести довгий і ретельний процес для виявлення тих перешкод, які існували на момент прийняття Таїнства Шлюбу.

Християнський шлюб не може бути дійсним в наступних випадках: якщо чоловікові ще не виповнилося 16 років, а жінці – 14; нездатність до фізичного співжиття – яка передувала укладенню шлюбу і є постійною; узи колишнього шлюбу; ситуація, коли один з подружжя не був хрещений; наявність священного сану або публічно даний вічний обіт цнотливості; якщо було скоєно викрадення жінки проти її волі; вбивство власного чоловіка або дружини особи, з якою укладається шлюб; кровна спорідненість. Шлюб визнається недійсним також у тих випадках, коли він укладений насильно або під впливом страху, або якщо він був укладений без дотримання необхідної форми шлюбу [4; 5].

За СК України релігійний обряд шлюбу не є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя, крім випадків, коли релігійний обряд шлюбу відбувся до створення або відновлення органів державної реєстрації актів цивільного стану. Проте, такі особи вважаються сім'єю (фактичним подружжя). Отже, правовий шлюб дає певні гарантії (права та обов'язки) чоловіку та дружині

як зовнішній, громадський вияв шлюбу, а церковний натомість забезпечує внутрішнє, духовне благополуччя подружжя.

-
1. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.
 2. Сімейне право України: підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 200 с.
 3. Святі Таїнства в житті Церкви: методичний poradник / упор. с. Юліана Дзюбата, мироносиця. – Львів: КК КГВА УГКЦ, 2012. – 112 с.
 4. Енцикліка Папи Римського Павла VI – «*Humanae vitae*», 1968 р.

В. А. Ханас

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОТИДІЯ ФІКТИВНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВУ: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИКИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Розглядаючи питання економічного розвитку нашої держави, важливо зазначити, що ініційовані в Україні заходи щодо реалізації переходу до ринкової економіки створили передумову для підприємницької діяльності громадян. Останніми роками зроблено низку рішучих кроків, які забезпечують формування сприятливого макро- та мікроекономічного клімату нашої держави, але всупереч цьому з'явилися проблеми, зокрема падіння життєвого рівня населення, соціальна напруга, зростання злочинності, корупції та інших супутніх кризових явищ, які побічно впливають на загострення економічних проблем та стають на заваді розвитку підприємницької діяльності. Спостерігається збільшення кількості випадків незаконної легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.

За останні декілька років ця проблема набула все більшого значення і не лише на рівні України, але й у глобальному масштабі, що викликало стурбованість усієї міжнародної спільноти. Відсутність налагодженої системи протидії цьому виду злочину, сприяє збільшенню кількості випадків створення та функціонування фіктивних підприємств. Тому наукові розвідки, присвячені дослідженню цим негативним явищам завжди вирізнятимуться значною актуальністю та важливістю.

Питання правової кваліфікації та шляхів протидії злочинності у фінансовій сфері вивчали В. Гончаренко, В. Гуцало, К. Коновалова, Л. Драпкін та інші. Проблемні аспекти розслідування фіктивного підприємництва в наукових працях висвітлювали Л. Дудник, В. Васильчик, А. Волобуєва, В. Лисенко, Д. Макаров, Г. Матусовський та інші. Вчені та практики звертають увагу на те, що українському законодавстві досі немає нормативно-правового акта, який би визначив поняття та ознаки фіктивного підприємства. Відтак, можна констатувати, що протидія цьому явищу не набула системного характеру. Як наслідок, поняття фіктивного підприємства трактується у різних джерелах по-різному. Так, наприклад, у ст. 205 Кримінального кодексу України фіктивним підприємництвом визначено створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона [2]. Друге визначення пропонує Ліцензійна палата України, яка оперує поняттям «фіктивне підприємство», розуміючи при цьому підприємства, що створюються «за фіктивними даними». Йдеться про подання для державної реєстрації суб'єкта підприємництва документів, що містять недостовірні дані про засновників: вкрадені паспорти або документи на підставних осіб, на померлих тощо. До такої ж думки схиляються і судді арбітражних судів, на думку яких фіктивним підприємство можна визнати лише після скасування у судовому порядку його державної реєстрації. Суттєво, що судова практика не визнає за податковими органами права на подібні позови [3].

Фіктивне підприємництво можна розглядати як своєрідний вид шахрайства, адже в його основі лежить обман. Склад вищезгаданого злочину, передбаченого ст. 205 Кримінального кодексу України, передбачає необхідність доведення таких ознак: а) винна особа офіційно створює або набуває у власність підприємство (або частину підприємства); б) винна особа не має наміру використовувати ці суб'єкти підприємницької діяльності за їх статутним призначенням; в) винна особа має намір отримати під створені чи придбані підприємства кредити і використати ці кредити на піддрив діяльності конкурентів, монополізацію ринку товарів і послуг, інші цілі, не сумісні зі статутним призначенням створених або придбаних підприємств; г) заподіяння матеріальної шкоди державі, банку, кредитній установі, іншим юридичним або фізичним особам [4].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що діяльність щодо документування та розслідування правоохоронними органами кримінальних правопорушень вказаної категорії супроводжується необхідністю долати значні труднощі, що зумовлює відносно невелику частку

кримінальних проваджень, які завершуються ухваленням судом обвинувального вироку. Тому цілком закономірним є посилення уваги і науковців, і практиків до питання оптимізація механізму протидії фіктивному підприємництву, адже це є обов'язковою умовою ефективного розвитку економіки держави.

1. Конституція України: офіц. текст: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Кримінальний кодекс України: в редакції від 15.11.2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Фіктивність фірми доводять у суді // Всеукраїнський центр сприяння підприємницької діяльності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://acba.com.ua/node/14>.

4. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів: навчальний посібник / М. Й. Коржанський. – Вид. 2-ге. – К.: Атіка, 2002. – 640 с.

С. В. Цукан

(Сумська філія

Харківського національного університету

внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Правовий нігілізм посідає особливе місце серед чинників суспільного життя, які гальмують розвиток, рух нашої країни до стандартів демократичної, правової держави.

Правове безкультур'я, яке процвітає в суспільстві, набуло широкомасштабних розмірів: від сфери повсякденних відносин між людьми до діяльності вищих законодавчих органів держави, від центрального управлінського апарату до його низових ланок. Це небезпечне соціальне явище, що може стати серйозною перешкодою на шляху соціально-економічних та державно-правових реформ. У силу цього, теоретичне дослідження всього комплексу проблем, пов'язаних з правовим нігілізмом, набуває особливого наукового і практично-політичного значення.

Метою роботи є аналіз чинників, що сприяють виникненню правового нігілізму в сучасному молодіжному середовищі та визначення напрямів, які б сприяли подоланню правового нігілізму.

Проблемі правового нігілізму значну увагу приділено в роботах вітчизняних учених: С. С. Алексєєва, А. Д. Бойкова, Б. С. Братуся, М. І. Матузова, П. О. Недбайла, В. С. Нерсєсянця, І. Л. Петрухіна, В. А. Щєгорцова та ін. Питання правового нігілізму серед молоді у вітчизняній науковій думці розглянуто лише у спектрі правового нігілізму взагалі.

На даний час не існує єдиної точки зору щодо визначення поняття правового нігілізму серед представників правової науки. Це обумовлено складністю даного явища і наявністю різних підходів до вивчення правового нігілізму.

Так, М. Матузов вважає, що правовий нігілізм – це невизнання права як соціальної цінності, що виявляється в негативному ставленні до нього, законності, правопорядку, невірі в необхідність права, його можливості принести суспільну користь [1, с. 15]. На думку В. Туманова, правовий нігілізм – це патологія свідомості, яка викликається певним станом суспільства [2, с. 18].

З точки зору соціології молодь – це соціально-демографічна суспільна група зі специфічними соціальними і психологічними ознаками. Наявність цих ознак визначається як віковими особливостями молодих людей, так і тим, що їх соціально-економічне, суспільно-політичне становище, духовний світ перебувають у процесі становлення, формування [3, с. 119].

Вирішальний вплив на формування світогляду молоді людини чинять соціально-економічні фактори, а саме – безпосередні умови її життя, навчання чи праці, тобто ті, у яких здійснюється життєдіяльність особи.

На стан правосвідомості молоді дуже значний вплив чинять фактори духовного і суспільного життя, зокрема традиції виховання та поведінки в сім'ї.

Для молоді характерні певні різновиди правового нігілізму, зумовлені віком, рівнем правових знань, практичним досвідом тощо. Серед них:

1) автосугестивний (прогалини у правових знаннях та невдалий досвід реалізації права породжують зневіру у соціальній цінності права);

2) ідентифікаційний (відбувається ототожнення з іншою особою, яка використовує для задоволення власних інтересів не право, а силу);

3) когнітивний (певний обсяг правових знань дає змогу виявити суперечності у законі та використовувати недосконалі правові норми у корисних цілях) [3, с. 121].

Аналіз літератури дає нам можливість виокремити та згрупувати за критерієм суспільної небезпеки у висхідному порядку такі форми прояву правового нігілізму молоді:

1. Відсутність правової активності, не участь у справах держави та суспільства.

2. Демонстративне здійснення моделі поведінки, альтернативної до моральної та правомірної, без ознак правопорушень.

3. Недовіра до судової та правоохоронної системи, намагання вирішувати назрілі проблемні ситуації неюридичними засобами, у неправовій площині.

4. Підміна безумовної нормативності права мотивами прагматичної доцільності.

5. Ухиляння від здійснення свого громадянського обов'язку. Хрестоматійним прикладом такого антиюридизму є небажання служити у Збройних силах і намагання уникнути цього усіма можливими і неможливими засобами.

6. Ігнорування вимог законів та інших нормативних актів.

7. Грубе порушення норм права з ознаками суспільної небезпеки [4].

Таким чином, правовий нігілізм як форма деформації правової свідомості характерний для молоді України. Він має різноманітні види та форми прояву, що зумовлені об'єктивними і суб'єктивними чинниками.

Один із засобів боротьби з правовим нігілізмом – правове виховання – повинен бути зорієнтований на підвищення рівня правових знань, на формування навичок правомірної поведінки, на підвищення соціально-правової активності.

Правове виховання повинно здійснюватися лише в контексті позитивних змін у суспільному та державному житті, інакше деформації правової свідомості молоді не подолати.

1. Матузов Н. И. Правовой нигилизм и правовой идеализм: курс лекций / Н. И. Матузов. – М.: Наука, 1994. – 137 с.

2. Туманов В. А. Правовой нигилизм в историко-идеологическом ракурсе / В. А. Туманов // Государство и право. – 1993. – № 8. – С. 15–24.

3. Проць О. Прояви правового нігілізму у студентської молоді в Україні / О. Проць // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – № 3. – С. 118–125.

4. Дручек О. В. Правовий нігілізм сучасної молоді: причини та форми прояву. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream>

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИП СВОБОДИ У КОНТЕКСТІ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Питання свободи та поведінки людини протягом всього часу існування людства завжди викликало підвищену увагу. Тому важливо проаналізувати думки різних вчених про свободу і поведінку.

Свобода волі – філософська категорія, що означає філософсько-етичну проблему як детерміновану або таку, що самовизначає людину у своїх діях, тобто, питання про обумовленість людської волі [1, с. 905].

Перші філософські і політичні погляди на свободу зароджувалися ще з часів античності. Поняття «Бути вільним» виникає набагато раніше, ніж власне поняття свободи. Бути вільним, ще в розумінні Гомера, означало жити на своїй рідній землі і не знаходитися під жодним пануванням – у протизагагу до військовополонених, які розглядалися тоді як раби.

Сократ і Платон сформували новий підхід по відношенню до категорій свободи і відповідальності: ставлення у них стійкіше співвідноситься з довільністю рішення і дій індивіда та є головним моральним досягненням.

У філософських школах Середньовіччя (для класичної грецької філософії не відоме таке формулювання проблеми) свобода – це суперечність між божественним передбаченням та людською свободою волі; в пізній схоластиці – суперечність між абсолютною свободою бога і тими знаннями, що є передумовою людських учинків; у часи Реформації – це суперечність між свободою та покорою християнина. І, нарешті, у філософії Нового часу – суперечність між причинністю природи та спонтанністю вчинків людини, її здатністю спричинити ті чи інші події [2, с. 68].

У Сучасному філософському словнику щодо діяльності сказано, що поведінка людини пов'язана з його ціннісними установками, регулюється не лише індивідуальною і громадською свідомістю, але також і соціальними інститутами і правовими нормами, в тому числі і принципами права [3].

Отже, ми бачимо що свобода конкретної людини виражається у вчинках. А основою вчинку є внутрішня необхідність, точніше

їх множинність, яка найкраще описується у піраміді потреб А. Маслоу.

Але це все ж таки ця свобода є обмеженою, бо на людей впливають ряд зовнішніх факторів, такі як зовнішні фізичні умови: кліматичний, геофізичний, екологічний. І найбільше впливають зовнішні соціальні умови. До них відносяться: соціально-економічна ситуація, державна політика, традиції, мода, засоби масової інформації та ін. [4].

Конфлікт між цілями і засобами їх досягнення може привести до аномічної напруги, фрустрації і пошуку незаконних способів адаптації, що і веде до девіантної поведінки, тобто поведінки відхильної від норми.

Це така поведінка, яка не відповідає загальноприйнятим або офіційно встановленим соціальним нормам.

Вихідним для розуміння відхилення є поняття норми (як межі допустимого). Соціальна норма закріплює історично складений в конкретному суспільстві інтервал дозволеної і обов'язкової поведінки людей, а також соціальних груп і організацій [4, с. 6].

І відхилення від неї призводить до порушення встановленого балансу у суспільстві.

Викладене вище дає нам можливість зробити висновок, про те, що існує чіткий зв'язок між принципом свободи і девіантною поведінкою, який виражається в наступних рисах:

1) свобода – це один з основних принципів, який надає людині повністю реалізувати свої можливості і потреби;

2) свобода, все ж таки передбачає нерівність, бо люди народжуються у різних умовах;

3) свобода сприяє індивідуалізації суспільства, що неминуче веде до конкуренції;

4) свобода – це відповідальність з якою не всі можуть справитися, і у свою чергу це веде до девіацій. Коли людина не бачить способу застосування своїх здібностей, вона знаходить вихід у порушенні соціальних і правових норм.

1. Большой энциклопедический словарь. – М., 2000. – С. 564.

2. Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії / Л. Ситниченко. – К.: Либідь, 1996. – 234 с. – С. 21.

3. Кожевников С. Н. Правовое поведение и правонарушение: сущность и содержание / С. Н. Кожевников. – М.: Норма. – 342 с. – С. 112.

4. Змановская В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения) / В. Змановская. – Х.: Наука, 2010. – 396 с. – С. 43.

ОСОБЛИВОСТІ СПІВДНОШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ З ГРОМАДСЬКОЮ БЕЗПЕКОЮ

Основним завданням органів внутрішніх справ є забезпечення особистої безпеки громадян, захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Значені невід'ємні природні цінності можуть бути реалізовані лише при належному стані громадського порядку та такої складової як громадська безпека. В соціальному розумінні громадський порядок – це захищеність основоположних прав людини і громадянина, які закріплені в Конституції і інших нормативно-правових актах від протиправних посягань, з боку порушників порядку. Порядок у різних словниках визначається як дотримання певних правил, в тому числі і правил поведінки, норм і приписів, які забезпечують нормальні взаємовідносини з людьми. Звичайно від того який зміст вкладається у поняття «громадський порядок», від точного окреслення його меж залежить реальність забезпечення прав і свобод людини і громадянина [1, с. 5].

Однією із основних складових громадського порядку є необхідність забезпечення громадської безпеки. Проблема правової охорони громадської безпеки в адміністративно-правовій літературі розроблена ще недостатньо.

Немає єдиного розуміння поняття громадської безпеки, хоча потребу в цьому відчуває не тільки наука, але й практика правоохоронних органів, у тому числі органів внутрішніх справ [2, с. 92].

Мета устанавлення та підтримання громадського порядку полягає в охороні життя, здоров'я, прав та свобод, гідності громадян, забезпечення громадського спокою, створенні максимально сприятливих умов для нормального та безперебійного функціонування державних та громадських організацій, виховання поваги до суспільства та дотриманні громадської моралі.

Одночасно кожна людина має виробити звичку суворо дотримуватись правил співжиття, потребу узгоджувати свої дії та вчинки з вимогами правових і моральних правил [3, с. 73].

Важливе значення для забезпечення громадської безпеки та громадського порядку має належне нормативне регулювання питання

відповідальності за дані види правопорушень і чітке визначення понять громадського порядку і громадської безпеки в цілому, що дасть змогу правоохоронним органам чіткіше відмежовувати адміністративні правопорушення від звичайних нестандартних вчинків громадян, які можуть мати деякі властивості адміністративних правопорушень, проте за своєю суттю не посягати на громадський порядок чи громадську безпеку [4, с. 235].

Найважливішою рисою громадської безпеки є урегульованість дій конкретних осіб, що виконують відповідні операції з джерелами підвищеної небезпеки.

Забезпечення громадської безпеки залежить у таких випадках від того, наскільки є можливість нейтралізувати негативні сторони впливу людини і техніки наприклад, при експлуатації автомобільного, залізничного, водного, морського чи річкового транспорту, при використанні у виробництві технологічних процесів, які базуються на застосуванні електромагнітних та іонізуючих випромінень, хімічних речовин, технічних пристроїв, котрі мають великі швидкості та потужності. Не дивлячись на те, що громадський порядок і громадська безпека – самостійні поняття, категорії, явища, між ними є тісний діалектичний взаємозв'язок.

Так, недопущення масових безпорядків створює умови, які перешкоджають можливим порушенням правил дорожнього руху, протипожежних правил, створенню аварійних ситуацій на транспорті. У той же час неухильне виконання правил, які сприяють забезпеченню громадської безпеки, гарантує непорушність громадського порядку.

Наприклад, заборона розпивання спиртних напоїв, гра в азартні ігри на борту літака попереджують можливі хуліганські вияви в особливих умовах [2, с. 46].

1. Торгівля і адміністративні правопорушення / Б. Яблонский // Закон і бізнес. – 1998. – № 28.

2. Масові заходи: аспекти реформування законодавства та діяльності щодо охорони громадського порядку / В. П. Петков, В. Г. Поліщук // Концепція формування законодавства України: матер. доп. / регіон. міжвуз. наук.-практ. конф. – Запоріжжя // Вісн. Запорізьс. юр. ін. – 1997. – № 11.

3. Деякі питання адміністративної відповідальності / Є. С. Герасименко // Ідеологія державотворення в Україні: історія і сучасність: матер. наук.-практ. конф. (22–23 лист. 1996 р.). – К.: Генеза, 1997.

4. Законодавство України про адміністративну відповідальність / В. І. Олефір. – К.: Наук. думка, 1977.

ВИДИ ШЛЮБІВ ЗА СТАТЕВОЮ ОЗНАКОЮ

Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану (ст. 21 СК України). Ознакою шлюбу, що закріплена в законі, є визначення його суб'єктного складу. Законодавець однозначно висловлюється щодо цього питання. Шлюб – це союз жінки та чоловіка, тобто осіб різної статі. В цілому така позиція законодавця є традиційною. Вітчизняне законодавство ніколи не визнавало одностатевих шлюбів, а будь-які інші форми союзів для одностатевих пар законодавством не передбачені. Однак в українському суспільстві не припиняються дискусії з цього питання.

У сучасному світі рівень демократичності суспільства вимірюється у тому числі через ставлення більшої його частини до суспільних груп, що становлять меншість, та до політики держави, спрямованої на забезпечення рівних прав для усіх громадян. Український ЛГБТ-рух (акронім, що виник в англійській мові для позначення лесбійок (Lesbian), геїв (Gay), бісексуалів (Bisexual) і трансгендерів (Transgender)) є невід'ємною частиною інституціоналізації громадянського суспільства України. Його учасники є громадянами України на яких поширюються усі права і свободи закріплені в Конституції України. Не визнання одностатевих шлюбів в Україні відбивається на зруженні їх правових можливостей та проявах дискримінації, призводить до вимушеної бездітності гомосексуальних сімей, до страху перед соціальною нестабільністю у разі народження дитини у парі, до очікування проблем, пов'язаних з негативним сприйняттям їх дитини в дитячих установах, школах, у суспільстві.

Одностатеві шлюби є повністю юридично визнаними в Аргентині, Бельгії, Канаді, Ісландії, Нідерландах, Норвегії, Португалії, Південній Африці, Іспанії, Уругваї та Швеції. В США, одностатеві шлюби не визнані на федеральному рівні, хоча одностатеві пари можуть одружуватись в тринадцяти штатах і одній області. У Мексиці одностатеві пари можуть одружитися лише в Мехіко, але ці шлюби визнаються всіма мексиканськими штатами.

Країни, в яких дозволені одностатеві шлюби: Аргентина, Бельгія, Канада, Ісландія, Нідерланди, Норвегія, Португалія, ПАР, Іспанія, Швеція, Франція, Мексика (Mexico City), Сполученні Штати Америки

(Коннектикут, Колумбія, Айова, Массачусетс, Нью-Гемпшир, Мен, Вермонт, Нью-Йорк, Вашингтон, Делавер, Нью-Мексико), Нова Зеландія [1].

Країни, в яких дозволено одностатеве партнерство (шлюб з деякими обмеженнями): Андорра, Австрія, Колумбія, Чеська Республіка, Данія, Еквадор, Фінляндія, Німеччина, Гренландія, Угорщина, Ірландія, Люксембург, Нова Зеландія, Словенія, Швейцарія, Ліхтенштейн, Великобританія, Уругвай.

Країни, у яких визнається незареєстроване співжиття одностатевих партнерів: Австралія, Бразилія, Хорватія, Ізраїль, Сполучені Штати Америки (Меріленд, Род-Айленд).

У Хорватії, Ізраїлі, Колумбії та Еквадорі визнаються одностатеві союзи де-факто. Крім того, різні форми одностатевих союзів визнаються регіонально повсюдно в Австралії і в деяких регіонах США, Бразилії, Мексики та Венесуели.

Ізраїль не визнає одностатевих шлюбів, укладених на його території, але визнає одностатеві шлюби укладені під іноземними юрисдикціями.

В усі часи сім'я була і залишається найважливішим правовим та соціальним інститутом суспільства. Зміни, які відбуваються в сім'ї, змінюють її роль у суспільстві, впливають на його стан і розвиток. Тому кожне суспільство зацікавлене у стійкій, духовно і морально здоровій сім'ї.

Вступ України до Євросоюзу може підняти на новий рівень обговорення проблеми легалізації одностатевих шлюбів. На думку ж представників Інституту Соціології Національної академії наук України, законодавчі ініціативи легалізувати нетрадиційні союзи навряд чи найближчим часом будуть схвалені суспільством, оскільки 72% українців негативно ставляться до представників сексуальних меншин [2].

Але якщо любов між чоловіком і жінкою зараз практично зникає, то зате широко рекламується сексуальний потяг один до одного людей, що належать до однієї статі. З'являються книги, створюються фільми й телепередачі, що оспівують красу гомосексуалізму. Відбувається боротьба за права сексуальних меншин. Висуваються вимоги правового оформлення гомосексуальних стосунків. Поза сумнівом, гомосексуалізм є патологією, тому навряд чи можна схвалити практику кримінального переслідування гомосексуальних стосунків, що існувала в багатьох країнах як метод правової боротьби з даним явищем.

Небезпечний не гомосексуалізм сам по собі, а те, що відбувається зараз його настирливе рекламування, наполегливі спроби видати його за цілком нормальне явище. Страшне прагнення зробити гомо-

сексуалізм модним, унаслідок чого коло осіб, що практикують такі стосунки, може істотно розширитися за рахунок абсолютно нормальних за своєю природою людей. Гомосексуалізм забороняти не потрібно, але його пропаганду слід зупинити. Пропаганда потрібна лише для справжньої, чистої любові між чоловіком і жінкою. Проте, відомо, що розвиток медицини надає можливість особам здійснювати зміну своєї статі. В деяких випадках такі особи перебувають у зареєстрованому шлюбі. Сімейне законодавство має містити чітку відповідь щодо долі шлюбу після зміни особою статі та отримання відповідних документів, що посвідчують її особу. В іншому випадку без порушення закону в зареєстрованому шлюбі можуть опинитися особи однієї статі. Зрозуміло, що в формальному розумінні – це вже інші особи, ніж ті, які уклали шлюб. Погоджуємось з думкою, що правовий вихід з такого становища має визначатися саме СК України [3].

Отже, потрібно не тотальне руйнування норм, що регламентують стосунки між представниками різних статей, а нове регулювання таких стосунків, не стільки правове, скільки моральне. У його основу має бути покладене уявлення про кохання між чоловіком і жінкою як найбільшу соціальну цінність.

1. Змієвець С. До проблеми легалізації одностатевих шлюбів / Світлана Змієвець // Юридичний журнал. – 2009. – № 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/>

2. Кириченко Т. С. Одностатеві шлюби – міф чи реальність / Т. С. Кириченко // Право і безпека. – 2012. – № 5 (47). – С. 207–210.

3. Багач Е. М., Білоусов Ю. В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / Е. М. Багач, Ю. В. Білоусов. – К.: Ліга, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yport.inf.ua/stattya-simya.html>

І. В. Щур

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Розглядаючи доцільність використання Україною досвіду європейських держав у децентралізації системи органів поліції при виконанні ними функцій з охорони громадського порядку та забезпечення

громадської безпеки, можна вказати на такі переваги такого досвіду: децентралізація, поліція та забезпечення громадського порядку [1].

Згідно із загальним визначенням, децентралізація – це процес розширення і зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій при одночасному звуженні прав і повноважень відповідного центру з метою оптимізації та підвищення ефективності управління суспільно важливими справами, найповнішої реалізації регіональних і місцевих інтересів.

Відрізняють два типи децентралізації: адміністративну (бюрократичну) і демократичну [2, с. 296].

Візьмемо до прикладу дві найбільш домінуючі країн Європейського союзу, а саме Швеція і Франція які найбільш розвинені в сфері забезпечення охорони громадського порядку.

У цих двох Європейських гігантах процес децентралізації відбувається і дотепер – час від часу набуваючи нових вдосконалень і корегувань.

Розглянемо для початку Францію. Вперше поліцію як окремий орган було створено у 1667 році у Франції, яка стала основоположною моделлю для поліцейських підрозділів сучасної Європи.

В адміністративній поліції Франції виділяються два види поліції: загальна та спеціальна.

Водночас можна виділити і два види адміністративної діяльності поліції та жандармерії Франції.

Поліція та жандармерія у Франції поділяються на адміністративну та судову. Тому правовими основами діяльності адміністративної поліції, або, власне кажучи, адміністративної діяльності є одні нормативні акти, а судової – інші.

Загальна адміністративна діяльність має своїм призначенням охорону громадського порядку та громадської безпеки в самому широкому змісті цих понять.

Як пише Ж. Ведель, досягнення всього того, що записано в Муніципальному Кодексі Франції (ст. 97): безпека, спокій (добрий порядок) та дотримання санітарних норм і правил, тобто охорона здорового навколишнього середовища.

У Франції немає кодексу про адміністративні правопорушення, всі правопорушення, які виявляються поліцією зафіксовані в кримінальному кодексі.

У Франції є також спеціальні нормативні акти, які наділяють адміністративну поліцію Франції певними повноваженнями у сфері

торгівлі продовольчими товарами, проведення лотерей, ігор, організації та проведення відпочинку, проведення природоохоронних заходів та ін.

Вся діяльність адміністративної поліції завершується підготовкою матеріалів до розгляду у поліцейських судах (трибуналах). Відповідно поліція Франції має більше часу для того, щоб займатись адміністративною діяльністю [3, 512].

Що стосується Швеції, можна сказати що програма організації і розвитку поліції включає в себе, передусім, основні напрями залучення громадськості до виконання правоохоронних функцій та підвищення ефективності поліцейської служби. Відповідно до Програми реформування поліції і Національної служби безпеки Швеції від 09.10.2000, поліцейська реформа та професіоналізація спрямовані на створення єдиного поліцейського інституту, відповідального за внутрішню безпеку.

Сама ж професіоналізація полягає в тому, щоб зробити поліцію більш ефективною; зміцнити поліцейські можливості у сфері захисту законів і охорони громадського порядку; покращити організацію й управління поліцією; удосконалити систему навчання та систему зв'язку; удосконалити технічні засоби; покращити патрулювання, здійснення слідчих дій та інших спеціалізованих функцій.

Професіоналізація може інтегрувати процес у деполітизацію поліції, роблячи поліцейську службу політично-автономною і відповідальною за потреби суспільства. Крім того, поліцейська реформа та професіоналізація спрямовані на залучення різних місцевих сил й об'єднання членів за етнічними та політичними поглядами в поліцейську установу [4, с. 7].

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/2261/73/>

2. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: навчальний посібник для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування. – К.: ПРООН/МПВСР, 2007. – 269 с.

3. Адміністративне право Франції: пер. з фр. / Ж. Ведель; під ред. М. А. Крутоголов; пер. Л. М. Ентін. – М.: Прогрес, 1973. – 512 с.

4. Пихтін М. П. Організаційно-правові основи діяльності поліції Швеції (порівняльно-правовий аналіз) / М. П. Пихтін. – К.: НАВС, 2009. – 19 с.

В. Б. Юзва
*(Інститут післядипломної освіти
та заочного навчання
Львівського державного університету
внутрішніх справ)*

ІНСТИТУТ ОБ'ЄДНАННЯ І РОЗ'ЄДНАННЯ ПОЗОВНИХ ВИМОГ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ЧАСОВІ МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ

Відомий процесуаліст С. В. Васьковський стверджував: «Головна вимога до раціонального судочинства полягає в тому, щоб воно забезпечувало постановлений судами правильних рішень. Інша вимога полягає в його зручності для сторін та суддів» [1, с. 94–95]. Сприятли досягненню висловлених стандартів і покликаний інститут об'єднання та роз'єднання позовних вимог.

Так, відповідно до ст. 126 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), суддя під час відкриття провадження у справі, підготовки справи до судового розгляду або суд під час її розгляду мають право постановити ухвалу про об'єднання в одне провадження кількох однорідних позовних вимог за позовами одного й того самого позивача до одного й того самого відповідача чи до різних відповідачів або за позовом різних позивачів до одного й того самого відповідача. Залежно від обставин справи суддя чи суд мають право постановити ухвалу про роз'єднання кількох поєднаних в одному провадженні вимог у самостійні провадження, якщо їх спільний розгляд ускладнює вирішення справи.

Як бачимо, ч. 1 ст.ст. 126 ЦПК України, зазначає часові межі об'єднання позовних вимог в одне провадження. Так, ухвалу про об'єднання в одне провадження кількох однорідних позовних вимог за позовами одного й того самого позивача до одного й того самого відповідача чи до різних відповідачів або за позовом різних позивачів до одного й того самого відповідача може бути постановлена або суддею під час відкриття провадження у справі, підготовки справи до судового розгляду або судом під час розгляду справи. Однак науковці-практики не погоджуються з таким законодавчим трактуванням часових меж застосування інституту об'єднання чи роз'єднання позовних вимог [2, с. 39; 3, с. 91–92]. Окрім цього, слід звернути увагу і на ще один момент, зокрема на те, що у ч. 2 ст. 126 ЦПК України не визначені часові межі застосування інституту роз'єднання судом позовних вимог в окремі провадження.

Подаючи позовну заяву, позивач одразу може об'єднати у ній декілька позовних вимог, але при цьому повинні бути дотримані вимоги, які пред'являються до змісту та форми позовної заяви статтями 16, 119, 120 ЦПК України, а також вимоги, передбачені ст. 126 ЦПК України. Такі вимоги мають бути однорідними, пов'язаними між собою. Але на стадії прийняття позовної заяви суд не може вирішувати питання про об'єднання чи роз'єднання позовних вимог.

Відкриття провадження у справі регламентовано ст. 122 ЦПК України, яка передує ст. 126 ЦПК України, але ж роз'єднання й об'єднання позовних вимог допустиме на стадії відкриття провадження у справі. Тому ст. 126 ЦПК України має бути розташованою у ЦПК України раніше норми (ст. 122 ЦПК України), яка регламентує процедуру відкриття провадження у справі, – це по-перше. По-друге, у ст. 122 ЦПК України справедливо нічого не зазначено про те, як роз'єднуються й об'єднуються позовні вимоги на стадії відкриття провадження у справі. Ця проблема пов'язана з тим, що у ЦПК України йдеться про розгляд однієї справи, тому нехтуються ті аспекти, які пов'язані з можливістю паралельного існування двох і більше справ, які взаємопов'язані між собою. Тому таке положення штучно спрощує реальні складні правовідносини з множиною суб'єктів, позовних вимог, значною кількістю судових засідань, різною компетенцією як представників, так і суддів, які можуть ухвалювати протилежні рішення тощо.

Але ж для ухвалення рішення про об'єднання позовних вимог суддя на стадії відкриття провадження у справі має володіти інформацією про наявність підстав для об'єднання. Таку інформацію суддя може отримати від позивача, наприклад, коли позов пред'являється третьою особою із самостійними вимогами щодо предмета спору, а також у разі пред'явлення зустрічного позову. Але на практиці «синхронне» подання позовів декількома особами щодо одного і того самого предмета – рідкісне явище. Крім того, важко собі уявити, що автоматизована система документообігу суду визначить одного і того суддю у декількох справах, оскільки таке завдання перед відповідним програмним забезпеченням не ставиться. Виходить, що на стадії відкриття провадження у справі суд фактично не здатен об'єднувати декілька позовів (вимог) в одну цивільну справу.

Незважаючи на те, що у ч. 1 ст. 126 ЦПК України передбачається можливість вирішення питання об'єднання позовів на стадії відкриття провадження у справі, таке положення закону з практичної точки є досить сумнівним. Адже на цій стадії суд не з'ясовує позицій сторін, а останні не можуть висловити власних доводів та заперечень

щодо доцільності об'єднання позовів (позовних вимог). С. Я. Фурса зазначає, що деякі судді постановляють ухвали про об'єднання чи роз'єднання позовних вимог без урахування позиції сторін, а з огляду лише на власні міркування, що суперечить елементарній логіці. Роз'єднання позовних вимог на стадії відкриття провадження у справі заперечує можливість укладання сторонами мирової угоди з усіх пред'явлених вимог, хоча така можливість передбачена у ч. 3 ст. 130 ЦПК України. Тому, по-перше, роз'єднувати позовні вимоги без урахування позицій сторін нерационально, а, по-друге, таким чином порушуються права осіб, встановлені у статтях 10, 27 ЦПК України [3, с. 91].

Отже, як слушно зазначає С. Я. Фурса, суд не може вирішувати питання роз'єднання позовів із власної ініціативи на стадії відкриття провадження у справі без урахування позицій сторін, що має бути відображено у ч. 2 ст. 126 ЦПК України [3, с. 93].

1. Васьковский Е. В. Учебник гражданского процесса / Е. В. Васьковский; под ред. и предисл. В. А. Томсинова. – М.: Зерцало, 2003. – 464 с. – (Серия «Русское юридическое наследие»).

2. Лисенко Л. С. Об'єднання та роз'єднання позовних вимог у цивільному процесі: проблемні питання теорії та практики / Любов Сергіївна Лисенко // Юриспруденція: теорія і практика. – 2011. – № 6 (80). – С. 37–43.

3. Фурса С. Проблемні питання об'єднання та роз'єднання позовних вимог: теорія і практика / Світлана Фурса // Право України. – 2011. – № 10. – С. 89–98.

О. О. Юхимчук

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ

На міжнародному рівні правовий статус біженців закріплений в Конвенції ООН 1951 р. 1967 року Конвенція про статус біженців була розширена Протоколом та ратифікована в подальшому більш як 145 країнами світу. Приєднавшись до Конвенції, країни запозичили визначення поняття «біженець» у своє законодавство [1].

В Україні тема «біженці» є дуже актуальною у такий складний для України час. Все більше громадян зі східних регіонів звертаються за допомогою до сусідніх держав та Західних областей своєї держави.

У ЄС стрімко зросла кількість громадян України, які клопочуть про надання їм статусу біженця. За офіційними даними УВКБ ООН, лише за перших сім місяців цього року притулку у країнах Євросоюзу попросили понад 4 тисячі українців. Уже ця цифра в чотири рази перевищує ту кількість заяв, які були подані за весь 2013 рік. Найбільше звернень отримали Польща, Німеччина та Швеція. При цьому Польща через географічну близькість до України тримає «удар» першою. З січня до середини серпня цього року заяви про надання статусу біженця у Польщі подали 1265 громадян України. Однак із розглянутих понад півтори сотні справ жодна не завершилась для прохачів наданням бажаного статусу біженця [2].

У Німеччині фіксують збільшення числа українців, які намагаються отримати у країні притулок. Якщо в січні цього року Федеральне відомство з питань міграції та біженців (ФВМБ) отримало тільки 18 клопотань від українців про надання притулку, то упродовж липня їх надійшло вже 202. Як пояснили у німецькій правозахисній організації Pro Asyl, яка опікується біженцями у Німеччині та Європі, ця кількість у порівнянні до прохачів притулку із інших країн є незначною. Адже загалом у ФРН у липні таких заявок було понад 16 тисяч [2].

Значну увагу приділяє Швеція проблемам в Україні. Міністр закордонних справ Швеції Карл Більдт стурбований зростанням кількості біженців з Криму і східних регіонів в інші частини України у зв'язку з кризою. За даними ООН, з початку російської агресії кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні як з Криму, так і зі східних регіонів країни вже досягла 10 тисяч осіб, з них щонайменше третина – діти [3].

Представники сучасної науки міжнародного права наполягають на чіткому окресленні поняття міжнародно-правового статусу тих осіб, кого визнають біженцями. Розрізняють міжнародно-правовий статус біженця як систему визнаних і закріплених нормами міжнародного права та практикою держав прав і обов'язків осіб, котрі розглядаються як біженці, а також правовий режим біженця, як конкретну форму реалізації вже визначеного міжнародного статусу біженця на території держави, яка його приймає [4].

В загальному розумінні під поняттям «біженець» розуміється не тільки особа, яка отримала офіційний статус біженця, але й та, яка шукає притулку в результаті вимушеного переселення. В Законі України «Про біженців» зазначені положення за якими особу можна визнати біженцем, отже це особа, яка: не є громадянином України; внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переко-

нань перебуває за межами країни своєї громадянської належності; не може або не бажає користуватися захистом країни внаслідок таких побоювань; не має громадянства (підданства) і перебуваючи за межами своєї країни не може або не бажає повернутися до неї внаслідок вказаних побоювань [4].

Особа буде визнана біженцем тільки у випадку, якщо відповідає умовам визначення, приведеного вище. Інші – економічні, особисті, побутові або інші обставини, через які особа залишила та не може/не бажає повернутися до країни походження, не дають підстав для отримання статусу біженця в Україні.

Для визначення статусу біженця проводиться відповідна процедура, яка здійснюється територіальними органами міграційної служби відповідно до Тимчасової інструкції про оформлення документів, необхідних для вирішення питання про надання, втрату та позбавлення статусу біженця [5].

Остаточне рішення за заявами про надання статусу біженця приймається Державною міграційною службою. Згідно всіх цих пунктів особам які виїхали з зони АТО, є мала ймовірність отримання статусу біженця відповідно до цього закону. Відмову можуть обґрунтувати і тим, що в країні є безпечні території, де відсутнє жодне переслідування і не проводяться військові дії.

Скажімо, у західних областях. Так не отримавши допомоги від своєї країни, так звані біженці зі Східної України намагаються знайти притулку в сусідніх державах. Звичайно ці країни дружньо відносяться до наших співвітчизників але надавати їм офіційного правового статусу біженця не спішать.

Необхідно зазначити, що на даний час до ЄС, і зокрема до Польщі, українці здебільшого утікають від двох обставин: мешканці західних областей – від нової хвилі мобілізації, а жителі східних регіонів – з економічних-міркувань. «Утім, в обох випадках шансів на отримання статусу біженця немає. За міжнародними нормами на цей статус може претендувати особа, яку переслідують і для якої немає шляхів внутрішньої втечі, а держава не може або не хоче її захистити». Тому, якщо особа втікає від війни на Сході України і минає безпечний західний регіон, де їй абсолютно нічого не загрожує, зрозуміло, що статусу біженця у Польщі вона не отримає.

У Польщі радять українцям «забути» про статус біженця і цікавитись альтернативними формами захисту, які пропонує та чи інша країна. Скажімо, та ж Польща надає «толероване перебування» або «додатковий захист», якими можуть скористатись саме утікачі з зони військових дій [2].

Отже, питання про правовий статус біженців залишається відкритим, тому що жоден закон не в змозі точно розкрити питання про надання правового статусу біженцям.

На сучасному етапі надзвичайно актуально для України є проблема вдосконалення міграційної політики. І вона в жодному разі не повинна зводитися до заборонних заходів, наслідком яких може бути зростання нелегальної міграції та підвищення напруженості у суспільстві.

1. Заключний акт конференції повноважних представників ООН про статус біженців і осіб без громадянства і текст Конвенції 1951 р. про статус біженців // Український часопис прав людини. – К.: Право, 1997. – № 1. – С. 108–112.

2. Українська правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pravda.com.ua

3. Новини – основні новини України та світу сьогодні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/>

4. Радник. Юридичний портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/radnuk.info>

5. Про біженців: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 16. – Ст. 146.

А. О. Явір

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОНОГАМНОГО ТА ПОЛІГАМНОГО ШЛЮБУ

За критерієм чисельності партнерів, що вступають у сімейно-родинні відносини, виокремлюють поняття моногамного (шлюбні відносини одного чоловіка з однією жінкою) та полігамного (шлюбні відносини при яких чоловік або жінка може мати більше, ніж одного партнера) шлюбів.

Шлюб – це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану, згідно зі ст. 21 СК України [1].

У суспільствах західного типу шлюб і, отже, родина асоціюються з моногамією. Уважається незаконним бути одруженим більш ніж з одною жінкою або одним чоловіком одночасно.

Римське право являє собою основу європейського права. Не є винятком і Україна. Строгий моногамний характер римської родини не допускав багатоженства: не можна було одружуватись тим, хто перебував в іншому нерозірваному шлюбі. Але це легко усувалося шляхом знищення чоловіка, що заважає, або дружини.

В 16 столітті Європейське право було тісно пов'язане з католицизмом і відповідало його нормам. Оскільки, християнство забороняло розірвання шлюбу, то й у правових нормах відображався цей принцип. Проте, англійський король Генріх VIII, який мав намір розлучитися зі своєю законною дружиною Катериною Арагонською, але не домогся дозволу від Папи Римського Климента VII, створив свою церкву і став її главою. Таким чином він зміг розірвати шлюб з Катериною та одружитися на Анні Болейн, цим порушивши цей принцип. Загалом у нього було 6 дружин.

На Русі теж бували випадки двоєженства. Проте, Уставом Ярослава Мудрого каралася двошлюбність: «Якщо винним у цьому злочині є чоловік, то він підлягає покаранню, призначеному єпископом, а друга дружина йде в монастир. Висилці в монастир піддається й дружина, що вийшла заміж при живому чоловіку, причому другий чоловік платив пеню на користь духовного судді» [2].

У полігамному шлюбі чоловік або жінка можуть мати більше одного партнера. Якщо звернутися до історії й зрівняти, які стосунки були в стародавні часи, то з 250 первісних суспільств тільки 43 мали моногамну форму родини, 193 все-таки віддавали перевагу полігамній. Американський учений Джордж П. Мердок провів порівняльне дослідження 565 різних первісних суспільств і виявив, що полігамія допускалася в 80% з них. В 1960-1980 роках він зробив опис шлюбного складу 1231 суспільств, з якої випливало, що тільки 186 суспільств були моногамні, а 1041 суспільства минулого були полігамними. Ці дані лягли у відредаговану версію його Етнографічного Атласу. Інший дослідник сімейних відносин Джозеф Джинат, автор «Полігамних родин у сучасному суспільстві,» пише, що одна третина всесвітнього населення перебуває в полігамних шлюбах [4].

Звісно, полігамні шлюби частіше зустрічалися в країнах Азії, Африки й навіть Америки. У цей час звичай полігамії існує в більшості народів у всіх частинах світу, а також у послідовників ісламу і буддизму. Однак полігамія не зустрічається як загальне явище для цілих народів, тому що в такому випадку необхідно було б мати вдвічі більше число жінок, ніж чоловіків.

Аналізуючи все вищенаведене можна подумати, що полігамія – явище, що виникло в диких племен і народів. Проте, це зовсім не вірне

припущення, тому що полігамія згадується навіть у Старому Завіті. Шлюб перших людей Адама й Єви був моногамним, воно й зрозуміло, тому що інших людей не було взагалі. Далі нащадки перших людей також дотримувалися парних шлюбів. І тільки в Лемеха, нащадка Адама в шостому поколінні, з'являється дві дружини: Ада й Цила [3]. В індусів моногамія була тільки в людей нижчого й бідного класу; більш знатні за законом могли мати 2 або 3 дружини, а брахмани навіть 4.

Як не дивно, але й на Русі теж були поширені полігамні шлюби, при цьому в чоловіка було кілька законних дружин, не лічачи наложниць. Яскравим представником, що мав декількох жінок, є князь Володимир Великий, що хрестив Русь і поклав початок християнства на Русі, тому він відомий як Володимир Хреститель. Говорять, що в нього було до 800 наложниць, та й дружин було чимало.

По іншому було в арабів. До встановлення Ісламу, в Аравії чоловік мав право одружуватись на необмеженій кількості жінок. Іслам обмежив це право до чотирьох дружин.

Оскільки термін «полігамія» включає в себе не тільки «полігінію» (багатоженство) але і «поліандрію» що означає багатомужство, хотілося б детальніше розглянути і цей аспект. Частіше за все поліандрія зустрічається в Тибеті, Гімалаях і деяких районах Південної Індії. В Тибеті поліандрія існує в основному через економічні причини. Суть у тому, що бідним сім'ям вигідніше дати викуп за одну наречену, яка одночасно стане жінкою для всіх синів. Тому головна причина багатомужства в Тибеті – можливість зберегти сімейний статок, розподіл якого міг би розорити багатьох тибетців.

Отже, аналізуючи все вище наведене, можна зробити висновок, що в світі і наразі існують 2 види шлюбів – моногамні та полігамні, які конкурують між собою не лише між народами, а й іноді і в середині держави.

Відповідно до чинного СК шлюб визнається вільним, добровільним та рівноправним союзом жінки та чоловіка, що побудований на засадах одношлюбності (моногамії). Особа не вважається такою, що перебуває у зареєстрованому шлюбі, якщо його було розірвано або припинено (у випадку смерті одного із подружжя або оголошення його померлим) або визнано недійсним за іншими підставами в установленому законом порядку. Така особа за наявності документа, що підтверджує факт припинення шлюбу або визнання його недійсним, має право укласти новий шлюб.

Заборона на укладання шлюбу з особою, яка вже перебуває в іншому зареєстрованому шлюбі, витікає з принципу одношлюбності

або моногамності шлюбу, відповідно до якого жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному зареєстрованому шлюбі.

Жінка та чоловік мають право на повторний шлюб лише після припинення попереднього шлюбу. Тому при реєстрації шлюбу між особами, з яких хоча б одна раніше перебувала у шлюбі, необхідно пред'явити документи, що підтверджують припинення попереднього шлюбу – свідоцтво про розірвання шлюбу, свідоцтво про смерть одного з подружжя, судові рішення або висновок відділу реєстрації актів цивільного стану про визнання шлюбу недійсним

На даний час, у зв'язку з масовим переселенням з тимчасово окупованої території АРК та зон АТО та неможливістю вилучення архівів РАЦСів, важко проконтролювати чи особа на даний момент знаходиться у шлюбі. Це породжує певну низку зловживань, оскільки особа не розірвавши попередній шлюб може безперешкодно укласти новий. Виходячи з цього, можна зробити висновок про ймовірну можливість існування в Україні полігамних шлюбів.

1. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.

2. Устав князя Ярослава Мудрого про церковні суди. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sedmitza.ru/data /2009/11/17/1234903503 /324_327.pdf

3. Енцикліка Папи Римського Павла VI / «*Humanae vitae*». – 1968.

4. Шнейдер Л. Б. Сімейна психологія: навчальний посібник для вузів. 2-е изд. / Л. Б. Шнейдер. – М.: Академічний Проект; Єкатеринбург: Ділова книга. – («*Gaudeamus*»). – 2006. – 768 с.

О. О. Ягнич

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПОНЯТТЯ КЛАСИФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Про багатофункціональність адміністративного процесу вказує численна кількість проваджень, які складають його зміст. Окремо взяте адміністративне провадження є первинним і основним компонентом структури адміністративного процесу. Кількість конкретних адміністративних проваджень надзвичайно велика, внаслідок чого повний перелік проваджень практично неможливий. Більш того, практика

державного управління викликає до життя нові їх види. Тільки за останні роки з'явилися провадження: по одержанню субсидій; по ліцензуванню діяльності підприємств; по оформленню спеціальних економічних зон; приватизації житла та інші. Кожне з яких має специфічні риси або ознаки, які зумовлені характером справи, що вирішується, правовим статусом суб'єктів, які беруть участь у процесі, особливостями правовідносин, цілями, що ставляться [1, с. 236].

Розглядаючи системні дослідження видів адміністративних проваджень, в цьому відношенні не можна залишити поза увагою класифікацію адміністративних проваджень Ю. П. Битяка, який у свою чергу пропонує наступні критерії.

1. За функціональною ознакою (провадження, що носять установчий характер; провадження, що мають правотворчий характер; правоохоронні провадження; правонаділяючі провадження).

2. За індивідуально-конкретними справами (провадження по відпрацюванню та прийняттю нормативних актів; провадження по прийняттю індивідуальних актів управління; провадження по оскарженню рішень, дій або бездіяльності органів та посадових осіб, які порушують права громадян; провадження по зверненнях громадян; провадження по застосуванню адміністративно-попереджувальних заходів та заходів адміністративного припинення; провадження в справах про адміністративні правопорушення; дисциплінарне провадження; провадження по реалізації контрольно-наглядових повноважень; реєстраційно-дозвільне провадження; провадження по приватизації державного майна; діловодство; установче провадження) [1, с. 237–238].

Так, з точки зору С. В. Ківалова за порядком розгляду справ провадження поділяються на два види:

1. Такі, що розглядаються у судовому порядку;

2. Такі, що розглядаються органами виконавчої влади [2, с. 154].

Разом з тим варто зауважити, що В. Б. Авер'янов систему адміністративних проваджень виділяє залежно від характеру індивідуально-конкретної (адміністративної) справи.

1. Неюрисдикційні адміністративні провадження (з підготовки й ухвалення нормативних правових актів; з підготовки й ухвалення індивідуальних правових актів; з укладання адміністративних договорів; з розгляду пропозицій і заяв громадян; реєстраційне і дозвільне; установче; з реалізації контрольно-наглядових повноважень; виконавче; з діловодства; з приватизації державного і громадського майна; у земельних, екологічних, фінансово-бюджетних, податкових і деяких інших справах);

2. Юрисдикційні адміністративні провадження (провадження у справах про адміністративні правопорушення; провадження з розгляду скарг громадян; дисциплінарні провадження щодо державних службовців) [3, с. 12].

В цьому відношенні цікавою представляється думка В. К. Колпакова, який провадження поділив на нормотворчі, установчі та правозастосовні.

Для нормотворчих проваджень найбільш характерними є провадження по виданню нормативних актів управління.

Для установчих проваджень найбільш характерними є адміністративні провадження по:

- 1) створенню, реорганізації і ліквідації організаційних структур у сфері державного управління;
- 2) комплектуванню організаційних структур у сфері державного управління персоналом.

Правозастосовні провадження є найбільшою і найскладнішою в структурному відношенні групою адміністративних проваджень.

До них належать: 1. Провадження по застосуванню заходів примусу в державному управлінні; 2. Провадження по застосуванню заходів заохочення і стимулювання в державному управлінні; 3. Провадження по реалізації громадянами своїх прав та обов'язків; 4. Провадження по реалізації юридичними особами своїх прав та обов'язків; 5. Провадження по здійсненню контролю і нагляду [4, с. 408].

Отже, виконання постанови про накладення адміністративних стягнень можна визначати вирішальною стадією всього провадження. Адже якщо постанову винесено, але не виконано, втрачається весь виховний вплив накладеного стягнення, а робота, здійснена багатьма органами та посадовими особами для притягнення винного до адміністративної відповідальності, виявляється марною.

1. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, В. В. Зуй. – 2-ге вид., перероблене та доповнене. – Харків: Право, 2013. – 656 с.

2. Ківалов С. В. Адміністративне право України: навчально-методичний посібник / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла. – Одеса: Юридична література, 2002. – 312 с.

3. Авер'янов В. Б. Органи виконавчої влади в Україні / В. Б. Авер'янов. – К.: Ін Юре, 1997. – 48с.

4. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін. – 2-ге вид., перероблене і доповнене – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АФГАНСЬКОГО СИНДРОМУ ТА СЬОГОДЕННЯ

За роки, що пройшли після війни, мабуть, не знайдеться жодного «афганця», який би не зіткнувся з тим, що його або не розуміють, або просто не хочуть зрозуміти. Чому ж так виходить? Відповідь досить проста – «афганці» повернувшись з війни стали абсолютно іншими. Вони по-іншому побачили оточуючий їх світ, з його радощами і бідами. І змінила їх війна – війна специфічна. Зовсім не та, де ворог прямо перед тобою по інший бік лінії фронту, як це було в інших відомих на той час війнах. Повернувшись з війни, «афганці» побачили все, що залишали зовсім іншими очима. У них з'явилася гостра майже хвороблива чутливість до несправедливості, підлості, боягузтва та інших нищих вад людей.

Після 15 лютого 1989 року один американський лікар-психіатр ділився з радянським колегою: «Державні чиновники США, звичайно, в цьому ніколи не зізнаються, але на ліквідацію наслідків війни у В'єтнамі, зокрема на психічну реабілітацію хлопців, котрі там воювали, витратили грошей не менше, ніж на саму війну. Вас чекає те ж саме» [1, с. 112]. Але хто-хто, як не «афганці» знають, що американець тоді, на жаль, глибоко помилявся. Про жодну реабілітацію і тим більше, виділення коштів на неї, в радянські часи ніколи не згадували.

Єдине, що взяли на озброєння щодо «афганців», це введення в обіг нового для них терміну – «посттравматичний стресовий синдром». А якщо простіше – «афганський синдром», основною ознакою якого була визнана психічна нестійкість з можливими негативними і непередбачуваними проявами.

Ось цей термін і став на шляху подальшого кар'єрного зростання переважної більшості переживших афганську війну солдатів та офіцерів [5].

Сумлінно цей термін був забутий радянською, і пострадянською медициною, хоча на цю тему з грифом «для службового користування», була опублікована спеціальна брошура. У ній сказано про те, що «посттравматичний стресовий синдром» збуджується тільки тими обставинами, які характерні для воєн, які відбуваються на чужих територіях. Ось тому він абсолютно незнайомий ветеранам Великої Вітчизняної та Другої світової воєн.

Серед цих обставин виділялось три основні:

по-перше, війна відбувається в населених мирними жителями територіях, і у зв'язку з цим, виникають труднощі визначення справжнього противника;

по-друге, присутня необхідність воювати, коли твоя країна, твої однолітки живуть мирним життям.

І по-третє – відчуженість при поверненні додому, заперечування факту участі в бойових діях керівництвом країни, незрозумілість та перекручування цілей війни, і, нарешті, відкрите хамське ставлення до військових-ветеранів [5].

Багаторічне ігнорування офіційної медицини факторів тривалого стресу приведе надалі багатьох «афганців» до розвитку у них таких серйозних захворювань, як гіпертонія, виразки, астма, а також інфарктів та інсультів.

В даний час через трохи більше, ніж двадцять років після закінчення афганської війни, психологічні проблеми «афганців» загострилися. Серед колишніх солдатів та офіцерів зросло число самогубств. Зростає число розлучень, хворих на алкоголізм, наркоманію тощо. Але, на жаль, набагато зручніше напихати ветеранів ліками, ніж допомогти їм повернутися до нормального людського життя. Важливо зауважити, що на всьому пострадянському просторі, з подібною гостротою психологічних проблем афганських ветеранів, ніхто з медиків впритул поки ще не займався. Окремі трагедії, про які час від часу повідомляється в засобах масової інформації, розглядається громадськістю, скоріше як сумні винятки, ніж ознаки прихованого, але дуже грізного явища. Так проявляється посттравматичний стресовий розлад – нестійкість психіки, при якій навіть найменші втрати, труднощі, штовхають людину на самогубство, на особливі види агресії, страх нападу ззаду, почуття провини за те, що залишився живий, ідентифікації себе з убитими. Вдень і вночі – туга, біль, жахливі сни, фантомні болі кризь роки. І головною особливістю цього синдрому є те, що час лише загострює ці ознаки.

Важливо зазначити, що і теперішні події в країні демонструють ситуації, що спричиняють появу посттравматичних стресових розладів у теперішніх військових. Так звана «гібридна війна», знову не є традиційною. Наслідки подій, що відбуваються щодня можна спостерігати у госпіталях, психіатричних лікарнях, психологічних консультаціях та й просто серед населення, яке побувало у військових подіях. Різниця полягає у тому, що в теперішній час у реабілітації військових беруть участь тисячі психологів-волонтерів по всій країні. Розуміння даної проблематики як справді важливої, вкрай необхідної дозволить в май-

бутньому уникнути величезної кількості знищених війною людських життів та душ.

1. Ениколопов С. Н. Психотерапия при психотравматических стрессовых расстройствах / С. Н. Ениколопов // Российский психиатрический журнал. – 1998. – № 3. – С. 50–56.

2. Caruth C. Unclaimed experience: trauma, narrative, and history. Baltimore: Johns Hopkins UP. – 1996.

3. Felman Sh. The juridical unconscious: trials and traumas in the twentieth century. Cambridge: Harvard UP. – 2002.

4. Luckhurst R. The trauma question. London; New York: Routledge, 2008.

5. Травма: Пункты: сб. статей; под ред. С. Ушакина и Е. Трубиной. – М.: Новое литературное обозрение, 2009. – С. 97–112.

ЗМІСТ

Серета В. В. Неоднозначність підходів до правоохоронної та правозахисної діяльності держави (<i>вітальне слово</i>).....	3
Апетик А. М. Поняття агропромислової інтеграції та її організаційно-правові форми.....	5
Бесага І. В. До питання законодавчого визначення поняття «особисте селянське господарство».....	8
Бишевич Ю. К. Суть адміністративного примусу як засобу регулювання суспільних відносин.....	12
Блавацька І. О. Особливості аграрного права зарубіжних країн.....	14
Боднар О. Я. Поняття та ознаки шлюбу.....	16
Бондарчук М. М., Чекаловська Л. І. Теоретико-правова характеристика адміністративного нагляду міліції.....	18
Бориславська О. Р. Практична реалізація норм Закону України «Про громадські об'єднання».....	22
Бучинський В. В. Жінка як жертва злочину: постановка проблеми.....	26
Варениця І. М. Створення фермерського господарства в Україні.....	28
Василів І. М. Спеціальні передумови права на звернення до суду у справах про надання права на шлюб.....	31
Веремієнко Т. О. Центри надання адміністративних послуг та їх інформаційне забезпечення.....	33
Волоско М. З. Окремі аспекти захисту ділової репутації фізичної особи.....	37
Гадовська О. Р. Дипломатичний протокол та церемоніал в Україні.....	40
Галба А. В. Природа принципу диспозитивності та його закріплення в процесуальних галузях права.....	42
Гангур Н. В. Мета, завдання та особливості застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення.....	46
Гапка Н. О. Суть і значення перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами в цивільному процесі.....	48
Гішинський І. Ю. Евтаназія: необхідність чи злочин.....	51
Годовський Р. Р., Литвиненко В. О. Інстанційна підсудність в адміністративному судочинстві України.....	54

Грига Р. М.	Цивільна процесуальна дієздатність неповнолітньої особи, яка здійснює підприємницьку діяльність, або учасник (засновник) юридичної особи.....	57
Гринь Л. М.	Реордінація як невід’ємна складова людиноцентричної орієнтації адміністративно-правового регулювання суспільних відносин.....	60
Гулька Н. О.	Особливості виникнення та становлення інституту крайньої необхідності в Україні.....	62
Гулька Н. О., Гаврилюк Н. О.	До питання про еволюцію принципу гуманізму в праві.....	65
Гумен Р. В.	Виконання судових доручень закордонними дипломатичними установами України.....	67
Гураль Н. Б.	Психологічне насильство в сім’ї над дітьми.....	69
Дахович О. Р.	Згода позивача на заочний розгляд цивільної справи – одна з умов заочного провадження.....	72
Демків М. О.	Особливості насильства в сім’ї та правова відповідальність за його вчинення.....	75
Демкович О. І.	Історичний аспект інституту окремого проживання подружжя.....	77
Дмитришин М. Р.	Фінансова діяльність органів місцевого самоврядування.....	79
Дубів А. І.	Розуміння поняття корупції у світі.....	82
Жежук О. В.	Історія розвитку концепції адміністративного договору.....	84
Заболотна М. Р.	Кримінально-правове значення стану сильного душевного хвилювання як ознаки складу злочину.....	87
Загребельна Т. С.	Щире розкаяння як елемент підстави звільнення від кримінальної відповідальності.....	90
Запотічна С. І.	Види адміністративно-правових заохочень.....	93
Зеліско Н. В.	Шотландія і Крим: принципи відмінності у проведенні референдумів.....	94
Зубанський М. К.	Тероризм як глобальна проблема сучасності.....	97
Ільчишин-Оліярник О. З.	Причини виникнення корупції в органах внутрішніх справ України.....	101
Ірза А. О.	Психологічні аспекти спілкування в діяльності працівників органів внутрішніх справ.....	103
Йосифович Н.-Л. Д.	Рейтинг корумпованості України у звітах міжнародної організації «Transparency International».....	105
Калинець Х. Р.	Фінанси як правова категорія.....	107

Калиш А. О.	Роль та значення адміністративної відповідальності як інституту адміністративного права.....	110
Кір'яков С. В.	Нагляд прокурора за додержанням законів під час досудового розслідування відповідно до чинного кримінально-процесуального законодавства.....	112
Клим Л. М.	Щодо напрямів боротьби з корупцією.....	114
Комар О. В.	Митне співробітництво України та ЄС: проблеми та перспективи подальшого розвитку.....	116
Копоть О. В.	Психічне здоров'я як чинник ефективної діяльності керівника правоохоронних органів.....	119
Корпан І. М.	Реордінація – нове явище в управлінських відносинах.....	122
Кравченко Д. А.	Моделі соціальної держави: світовий досвід та вітчизняні реалії.....	124
Курило К. А.	Праворозуміння в діяльності органів внутрішніх справ.....	127
Кухтій І.	Правова культура як важливий чинник професійної підготовки в ОВС.....	129
Кучерепа В. Є.	Організація патрульної служби міліції.....	132
Левко Т. М.	Державний фінансовий контроль в Україні: сучасний стан та проблематика.....	134
Лемєєва А. В.	Правосвідомість як запорука формування громадянського суспільства.....	136
Луценко М.-М. Б.	Специфіка профілактики адміністративних правопорушень.....	139
Люта Х. Р.	Правове регулювання сурогатного материнства як однієї з допоміжних репродуктивних технологій.....	141
Ляхович А. І.	Застосування адміністративних стягнень працівниками ДАІ.....	144
Ляхович В. М.	Щодо проблем планування та виконання державних цільових програм у сфері безпеки дорожнього руху.....	146
Марець Ю. І.	Адміністративний договір.....	148
Мись О. В.	Особливості адміністративно-правового статусу громадянина України.....	152
Мороз О. А.	Звернення громадян у системі засобів забезпечення законності у сфері публічного управління.....	155
Музика С. В.	Психологічна готовність міліції до діяльності в екстремальних умовах.....	157

Нагорняк Ю. В.	Спосіб приховування як елемент криміналістичної характеристики вбивств на замовлення, вчинених із використанням вогнепальної зброї..	159
Нечай М. А.	Загальна характеристика адміністративного правопорушення.....	162
Орел В. М.	Роль адміністративного права у формуванні правового статусу людини і громадянина.....	164
Осташук Л. В.	Джерела адміністративного права.....	166
Осташук Л. В., Терента А. І.	Вплив міжособистісних стосунків в колективах органів і підрозділів ОВС на формування їх професійно важливих якостей.....	168
Пашко М.	Психологічні аспекти професійної комунікативної компетенції працівників правоохоронних органів.....	171
Полєжаєва В. В.	Місце та роль фікції у правовій сфері.....	175
Поляк С. П.	Погляди науковців щодо визначення поняття «корупція».....	177
Попик Х. А.	Відзив на позовну заяву як форма заперечення проти позову.....	179
Праворський С. А.	Загальна характеристика юридичної відповідальності працівників органів внутрішніх справ.....	182
Предчишин Н. А.	Класифікація адміністративних послуг.....	184
Ратич С. Р.	Окремі аспекти авторського права в цифрову епоху.....	187
Романів О. М.	Організаційно-правове забезпечення адміністративного нагляду за звільненими з місць позбавлення волі.....	190
Рошко Р. І., Коцаба О. М.	Класифікація методів в публічному адмініструванні.....	192
Саган Ю. М.	Формування позитивного іміджу особистості працівника органів внутрішніх справ.....	195
Садова Є. С.	Місце юридичних фактів в правоохоронній діяльності.....	197
Саків М. О.	Перспективи запровадження інституту кримінального проступку.....	199
Сасіна А. І.	Особливості сучасних підходів до правового виховання.....	202
Сетдеков Д.-С. Р.	Поняття законності в державному управлінні.....	204
Силкін О. С., Постойко Р. А.	Нормативно-правова діяльність Національного банку України у сфері валютної та грошово-кредитної політики як один із важелів забезпечення сталого розвитку банківської системи.....	207
Сіверський Р. Б.	Види адміністративних стягнень, що застосовуються до неповнолітніх.....	209

Слив'як О. Б.	Види моделей корупції.....	211
Стародубцев М. В.	Адміністративна відповідальність за правопорушення, вчинені в сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.....	214
Староста А. І.	Окремі аспекти дослідження поняття особи злочинця у кримінології.....	216
Сташків Я. Я.	Кіберзлочинність як кримінально-правова категорія.....	218
Стельмах Б.-Д. А.	До питання відшкодування екологічної шкоди, заподіяної порушенням права на екологічну безпеку.....	220
Тимофійчук С. М.	Евтаназія – право на гідну смерть.....	224
Ткачук М. М.	Правові основи діяльності політичних партій в Україні.....	226
Федорченко Є. В.	Внутрішнє переконання судді як елемент оцінки доказів у господарському процесі.....	230
Федорчук В. В.	Громадяни як учасники адміністративного процесу.....	234
Хамандяк В. Б.	Порівняльна характеристика основних концепцій шлюбу.....	236
Ханас В. А.	Протидія фіктивному підприємництву: проблеми практики досудового розслідування.....	239
Цукан С. В.	Проблема правового нігілізму в молодіжному середовищі.....	241
Чіх А. Я.	До питання про принцип свободи у контексті девіантної поведінки.....	244
Чуркін А. О.	Особливості співвідношення громадського порядку з громадською безпекою.....	246
Шабан Р. Р.	Види шлюбів за статевою ознакою.....	248
Щур І. В.	Європейський досвід забезпечення громадського порядку.....	250
Юзва В. Б.	Інститут об'єднання і роз'єднання позовних вимог у цивільному судочинстві: часові межі застосування.....	253
Юхимчук О. О.	Правовий статус біженців в Україні.....	255
Явір А. О.	Порівняльна характеристика моногамного та полігамного шлюбу.....	258
Ягнич О. О.	Поняття класифікації адміністративного провадження.....	261
Якушев О. С.	Психологічні особливості афганського синдрому та сьогодення.....	264

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МЕХАНІЗМ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПРАВООХОРОННОЇ
ТА ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

(Осінні читання)

Тези доповідей та повідомлень учасників
Всеукраїнської курсантсько-студентської наукової конференції

21 листопада 2014 р.

Тези опубліковано в авторській редакції

Макетування *Н. М. Лесь*

Друк *Н. Я. Ганушак*

Підписано до друку 07.11.2014 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк арк. 15,8.
Тираж 100 прим. Зам. № 127-14.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.